12-8-2·30

D. CAROLI MUSITANI

PHILOSOPHI, AC MEDICI

Experientiſſimi atque Celeberrimi,

PYRETOLOGIA

SIVE TRACTATUS

DE FEBRIBUS,

In quo, Hippocratis ſerie ſervatâ,

NOVUM SYSTEMA DE FEBRIBUS
Singuliſque earumdem Speciebus, aperitur; Antiquâ Galenicorum Doctrinâ ad TRUTINAM revocatâ, penitúſque eversâ.

Cum INDICIBUS *Capitum, Rerum & Materiarum locupletiſſimis.*

COLONIÆ ALLOBROGUM,

Sumptibus CHOUET, G. DE TOURNES, CRAMER, PERACHON, RITTER & S. DE TOURNES.

M. DCC.

PRÆFATIO.

FATO veluti quodam fuiſſe factum videmus tantoperè à nobis vitam expeti præ cæteris, quæ deſiderari contingunt, adeò ut ipſimet Philoſophi, qui libellos de contemnendâ morte ſcripſerunt, iidem illam, quia inevitabilem, malorumque omnium finem, melioriſque vitæ adeptionem, patienter ferendam, non tamen exoptandam docuerunt, quinimò ut quà poſſit parte immortalitatis quadam ſpecie hominum memoriæ vivant, eorum nomen inſcripſerunt. Fato, inquam, veluti quodam factum in tantâ re támque exoptatâ, artem fuiſſe inventam, quâ juvari valeret; ſed adeò dubiam, obſcuram, difficilem, & penè captioſam, ut parùm, quin verius nihil hominum induſtriâ contulerit, quod veritatem evincere potuerit, perfectâque rerum notitiâ potiri, quâ tutò ſanitas, vitæque ratio inſtituatur, cùm contrà reliquis in rebus, quæ minùs ad vitam conferre videntur, propria ſit adinventa ars, eaque veluti cælo divinitùs prolapſa ad majora ſemper indies evehitur. Ad gloriam námque & divitias parandas, quibus poſt vitam homines potiſſimùm vacant, Virtus, Labor, & induſtria omnia docuit, atque per ipſa pericula, per mortes viam facillimè ſtravit. Quot incognita maria, ſupra omnem hominum ſpem inacceſſibilia perdomuit tandèm novoſque orbes orbi peperit, tàm felici auſu, ut quondam mortalium cupiditati invida, & obſtantia freta, nunc quæſtuoſa mercimonia ultrò exerceant, dorſúmque illis revectandis ſupponant? Ad viſcera uſque terræ, ad profundi, immenſique Barathri ſinus penetravit audacia, effoſſiſque naturæ theſauris, penitiſſimiſque ejuſdem rimatis loculis, eò pervenit, ubi ulteriùs progredi natura ipſa nequivit. Prætereà cælum ipſum tàm longo intervallo à nobis, no-

 ſtrâ-

ſtrâque cogitatione diſſitum penetravit unius tubi ope, adeò ut penè manu tangatur, quod priùs apertis oculis tamdiù nos latuerat. Quot in Sole ſunt deprehenſa? Quot in Lunâ admiranda, cœteriſque planetis? Quot in ſtellis, atque in ipsâ Cœli materiâ, & ſtructurâ? Et quodtandèm negotium faceſſere videtur univerſam cœli machinam, & cœleſtium orbium motus parvo in Orbe perſtrinxit, quos noſtro arbitrio uno digito moderari nunc licet. Itàque (ne longiùs protrahatur ſermo) ad ardua quæque manu, menteque pertingenda, virtus, obſtinatuſque labor profuit tandèm, peculiaremque ſibi artem adſcivit, qua neceſſaria, vel utilia humano uſui accomodarentur. Ad vitam autem, ſanitatemque comparandam, vel tuendam, quis affirmare auſerit tanto ſæculorum curſu, tanto ingeniorum niſu vel quicquam certi fuiſſe repertum? Hæc potiùs, vel illa ſtatâ lege procedere, ſuoſque authores, longamque experientiam ſæpeſæpiùs non fruſtrantur, longâ temporum ſerie in meliora res evadere compertum eſt; tempus ſiquidèm maximarum rerum author, opifex, & repertor, quod verò ad medendi normam ſpectat nil ipſo deterius, quandoquidèm tanto nobilium ingeniorum molimine, tot novis eorundem inventis, & cogitatis res in pejus abiiſſe conſpeximus; quamquàm multis, & propemodùm ſexcentis medicina illuſtrata videatur, & ut res eſt, jure merito noſtra ætas glorietur de tantâ ſæculi ubertate, magnarumque rerum acceſſione, attamen cùm ad rerum uſum, & morbis medicinam faciendam utplurimùm non ſatis aptè cohærere rationabiliter inventa viſum fuerit, illud certè innotuit indefinitas eſſe morborum cauſas, nec veri quicquam per nos ſtatui poſſe in tantâ varietate, ac naturæ ipſius multiplicitate, ſed ſolùm ejuſdem vaſtitatem, & magnitudinem admirari licere, quandoquidèm præconceptam priùs, & per experientiam probatam rationem tantoperè ſenſus noſtros eludere obſervavimus. Itaque procul omni dubio affirmare oportet novis inventis, nova ingenia maximam hujuſcè rei difficultatem indicâſſe, & obſcuritatem detexiſſe, ut quilibet ex ingenuo illorum cœtu liberè fateatur ſe neſcire quid primum, quidvè poſtremum ſit in morbis. Siquidèm compertum eſt illis interdùm vetita mederi, interdum quæ aliàs profuêre, dein obeſſe, nunc cum Hippocrate, & Galeno tutiùs committenda eſſe negotia, quàm cum novâ, & exactiori medicina, eventus ſæpè docuit, & tot, támque

varia,

varia, & miranda, quæ indies ſe exhibent ſpectanda. Ex hac tantâ miſtione, formatumque mutatione facilè effectum eſt, nonnullos ſive ſpe lucri, ſive glorioſâ nominis vanitate ductos, ad impoſturas, ad captioſas artes, & his ſimilia, quibus hominum vulgus facilè detineatur, confugiſſe. Quot igitur in noſtris editis commentariis antiquorum, Neotericorumque diſſertationes protulimus? Quot ipſi vel ad meliorem formam redegimus, vel de novo comperta adauximus? Non auſimus tamen affirmare hanc huic morbo medicinam potiùs, quàm illam eſſe adhibendam, & poſtquàm illam adhibueris, certè ægrotantium valetudini præſtò fuiſſe. Non noſtra igitur culpanda opera, ſed naturæ potiùs malignitas; ſiquidèm pro virili enitimur optatam metam contingere, omneſque nervos contendimus ad unum ſcopum cuncta dirigere, illamque uti metam, & ducem proponimus, ſed ſæpè poſt tot labores naufragium in portu facimus. Quapropter ex his, quæ quotidiè conſpicimus, decreveramus ſatiùs eſſe noſtræ ſcriptioni modum ponere, quàm tantis ineptiis effutientes, ſarcinam pergravare. Sed propter ea, quæ ſcripſimus, deſiderari, ſæpiúſque poſtulari cœpit tractatiuncula aliqua de Febribus, & præ cœteris quæ in Medicinâ tractantur hanc omnium præcipuam eſſe. Profectò ità ſe habere fateri licet, quandoquidèm nec ætati, nec regioni, nec tempori parcit, ſed per univerſum orbem graſſando, vel ſola hæc Cæmeteria triſti, & exitiabili epulo ſaginat, hinc ſub tantâ familiaritatis ſpecie inter omnes verſari videtur, ut domeſticum vitæ noſtræ inſidiatorem potiùs vocaverimus, quàm hoſtem. Quippè nativus calor nobiſcum naſcitur, nobiſcum alitur, & vivit, nobiſcum tandèm moritur, ab hoc febris ſua trahit incrementa, quæ vel ſi tantiſper vitalem ignem præoccupaverit, multa noſtræ vitæ exitianda parabit. Itàque de Febribus aliqua ediſſerere incipiemus, quamquàm præter animi ſententiam, attamen cùm morem gerentes de reliquis morbis verba feciſſemus, nunc etiam aliorum genio adblandientes de Pyretologiâ unicum librum inſtituamus.

IN PYRETOLOGIAM

Viri Excellentiſſimi, Celeberrimi, Medicinæ, ſimul atque Chirurgiæ Reſtauratoris,

D. CAROLI MUSITANI,

EPIGRAMMA.

E' prelis tandèm Methodus certiſſima prodit,
Quâ dignoſcantur, deficiantque Febres,
Magnas Authori grates debebitis, ægri,
Condidit hoc præſtans qui ſapienter Opus.
Plurima priſca ætas febrium produxit in æſtus
Scripta; deditque recens, & dare plura ſtudet.
Ulla quidèm proſunt, at inania pleraque turgent,
Quinimmò ipſorum dogmata multa nocent.
Hac methodo intereà MUSITANI extinguitur ardor
Febrilis, fuſâ ceu perit ignis aquâ.

JOSEPH PRISCO
In Neapolitano Archigymnaſio
Iatrias Profeſſor.

ALIUD

Poſtquàm flammigero ferax à Sole Prometheus
In terras ignis ſemina rapta tulit.
Incubuêre ipſis latè feralia Terris
Agmina morborum, præcipuéque Febres.
Ex quo tu lumen, MUSITANE, medentibus affers,
Inſtar qui nitidi Solis in Orbe micas;
Ecce ſalutifero pereunt medicamine morbi,
E' venis fugiunt, viſceribuſque Febres.

INDEX

INDEX CAPITUM.

CAP. I. Cognitio perfecta conſtitutionis corporis viventis cognitionem cujuſcumque morbi præcedere debet, quem Febrem communiter appellant. Pag. 1

II. Corporis viventis diviſionem in continentia, contenta, & impetum facientia ab Hippocrate traditam optimè fuiſſe inſtitutam, multumque ad cognitionem conſtitutionis ejuſdem viventis corporis conferre, è contra Galenum in hoc fuiſſe ſophiſticum, illumque veritatem deſerviſſe demonſtratur. 2

III. Id, quod in vivente corpore eſt motionum omnium cauſa, quam vitam, animam, naturam plerique appellitant, & Hippocrates impetum facientem dixit, nullo modo ex temperamento primarum qualitatum reſultat, ut Galeno placuit: 5

IV. Id, quod vita, anima, ſive natura in viventibus corporibus functiones exercet, eſt ſubſtantia ſimplex per cuncta corporis organa æqualiter diffuſa, quam Hippocrates ſpiritum impetum facientem appellavit, & Ariſtoteles principium motus, & quietis, ejus in quo eſt per ſe, & non per accidens. 11

V. Spiritus impetum faciens ſpermaticis partibus inexiſtens, movendo eas pro organi diſpoſitione, ad quod conſtitutum eſt, exercitium functionis illius organi cauſat. 13

VI. Quomodò intelligi debeat ſpiritum impetum facientem, ſivè vitam liberè moveri debere, ut inculpatum ſanitatem in vivente corpore producat? 15

VII. De partibus corporis, quæ continentes ab Hippocrate appellatæ fuere, & quomodò ipſæ eſſe poſſint occaſiones motûs depravati in ſpiritu vitæ impetum faciente? 16

VIII. De ſpeciebus, ſive differentiis contentorum in corpore viventium, quæ febrium occaſiones eſſe poſſunt. 19

IX. Quomodò ingeſta in ventriculum ante ſeparationem utilis ab inutili poſſint eſſe morbi occaſiones? 21

X. Quomodò humidæ ſuperfluitates, quæ ab ingeſtis cibis in ventriculum opo Lientis ſeparantur, poſſint eſſe febrium occaſiones, & cujus generis? 22

XI. Quomodò excrementa, quæ per pylorum in inteſtina deſcendunt, occaſiones febrium eſſe poſſint? 22

XII. Quomodò pars utilis à cibis in ventriculo, & inteſtinis ſeparata, & in eorum villos recepta, quæ nutrimentum vocatur, poſſit eſſe febrium, & quarum occaſio? 23

XIII. Quomodò pars illa nutrimenti, quæ per univerſam corporis peripheriam inſenſibiliter reſolvitur, poſſit eſſe febrium occaſio, & quarum? 26

XIV. Quomodò liquor nutritiius, qui à cerebro, & ſpinali medulla elabora-

tus

IN PYRETOLOGIAM

Viri Excellentiſſimi, Celeberrimi, Medicinæ, ſimul atque Chirurgiæ Reſtauratoris,

D. CAROLI MUSITANI,

EPIGRAMMA.

E' prelis tandèm Methodus certiſſima prodit,
  Quâ dignoſcantur, deficiantque Febres,
Magnas Authori grates debebitis, ægri,
  Condidit hoc præſtans qui ſapienter Opus.
Plurima priſca ætas febrium produxit in æſtus
  Scripta; deditque recens, & dare plura ſtudet.
Ulla quidèm proſunt, at inania pleraque turgent,
  Quinimmò ipſorum dogmata multa nocent.
Hac methodo intereà MUSITANI extinguitur ardor
  Febrilis, fuſâ ceu perit ignis aquâ.

JOSEPH PRISCO.
In Neapolitano Archigymnaſio
Iatrias Profeſſor.

ALIUD

Poſtquàm flammigero ferax à Sole Prometheus
  In terras ignis ſemina rapta tulit.
Incubuêre ipſis latè feralia Terris
  Agmina morborum, præcipuéque Febres.
Ex quo tu lumen, MUSITANE, medentibus affers,
  Inſtar qui nitidi Solis in Orbe micas;
Ecce ſalutifero pereunt medicamine morbi,
  E' venis fugiunt, viſceribuſque Febres.

INDEX

INDEX CAPITUM.

CAP. I. COgnitio perfecta conſtitutionis corporis viventis cognitionem cujuſcumque morbi præcedere debet, quem Febrem communiter appellant. Pag. 1

II. Corporis viventis diviſionem in continentia, contenta, & impetum facientia ab Hippocrate traditam optimè fuiſſe inſtitutam, multúmque ad cognitionem conſtitutionis ejuſdem viventis corporis conferre, è contrà Galenum in hoc fuiſſe ſophiſticum, illumque veritatem deſerviſſe demonſtratur. 2

III. Id, quod in vivente corpore eſt motionum omnium cauſa, quam vitam, animam, naturam plerique appellitant, & Hippocrates impetum facientem dixit, nullo modo ex temperamento primarum qualitatum reſultat, ut Galeno placuit. 5

IV. Id, quod vita, anima, ſive natura in viventibus corporibus functiones exercet, eſt ſubſtantia ſimplex per cuncta corporis organa æqualiter diffuſa, quam Hippocrates ſpiritum impetum facientem appellavit, & Ariſtoteles principium motus, & quietis, ejus in quo eſt per ſe, & non per accidens. 11

V. Spiritus impetum faciens ſpermaticis partibus inexiſtens, movendo eas pro organi diſpoſitione, ad quod conſtitutum eſt, exercitium functionis illius organi cauſat. 13

VI. Quomodò intelligi debeat ſpiritum impetum facientem, ſivè vitam liberè moveri debere, ut inculpatum ſanitatem in vivente corpore producat? 15

VII. De partibus corporis, quæ continentes ab Hippocrate appellatæ fuere, & quomodò ipſa eſſe poſſint occaſiones motus depravati in ſpiritu vitæ impetum faciente? 16

VIII. De ſpeciebus, ſive differentiis contentorum in corpore viventium, quæ febrium occaſiones eſſe poſſunt. 19

IX. Quomodò ingeſta in ventriculum ante ſeparationem utilis ab inutili poſſint eſſe morbi occaſiones? 21

X. Quomodò humidæ ſuperfluitates, quæ ab ingeſtis cibis in ventriculum ope Lienis ſeparantur, poſſint eſſe febrium occaſiones, & cujus generis? 22

XI. Quomodò excrementa, quæ per pylorum in inteſtina deſcendunt, occaſiones febrium eſſe poſſint? 22

XII. Quomodò pars utilis à cibis in ventriculo, & inteſtinis ſeparata, & in eorum villos recepta, quæ nutrimentum vocatur, poſſit eſſe febrium, & quarum occaſio? 23

XIII. Quomodò pars illa nutrimenti, quæ per univerſam corporis peripheriam inſenſibiliter reſolvitur, poſſit eſſe febrium occaſio, & quarum? 26

XIV. Quomodò liquor nutrititius, qui à cerebro, & ſpinali medullâ elabora-

tus

tus per fibrarum ſubſtantiam ad ſuſtentandum corpus deſcendit, febres producat, & cujus generis? 27
XV. *Quomodò ſanguis in venis, & arteriis contentus poſſit eſſe occaſio febrium, & quarum?* 28
XVI. *Quomodò ſerum, quod ſeparatur à ſanguine, & in urinæ formam excernitur, poſſit eſſe occaſio febrium, & quarum?* 29
XVII. *Quomodò liquor felleus in folliculo contentus eſſe poſſit cauſa occaſionalis febrium, & quarum?* 30
XVIII. *Quomodò aqua pericardij poſſit eſſe febrium occaſio, & quarum?* 30
XIX. *Quomodò enumeratæ cauſæ occaſionales in diverſis corporis partibus, degenerationem, & indolem præter naturam nactæ, depravant cordis motum, & quamvis in certo corporis loco degenerent, morbum tàm univerſalem producant?* 31
XX. *Periodorum in febribus cauſa inveſtigatur.* 35
XXI. *De iis, quæ medicus attentè animadvertere debet in febrium quarumcumque curatione ſuſcipiendâ.* 39
XXII. *De Curatione febrium, quæ à cibis, & potu quantitate, vel qualitate peccantibus excitantur.* 40
XXIII. *De Curatione febrium, quæ ex degeneratione ſeroſitatum, quæ à ventriculo per vaſa brevia à liene alliciuntur, proveniunt.* 43
XXIV. *De Curatione febris, quæ ab excrementis per inteſtina deſcendentibus concitari ſolet.* 67
XXV. *De Curatione febrium, quæ à degenerato partium nutrimento foventur.* 75
XXVI. *De febribus ex aëris mutatione.* 138
XXVII. *De febrium curatione, quæ ex prohibitâ tranſpiratione originem ducunt.* 141
XXVIII. *De febrium curatione, quæ ex humido radicali fibrarum partium ſolidarum degenerato originem ducunt.* 144
XXIX. *De febrium acutarum ex humido radicali depravato curatione.* 145
XXX. *De febre Hecticâ.* 145
XXXI. *De Curatione febrium, quæ à ſanguine, vel in motu, vel in ſubſtantiâ depravato producuntur.* 173
XXXII. *De Curatione febrium, quæ à ſanguinis motu intercepto producuntur.* 195
XXXIII. *De Curatione febrium, quæ ex ſero urinario in maſſâ ſanguinis ſtagnante originem ducunt.* 201
XXXIV. *De Curatione febrium, quæ ex liquore felleo fermenteſcente ſuſcitantur.* 203
Ultimum. *De Curatione febrium, quæ ab aquâ pericardij ortum habent.* 213

D. CAROLI

D. CAROLI MUSITANI

IATRIAS PROFESSORIS

PYRETOLOGIA

SEU

DE FEBRIBUS

LIBER UNICUS.

CAPUT PRIMUM.

Cognitio perfectæ conſtitutionis corporis viventis cognitionem cujuscumque morbi præcedere debet, ſed illius præcipuè, quem Febrem communiter appellant.

MORBUS ſi pro eo ſumitur, quod ſanitatis integritatem tollit, præter quam in vivente ſano ſuum habere ortum, progreſſum, & terminum non poteſt; Quippè corporibus, quæ vita ſenſitiva carent, ſi aliquid accidat, quod eorum ſubſtantiam lædat, & ab actuali ſtatu removeat, eam morbum pati non dicimus, ſed alterationem, corruptionem, degenerationem, tranſmutationem, uſtionem, quampluraque ſimilia accidentia in ijs nos animadvertere pronunciamus, ipſa tamen neque talia accidentia ſentire, neque animadvertere ſcimus. Verùm morbus non pullulat niſi in ægro vivente, in quo ſolo ejus ſemen ipſum excludit, & extra quem nullibi repe-

ritur; in ipſo ſuæ productionis exortu ipſi viuenti ſenſibilis uſque in ejus terminum, vel per ejuſdem morbi ceſſationem, vel per foventis morbum vitæ extractionem: eſt ſanè morbus in vivente ſenſitivo, non ſecus ac viſcum in arbore vegetante, in quâ ſuum naſcitur ſemen, ſuam excluſionem agnoſcit, ab ipſâ vim vegetatricem, & ſuccum vegetabilem exhaurit, ac tandèm ipſius arboris vitâ vivit, qua ermonticè, & ipſum viſcum emoritur, & emori ipſum viſcum poteſt, integrâ manente arboris vegetatrice: ſic morbus in ſenſitivis ſemen nanciſcitur in eorum vitâ, excluditur in ipſa, & ex ipſa augetur, in ipſa minuitur, denique vel per ſucceſſivam diminutionem in ipſa ceſſat, eamque in ſua integritate relinquit, vel per ſucceſſivum incrementum omnimodè illam ſubjicit, & ſimul cum vita ipſe morbus extinguitur, quod etiam viſco accidit, quod ſæpè undequàque ſuam arborem occupat, ad ſe omnem ipſius arboris ſuccum trahit, quo in arbore deficiente, & arbor ſicceſcit, ſimulque cum ipſa iniquum viſcus areſcit.

Cùm ergò morbus in viventibus ſenſitivis ſemen exortum, progreſſum, terminumque ejus fuerit in naturâ ſortitus, ſive paſſio ſit viventis, ut inadæquatè communiter dicitur; adhoc ut ipſius naturam, atque eſſendi, agendique modum clarè, diſtinctèque cognoſcere poſſimus naturam viventium ſenſitivorum ex integro priùs cognoſcere cogimur, tunc enim præterquamquòd per cognitionem naturæ viventium, ipſam quoque morbi naturam cognoſcemus; Innoteſcat etiam nobis, quibus præſidijs ſit in naturam viventium adius, ut ipſis communicata morbum tanquàm monſtrum quoddam in ipsâ naturâ perimat, & extinguat.

Sanè ſi claram, diſtinctamque naturæ viventis cognitionem quilibet particularis exigit morbus, ut per illam cognitionem & ipſa innoteſcat febris, quæ rectè morborum omnium morbus dici poteſt, quippè cùm omnes facultates lædat, morbos ferè omnes complectitur, huic de febribus libro cognitionem conſtitutionis viventis corporis plusquàm alijs medicæ facultati pertinentibus convenit; utriſque enim naturis cognitionis, viventis ſcilicèt, & febris: facile cuique erit reliquorum morborum naturam comprehendere, & ex fundamento intelligere, cœterùm ſi ſanitatis, & morbi prolixas quaſdam tractationes deſideratis, *Galenum* conſulite *lib. de diff. morb. de cauſis morb. de ſympt. cauſis*, illiuſque alios.

CAPUT II.

Corporis viventis diviſionem in continentia, contenta, & impetum facientia ab Hippocrate traditam optimè fuiſſe inſtitutam, multúmque ad cognitionem conſtitutionis ejuſdem viventis corporis conferre, è contra Galenum in hoc fuiſſe Sophiſticum, illumque veritatem deſerviſſe demonſtratur.

CUm aliquid, quòd nos latet, inveſtigare volumus, vel in inveſtigatione decipiemur, vel finem fruſtabimur, ſi per occultiora, obſcurioraque eo quod inveſtigamus, opus aggre-

aggredi tentabimus; hujuſmodi *Galenum* fuiſſe comperimus, qui cùm naturam viuentis corporis in operationibus, & affectibus nobis patentiſſimam, in ejus verò eſſentiâ, cauſis, & principijs obſcuriſſimam, & occultiſſimam inveſtigare, & cognoſcere vellet, res omninò ab ipſo vivente corpore remotas, quæ, an in ipſo ſint, & quomodò ineſſe poſſint, penitùs latet, ſuæ inveſtigationis initium fecit.

Equidem ipſe, ut naturam viventis comprehenderet, pro fundamento tractatum de elementis primò ſtravit; deindè logiſmum de temperamentis appoſuit; tertiò, hæc in cauſas, & principia facultatum naturalium adegit; quartò, has humorum quatuor elementis numero, & qualitate reſpondentium fabricatrices effecit; quintò, tandèm ex his reliqua omnia, quæ in corporibus ſunt, vel fiunt, ſic ille obſcurum per obſcurius, ignotum per ignotius, incerto ſemper pede venari viſus eſt, & claudicanti veritati per rhethoricæ, & logicæ peritiam ſuppetias exhibere.

Ecce nunc ad ſenſum demonſtrârunt rectè philoſophantes elementa concreta eſſe corpora, non autem ſimplicia, elementum ignis in univerſitate rerum non eſſe; calorem, & frigus eſſe in elementis prout in reliquis concretis, non autem elementa; aërem, & terram nullo modo concurrere ad corporum miſtionem, ſed ea tantùm ex elemento aquæ concreſcere; temperamenta ex quatuor qualitatibus reſultantia non eſſe in naturâ, ſed motum, formas, vitam, & animam ſenſitivorum ab ipsâ naturâ pendere, quæ corporibus ineſt per ſe, non per accidens, ut benè *Ariſtoteles* dixit, quæ natura, ſive motus principium non ſolùm in miſtis, quæ vocant, corporibus ineſt, ſed elementis ipſis, quippè natura prior ipſis elementis eſt, illiſque univerſalior. Ex his quid veri contineri poſſit in *Galeni* theorijs conſtitutionem viventis corporis docentibus, quiſquam perpendere poteſt, cùm tot figmenta pro conſtantiſſimis fundamentis ſuſtituerit.

At *Hippocrates*, ut naturalem Philoſophum, ſenſatumque medicum decet, minimè quidem remota, & extranea, ſed ipſum vivens corpus contemplandum ſuſcepit, & ne de eo aliquid temerè pronunciaret, cùm compoſitum, non autem ſimplex illud eſſe animadvertiſſet, dividere priùs illud, ac deindè, quid eſſet, definire nos docuit, undè de vivente verba faciens, ſic illud diviſit: ***Corpus vivens conſtat ex continentibus, contentis, & impetum facientibus***, quod nec clariùs, nec æquiùs dici poterat, quippè nil corpus vivens conſtituit, quod ſub illis tribus diviſionis membra continent, quod in vivente non inveniatur.

Eſt tamen in hac diviſione primò notandum, quòd pro impetum faciente intelligit *Hippocrates* id, quod in vivente corpore dicimus eſſe animam, vitam, naturam, & quicquid aliud, quod ſupponitur in vivente eſſe principium motus, facultatum, actionum, & operationum, quodque in corpore organico vitæ functiones exercet; & ſine quo corpus merum cadaver manet, ut cùm exſtincta vita ſenſitiva in equo, vel ſeparata anima immortali ab homine, quod remanet corporeum, licèt eandem

retineat ſtructuram, quam ante mortem habebat, neque amplius ab intrinſeco movetur, neque in organicis facultates exercentur, neque in eo penitùs ulla eſt actio, cùm in ipſo ampliùs non ſit principium illud impetum faciens, à quo omnia in organis fiebant.

Notandum ſecundò, quòd primo intuitu Hippocratem non benè rem egiſſe ab aliquo exiſtimari poſſet; enimverò ſufficiens videbatur eſſe, ſi author corpus vivens in continentia, & contenta tantùm dividiſſet: nàm impetum facientia pro ijs, quæ continentur, intelligi poterant, quippè vitam, animam, naturam, & ſiquid aliud his ſynonymum dicimus, quod impetum faciens denotet, intra corporis ambitum contineri, non videtur, qui ambigere poſſit; ſed in hoc tanti viri non ſolùm errorem non emendare, ſed ſummam ſapientiam admirari licet, enimverò vita viventis, quæ ab impetum faciente pendet, in extrema cutis ſuperficie ſenſum tactus exercet, ità ut à cute contineri vitam rectè dici non poſſit, imò quia ea, quæ extra nos ſunt, ſentimus, potius vitam continere corpus, quàm illud vitam dicere congruè poſſumus, & cum vita corporis machinam erectam ſuſtineat, illamque ad varios motus peragendum adigat, ipſam corpus, quod movet ſub ſuâ authoritate continere lucidè apparet; cùm alioquin ceſſante vitâ illicò corpus corruat, & ut ad motum adigatur, externo impulſu indigeat. Prætereà vita in corpore vivente intra tubulos, & argines non coërcetur; non enim ut medulla continetur in oſſibus, ut ſanguis continetur in venis, & arterijs, ut liquor alimentitius in fibris, liquor felleus, & urina in veſicis, uti cibi, & recrementa in ventriculo, & inteſtinis, & tandèm uti aër continetur in thorace; ſed ipſa à meditullio cunctarum partium æqualiter diffunditur per totum, ut inculpatum continuum, parteſque omnes pervadendo, æqualiter vivificet, ità ut illas in continuâ ſuâ diffuſione contineat, & foveat; ſaltèm vitam neque contineri à corpore, neque eam continere corpus certiſſimum eſt, cùm idem terminus ſit utriſque ubi enim in ſuperficie cutis terminatur corpus, ibi & terminatur vita, & quibus æqualis eſt terminus, neutrum ab altero contineri rectè pronunciamus; ſit hujus exemplum ferrum ignitum, in cujus ultimâ ſuperficie, & ferrum, & ignis æqualiter terminantur, imò quodammodò cùm ignis ultra ſuam ſuperficiem calorem diffundat, & ferrum non ultra ſuam ſuum corpus ferat, potiùs ignem continere ferrum, quàm hoc illum fateri cogimur; ſi continens contentæ rei eſt terminus, quod etiam in corporibus viventibus accidit, in quibus calor vitalis ultra cutem diffunditur ſuum eſſe non habet.

Verùm hæ rationes non moverunt *Hippocratem* ad ſanciendum, quòd impetum facientia enumerari inter contenta non debebant, ſed illum ea ſola ratio movit, quòd impetum facientia ejuſdem non ſint naturæ cum ijs, quæ in viventibus contenta, adhuc poſt viventis mortem in cadavere perſeverant; etenim cùm impetum facientia toto cælo ſint naturâ diverſa, atque diſtincta ab ijs, quæ continentia, & contenta, adhùc in cadavere perſe-

perſeverant, Hippocrates exiſtimavit alterius conſiderationis, & ſpeculationis eſſe impetum facientia, & alterius continentia, & contenta, quas conſiderationes, & ſpeculationes cùm *Galenus* confundiſſet, utriuſque naturam penitùs ignoravit, credidit enim ex miſturâ continentium, & contentorum, in quæ elementa concurriſſe dixit, reſultare temperamentum quoddam, quod animam, vitam, naturamque appellavit, ut *lib. de natural. facult. lib. de temperam. lib. An animi mores temperamenta corporum ſequantur. Lib. de ſubſtantiâ facult. natural.* in quibus rem ex profeſſo tractat, & *animam nil aliud, quam temperamentum primarum qualitatum* eſſe obſtinatè defendit.

Cùm ergò ex ſerie hujus únici libri notum fiet, in viventibus corporibus impetum faciens ſpiritus non ſolùm febrium, ſed omnium morborum ſit cauſa efficiens effectiva; contenta verò poſſint eſſe cauſæ occaſionales, à quibus impetum faciens ſpiritus excitari poteſt ad morborum productionem; tandèm continentes partes ſint ſubjecta, in quibus facultatum læſiones, ſymptomatum procellæ, & quæcumque affectiones ex morbo producuntur, ſentiuntur. De impetu faciente priùs, deindè de contentis, poſtremò de continentibus doctrinam trademus, ut febris eſſentiâ penitùs innoteſcat.

CAPUT III.

Id, quod in vivente corpore eſt motionum omnium cauſa, quam Vitam, Animam, Naturam plerique appellitant, & Hippocrates impetum facientem dixit, nullo modo ex temperamento primarum qualitatum reſultat, ut Galeno placuit.

INeſſe viventibus corporibus, id quod movet, nemo negavit, hoc enim fuiſſet negare ſenſum; verùm quid ſit, quod in viventibus movet, non eſt facilè determinare, & hactenùs non ſolùm inter philoſophos, & medicos non convenit, ſed res eſt maximè omnium controverſa, & ſecundum ſectarum dogmata agitata. *Galenus lib. 5. de natur. facul. cap. 12.* in hac re duarum ſectarum, quas non ignobiles vocat, ſententias maghifaciendas affert, reliquas ut ignobiles reſpuit nullâ memoriâ dignas; primam dicit eſſe illius ſectæ, quæ ſubſtantiam eam, quæ generationi, & internicioni eſt ſubjecta, totam tùm unitam eſſe, tùm alterari proponit; alteram dicit eſſe alterius ſectæ, quæ vitam viventium immutabilem, inalterabilemque & in tenuia diſſectam, tùm vacuitatibus quibuſdam interceptam ſtatuit. Primam dicit eſſe *Hippocratis*, alteram *Epicuri*; & illum ſectantium, at cùm neutrâ ille contentaretur tertiam addidit ſententiam ſuam, quam adeò veram exiſtimavit, ut *Platonem, & Ariſtotelem* irrideat, qui de animæ hominis immortalitate ſentire videbantur; *lib.* enim in quo probatur *animi mores corporum temperaturas ſequi cap. 3.* hæc ait: *Quamobrem animæ eſſentia erit quodammodò temperatura quatuor, ſeu qualitatum dicas, humiditatis, ſiccitatis, caliditatis, ſive corporum humidi, calidi, frigidi, ac ſicci, facultates autem ex animæ ſubſtantiâ ſequi;*

ſi deindè quoque actiones proveniunt, probare convenit: Si igitur pars, quæ ratiocinatur, animæ ſpecies ſit, mortalis erit; ſiquidem ipſa quoque eſt quadam cerebro temperatura, atque ità omnes animæ ſpecies, ac partes habebunt ſuas facultates temperaturæ conſequentes, taliſque erit animæ ſubſtantia. Hæc *Galenus*, qui poſtquàm *Platonis*, *Hippocratis*, *& Ariſtotelis* de animâ refutavit ſententias, ex iis aliqua tranſcripſit, quæ licèt animam temperamentum eſſe non pronuncient, eam tamen temperaturam corporis ſequi quodammodò inſinuant. Conatur deindè ſuadere animam ab eo ideò temperamentum dici, quia diſcurſus, ſive ratio à vino, à cicutâ, ab aliiſque medicamentis intrà aſſumptis ſubvertitur, & alienatur. Item quòd à nimiùm refrigerantibus, nimiùmque calefacientibus anima exſtinguitur, quod totum ratione moti, & alterati temperamenti fieri contendit.

Verùm nos paulò poſt & alterari, & moveri poſſe animam ſenſitivorum, & pati, quæ patitur, & agere, quod agit, demonſtrabimus, attamen ipſam non eſſe tunc ulteriùs temperamentum aperiemus,& nunc contra *Galenum* id aſſequi conabimur.

Primò contra ipſum hæc ponimus: Elementa non ſunt quatuor: ergò ruit integrum *Galeni* ædificium de qualitatibus, de temperamentis, de humoribus, ſcilicet tota ſua doctrina. Antecedens probatur, nàm ignis non eſt elementum, non ſolùm quia ſuâ ſpherâ caret, ſed etiam quia ſuum eſſe habet in reliquis elementis ſolitarium, & abſolutum; calorem enim, & ignem non in aliquâ mundi parte, in aëre, aquâ, terrâ, & in corporibus concretis, quæ miſta appellantur, in univerſitate rerum tantùm invenimus. Aër verò licèt ſit elementum ratione ſuæ ſimplicitatis, & conſtantiæ, tamen ſui corporis commiſtionem reliquis elementis non permittit: nunquàm enim naturæ, & arti poſſibile erit aëris partes cum partibus aquæ per minima miſceri, nàm ſumma ejus levitas, & ſumma illorum gravitas negant id aſſequi poſſe, & deſtinatio aëris in naturâ non eſt, ut concretis ſe commiſceat, ſed ut illis præbeat locum, & motûs libertatem; quinimmò ut cœleſtia corpora cum terreſtribus communicent, ſine enim aëris perſpicuitate id fieri non poſſet.

Præterea terra virgo licèt elementi proprietatem habeat ob ejus conſtantiam agentibus naturalibus invictam, tamen nullo modo concreta corpora ingreditur, ut mechanicè per plantarum, & arborum nutritionem probatur, eſtque terra tantùm uterus, in quo rerum ſemina ſuos nanciſcuntur motus; neque frigida, & ſicca dici meretur, cùm ipſa per artem in ſal reducatur, quòd igne liqueſcit, & igneſcit, quod evenire non poſſet, niſi terra in ſuâ radice humorem, & ignem foveret.

Demùm aqua, quæ ſola eſt concretorum omnium materia, ut in *noſtrâ Pyrotechniâ* demonſtravimus, verum eſt elementum propter ſuam ſimplicitatem, & ſubſtantiam, tamen poſitivè frigida dici nequit, quippè igne caleſcit adhuc ſub formâ aquæ, quod fieri non poſſet, ſi frigiditas eſſet de eſſentia aquæ, nàm res eadem eſſentialiter calida & frigida eſſe nequit, & aqua

aqua fervens talis eſſet; porrò aqua nunquàm ex ſeipsâ in poſitivam frigiditatem abit, ſed ad loci ambientis temperiem ea componitur, undè in loco calido caleſcit, in tepido tepeſcit, in frigido frigeſcit &c.

Cæterùm *Galenus* indeciſam relinquit qualitatem, an formę tantùm elementorum, an integra elementorum corpora concurrerent ad miſtorum productionem. Cognovit enim, quod quocumque modo rem evenire decernebat, ruebat miſtionis elementaris ſuppoſitum; quippè ſi tantum elementorum formas ad id deſtinabat, præterimus, quòd rem impoſſibilem dixiſſet, nam formæ non ſubſiſtunt extra ſuppoſitum, certè ex illis nullum materiale corpus reſultare poterat, quippè illis formis deficiebat materia; Si verò pronunciaſſet elementa materialiter ad corporum miſtionem concurrere, jam nullum corpus ex ipſis elementis conflatum fuiſſet unum per ſe, ſed unum per accidens, & per diverſa ſimul aggregata, ut contra *Empedoclem* diſputavit *Ariſtoteles*, & illi occaſio data ſua conſtituendi principia phyſica, quæ materiam eſſe dixit, non autem quatuor elementa.

Prætereà cùm non ſit in rerum naturâ concretio, cujus radix non ſit humor, ſiccitatis poſitivè qualitas in nullo concretorum reperiri poteſt, undè dicimus os eſſe ſiccum, habito ad carnem, quæ humidior eſt, reſpectu, ſed os non minùs ex humore ſeminali, quàm caro concrevit; eodem modo in animalibus actu calidis aſſerere adeſſe frigus pro conſtitutione miſtionis eſt in phyſicis negare ſenſum; quòd enim ad ſenſum calidum eſt, dicitur reſpectu alterius calidi magis, vel minus calidum, rectè quidem, ſed quod ubi actu calor eſt, poſitivum frigus manere imaginari volumus, dementiæ criminari poſſumus; ità cùm ferventi aquæ frigidam injicimus, & minus calida evadit, remiſſio illa caloris temperamentum dici non poteſt ex frigido, & calido factum, ſed evenit ex eo, quòd ubi ante miſtionem calor in aquâ excitatus ferventes reddebat decem aquæ libras, ſimul atque additæ illi fuêre tres aliæ libræ ex frigidâ, calor illarum decem librarum additas tres libras excalfacere urgebatur, ac proptereà in tredecim libris minor nobis, quàm in decem apparet.

Hæc obiter de quaternario elementorum, eorum miſturâ, & temperamento tetigimus, quæ largiùs à recentioribus in mille voluminibus inculcantur, ut innoteſceret quàm frivolis fundamentis *Galeni* doctrina nitatur, perpendamus nunc quatuor humorum ſuppoſitionem quatuor elementis in viventium corporibus reſpondentem, ex quorum temperamento vitam, ſeu animam oriri Galenus aſſerit, & ex eorum intemperie, vel putredine morbos omnes ſine febre, vel febres ipſas fieri docuit. Ultrò in hoc obmuteſceremus, ne per tot ſæcula receptam *Galeni* doctrinam è ſuis fundamentis everrere videremur, ſed quia in magiſtri *Galeni* verba non juravimus, ſolidam, veramquè doctrinam ſuggeremus. Parcite *Galeni* manes, & vos ejus procuratores, qui per epiſtolam illius cauſam tuemini, ſi pro veritate veſtigandâ evidentem ejus doctrinæ falſitatem detegemus; noſtro enim mu-

ner

neri non faceremus ſatis, ſi falſam doctrinam propinaremus; id, qui vult, faciat vel deceptus, vel decipiens, nos, qui hanc profitemur facultatem, læderemus potiùs, quam quæ vera non ſentimus, ut vera doceremus.

Galenus ergò in multis ſuorum voluminum locis, & ubique ſibi conſtans inſinuat ab hepatis facultate quatuor humores generari ex chylo in venam portæ per meſeraicas ab inteſtinis attracto, equidèm ex temperato calore jecoris ſanguinem, ex illius excedente bilem, ex illius remiſſo phlegma, ex eodem magis pigro melancholiam generari aſſerit; & cùm ſæpè humoris tùm bilioſi, tùm melancholici quantitas aliorum ſymmetriam excedat, ut quod eorum ſuperfluum erat, excerneretur, veſicam felleam jecori appoſuit, pro flavâ bile, lienem verò in ſiniſtro hypochondrio pro bile nigrâ, reliqui deindè humores uno in ſanguine ſimul commiſtos à jecore in venam cavam tranſire, per quam pars ejus per univerſum corpus fluens, pars verò per cor in arterias tranſiens pro ſuâ temperie nutritionem, & vitalitatem animali ſuppeditaret; cùm verò per aliquam cauſſam eveniret, ut unus ex quatuor humoribus in ſanguine contentis exorbitaret, vel corrumperetur, illicò temperiem diſſolvi aſſerit, & oriri morbum pro conditione, & proprietate humoris exorbitantis, vel corrupti. Hæc eſt fundamentalis totius Galenicæ artis doctrina, ſuper quam tot ſuorum voluminum machina innititur; Videamus, quomodò in naturâ ſubſiſtat

Eſt ipſius *Galeni* placitum per coctionem in ventriculo generari ex cibis chylum, ſubſtantiam homogeneam, & in ſuis partibus ſimilarem, qui deindè à ſuis fæcibus ſeparatus in inteſtinis, ſuggeretur à venis meſaraicis, qui cùm eſſent venæ portæ ſurculi à jecore prodeuntis, per eas aſcendens verſus hepar, in ipſis venis, tùm in ipſo hepate ab ejus facultate transmutaretur in quatuor iam aſſertos humores, hoc poſito, argumentamur ſic:

Ubi agentis actio eſt uniformis in materiâ homogeneâ, & ſimilari, in eodem loco, & eodem tempore neceſſe eſt, ut id, quod ex materiâ producitur, ſit uniforme, & homogeneum: ſed actio hepatis eſt uniformis in chylo homogeneo, & ſimilari eodem loco, & eodem tempore: ergò quod ex chylo producitur virtute hepatis agentis erit homogeneum, & uniforme, non quadriforme, & ætherogeneum.

Major adeò patet, ut probatione non indigeat, quippè agentia naturalia non ſunt libera, ſed neceſſaria, nec poſſunt ex arbitrio producere ex materiâ id, quod illis placet, ſed id, quod materia eſt ad producendum apta, ſic ex tritico triticum, ex fabâ fabam, ex cicere cicer producunt agentia naturalia, non ex fabâ triticum, neque ex cicere fabam: facultas ergò hepatis cùm ſit univoca cauſa, in materiam diſpoſitam agit, non poteſt producere ex eâ, niſi quod eſt ad producendum apta, & cùm chylus ſit homogeneus, non poteſt dici aptus ad producendum aliquod ætherogeneum, ſed è contrà.

Minor conſtat ex eodem *Galeno*, nàm in humorum generatione ſuppo-

ponit

ponit facultatem hepatis chylum generantis homogeneum, in venis meſeraicis concluſum, ex quo eodem tempore quatuor humores generari aſſerit. Conſequentia oritur ex præmiſſis.

Argumentum adverſariis eſt inſolubile, neque hactenus aliquem eorum reperire potuimus, qui aliquid, quod ſatisfaceret, reſponderet; recurrunt aliqui ad aſſertionem ejuſdem *Galeni*, qui in hepate ſupponit diverſitatem calorum, cum quibus agit: ſed quæsò, quis in hepate caloris gradus pendit, & nunc illum temperatum pro ſanguinis generatione exerceat, nunc alium vehementem pro bilis generatione moveat, & ſic de aliis duobus. Si hepar per calorem agit in chylum, calor iſte reſultat à totius hepatis conſtitutione, qui in eo erit gradu, quem illius conſtitutio producit, & ad placitum *Galeni* augeri, minui, vel temperari nō poteſt.

Fuerunt, qui reſponderunt in chylo licèt homogeneo eſſe commiſta quatuor elementa, quæ virtute hepatis in quatuor humores tranſeunt: ſed hoc contra Galenum directè pugnat, qui homogeneitatem in chylo requirit, & humorum productionem, non chyli homogeneitatis, ſed agentis hepatis effectum eſſe expreſsè profitetur, & hoc cautè fuit ab eo dictum, nàm ſi hepar chylum in quatuor elementa reſolveret, humores non produceret, ſed ipſa elementa ſimplicia, ac deindè neceſſe eſſet, ut hepar ſimplex unumquodque elementum in unum ex quatuor humoribus transmutaret, quòd à *Galeni* mente, & ab ipsâ rei veritate eſt longè alienum.

Præterea ſi quatuor ſunt humores, cur bili ſuperfluæ, & excrementitiæ, quam vocant, natura deſtinavit ſuum receptaculum, fellis ſcilicèt veſiculam, reliquis verò tribus illud denegavit? An reliqui tres ſuis ſuperfluitatibus carebunt? Cur lienem bilis nigræ receptaculum factum eſt, cùm ille cavitatem non habeat pro continendo? An humor ipſe melancholicus in arteriis, quibus abundat lien ſtagnabit?

At reſpondent Galeniſtæ, cur nos humorum quaternarium non admittimus, ſi oculis illud in ſanguine è venis extracto, & coagulato conſpicimus? Videmus enim humorem ſubflavum coagulato ſanguini ſupernatare, quis erit, qui negabit illum eſſe bilem? Videmus deindè florentem ſanguinem coagulatum, inter cujus partes fibras quaſdam albas conſpicimus, nonnè pars una eſt, quarta ſubſtantia, quam ſanguinem dicimus, alterum verò phlegma pro ſuâ parte ſanguini commiſtum? Et ſi coagulum illud ſanguinis ſubvertamus, nonnè in illius coaguli fundo nigram bilem animadvertimus, quæ quaternarium complet? Itáque ipſa in fundo tanquàm gravior, & terrea, in medio ſtat ſanguis, & phlegma veluti humores medij, in ſuperficie verò fluctuat bilis, utque calidior, & tenuior ſursùm ſemper fertur.

Commentum hoc veluti irrefragabilem demonſtrationem pro quaternatio humorum ſtabiliendo adducunt Galeni Sectatores, ſed falluntur.

Primò, quia nunquàm obſervârunt, cujus naturæ eſſet liquor ille ſanguini coagulato ſupernatans, nàm ſi

ſi illum guſtâſſent, neque amarum, neque acutum comperiſſent, ac proptereà pro bilioſo humore illum non repoſuiſſent.

Secundò, cogitare debebant, quod liquor ille ſupernatans ſanguini, quia levior eſt fibroſo ſanguine, non autem quia bilis eſt, ità ut ſi decantato liquori illi à ſanguine ſuo loco ſuſtituatur aqua fontis, ipſa adhuc ſanguini ſupernatabit.

Tertiò, advertere debebant, quòd ſanis hominibus per venæ ſectionem educitur aliquandò ſanguis omnimodè liquore illo carens, & integrè grumeſcens, ex quo dicere cogerentur, quòd homo ille bile carebat, & tribus tantùm humoribus ſanus vivebat.

Quartò, phlegma, quòd ſanguini interſperſum ſupponunt, illud non mereret locum, ſed ſub coagulatione ſanguinis ſitum habere deberet, nàm nullibi videmus aquam aëri commiſtam; videmus tamen aquam tellurem permeantem: ergò phlegma pro quarto humore commiſtum eſſe debebat cùm melancholiâ in ſanguinis fundo.

Quintò, animadvertere quoque debebant, quòd ſi cùm ſanguis grumeſcere incipit, illum in aliud vas ità tranſmutarent, ut ſuperficies, quæ primi vaſis fundum tangebat, ſit ſuprema in altero, completâ tali grumefactione obſervaviſſent, quòd ſuperficies fundi ſanguinis, quæ in priori vaſe apparuiſſet nigra, in ſecundo eam vidiſſent floridam, & prima ſuperficies, quæ in primo vaſe erat florida, in fundo ſecundi vidiſſent nigram, ſcilicèt quòd nigredo in fundo ſanguinis non arguit humorem melancholicum, ſed tantùm aëris negationem, cujus commercium in ſuperficie ſuperiori floridum colorem effecit. Hæc, & innumerabilia alia afferri poſſent contra imaginatum humorem quaternarium, quæ ſi quis diſcere deſiderat *Helmontium* adeat in libro cujus titulus: *Scholarum humoriſtarum paſſiva deceptio.* Hoc tantùm addemus noſtræ inventionis argumentum.

Demus hominem in optimâ ſanitate conſtitutum, certum eſt, ſi vera eſſet quatuor humorum doctrina, talem hominem tùm in quantitate, tùm in qualitate æquilibratos in corpore quatuor humores habere, certumque quoque erit, quòd ſi tali homini alicujus humoris quantitas, vel qualitas dematur, quòd temperamentum ſanitatis diſſolvitur, & infirmus evadet; propinamus tali homini rhabarbari drachmam, & evacuabit ſinceræ bilis libras duas, attamen homo ille in priſtinâ ſalute perſeverabit, licèt humori bilioſo duæ deficiant libræ, cum quibus priùs ſanitatis temperamentum complebat: ergò alibi, quàm in humorum temperamento conſiſtit animantium ſanitas. Idem arguere potes, ſi cum pilulis de Mezereon viginti libras phlegmatis à ſano corpore evacuabis, nàm abſque eo quod infirmetur, integro ferè humore phlegmatico caret.

CAP.

CAPUT IV.

Id, quod vita, anima, ſive natura in viventibus corporibus functiones exercet, eſt ſubſtantia ſimplex per cuncta corporis organa æqualiter diffuſa, quam Hippocrates ſpiritum impetum facientem appellavit, & Ariſtoteles principium motûs & quietis, ejus in quo eſt per ſe, & non per accidens.

G*Alenum* veritati non ſatisfeciſſe ſuppoſitione elemento- ..m, humorum, & temperamento- ..um, pro conſtitutione vitæ animan- ..um, jam ſatis ſuperque capite præ- ..edenti demonſtratum eſt; operæ pre- ..um nunc erit videre, ſi id, quod ab ..ippocrate pronunciatum eſt, ut fuit .. Ariſtotele confirmatum in hac re, .. magis veritati conſonum, quàm ..od à *Galeno* fuit prolatum.

Poſtquàm *Hippocrates* conſiderave- ..t perfectorum animalium corpora ..ganica eſſe, & ex partibus differen- ..bus certo ordine, & ſitu unitis ..nſtare, ſancivit in ipſis organis, & ..verſis partibus unum corpus con- ..tuentibus eſſe conſenſum unum; ..nſenſus iſte unus, & conſpiratio ..a à ſubſtantiâ quadam, quæ etiam ..t una, ac ſimplex, cauſſari neceſſa- ..m erat, nullo enim modo in diffe- ..tibus organis produci poterat ..nſenſus ille unus niſi cunctis ipſis ..ganis aliquid inexiſteret commu- ..quo uniformiter ea regens, unum- ..odque eorum operaretur id, ad ..od ſuis diſpoſitionibus eſſet ordi- ..um, quod evidens eſt in machi- .. & præcipuè in horologiis, in quibus omnes eorum partes in unum conſpirant finem, ſcilicèt in temporis horarij deſignationem: Id ſanè in horologiis non eveniret, niſi tot diverſæ rotulæ, & aliæ partes, ex quibus componuntur, ab uno ſimplici, & uniformi motu regerentur, qui à violenter contortâ chalybis zonâ producitur, & eſt omnibus horologij partibus, quæ moventur, communis; ità à pari cùm corpus animale ex diverſis componatur organis, quæ omnia in unum ſint directa finem, ſcilicèt ut corpus illud vivat, & ſibi deſtinatas à naturâ functiones exerceat, uno ſimplici, uniformique motu indigeat, qui omnibus eſt communis, ut unumquodque organum moveret pro ſuarum diſpoſitionem exigentiâ, nam re ità diſpoſitâ, cuncta fierent, quæ in corpore à naturâ eſſent deſtinata.

Hippocrates ergò ab adductâ horologij ſimilitudine non diſcedens, hunc motum organis corporis animalis communem vocavit Spiritum impletum facientem, non ſecus ac in horologio contorta Zona chalybea, ut ad ſuum revertatur ſitum, impetum facit, & in rotulis horologij motum inducit, eâ tamen differentiâ, quòd motus horologio exteriùs advenit, & dicitur motus per accidens, in animalium verò corporibus eſt per ſe, & ſuis principiis à naturâ implantatus, & omninò ab intrinſeco.

Hanc *Hippocratis* ſententiam de Spiritu impetum faciente animalium corporibus inexiſtente clarioribus verbis confirmavit *Ariſtoteles*, dùm definivit *Naturam*, dixitque eam *eſſe principium motus, & quietis ejus, in quo ineſt per ſe, non autem per accidens*, & cùm quid eſſet hoc motûs princi-

pium,alibi inveſtigaret,protulit: *Illud eſſe ſpiritum in corporibus propoſitione reſpondentem elemento ſtellarum.*

Hinc quiſque diſcat,an temerè, & per arrogantiam nos Galeni ſententiam deſeramus, an ingenuè, & propter veritatis amorem? Cùm ſaniorum Philoſophorum judiciis hæreamus, qui ab ipſo *Galeno* tanquàm magiſtri venerantur;mens enim Galeni ab elementorum quaternario præjudicata præceps in errores ivit, ſed *Hippocratis, & Ariſtotelis* mens veritatem proximiùs attigit, quippè in utroque gliſcebat veritatis amor,ut nulli præjudicio addicti, ſed *Galenum* elementorum præjudicio addictum errare neceſſariò contingit.

Hippocratis igitur, & *Ariſtotelis* conſenſu aſſerere licet *functionum omnium, quæ in organico corpore fiunt, cauſſam, & intrinſecum principium eſſe ſubſtantiam quandam ſimplicem, tenuiſſimam per univerſum corpus diffuſam, habentem in ſe principium motûs, & quietis, ea peragentem, quæ organorum diſpoſitiones requirunt.*

Diximus, *Principium intrinſecum functionum eſſe ſubſtantiam quandam,* nam per accidens eſſe non poteſt id, quod per ſe eſt principium, & per ſe corpori ineſt.

Diximus, *Per univerſum corpus diffuſam*, nam nulla eſt corporis integri pars in ſanitate conſtituti,quæ ab hac ſimplici ſubſtantiâ vitalitatem non accipiet, in qua re eſt advertendum, quòd hæc ſubſtantia ſimplex per corpus non eſt diffuſa, ut aqua diffuſa manet per pannum madidum,abſque eo quod aqua in fibris ipſius panni infixas habeat ſuas radices; ſed hæc ſubſtantia ſimplex radicata eſt in fibris corporis organici, ac mediantibus ipſis fibris per corpus diffunditur, & quibus in organis major concurrit fibrarum numerus, in iis majus eſt hujus ſimplicis ſubſtantiæ robur, & functiones majoris momenti exercentur.

Præterea diximus, *Habentem principium motûs, & quietis*, nàm motus quicumque accidunt corpori, tàm paſſivi,quàm activi, hujus ſunt ſimplicis ſubſtantiæ, nàm ejus extincto motu,licèt reliqua ſint in cadavere, quæ priùs illi aderant,non propterea movetur, eſt etiam quietis principium,nàm quoties illa feriatur,actualis organi functio ceſſat,quæ à voluntate dependet.

Diximus, *ea peragentem, quæ organorum diſpoſitiones requirunt*, ut ex hoc conſtet erroneam, ac falſam *Galeni* ſententiam ſubſtantiam animæ in tres principes facultates dividentem, unamquamque earum ab aliâ diſtinctam certo viſceri tribuentem, nàm ſi ità ſe res haberet,impoſſibilis eſſet in vivente conſenſus unus, ſi tria diſtincta principia in vitæ integritatem concurrerent; non enim animadverterat Galenus ſe eâdem manu tractare poſſe calamum ad ſcribendum, gladium ad feriendum, frænum ad regendum equum, penicillum ad pingendum, & ſimilia inſtrumenta, quæ ſecundum eorum varietates,& diſpoſitiones in variis peragendis exercerentur,unicâ eâdemque manu ea dirigendo: nàm ſi id animadvertiſſet, potiùs quàm trium facultatum inventum confuſum, & multis abſurditatibus refertum Hippocratis ſententiæ accomodâſſet,quæ per unicum impetum facientem ſpiritum pro organorum

rum diſpoſitione omnia in vivente fieri determinavit. Concedimus libenter cor, cerebrum, & hepar corporis partes eſſe quibus ferè tota corporis œconomia regitur pro earum functionum diverſitate, ſed id à diverſitate principij moventis pendere ſimpliciter negamus; non enim vita, quæ in cerebro, eſt principio diſtincta à vitâ, quæ eſt in corde, & vita, quæ eſt in corde eſt principio diſtincta ab eâ, quæ eſt in hepate, & ſic ab his vita, quæ eſt in reliquis organis, ſed unica eſt vita, ſimplex, & uniformis in qualibet corporis parte; verùm quia ad cerebri, hepatis, & cordis conſtitutionem multus fuit partium ſpermaticarum concurſus, multum quoque illius ſimplicis ſubſtantiæ, & pluſquàm in aliis partibus, in illis ſtabulatur, textura verò eorum, & partium, & figuræ diſpoſitio exigunt, ut quoties ab ipsâ vitâ moventur, cerebrum eas functiones exercet, quas exercere aptum natum eſt, ſic cor ſuas, hepar ſuas, & eodem modo reliquæ corporis partes. Concipienda mente ergò eſt in animali corpore natura, unus ſpiritus impetum faciens, unumque motûs principium, cujus ope partes omnes ipſum corpus integrantes ſunt in motu, & vita unaquæque pro proprio ſuæ compoſitionis, & texturæ modo; ubi advertendum eſt, quòd ſpiritus iſte impetum faciens, ſeu motûs principium ità eſt fibris, particuliſque corporis omnibus intrinſecum, ut nihil in vivente corpore ſit illo profundius, neque errabundè per corpus vagatur, ſed particulis, quas ſpermaticas, & primæ conformationis vocant, eſt incluſum, ac pertinaciſſimè alligatum, undè eſt, quod illa viſcera magis vitalia dicimus, quæ ad earum compoſitionem ſpermaticarum particularium numerum majorem meruêre.

Cæterùm ſi exemplum quæritis, quo naturam hujus moventis ſpiritûs pervium corpus diffuſi apprehendere poſſitis, imaginamini Cryſtallum Luce illuminatam, & in illâ conſideratis non eſſe particulam, quæ illuminata non ſit tàm æquali diffuſione, ut apprehendi cryſtalli atomus non poſſit, quia ſimul latis atomis non apprehendatur: eodem modo ſpiritûm impetum faciens, ità eſt per ſpermaticas corporis particulas diffuſus, ut atomus illarum apprehendi non poſſit, quin atomus inexiſtentis ſpiritus non apprehendatur.

CAPUT V.

Spiritus impetum faciens ſpermaticis partibus inexiſtens, movendo eas pro organi diſpoſitione, ad quod conſtitutum eſt, exercitium functionis illius organi cauſat.

CUm jam determinaverimus ſecundum *Hippocratis*, *&* *Ariſtotelis* ſententiam, naturam, ſive vitam in animalibus eſſe ſubſtantiam tenuiſſimam habentem in ſe principium motûs, ſpermaticis particulis inexiſtentem; operæ pretium nunc erit oſtendere, quomodò ſe habeat hæc tenuiſſima ſubſtantia ad exercitium functionum, quæ in, & à corporis partibus organicis fiunt.

Quid pro functione intelligatur, interpretatione prolixâ non eſt opus; eſt enim functio actio alicujus corpo-

ris ſecundum proprias diſpoſitiones effectum aliquem producens, ſic calami functio eſt actus ſcribendi, cujus effectus eſt ſcriptura, functio penicilli eſt actus, ſive actio pingendi, cujus effectus eſt pictura, functio oculi eſt actus videndi, cujus effectus eſt apprehenſio rei viſæ, functio narium eſt actus odorandi: cujus effectus eſt apprehenſio odoris, functio cordis eſt actus pulſandi, cujus effectus eſt ipſe pulſus, eſt ſic de reliquis. At quia motus ab *Ariſtotele* definitur, ut ſit *Actus rei in potentiâ, quatenùs in potentiâ*, ſcilicèt quòd res, ſive corpus aliquod, quod eſt in potentiâ ad peragendam actionem aliquam, quoties potentia illa reducitur ad actum, ſive eſt actu, toties corpus illud moveri, vel in motu eſſe dicimus; unde ſecundum *Ariſtotelem*, & ſecundum ipſam veritatem idem eſt dicere, corpus aliquod eſſe in actu, ſive in actione ſui motûs. Prætereà cùm functiones viventis corporis ſint actiones ipſius corporis, partiumque illius, & actiones non ſint aliud, niſi motus vitæ, ſive illius tenuiſſimæ ſubſtantiæ, quæ in fibris ſpermaticis ſtabulatur, ſequitur indè, quod nos tunc inculpatâ ſanitate fruimur, cum vita liberè, & abſque ullo impedimento particulas ſpermaticas movet, toties functiones illius partis perfectiſſimæ erunt, & abſque ullâ culpâ; hinc generaliter loquendo dicimus, quòd *Sanitas inculpata conſiſti in motu libero vitæ, quo organa corporis exercentur ad fines eis à naturâ deſtinatos.*

Diximus, quòd *ſanitas inculpata conſiſtit in motu libero vitæ*, nàm ipſum vivere moveri eſt, & vitæ radix in eo, quod ex ſe movetur, ſita eſt, ut tamen ità moveatur, ut motus ejus omni vitio careant, neceſſe eſt, ut partibus, in quibus movetur, liberè moveri poſſit, ſcilicèt ut in ijs nullum inveniat obſtaculum, nullum offendat impedimentum, etenim ab eo, quod liberum ejus motum impedit, ſtatim vitiatur motus, vitiatur actio, depravatur functio, & tandèm oritur morbus.

Diximus etiam in definitione, *Quo organa corporis exercentur ad fines eis à naturâ deſtinatos*, nàm motus ille vitæ directus eſt ad movendum organum, ſine quo actio ſuccedere non poteſt, quippè actio non eſt ſolius vitæ, ſed vitæ ſimul, & organi; undè hîc aliqua diſtinctio concipi poteſt inter motum, & actionem, ſcilicèt quòd motus ſit ſolius vitæ moventis organum, actio autem ſit exercitium organi à vitâ moti; Appoſuimus quoque particulam illam, *exercentur*, nàm neceſſe non eſt, ut organum ſemper ſit in actione, ſed ſufficit, ut quoties requiratur ejus exercitium ad finem à naturâ ſibi deſtinatum, toties promptum ſit illud ad exequendum, ut v. g. Ventriculus deſtinatus eſt à naturâ ad promovendam coctionem, ſive ciborum fermentationem, verùm ſi ventriculus ſit cibis vacuus, ab actione promovendi fermentationem quieſcit, ac ſtatim atque in illum cibaria immittuntur, actio illius quieſcens ad ſuum munus exercendum excitatur, & ſi liberè in ejus membranis vita moveatur, actio illius inculpata erit, & functio promovendi fermentationem perfecta.

In hoc capite tria hæc attendenda, & memoriæ mandanda, *functionem*, ſcilicèt, *actionem*, & *motum*; functio

eſt

eſt opus ab actione reſultans; actio eſt liberi motûs effectus; motus eſt ſolius vitæ, quæ ex ſeipſâ movetur. Ruisùs motus eſt ſolius vitæ organo inexiſtentis, actio eſt organi à vitâ moti, functio tandèm eſt opus actionis organi ſe exercentis.

Diximus, ut tria mente concipiantur, & memoriæ ſerventur, ex eo quia vera, tuta, & infallibilis theoria tùm ſanitatis, tùm morbi, tùm medelæ in perfectâ intellectione motûs, actionis, & functionis conſiſtit, & qui hæc clarè, ac diſtinctè intelligit, certus eſſe poteſt, quòd non ſolùm febrium theoriam, de quibus in præſenti agimus, ſed omnium morborum infallibilem theoriam ſecum habebit, quòd quomodò eveniet, in ſequentibus capitibus proſequemur.

CAPUT VI.

Quomodò intelligi debeat ſpiritum impetum facientem, ſive Vitam liberè moveri debere, ut inculpatam ſanitatem in vivente corpore producat?

IAm ſecundum *Hippocratis*, *& Ariſtotelis* ſententiam decrevimus animalium vitam eſſe ſpiritum, ſive ſubſtantiam tenuiſſimam impetum facientem, & ſe moventem in organis, quibus inexiſtit; atque etiam inſinuavimus hujus ſubſtantiæ tenuiſſimæ motum cauſam eſſe actionum, quæ ab organis, quæ movet, fiunt. Verùm ſubjunximus, quòd adhoc, ut actiones organorum inculpatæ fiant, requiri, ut vita liberè moveat, erit nunc operæ pretium aperire, quid neceſſarium ſit, ut vita in corpore ſe liberè movear, & ut in ſuis peragendis motibus omnibus careat obſtaculis, eoq; modo moveatur, ut ſolùm id agit, quod eſt illi conveniens.

Ut id lucidè innoteſcere poſſit, diſtinctionem *Hippocratis*, quam ſuprà memoravimus repetere oportet, dixit enim ille, quòd integrum corpus vivens in tria dividitur, in continentia, contenta, & impetum facientia. Jàm naturam, & eſſentiam facientium impetum patefecimus, probavimuſque quòd illorum eſt munus movere remanet nunc, ut videamus, quod munus à naturâ ſint ſortita continentia, & contenta.

Itàque cùm munus impetum facientis ſpiritûs ſit movere, cùm ille inexiſtat cùm in continentibus, tùm in contentis, neceſſarium eſt horum, ut munus ſit ab illo ſpiritu moveri; nàm quoties aliquid intùs habet id, quod movet, id moveri neceſſe eſt, ſed tàm continentia, quàm contenta intùs haberi impetum facientem ſpiritum: ergò tàm continentia, quàm contenta debent moveri: moventur ſanè continentia, quæ ſpermatica neceſſariò ſunt, ad hoc ut ſuas actiones edant, ut ſuprà notavimus; moventur quoque contenta, adhoc ut diſponantur ad fines naturæ cognitos, ad quos diſponi non poſſent niſi per motum: ergò ſi integro vivente corpore ſpiritus impetum faciens movet, contenta, & continentia neceſſariò ab illo moventur.

Hoc cognito, ſequitur, ut ad hoc movens vita, ſive ſpiritus impetum faciens liberè movere poſſit id, quod movere debet, & dirigere hos motus ad illos fines, qui illi à rectè ope-

rante naturâ ſunt conſtituti; requiritur, ut tùm continentia, in quibus movere debet, tùm contenta, quæ movere debet, itâ ſint diſpoſita, ut illas habeant proprietates, quæ moventi vitæ omninò parere, & obedire poſſint, nàm ſi aliquid in ijs eſt, quod moventi vitæ parere non poteſt, illicò vitæ adimitur movendi libertas, ac tunc movebit minimè quidèm, ut ſuum inſtitutum requireret, ſed ut illam cogit id, quod in continentibus, & contentis exiſtens, ſuis non paret motibus, tunc enim depravati erunt vitæ motus, & per conſequens depravatæ erunt tùm actiones, tùm functiones, quæ morbum in vivente conſtituerent cum ſuis ſymptomatis, ſignis, alijſque annexis.

Quod ut clariùs eluceſcat, imaginamini digitum ſani hominis, in quo vita ordinatè moveatur, ex eo quia tùm partes continentes, tùm contentæ in digito itâ ſint diſpoſitæ, ut perfecta eorum ſanitatis requirit; fingite deindè in talem ſanum digitum ſpinam ingredi, nàm tunc quia partes digiti continentes à ſuæ continuitatis unione lacerantur, vitæ digito aufertur ſui motûs libertas, & circa ſpinam libertatem ſui motûs impedientem depravatè agitatur, producitque in vicinis continentibus partibus dolorem, & quia per dolorem depravatur motus, qui digiti nutrimentum reſolvebat, illud nutrimentum non reſolvitur, ſed circa ſpinam coacervatur, hæc nutrimenti coacervatio, cùm à continentibus tùm particulis capi non poſſit, & vita in ijs ſuos motus omninò depravatos exerceat, inflammationem tùm ratione diſtenſionis partius, tùm ratione furentis vitæ producit, huic tandèm ſuppuratio ſuccedit.

In hoc exemplo ſpinæ digito infixæ clarè dignoſcitur, quod depravatæ vitæ motus à lacerante continuum ſpinâ, priùs dolorem, deinde nutrimenti coacervationem, tertiò inflammationem, tandèm ſuppurationem producit, ſpina verò eſt occaſio, ut talia cuncta accidentia fiant; quippè motus vitæ depravatus œconomiam digiti ſubvertit per ejus indebitas actiones, quæ à motu immediatè dependet & à ſubverſâ œconomiâ omnes digiti functiones ſubvertuntur quoque; Undè vobis ſint in documentum, quòd morborum omnium radix, & fomes ſitus eſt in vitæ motu depravato à præſentiâ cauſæ occaſionalis intra corpus productæ, vel in ipſum introductæ libertatem ſe moventis vitæ impedientis.

Prætereà ut motuum vitalium eluceſcat tùm libertas, tùm impedimentum, tùm in partibus continentibus, in quibus movetur, tùm in contentis, quas movet, operæ pretium erit priùs de continentibus partibus, de contentis verba facere, ut jàm quòd cognoviſtis principium motûs in viventium corporibus, cognoſcatis occaſiones, propter quas ſuos motus depravatos edere illud cogitur.

CAPUT VII.

De partibus corporis, quæ continentes ab Hippocrate appellatæ fuère, & quomodò ipſæ eſſe poſſint occaſiones motûs depravati in ſpiritu vitæ impetum facientе?

PArtes continentes corporis organici, ut unâ voce aſſignentur, ſunt

ſunt omnes illæ ſolidæ. quæ ad corporis conſtitutionem fuerunt ex ſemine productæ, quæ omnes reduci poſſunt ad tres ſpecies, ſcilicet ad oſſa, & cartilagines, reliqua omnia ſolida in corpore ex fibris conſtant, hinc membranæ, nervi, venæ, arteriæ, muſculi, tendines, ex quibus totum corpus, & illius partes conflantur, ex exiliſſimis, albiſque conſtant fibris vario, diverſoque modo contextis, pro organi, quod conſtituunt, exigentiâ.

Eſt tamen primò notandum, quòd dictæ partes ſolidæ ex ſemine productæ continentes dicuntur, non ſolùm quia deſtinatæ ſunt ad continendum excrementa, nutrimentum, ſanguinem, & alios humores in corpore contentos, ſed etiam quia in ijs continetur principium illud motûs impetum faciens, de quo ſumus ſuprà locuti; nàm principium illud motûs, ſive ſpiritus impetum faciens, ſive vita, ſive anima, ſive ſubſtantia tenuiſſima ſimplex, voca illud, ut lubet, penitiſſimè in ipſis ſpermaticis partibus gliſcit, quas per motum ad actiones peragendas dirigit. Itáque poſſunt primò vitæ motum depravare partes continentes, ſi non rectè in generationis fluxu fuerint conformatæ, ſic enim monſtra fiunt, & partium deformitates eveniunt in ſitu, in figurâ, in magnitudine, quos morbos ad unam *Galenus* reduxit ſpeciem, quam malæ conformitatis appellavit.

Secundò, depravari poſſunt vitæ motus à partibus continentibus per ſolutionem continuitatis eorum; enimverò cùm vita circularis ſit in toto corpore, nec terminatur niſi à ſeipsâ continuas requirebat partes eam continentes, ut ipſa quoque ſibi ipſi ſemper continua eſſet: quoties ergò pars aliqua continens à ſuâ continuitate ſolvitur, illicò vita ſuos depravat motus, nàm neceſſariò inter extrema ſolutæ, vel laceratæ partis aliud intercedere corpus neceſſe eſt, à quo vita tanquàm ſibi hoſtili ſe retrahit, & motûs rectitudinem ſubvertit, eveniuntque ea; quæ ſuprà de ſpinâ digito infixâ notavimus.

Tertiò, depravari poſſunt vitæ motus à partibus continentibus, ſi violenter à ſitu diſtrahantur, ut in luxationibus, fracturis, alijſue ſimilibus accidentibus evenit; continens enim pars, ubi ſuum ſitum non ſervat, ut requiritur moveri nullo modo poteſt.

Quartò, depravari, imò aboleri poteſt vitæ motus, quoties continentes partes gangrænam, ſphacelum, vel mortificationem concipiunt, nàm ab illis in aliquâ corporis parte mortificatis veluti aufugit vita, & tandèm extinguitur.

Quintò, tandèm depravari poteſt vitæ motus in continentibus, quoties id, quod continent, ſecundum earum exigentiam non eſt diſpoſitum, tunc enim vita ipſis inexiſtens à præſentiâ rei illi hoſtilis à rectè movendo avertitur, & partes continentes depravatè movere cogitur. Nunc ad contenta nobis eundum eſt, quæ cùm varia, ac diverſa ſint in corpore viventium, & non uno, eodemque modo contineantur, prolixiori indigent examine, & eò magis qui motuum depravationes vitæ ratò à continentibus, & frequentiùs, imò frequentiſſimè à contentis exoriantur.

Verùm antequàm ad contentorum exa-

examen accedamus, ex hactenùs dictis colligere debemus.

Primò, quòd corpus animale conſtat ex continentibus, contentis, & principio movente.

Secundò, quòd ſanitas corporis animalis conſiſtit in actione, ſive motu principij moventis ſecundum naturam.

Tertiò, Quod actio, ſive motus eſt principij moventis ſecundum naturam tàm continentium, quàm contentorum.

Quartò, Quòd morbus conſiſtit in motu principij moventis depravato à continentibus, & contentis diſpoſitiones ſecundum naturam non ſe habentibus.

Quintò, Quòd morbus efficienter, & effectivè fiat à vitâ in illo tunc, quod non movetur ſecundum naturam, ſeu liberè, ſed præter naturam, ſeu depravatè.

Sexto, quòd tam continentia, quam contenta occaſiones eſſe poſſunt morborum, non autem ipſi morbi, nec eorum efficientes cauſæ, cùm materia morbi ſit ipſa vita ſe movens, forma verò ſit actualis depravatio ſui motûs ſecundum naturam: ſubſiſtitque in vivente morbus per modum aliorum entium naturalium per materiam ſcilicèt, & ſuam formam.

Septimò, quòd vita cùm alia ſit inſita partibus, alia influa, quoties depravatur motus vitæ inſitæ, particulares morbi fiunt, quoties verò depravatur motus vitæ influæ, tunc univerſales morbi fiunt.

Octàvò, Cùm fons influi ſpiritûs ſit cor, quoties motus cordis depravatur, toties univerſalis morbus producitur, nàm ubique corporis vitæ motus depravantur, læduntùrque actiones; morbus iſte univerſalis totum corpus crucians, febris à medicis nuncupatur, ex eo quia ferè ſemper calorem habet conjunctum.

Nonò, Hunc morbum, quem febrem appellant, nos definimus, quòd *ſit motus cordis, & partium ſibi continuarum à materiâ præter naturam in corpore productâ depravatus, calorem naturalem aliquandò uſque ad frigoris ſenſum imminuens, aliquandò uſque ad igneum gradum adaugens.*

Appoſuimus in hac definitione, *Motus depravatus*, loco generis, quilibet enim morbus motus eſt depravatus, ex eo quia ſanitas eſt motus, ſive actio corporis ſecundum naturam, ut Galeno quoque placuit: ergò morbus erit motus præter naturam, ſive depravatus, eſtque motus ſimpliciter tàm ſanitatis, quàm morborum genus.

Appoſuimus deindè *Cordis* ad differentiam reliquorum morborum, qui febres à medicis non appellantur, ex eo quia in ipſis cor ſecundum naturam ſe movet, licèt aliqua corporis pars proprio morbo laboret, ut oculus cœcitate, auris ſurditate &c.

Appoſuimus *continuarum ſibi partium*, ut connotaremus depravatum motum cordis morbum eſſe univerſalem, totius ſcilicèt corporis, non tamen ſui ipſius, nàm cum venæ, arteriæ, membranæ, & ſanguis ſint partes corporis cum corde continuæ, & quæ à corde motum habent; depravato cordis motu, & motus partium etiam depravatur, at quia venæ, arteriæ, membranæ, & ſanguis univerſum ferè corpus componunt cum reliquis partibus ſibi continuis: ergò depravato

motũ cordis, ũniverſi corporis motus depravatur, quod idem eſt, ac univerſum corpus ægrotare.

Appoſuimus *A materiâ prater naturam in corpore productâ*, ad connotandum occaſiones, propter quas motus cordis ſecundum naturam efficitur præter naturam, & depravatus; nàm cùm in naturâ quicquid movetur, ab alio moveri neceſſe ſit, ut cor, quod ſecundum naturam movetur, depravatè, & præter naturam moveri poſſit, neceſſe eſt, ut in corpore producatur cauſa præter naturam, ut quod movetur ſecundum naturam, præter naturam deindè moveatur.

Appoſuimus demùm *Calorem ſecundum naturam, aliquando uſque ad frigoris ſenſum imminutum, aliquandò uſque ad igneum gradum adaugens*, ut connotaremus ſymptomata, quæ alternatim hunc morbum ſemper comitantur, nàm utrumque ſymptoma à relatione cauſæ præter naturam moventis ad motum cordis pendet, ut infrà.

CAPUT VIII.

De Speciebus, ſive differentijs contentorum in corpore viventium, quæ Febrium occaſiones eſſe poſſunt.

QUicquid animantia, ut vivant, in eorum corpora ingerunt, & quod contineri in ijs dicere rectè poſſumus, in duplici primò haberi poteſt differentiâ; vel enim utile illud erit, vel inutile: utile quidèm eſt illud, quod ſeparatum ab inutili, ſemper in intimiores viventis corporis lares ſe inſinuat; inutile verò eſt illud, quòd ab utile ſegregatum, quàm celerrimè poteſt, per deſtinatos ductus foràs extra corpus egreditur: hoc quod inutile eſt, communiter excrementum appellatur, utile verò nutrimentum, quamquàm id, quod utile eſt, & nutrimentum appellatur, poſtquàm vitam recreavit, per cutem tandèm excernatur, & excrementi nomine non eſſet indignum: utamur itàque nos his nominibus, inutilis ſcilicèt, & utilis pro majori rei intelligentiâ, & claritate.

Quæ ab animalibus ingeruntur itàque cibaria in ventriculum primò recipiuntur, in quo per fermentationem prima fit utilis ab inutili ſeparatio, inutile excrementum à liene ſeroſum, cœnoſum, & terreſtre attractum per renes in veſicam cum urinâ excernitur; habet lien magnã vaſorum Symphaticorum copiam; utile ab ipsâ ſolidâ ventriculi ſubſtantiâ excipitur; inutile verò craſſum, & conſiſtens per pylorum in inteſtina deſcendit, verùm quia non integrè, quod utile erat, ab eo fuerat in ventriculo ſeparatum, reſiduum utile à ſolidâ inteſtinorùm ſubſtantiâ excipitur, reliquum omninò inutile tandèm foras excernitur opportunis temporibus, ſi integrè valeat animal.

Utile verò, quod à ſubſtantiâ ſolidâ ventriculi, & inteſtinorum fuit exceptum per fibrarum intercapedines in uniuerſum corpus diffunditur celeri quodam motu, recreatque famelicam cunctarum partium indigentiam, ac tandèm in ſpinalem medullam, cerebrumque fibrarum omnium per corpus diſperſarum in radices ſucceſſivè ſe recipit, ubi veluti craſſeſcit,

devenitq; liquor quodammodò ſpermaticus, qui per fibrarum ſubſtantiam iterùm in univerſum corpus refluens, intra canales venarum, & arteriarum à fibris decidens cum ſanguine in ijs ſtante commiſcetur, & in ipſius ſanguinis augmentum cedit. Intereà dùm utile per intercapedines fibrarum in cerebrum, & ſpinalem medullam fluit, & poſt elaborationem per fibrarum ſubſtantiam in ipſum corpus refluit pars illius tenuior, & aquoſior per cutis poros aliquandò inſenſibiliter aufugit extra corpus, aliquando ſudoris formâ.

At pars illa perfectior, quæ in fiſtulas venarum, & arteriarum ſimul cum ſanguine ſe commiſcuit, per venas in dextrum cordis ventriculum fluens, deindè per venam arterioſam in pulmones, poſteà per arteriam venoſam in ſiniſtrum cordis ventriculum, demùm per ſiniſtrum ventriculum in arterias fluens, ultimam perfectionis entelechiam acquirit; quippè excitatur in illo fomes, & tenuis ſpiritus, qui totum corpus penetrans, illud in aſſiduo, & æquali calore conſervat, reliquum verò ſanguinis excitato illo à corde ſpiritu in arterijs privatum à venis excipitur, per quas iterùm in cor fertur, iterùmque excitato in eo ſpiritu, iterùm arterias ingreditur, ſic in circuitum actus perfectorum animalium vitam corpora fovet; interim ſi aliquid ſeri inutilis per circuitus deponat ſanguis, per vaſa lymphatica in renes tranſmittitur, à quibus in veſicam deſcendens, foràs egreditur. Separatur etiam à ſanguine in hepate liquor, quem felleum appellant, ad neceſſarios quoſdam uſus deſtinatus, ut diximus, qui liquor etiam inter contenta habetur, & per inteſtina excernitur.

Itaque contentorum in corpore viventium differentiæ ſunt, prima cibi in ventriculo ante ullam ſeparationem. Secunda excrementa, quæ per inteſtina deſcendunt. Tertia humiditas cœnoſa, quam aliqui à ventriculo lienem ſugere credunt, ut eam in renes, & veſicam tranſmittat. Quarta alimentum, quod per intercapedines fibrarum in totum corpus diffunditur, & in ſpinalem medullam, & cerebrum fertur. Quinta hujus nutrimenti ſeroſa humiditas, quæ per corporis peripheriã inſenſibiliter effluit, eſtque ſudoris materia. Sexta ipſa ſubſtantia nutrimenti à ſpinali medulla, & cerebro elaborata & per ſubſtantiam fibrarum iterum in corpus reflua. Septima ſanguis à dictâ ſubſtantiâ in cerebro elaboratâ in venis, & arterijs productus. Octava ſerum ſanguinis, quod in renes, & veſicam tranſmittitur, differtque hæc urina ſanguinis ab alba, quam retulimus, quæ eſt ciborum. Nona liquor felleus, qui in hepate ſeparatur, & in inteſtina fluit. Decima addi poteſt aqua pericardij, quæ ab alimento ipſius cordis producitur, differunt ſanè hæc decem, quæ in corporibus continentur tùm ſubſtantiâ, tùm loco, ac quoties per degenerationẽ à ſtatu naturali occaſiones morborum fiunt, toties pro contentæ ſubſtantiæ, & continentis loci differentijs morborum differentiæ proprium inſtituemus, ut ſcrutemur, quid ex ijs degeneribus eveniat.

CAPUT IX.

Quomodò ingeſta in Ventriculum ante ſeparationem utilis ab inutili poſſint eſſe morbi occaſiones.

INgeſta in ventriculum triplici modo eſſe poſſunt morborum occaſiones vel ratione multitudinis, vel ratione pravæ qualitatis, vel ratione non rectè operantis ventriculis.

Ratione multitudinis, ſi itâ vis ventriculi obruatur, ut reſiſtentem multitudinem ſuperare non poſſit, corrumpuntur tunc ingeſta, non fermentantur, & multitudo corrupta niſi vomitu, vel diarrhœâ evacuatur, ſuo nidore principium illud motus, quod actionum ventriculi eſt cauſa itâ conturbat, & irritat, ut omnes ventriculi actiones depravatas & inordinatas efficiat, quibus depravatis non ſolùm id, quod in ſuâ cavitate retinet ventriculus, ſed etiam alimentum, quod in ſuis fibris continet, degener efficit; quod ſi eo ſit obſtinata alimenti ventriculi degeneratio, ut a continentibus illud partibus ad priſtinum naturalem ſtatum reſtitui non poſſit, jam in fibris ventriculi producta eſt cauſa occaſionalis peſſimi moris, quæ priùs in corde, deindè in toto corpore manifeſtatur, eo modo, quem infrà, ubi de febre ex nutrimento degenere agemus.

Ratione verò pravæ qualitatis ingeſtorum non ſolùm actio ventriculi à promovendo in ijs fermento deſiſtit, ſed principium motûs ipſius actionis à pravâ qualitate ad depravatè movendum adigitur, totamque ventriculi œconomiam ſubvertit & conſequenter, proprium nutrimentum degener reddit, quòd ſi citò ad ſtatum ſecundum naturam non redigitur, occaſio erit febris, de qua paulò infrà, ubi de nutrimento degenere agemus, læſionis modum aperiemus, poterit tamen ventriculi vis vel per vomitum, vel per diarrhœam pravę qualitatis ingeſta eijcere, & tunc ab imminente febre liberatur.

Ratione non rectè operantis ventriculi vel fermentatio ciborum, vel ſeparatio utilis ab inutili depravatur, undè congeries fit in illo ſuperfluitatum, quibus aſſuefactus ventriculi rector ſpiritus non adeò vehementer in ſuis motibus turbatur, undè eſt, quòd ſuperfluitates illæ potiùs chronici morbi, quàm acuti occaſiones eſſe poſſunt; obſtructiones enim, inappetentiæ, affectiones hypochondriacæ, atiduræ, tabes, hydropes, & ſimiles morbos inducere ſolent, quorum dignotionem, & curationem alibi tradidimus.

Cùm his tribus traditis modis ingeſta in ventriculũ ante utilis ab inutili ſeparationem poſſint eſſe acutorum morborum cauſę, de quorum curatione capite proprio ſuo agemus: Videndum nunc nobis eſt, quid evenerit, cum dicta tria ſecundum naturam ſe habuerint, & ingeſta in ſeparationem utilis ab inutili properent.

Fuit Hippocratis ſententia lienem à ventriculo attrahere ſeroſas, & cænoſas ſuperfluitates, quod an verum ſit, de *Anatomicâ lienis Hiſtoriâ* examinavimus; enimuerò putavit ſuperfluum potum fermentationem ingeſtorum in ventriculi impedire, niſi opportunè ſeparetur, & hæc ſepara-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tio neceſſariò ſupra pylorum in ventriculo fieri deberi, nàm ſi ſuperflua humiditas per pylorum dependeret, nimiùm lubrica eſſent inteſtina & continuo ferè excernerent, ut avibus evenit, quæ veſicâ carent. Itàque cùm in ventriculo fieri deberet ſuperflui potûs ſeparatio, à nullo viſcere hoc opus peragi poterat, niſi à liene per multiplicia vaſa brevia fundo ventriculi connexa, qui in renes hauſtam humiditatem tranſmittens, & per veſicam excerneretur, hinc lege naturę ſancitum eſt animalia omnia, quæ liene carent, renibus & veſicâ carere, & contra, ſit itàque

CAPUT X.

Quomodò humida ſuperfluitates, quæ ab ingeſtis cibis in ventriculum ope lienis ſeparantur, poſſint eſſe Febrium occaſiones & cujus generis?

Lien ſpongioſum habet corpus ex arteriolarum multitudine contextum, & copioſis vaſis lymphaticis retis inſtar donatum, ideòque quod affatim potatur, poſtquàm in ventriculum deſcendit ſtatim à liene per ipſius vaſa lymphatica, quæ in ventriculo continentur, ſugitur; id quod lien ſugit, ut naturæ leges ſervet, tranſmittere debet ad renes, quòd ſi propter ſui imbecillitatem, vel propter copiam non tranſmittit, turgidum & durum ipſum lienem fieri conſpicimus, ex eo quia in eo remanet id, quod attrahit: hæ humidæ ſuperfluitates in liene ſtagnantes, chronicorum morborum ſunt occaſiones & inter febres eam, quam quartanam appellant, producunt, quippè earum præſentiâ motus totius viſceris, quo ejus actiones fiunt, depravatur, à qua motus depravatione in illis arteriolis viſcus componentibus aliquid etiam depravatum producitur, quod quarto quoque die ſe fermenteſcens, occaſio erit, ut viſceris natura quarto etiam die depravatè moveatur, oriturque quartanæ paroxyſmus, de cujus periodo & depravationis modo infrà loquemur, nunc ſufficiat dixiſſe, quæ febris ſpecies à ſero lienis ope è ventriculo educto producatur. Nunc ſit

CAPUT XI.

Quomodò excrementa, quæ per pylorum in inteſtina deſcendunt, occaſiones febrium eſſe poſſint?

Ut in ingeſtis cibis utilis ab inutili ſeparatio in ventriculo ſuccedat, fermẽtatione opus eſt; utile eſt id, quod ethereæ naturæ eſt, inutile verò quod fœculentę & terreæ craſſitudinis eſt. Itàque ſeparato à liene humido ſuperfluo, ventriculi calor cibos fovens, efficit, ut pars ætherea in ipſis clauſa moveatur, ad hoc ut per motum à craſſis fœculentijs ſe explicet, motus iſte fermentatio dicitur, cujus opus quicquid æthereum eſt in cibis, fœculentias relinquit & in ventriculi amplexantes villos ſe recipit, ut deindè per fibras per totum corpus diſpergatur. Interim fæculentum, quod remanet, per pylorum in inteſtina deſcendit, quod fellei liquoris auxilio, ſi aliquid ætherei in ventriculi fermentatione in eo remanſit, omninò in ipſis

ſis inteſtinis ſe ſeparat, & in fæces omninò corpori inutiles tranſit.

Nunc notandum eſt, quod ſi fæces iſtæ, dùm per inteſtina deſcendunt, vel ob nimiam moram, vel ob pravorum ciborum, quorum ſunt fæces, proprietatem, vel ob defectum facultatis ſeparatricis inteſtinorum, quæ ab eis non ſugit, quod ſugere debet, vel ab eis attrahit, quod non debet, degeneres fiunt, acquiruntque indolem inteſtinorum naturæ hoſtilem; ſtatim principium motus œconomiã inteſtinorum gubernans ſuos motus depravatos edere cogitur ob præſentiam degeneratarum fæcum, depravaturque per conſequens nutrimentum in fibris inteſtinorum degens, quod deindè motus depravationem proximiùs ſubſtentat & fouet, uſque dùm cordi fit particeps, ut infrà exponemus exoriturque continua febris.

Poſſunt etiam fæces in inteſtinis degeneres diverſos concitare morbos, ut diarrhæam, dyſenteriam, lienteriam, cœliacam, & alios quam plures, ex quibus quoties febris etiam concitatur, eodem modo, quo ſuprà, occaſionaliter ab humoribus degeneratis concitatur; ſcilicet quod materia naturæ inteſtinorum inimica eorum motum depravat, depravatio motûs depravat nutrimentum in fibris eorum exiſtens, nutrimentum depravatum deindè proximius fouet febrem.

CAPUT XII.

Quomodò pars utilis à cibis in ventriculo, & inteſtinis ſeparata, & in eorum villos recepta quæ nutrimentum vocatur, poſſit eſſe febrium, & quarum occaſio?

PArs illa ciborum æthereæ naturæ, quæ per fermentationem in ventriculo & inteſtinis à fæcibus ſeparatur, utilis dicitur & nutritioni totius corporis deſtinata, hanc excipiunt primo villi tùm ventriculi, tùm inteſtinorum, & quia tenuiſſima eſt inter fibrarum ſpermaticarum texturas per univerſum corpus ſe diffundit, non ſecus ac oleum per ellychij fibras aſcendit, ut accenſam flammam ſuſtentet; pars ita ciborum utilis à motu continentium eam fibrarum regitur, & ad majorem ſemper perfectionem adigitur per ſeparationem ab eâ illius, quod aqueum eſt, & ſeroſum, ut puriùs remaneat ſpiritus volatilis, ſalſus, & vitæ ſenſitivæ diſpoſitionibus proximus. Intereà dum paſſim depuratur in intercapedinibus fibrarum alimentitius iſte liquor, paulatim in cerebrum, ſpininalemque medullam, à quibus fibræ ſpermaticæ omnes corporis originem ducunt, fertur ad illum finem, quem ſequenti capite explicabimus; nunc de eo agemus, ut præter naturam fieri poſſit eo tempore, quo à ventriculo & ab inteſtinis uſque in cerebrum, & ſpinalem medullam per fibras fertur.

Liquor iſte alimentitius, ut jam prædiximus, regitur à motu fibrarum, in quas recipitur, qui motus, ſi ſecun-

cundum naturam fiat, ſic quoque ipſum alimentarium liquorem diſponit, ſi verò præter naturam fibræ moveantur, & ipſe liquor præter naturam diſpoſitiones adipiſcetur.

Moveri præter naturam fibræ poſſunt, cum ijs adhæret materia aliqua præter naturam; eſtque tunc materia illa occaſio, propter quã fibræ motus depravetur, depravatio verò motus efficienter non producitur ab illâ materiâ præter naturam fibris adhæreſcente, ſed à principio motus ipſis fibris inexiſtente, id eſt actiones in morbis non læduntur à materiâ præter naturam fibris adhæreſcente, ſed tantùm occaſionaliter, efficienter verò læduntur actiones à principio motûs fibris inexiſtente, quod ut natura requirit, non movet, ſed longè aliter.

Materia iſta occaſionalis præter naturam multiplex eſſe poteſt, & in diverſis locis, ut jam ſupra innuimus; eſſe enim poſſunt cibi in ventriculo tùm quantitate, tum qualitate peccantes; eſſe poteſt potus à liene eductùs, ſi non tranſmittatur in renes, vel præter naturam diſponatur; eſſe etiam poteſt excrementum in inteſtinis quomodocumque præter naturam affectum: attamen hæ cauſę occaſionales fugacem, & extemporaneum morbum producerent, ſi depravatio motûs fibrarum, quibus adhærent, contentum liquorem alimentitium non depravant; quippè hę tatę cauſę occaſionales licet ſint intra corpus, ſunt tamen extra ſubſtantiam partium, adhærentque ſuperficialiter partibus, non tamen illis infixę, undè eſt, quòd faciliter ab ijs amoveri poſſent cum morbi quieſcentiâ, verùm quia cùm ex cauſâ occaſionali ſuperficialiter adhæreſcente depravetur motus fibrarum illius partis, & per conſequens depravatur, quoque nutrimentum in ipſis fibris contentum, quod per illas eſt intrinſicè diſperſum; licet cauſa occaſionalis abſtergatur, morbus non ceſſat, ſed ſuſtentatur, à nutrimento inter ipſas fibras depravato.

Hac occaſione operæ prætium eſt notare, quod non omne id, quod eſt intra corpus viventis, eſt ipſi viventi intrinſecum; ità cibi in ventriculo ſunt intra corpus, ſed non ſunt ipſi viventi intrinſeci: ventriculus enim ſuam habet cuticulam, qua ſuas fibras tegit, & cum qua cibos amplexatur. Ità etiam excrementa in inteſtinis & veſicâ ſunt intra corpus, non tamen ſunt ipſorum inteſtinorum ſubſtantię, & veſicæ intrinſeca. Ità ſanguis eſt intra corpus, dùm eſt in venis & arterijs, ſed intrinſecus non eſt ipſius venæ, & arteriæ ſubſtantiæ. Nutrimenvero illud, quod à ventriculo & inteſtinis verſus cerebrum, & ſpinalem medullam per inteſtitia fibrarum aſcendit, tùm illud, quod ab ipſo, & ſpinali medullâ per ſubſtantiam ipſam fibrarum in corpus diſtribuitur, intrinſecum viventi ritè dici poteſt, nàm dictæ fibræ ultimæ ſunt, & profundiores totius corporis partes, neq; ipſi viventi aliud eſt intimiùs ipſis ſpermaticis fibris, quæ ſunt ſui corporis fundamentum.

Hac diſtinctione poſitâ, ſciendum eſt, quòd non eodem modo lædit id, quod eſt viventi intrinſecum, ac id, quod eſt ipſi externum, licet intra corpus quomodocùmquæ præter naturam; nàm id, quod eſt viventi externum

tertium, neque illum crudeliter torquere poteſt, neque aſſiduò, quippè cùm tantùm adhæreat, ſoliditatem partium lacerare non poteſt. & naturæ motibus abſtergi, vel reſolui non eſt difficile, experimur id in partibus externis noſtri corporis, quibus ſi acus adhæreat, ità ut eas leniter pungat, non tamen cutem laceret, nos punctionem illam ſentimus, neque nimiam dolemus, ac ſi partem retrahamus a puncturâ, illicò liberamur: verùm ſi acus trans cutem adigatur, ut ibi infixa remaneat, & maximos cauſat cruciatus, & non ex eo quod manus retrahitur, vel moveatur, acum à ſe reijcit, perſeverabitque uniformiter in eo dolor, uſque dùm aliquâ vi externâ educatur acus.

Ab hoc exemplo nunc diſcite, quòd omne id, quod intra corpus in cavitatibus, ductibus, & meatibus reſidet, quoties à proprietate naturali degenerat, eſt quidem naturæ partium inimicum, & hoſtile, & eo modo, quo acus cutem pungens, & illam non lacerans, eſt cuti inimica, & hoſtilis, ſcilicet quod neque aſſiduò, neque vehementer illam cruciet, quod abſtergi, & ſeparari facillimè poteſt, cùm non ſit intrinſeca, hujuſmodi adhæreſcentes parietibus partium degeneratæ materiæ, dummodò ad maximum pravitatis gradum non ſint exaltatæ, ephemeras febres aliquandò producere ſolen, concitant enim earum præſentia in principio motus illius partis, cui adhærent vehementiam & impetum movendi cum rigore, & horrore priùs, deindè cum calore, quibus motibus, ſi concitans materia omninò abſtergitur, poſt viginti quatuor horarum ſpatium principium motus à movendo quieſcens, in naturali ſuo remanet movendi modo.

Verùm ſi vehementibus ſuis motibus adhæreſcens materia occaſionalis, vel non vincitur, vel omninò non abſtergitur, ſi cùm ad quietem ſe recipere ſatagit principium motûs iterùm ipſam materiam parti adhærere animadvertit, iterùm ad eoſdem motus recurrit & ad expulſionem præſentis nocui aſſurgit & hoc modo à præſentiâ materiæ degeneratæ alicui corporis parti adhæreſcentis occaſionaliter concitatur, & febres, quæ ſucceſſivis acceſſionibus fiunt, excitantur.

Intereà ſi dùm à pertinaciâ adhæreſcentis cauſæ occaſionalis febres per acceſſiones fiunt, & principium motus in aſſiduâ ſui motûs depravatione perſeverat, liquor alimentitius, qui inter fibras ſtagnat, à naturali indole degenerat, & præter naturam fit. Jàm febris, quæ à ſimplici materiâ occaſionali adhæreſcente concitata, mitis apparebat, & abſque ſymptomatum pravitate, peſſimi fieri incipit moris invaleſcunt ſymptomata, vires languent, facultates omnes labefactantur, acceſſiones ante remiſſionem præcedentium ſuperveniunt, & tandem omnia malè ſe habent, quæ cuncti ex eo pendent, quod liquor alimentitius degeneratus intrinſecus eſt ipſis partium ſubſtantijs, & principium motus, quod eas regit partes, ex continuâ præſentiâ degenerati illius nutrimenti continuò depravatè movere cogitur, atquæ ad naturalem motionem ſe componere prohibetur, non ſolùm ab eo liquore alimen-

alimentitio priùs degenerato, ſed étiam ab eo, qui ſucceſſivè degenesatur per ſui motûs depravationem.

Febres itàque quæ ſub tertianæ duplicis nomine militant communiter apud medicos, quæque quotidiè ſenſibile incrementum habent abſque notabili præcedentis acceſſionis remiſſione, à nutrimento in fibris degenerato dependent, & præcipuè in fibris partium intra abdominis cavitatem contentarum; quippè cùm nutrimentum illud degeneratum ſit in ipſis fibris intrinſecum, intermiſſio motûs depravati expectari non poteſt, ut evenit in materijs tantùm adhæreſcentibus, quæ per acceſſionis motum, ſaltem à ſuperficie, cui adhærent, removentur, & per illud ſaltem ſpatium, quo adhætere ceſſant, intermittitur depravatus motus, & natura ſuo motu gaudet, at cùm nutrimentum degeneratum eſt in causâ depravati motûs, ſive febris, cùm illud ſemper fibris adhæreat, & removeri non poſſit, poſt acceſſionis curſum, in quo motûs principium laboravit, ut materiam à ſe removeret, cùm perſeverate eam ibidèm animadvertat, abſque eo quod tantillum interquieſcat, iterùm ad pugnam accingitur, & depravationes ſuorum motuum vehementiùs ſollicitat; Intereà ſemper magis conſunditur, ſemper magis à recto aberrat, ſemper depravati alimenti copiam, & qualitatem adauget, undè ſemper in pejus ruere has febres obſervamus.

CAPUT XIII.

Quomodò pars illa nutrimenti, quæ per univerſam corporis peripheriam inſenſibiliter reſolvitur, poſſit eſſe febrium occaſio, & quarum?

Dum nutrimentum à ventriculo, & inteſtinis inter fibras, ad cerebrum, ſpinalemque medullam fertur, motus fibrarum ſemper illud purius reddere ſatagit, ſeparatque ab illo aliquid, quod ejus perfectionem impediret, id, quòd à nutrimento ſeparatur in circumferentiam corporis in ſpecie halitûs partium natura tranſmittit, à qua continuò, inſenſibiliterque exhalat, materia iſta exhalabilis, ſi integrè ſeparetur, & integrè expellatur, optimè valebit animal: verùm ſi integrè non evaporet, quod evenire poteſt, ſi repentè refrigeratâ cute, ejus pori conſtipentur, remanet materia illas inter fibras corporis præter, & contra naturæ inſtitutum, devenitque tunc occaſio febrium ejuſdem moris, cujus capite præcedenti eas eſſe diximus, quæ ex degenerato in fibris nutrimento eveniunt, continuæ ſcilicèt cùm ſuperventione acceſſionum abſque remiſſione præcedentium, nàm cùm locus ſit idem, & materia, quæ degenerat, ſit ejuſdem naturæ, ejuſdem ſpeciei producere motum conſentaneum rationi videtur; faciliùs tamen febres curantur, quæ ex prohibitâ tranſpiratione fiunt, quàm quæ ex nutrimento tranſpirationi non deſtinato, de quibus præcedente capite, eveniunt: nàm illæ, medicamine exhibito ſudorem promovente, ſolvuntur, iſtas verò ſudore ſolvi poſſe non eſt adeò facile.

CAP.

CAPUT XIV.

Quomodò liquor nutrititius, qui à cerebro, & ſpinali medullâ elaboratus per fibrarum ſubſtantiam ad ſuſtentandum corpus deſcendit, febres producat, & cujus generis?

NUtrimentum à cibis ſeparatum, & in ventriculi, & inteſtinorum fibras receptum, tùm per proceſſus, quibus meſenterium per vertebras lumbares ſpinali medullæ inſeritur, tùm per alios, quibus diaphragma per dorſi vertebras ipſi ſpinali medullæ fit continuum, in ipſam ſpinalem medullam, in ipſamque cerebri medullam recipitur, ibi elaboratur, & indolem animalem acquirit, tranſmutaturque in hoc aliquid, quod gluten album, ſpermaticumque repreſentat, gluten, ros, & cambium dictum antiquis per fibrarum ſpermaticarum ſubſtantiam diſtribuitur, ferturque per univerſum corpus, nàm univerſum corpus à fibris conflatur, à ſpinali medullâ, & cerebro deſcendentibus. Hic liquor partes ſubſtantialiter nutrit, hic liquor nervos, & partes omnes albas in corpore ſanguine orbatas in vitâ ſuſtentat; hic liquor humidum eſt radicale partium corpus conſtituentium; hic liquor intercipitur in reſolutis, & paralyticis, qui exſiccantur, licèt in partem reſolutam venæ, & arteriæ ſanguinem deducant; hic liquor, dùm aceſcit in ſinuoſis articularibus, podagram producit; tandèm hic liquor ità in fibrarum ſubſtantiis degenerare poteſt, ut febres producat omnium peſſimas, ferèque ſemper lethales, uti ſunt febres caſtrenſes, febres ex peſte, febres quædam puſillæ, ac frigidæ, quæ infirmi vires uno, vel altero die omnimodè ſternunt, & omnes facultates veluti ex improviſo exſtingunt, & mors morbi cognitionem, & remedium non expectat, infirmi ſuſpirioſi ſunt, & anxij, & parùm conſtant, parùmque aut nihil advertunt.

Dupliciter præter naturam fieri poteſt liquor iſte in ſubſtantiis fibrarum, vel per degeneratum nutrimentum inter fibras ipſas, de quo cap. 12. locuti ſumus, vel per vehementiſſima animi pathemata, uti ſunt metus, timorque vehemens propter vitæ, æſtimationiſque periculum, ut certitudo invincibilis de ſuſcepto peſtis contagio, ut etiam rabidi canis morſus; hinc eſt, quod tam in iis, qui ex rabie pereunt, quàm in ijs, qui ex animi paſſionibus vitâ privantur, pericardium ſine aquâ exſiccatum invenitur, aqua enim pericardij ex hoc liquore producitur, qui in dictis caſibus ceſſat. Febres iſtæ per acceſſiones incrementa non habent, ſed paſſim, & quotidiè declinant, ex eo quia vita tendens ad occaſum vix ſenſibiliter movet, & ratio eſt, quòd cùm liquor iſte ſit primum ſubjectum, quod principium motûs in viventibus movet, cùm illud jàm degeneratum moveri non poſſit, à movendo reliquas partes illicò ceſſat, totumque ſub morbi juriſdictione deſerit corpus. Prætereà cùm ex hoc liquore ſanguis in venis, & arterijs generetur, quoties præter naturam fit liquor iſte, ſanguis etiam cadaveroſo nidore veluti contaminatur,

grumeſcitque in ipſis vaſis, ut in peſte, febribus Caſtrenſibus, & omnibus frigidis febribus obſervatur.

CAPUT XV.

Quomodo ſanguis in venis, & arteriis contentus poſſit eſſe occaſio febrium, & quarum?

Liquor nutritius à medullâ cerebri, & ſpinali elaboratus, dum per ſubſtantiam fibrarum tunicas venarum, & arteriarum conſtituentium fluit, in cavitates dictorum vaſorum exſtillat, & ſanguinem, qui per ea fertur, commiſcetur, perfectamque acquirit ſanguinis indolem aſſiduis per cordis ventriculos, & pulmones circuitibus; ſanguis iſte eſt viventium corporum balſamum, à naturâ eorundem corporum per aſſiduos labores ad ultimam perfectionem evectum, ſpiritus eſt enim volatilis, ſalſus, & quodammodò ſe movens: nàm liquores omnes, qui in viventium corporibus continentur, non ex ipſis ſed ex motu partium continentium loco moventur, tantùm ſanguis ob æthercam ſuæ ſubſtantiæ naturam, quæ quieſcere non poteſt, impetu vehementi per venas, & arterias fertur, diſpenſatque univerſo corpori æthereis ſuis effluvijs placidum illum calorem, quo mediante conſervatur in vitâ, ſanguis ergò in viventium corporibus, cum æthereæ ſit naturæ, quieſcere non poteſt, nàm ceſſante à motu ſanguine, calor illicò in vivente ceſſat, & per conſequens vita, quippè ex motu partium ſubſtantiæ ſanguinis uſque dùm per corpus referuntur, calor producitur, at ſi in ſubſtantiâ ſanguinis partes illum conſtituentes quieſcunt, ceſſat illicò calor, nàm ceſſat illius cauſa.

Prætereà cùm ſanguis in vaſis ſit ſemper in motu, quicquid intra, vel extra corpus, quod ipſo ſanguine calidius ſit, producatur, ſanguinem ipſum ad vehementiorem motum, & calorem excitabit, qui motus vehementior, & calor in ſanguine fermentatio à recentioribus dicitur, ſcilicèt quòd partes æthereæ ſubſtantiæ ſanguinis, quæ leviter movebantur, ab externo calore ſollicitatæ in vehementiſſimum motum, atque efferveſcentiam concitentur, cùmque fermentum à fervimento dicatur, quoties fervor rei alicui accidit, eam fermenteſcere, ſive fermentationem pati afferant.

Dupliciter ergò ſanguis eſſe poteſt febrium occaſio vel ob vehementiorem, quàm corpori convenit motum, vel per totalem à motu ceſſationem.

Per vehementiorem, quàm corpori convenit motum, cor inter anguſtias ponit, nàm in arterijs præter modum ebulliens ſanguis, rareſcit, & ſpatium majus requirit, quàm ab ipſis arterijs præſtatur, ac proptereà cor verſus regurgitat, prohibetque nè ſanguis à ſiniſtro cordis ventriculo in ipſas arterias recipiatur. Intereà ſanguis venoſus ob acceleratum motum, & fervorem magno impetu in dextrum cordis ventriculum illabitur, in dextrum itàque ventriculum facto celeri ſanguinis acceſſu, & in ſiniſtro præpeditus ejus tranſitus in arterijs, cor utrinque inter anguſtias poſitum, agitari præter modum

dum

dum frequentiùs, & inæqualiter moveri contingit, producitque ſynocham febrem unicâ acceſſione conſtantem, ſcilicèt uſque in motûs, & fervoris durationem, dummodò fervoris occaſio non in ſolidis corporis partibus, ſed in ipſo ſanguine ſuum fomitem habeat; nàm ut infrà dicemus, cùm per accidens, & non per ſe ſanguis fervet, tunc febrem ſynocham non producit, ſed eam, quæ per acceſſionum recurſum manifeſtatur, accidit.

At per totalem à motu ceſſationem intelligi debet, cùm pauca ſanguinis portio, & in vaſis capillaribus ceſſat à motu; nàm ſi tota ſanguinis maſſa, vel in vaſis magnis ſanguis à motu ceſſat, illicò mortuum eſt animal, ceſſante enim ſanguinis motu, & vita neceſſariò ceſſat: cùm itàque in vaſis capillaribus præcipuè arterioſis aliqua ſanguinis portio ſtagnet, quo per aliquam obſtructionem in venas capillares tranſire non poteſt, I. Ibi motum amittit. II. Grumeſcit. III. Continentium vaſorum motum depravat. IV. Incipit dolor. V. Appatet tumor cum inflammatione, & febre, quæ ſynochum typum ſervat. VI Circumſtantium partium motus grumefactum ſanguinem in pus concoquunt. VII. Complætur ſuppuratio, &, ceſſat inflammatio, & febris.

Diſcite hinc juvenes quàm ineptè, & inſcitè medici vulgares putredinem in ſanguine vobis ſuadent, & in continuis febribus eam in vaſis magnis prope evenire ſine fundamento vobis inſinuant; ſanguis enim putreſcere non poteſt, niſi priùs ceſſet à motu, & deindè grumeſcat, imò tantùm abeſt, ut putredo ſanguinis in facto eſſe ſit cauſa febrium, ut febres ceſſent integrè completâ ſuppuratione, undè pronunciatum fuit ab antiquis. *Dùm pus fit, febres, & dolores accidunt*, ſcilicèt in eo actu, quo ſanguis motum amittit, & in grumum concreſcit, in pus deindè digeſtus à lædendo ceſſat.

CAPUT XVI.

Quomodò ſerum, quod ſeparatur à ſanguine, & in urinæ formam excernitur, poſſit eſſe occaſio febrium, & quarum?

Natura in ſanguinis præparatione ultimam perfectionem intendit, præter ea, quæ ad illum elaborandum tot digeſtionibus ſeparavit, ſi aliquid ſalſæ ſeroſitatis in eo eſſet, reſiduum per vaſa lymphatica in pelvim deſtillat, & deindè in ureteres, & veſicam deſcenderet, adhoc ut è corpore deturbaretur. Serum hoc ſi ante à ſanguine ſeparationem naturam mutet, & ſua ſalia confundat, fit venis, & arterijs inimicum, & hoſtile, producitque in ijs febrem, quam ſynochum putrim appellare ſolent vulgares, quippè cùm conciterur à materiâ cum ipſo ſanguine mobili per acceſſiones non recurrit, ſed unicâ acceſſione ſuam terminat periodum, ut evenit in fermentatione, & effervescent à ſanguinis, differt tamen febris à ſimplici ſanguinis fermentatione procedens ab eâ, quæ à ſero urinario ſanguini commiſto excitatur, nàm hæc utplurimùm malum morem ſapit, & pravis comitatur ſymptomatibus

matibus ob ſalium ætherogeneorum fermentationem, quæ in ſero urinæ deliteſcunt; illa verò ſymptomatibus caret, & in ſalutem utplurimum terminat, ut infrà notabimus, ubi de utriuſque ſignis, & curatione verba faciemus.

CAPUT XVII.

Quomodò liquor felleus in folliculo contentus eſſe poſſit cauſa occaſionalis febrium, & quarum?

Felleus liquor in parenchymate hepatis ſeparatur à ſanguine, qui per venam portæ in ipſum hepar aſcendit, munus hujus ſeparationis conceſſum eſt poro bilario, qui per hepatis ſubſtantiam multiplici ſurculorum ſobole diſtributus humorem illum educit, & in inteſtinum duodenum poſt inſertionem cum ductu cyſtico ad neceſſarios naturæ uſus evomit. Liquor iſte felleus vehementiſſimos continet ſpiritus, qui ſi fermentationis motum concipiant, totam maſſam in vehementem efferveſcentiam concitant, undè evenit, quod ex vehementi impetu tùm in hepar ipſum regurgitat, tùm in inteſtinum, & ventriculum præter modum erumpit, vaſa ergò hepatica cùm impetum fermentantis bilis tolerare non poſſint, in motûs depravationem adiguntur, pariuntque, quæ de tertio in tertium, illam febrem, per acceſſiones recurrit, nàm liquor felleus eſt de ijs, quæ quamvis ſint intra corpus, intrinſeca tamen ſubſtantiæ continentium vaſorum non ſunt, cùm itàque tunicis vaſorum adhæreat, & non ſit illis intrinſecus, continuò in ijs depravatum motum concitare non poteſt, ſed uti per acceſſionem removetur, ità à lædendo deſiſtit, uſque dùm per novam ſuam approximationem iterùm per motûs depravationem concitetur; ubi notare debemus, quod tàm in hepate ab efferveſcentiâ bilis, quàm in liene ob depravationem attractæ humiditatis à ventriculo, quia ſanguinea ſunt viſcera, ab excitatis in ipſis intermittentibus febribus non facilis eſt tranſitus in continuas, ut evenit in alijs corporis partibus exanguibus, vel pauco ſanguine irroratis, & quæ albo nutrimento gaudent; nàm ſanguis, qui eſt de naturâ balſami, à motu viſceris depravato non ità faciliter depravatur nutrimentum in alijs partibus exanguibus, undè evenit, quòd adhæreſcens dictis viſceribus occaſionalis cauſa, licèt in ijs depravatum concitet motum, quia ſanguis in ipſis ſtagnans depravationi reſiſtit, efficit, ut non producatur nova materia depravata in viſceris ſubſtantiâ, quæ continuitatis febris eſſet occaſio, ut ſupra de nutrimenti depravatione latè diſſervimus.

CAPUT XVIII.

Quomodò aqua pericardij poſſit eſſe febrium occaſio, & quarum?

Aqua pericardij non ſecus ac bilis in felleo folliculo continuò abſumitur, & reproducitur; indigebat cor ad motûs perennitatem exercendum vaporoſâ quadam humiditate, quæ ejus æſtum temperaret, hoc munus æquabiliter ab aquâ pericardij com-

complètur, quæ à ſubſtantiâ fibrarum ipſius pericardij continuò in ipſum deſtillat, & continuò ab ipſo cordis calore abſumitur, hæc aqua à vehementiſſimis animi perturbationibus eo ſuo ſtatu naturali immutatur, emittitque cor verſus ſuos halitus, qui ipſum vehementer lædunt, illius motum depravant, & febrem in eo accendunt continuam, puſillam, & uniformem, mali moris, & malignitatis participem; quippè vires languent, pulſus inæquales, & intermittentes ſunt, æger frequentibus defectibus, & lipothymijs corripitur, faciliter in delirium incidit, & ſpirandi difficultate laborat. Difficilis eſt talium febrium curatio, & rarò ab ipſis liberantur infirmi; quippè remediis in pericardium undequàque præcluſus eſt aditus, & neque ſanguinis miſſione, neque purgante medicamento hujuſmodi febres remitti poſſunt.

CAPUT XIX.

Quomodò enumeratæ cauſæ occaſionales, in diverſis corporis partibus degenerationem, & indolem præter naturam nacta, depravent cordis motum, & quamvis in certo corporis loco degenerent, morbum tàm universalem producant?

CAuſa occaſionalis febrium omnium, à qua immediatè depravatur continentium eam partium motus in ipsâ cordis ſubſtantiâ, vel in ejus ventriculis coadunari, vel produci non poteſt, nàm in viſcere tàm nobili, à quo omnis viventis motus naturalis dependet, mortale illicò eſſet, quicquid præter naturam conſtanter in eo perſeveraret, quod etiam ab antiquis medicinæ patribus, & à medicis omnibus cognitum fuit: Cùm itàque cordis motus, & ejus actio depravari debeat, ut morbus univerſalis, qualis eſt febris, produci poſſit, operæ pretium erit inveſtigare, quo pacto lædatur cordis motus, ponaturque in calefacto eſſe, ut vulgares aſſerunt; à cauſis occaſionalibus alibi in corporis partibus à corde remotis exiſtentibus. Myſterium hoc altiùs latet in naturæ penetralibus, nec facile hactenùs fuit in veritatis ſignum collimare.

Communis, magiſque recepta ſententia ab hac difficultate ſe extricat, aſſerendo elevari ab humoribus putreſcentibus, vel putridis ubique corporis id patientibus vapores verſus cor etiam putreſcentes, vel putridos, quorum acceſſu laceſſitum cor calidam acquirit intemperiem, & ponitur in calefacto eſſe; verùm qui ſic difficultatem ſolvunt, oſtendere deberent, per quas vias à panaritio, in extremo digito febrem excitare aſcendant putridi vapores ad cor? Quomodò vapor extra thoracem excitatus thoracis cavitatem ingrediatur, ut ad cordis locum ab illis inveniatur aditus? Atque eſtò per falſi ſuppoſitionem vapores putridos thoracis cavitatem ingredi, quo ſanè pacto pericardij membranam penetrabunt, ut ad cor accedant, cùm cor in pericardio, tanquàm in ſuâ capſulâ undequàque maneat clauſum? Rude nimiùm eſt inventum hoc vaporum pro tanto ſolvendo dubio, nec cum rei veritate congruentiam ullam habet, attamen creduli homines, quibus quic-

quid

quid propinatur, degluriunt, hanc ſententiam veluti continentem veritatem irrefragabilem recepêre, ſubque eodem ſacramento eam tyronibus inſinuant, adimuntque illis inveſtigandi libertatem, ijs pro vero irrefragabili venumdando id, quod neque remotiſſimè cum rei veritate congruentiam habet.

Alij ſanioris judicij èxiſtimârunt à loco, in quo putreſcit humor pro febris excitatione per partem poſt partem continuari uſque ad cor putreſcentis humoris quædam qualitas, quæ ſimul atque cor attingit, illud intemperat ad calidum; Verùm ſi hæc ſententia locum haberet, illius qualitatis tranſitus per ſanguinis maſſam fieri deberet, cùm ad cor nihil accedat præter ſanguinem, & vaſa; quæ cum ipſo ſunt continua, qualitas ergò illa in ſanguinem recepta à ſanguine vinceretur potiùs, quam illum vinceret, priuſquàm ad cor accederet, quippè qualitas illa vel ex primis erit, vel ex ſecundis; ſi ex primis, ſitque illa calida, humida, frigida, vel ſicca, ſanguini potiùs talis qualitas imprimeretur, quàm ad cor accederet; ſi verò eſſet ex ſecundis, eò magis in ſanguinem reciperetur: Undè ſequeretur, quòd ſanguis ob receptam quandam qualitatem à materiâ, quæ in aliquo loco putreſcit, lædit cor, dùm ad ipſum accedit, quòd ſi ità rem intelligerent, noſtræ favent ſententiæ, quæ in circuitu ſanguinis firmata ipſum ſenſum judicem habet.

Quo pacto ergò ipſum ſenſum judicem habeat noſtra ſententia, de motu cordis aliqua ſugerere priùs convenit: Motus cordis à naturâ non eſt inſtitutus ad cordis conſervationem; nàm quò ad ſe attinet, magis præſtaret, ut quieſceret, motus itáque cordis ordinatus eſt ad totius corporis vitalitatem, nàm cùm vita conſiſtat in motu, & calore, qui etiam motus eſt, neceſſe erat, ut in corde veluti à primo movente motu cieretur id, quod toti corpori motum, & calorem impertire debebat; Id quod toti corpori calorem & motum impertit, ſanguis eſt., deficiente enim in corpore ſanguine, motus, calor, & vita etiam deficiunt: ergò cor per ſuum motum ſanguini motum conferre debebat, ut per illius effuſionem in univerſum corpus vitalitatem impertiret; ad hunc finem ipſum natura duo vaſorum genera cordis baſi affixit, quæ per univerſum corpus diſtribuuntur, venam ſcilicèt, & arteriam, ſancivitque, ut jàm experientiâ conſtat, ut venæ omnes ſanguinem ab omnibus corporis partibus emungerent, & in dextrum cordis ventriculum per eatum magnum truncum eveherent, & ut truncus magnæ arteriæ à ſiniſtro ipſius cordis ventriculo venoſum ſanguinem ab ipſo corde elaboratum reciperet, & per minores ramos in univerſum corpus effunderet.

His poſitis, quæ ad ipſum ſenſum patent, ſequimur, quòd adhoc ut ſanguis à dextro ventriculo exprimeretur in ſiniſtrum, & deindè in arteriam, neceſſarium erat, ut cor moveretur motu quodam æquabili, & perenni, qualem obſervamus eſſe illum ſyſtoles, & diaſtoles, quo cor exercetur in animali integrè ſano, & à cujus rithmo pendet accedentis, receden-

cedentiſque ſanguinis motus, qui ab illo motu, quem illi cor impertit, non exorbitat, ſed proportionaliter ad motum cordis reſpondet ſanguinis motus, ſcilicèt quòd ſanguis appellit ad cor per venam pro diſpoſitione motus cordis, non autem per præcipitem quendam, & inordinatum affluxum; & è ſiniſtro ventriculo effunditur in arteriam etiam pro ejuſdem cordis ordinato motu, tùm in ratione temporis, tùm in ratione quantitatis, itá ut concipiatis in animali in integrâ ſanitate conſtituto ſanguinem recipi in cor per venam, & effundi per cor in arteriam ſecundum imperium motûs ejuſdem cordis, non autem ſecundum ipſius ſanguinis quantitatem, vel affluxûs celeritatem, & ut paucis dicamus verbis, in animali ſano ſanguis paret motui cordis, non autem cor paret motui ſanguinis.

Præterea notandum eſt, quòd ſanguis, cùm æthereæ ſit ſubſtantiæ, claudatque in ſe ipſo ſpirituum faciliter mobilium copiam, ex levi quavis causâ excitante ſuos ſpiritus, in fermentationem adigitur, quæ efficit, tùm ut citatiori motu feratur, tùm etiam ut quam maximè rareſcat, exigatque duplum, triplumvè ſpatij pluſquàm ante fermentationem exigebat, itâ ut vaſa diſtendi cogantur, ut illum capiant, ut fermentanti muſto eſt omnibus obvium.

Demum eſt hîc adnectendum, quòd à nemine in dubium vertitur, ſcilicèt quòd unaquæque pars corporis vel in ſe, vel circa ſe ſurculos habeat ſaltem capillares tùm venoſos, tùm arterioſos, & quòd fibræ cujuſcumque partis depravatè moveri non poſſint, quin ſimul venulæ, & arteriolæ per ipſas diſtributæ depravatè non moveantur, & ipſæ contentum ſanguinem depravatè non moveant.

His itá ſuppoſitis devenimus ad demonſtrationem, quæ nos luculenter docebit modum, quo à causâ occaſionali in aliquâ corporis parte degeneratâ cordis motus depravatur ad univerſalis morbis productionem.

Excitatur in extremo digiti alicujus panaritium à nutrimento ipſius digiti degenerato, jàm extremi illius digiti partes omnes depravatè moventur, & cùm inter particulas ipſius extremi digiti venæ, & arteriæ enumerentur, has quoque depravatè moveri neceſſe eſt, & continuò ſanguis, quem continet, depravatè movebitur, motus depravatus in ſanguine aliud non eſt, niſi ipſius fermentatio, quæ tres effectus ſimul, & ſemel in ipſo ſanguine producit. Primus eſt, ut celeriùs moveatur; Secundus eſt, ut majus ſpatium occupet; Tertius, ut ſucceſſivè tota ſanguinis maſſa eandem fermentationem patiatur, ut in panificio obſervamus, in quo parum fermenti integram maſſæ molem ad fermenteſcendum ſollicitat.

Ergò fermenteſcente ſanguine in venis, & arteriis per digiti extremum diſtributis ob productum panaritium, primò citatior fit motus ſanguinis venoſi, & arterioſi, ſecundò ob utriuſque rarefactionem vaſa diſtenduntur, fitque ejus regurgitatio quorsùm amplior eſt vaſorum capacitas, tertiò tota ſanguinis maſſa ob excitatam fermentationem ad fermenteſcendum adigitur.

His poſitis effectibus in ſanguine, jàm contrarium experimur id, quod in animali integrè ſano evenire diximus

mus, motum ſcilicèt ſanguinis regi, & gubernari à motu cordis, nàm fermenteſcens ſanguis, & citatiori motu agitatus, rareſactuſque in vaſis non ſolùm motui cordis non paret, ſed motus cordis à ſuis motibus dependet, fitque celerior, inæqualior, remiſſior, vehementior pro conditione impetûs ſanguinis, ejuſque fermentationis; Enimverò ſanguis, qui per venas in ſano animali placidè verſus cor movetur, arrepto fermento à causâ occaſionali in aliquâ corporis parte exiſtente vehementiſſimo motu, & magis rareſactus ad cor fertur: urgetque illud, ut ſibi tranſitum præſtet; ex alterâ parte ſanguis arterialis, qui ob ſuam tenuitatem à causâ occaſionali in vehementiorem fermentationem adigitur, rareſcitque magis quàm ſanguis venoſus, & ab arteriæ ſubſtantiâ venâ craſſiori locum ampliorem non exigit, à parvis arteriis in aortam, & verſus cor regurgitare cogitur, retruditque in ſiniſtrum ventriculum advenientem ſanguinem. Imaginamini nunc qualis ſit cordis ſtatus in eo caſu, quo ſanguis per venas in ipſum magno impetu allabitur, & ſanguis arterialis verſus ſiniſtrum ventriculum regurgitans, impedit, ne ſanguis venoſus transfundatur, abſque dubio ſuadere vobis poteſtis cor in illis anguſtiis vehementiùs agitari, celerius, inæqualiùſque moveri, excandeſcere, inflammari, œconomiam ſubvertere, & ea omnia efficere, quæ in magnis febribus obſervare ſolemus; felix itàque qui remedium comparavit, quo cauſam occaſionalem à loco efficaciter reſolvat, & ſanguinis fermentationem inhibeat, nàm completum habebit medicamen pro omnibus febribus quæ curationem admittunt, quippè ubi coctionis tempus in febribus expectatu pro maturæ victoriâ, rarus erit felix eventus, nàm pejora ſunt, quæ in univerſo corpore à depravato cordis motu ſucceſſivè producuntur, quàm prima cauſa occaſionalis, à qua motûs cordis depravatio originem duxit.

Concludimus igitur in febribus quibuſcumque & cujuſcumque ſpeciei motum depravari in corde à ſanguine fermenteſcente, qui per venas nimio impetu cor allabens, & per arterias verſus ipſum cor regurgitans, cordis, quod in medio urgetur, œconomiam ſubvertit, motumque depravat, à quo æſtus febriles producuntur.

Ubi notandum eſt, quòd ſanguinis fermentatio pendet à motu cauſæ occaſionalis in aliquâ corporis parte exiſtentis, nàm augetur fermentatio ſanguinis, cùm cauſa occaſionalis vehementer movet, & cùm hujus motus remittitur, remittitur quoque fermentatio, & ſi illa omninò à movendo ceſſat, & omninò in ſanguine fermentatio, & ex hoc dependent acceſſionum tempora, quæ in febribus obſervantur, principium ſcilicèt, augmentum, ſtatus, & declinatio; enimverò ſollicitata natura à causâ occaſionali, licèt ejus motus ab illâ depravetur, ſemper tamen intendit illam removere à ſe, vel reſolvere, vel conſumere, at cùm ad id peragendum inſurgit, quodammodò pigrè procedit, nàm proximum onus lædentis materiæ non ſinit naturam vehementer movere, imò quodammodò veluti timore quodam perculſa, in primo il-

lo

lo inſultu trepidat, & languet, & per conſequens ſanguis motum etiam languidum reddit, inſolitâque novitate languet etiam cor, contrahuntur pulſus, friget corpus, totumque mutatur, & tunc acceſſionis principium dicitur; paulatim deindè audentior fit natura, & omnibus ſuis viribus ad pugnam inſurgit, vehementiſſimè ſe movet, excandeſcit, furit, univerſumque corpus ſummoperè agitat; tunc ſanguis eoſdem motus vehementes patitur, & cor vehementer urget, producíturque tunc acceſſionis majus incrementum. Intereà cauſa occaſionalis per dictum vehementem naturæ motum à partibus, quibus infixa erat, abſcendere incipit, & natura ſuos motus ulteriùs non intendit, ſed ſiſtit, eſtque tunc acceſſionis ſtatus. Demùm cùm natura paulatim animadvertat cauſam occaſionalem aliquantulùm ſe retraxiſſe, paulatim etiam ſe ad quietem componit, ad quam etiam ſe componit ſanguis, & ſucceſſivè cor, obſervaturque tunc acceſſionis declinatio.

Sanguis ergò in venis, & arteriis eodem modo ſe habet ad cauſam occaſionalem, quò ſe habet olla aquâ plena ad accenſas circa ſe prunas, eò enim uſque in ollâ aqua fervet, quouſque prunæ circa eam fervorem concitant, ſed ſi vel prunæ removeantur, vel paulatim reducantur in cinerem, ceſſat etiam fervor aquæ in ollâ contentæ, reduciturque aqua ad temperiem ambientis aëris: Ità à pari materia degenerata in aliquâ corporis parte ſe habet velut pruna quædam, quæ fervorem in ſanguine concitat; ſed ſi materia degenerata vel removeatur à partibus, quibus vel adhæret, vel eſt infixa, vel reſolvatur, vel omninò abſtergatur, ſanguis venarum, & arteriarum extemplò reducitur ad temperiem naturalis ſui ſtatûs, ceſſatque urgere, cor, & ceſſat per conſequens febris.

CAPUT XX.

Periodorum in Febribus cauſa inveſtigatur.

FEbres omnes ſive intermittant, ſive ſint continuæ, earum acceſſionum certa obſervatur periodus, viginti quatuor horarum ſpatio quælibet terminatur acceſſio, ſive intermittat deindè febris, ſive alia ſubintret acceſſio; poteſt quidèm viginti trium horarum eſſe acceſſio ob parvitatem materiæ occaſionalis, ſed ſpatium viginti quatuor horarum nunquàm tranſcendit, præterquàm in ſynochis, in quibus ratione circuitûs ſanguinis perſeverat acceſſio uſque dùm ſanguinis fervor perſeverat.

Hujuſmodi cauſa inter occultas habetur apud medicos, & licèt humorum quaternario acceſſionum recurſum refundant, inſulsè tamen ſatisfacere annituntur, ipſarum acceſſionum tamen periodo dignam plures hactenùs non invenêre cauſam.

Nos, ut prompriùs ad rei veritatem accedamus, ea repetere cogimur, quæ in principio hujus libri tradidimus; demonſtravimus enim ibi cauſam efficientem morborum in viventre eſſe viventis naturam, ſive principium motûs in corpore latens; humores verò putridos, vel putreſcentes, ut cum communibus Scholaſti-

cis loquamur, ſive materiam aliquam præter naturam in corpore exiſtentem, eſſe meras occaſiones, propter quas natura viventis ad depravatos, inordinatoſque motus adigitur: hoc ſuppoſito, quòd ſuprà luculentiſſimè demonſtravimus, ſciendum eſt, quòd agentia naturalia infinitæ non ſunt virtutis, ſed agendo laxantur, nec eorum actio uniformis eſſe poteſt, & ejuſdem ſemper tenoris, nàm eâdem ratione, qua agendo vires intendunt, eâdem ſanè ab agendo declinare coguntur, quod non ſolùm in agentibus merè naturalibus verum eſt, ſed etiam in ijs, quæ arbitrio prædita liberè in aliquam actionem feruntur, ut in nobis experimur.

Prætereà ſciendum etiam eſt, quòd cùm verum ſit id, quod *Ariſtoteles* protulit, *moveri* ſcilicèt *ab alio, quicquid movetur*, cùm viventium corpora moventur, ea ab alio moveri neceſſe eſt, ut ſi dicamus à naturâ eorum ea moveri; remanet, ut inveſtigemus, quid ſit illud in univerſo, quòd viventium naturam movet, hoc enim cognito, facile erit, ut quoque innoteſcat ratio motuum periodicorum, quos in orbe evenire conſpicimus. Nos nobis ſuademus ſolem eſſe, qui motionum totius univerſi regit habenas, & quòd ab ejus motu agentia omnia naturalia normam modumque ſuarum motionum ſuſcipiunt; nec id ſuadere erit quidquam à veritate alienum, cùm conſtet ex acceſſu, & receſſu ſolis ab hujus regionibus omnia in ijſdem immutari, omniaque ſolis revolutiones ſequi, quandoquidèm id, quod in rebus naturam, & motûs principium vocamus de naturâ lucis ſolaris fortaſsè erit, & eundem ſervat in movendo ſuum corpus tenorem, ac ſervat Sol in regimine univerſi.

Sol ergò viginti quatuor horarum ſpatio univerſum circuit orbem, imminente ejus ortu, crepuſcula producuntur, & aër contrahitur, diciturque tunc diurni ſui motûs initium, poſt ejus ortum verſus medium Cœlum aſcendit, producitque tunc ſui motûs, & caloris in univerſo incrementum, quod tribus horis ante meridiem, tribuſque poſt, veluti in uniformi caloris diffuſione ſiſtit, declinat poſteà paulatim in occaſum, declinatque in orbe calor, tepeſcitque ferè omninò, cùm ſub terrâ circa mediam noctem nos integrâ quiete relinquit. Itàque Sol macrocoſmi vita, ejuſque principium motûs viginti quatuor horarum ſpatio ſuam terminat periodum cum diſtinctione temporum, principij ſcilicèt, incrementi, ſtatûs, & declinationis, quibus diverſimode calor in ipſo excitat macrocoſmo; enimverò tribus horis ante ſuum ortum initium ſupponitur, quo in noſtrum emiſphærium agere incipit, illudque durat uſque ad tertiam horam poſt ſuum ortum, in qua incipit ſuum caloris incrementum, quod in meridiem uſque ſemper augetur, ſiſtit tunc in eodem gradu uſque ad horam tertiam ante ſuum occaſum, in qua declinare incipit, declinatque ſemper uſque ad horam tertiam ante mediam noctem, tribus deindè reliquis horis poſt illam declinatio ad integram quietem ſe componit; in hoc eſt notandum, quòd ſtatus ſemper de incremento, & declinatione participat, nec poſſunt agentia naturalia in medio duorum extre-

extremorum longo tempore ſiſtere, quin ad utrumque non inclinet.

Cùm ergò animale corpus microcoſmi nomine ſit inſignitum, ex eo quòd quicquid eſt in macrocoſmo, in eo eſt contractum, & breviatum principium caloris, & motûs in eo ſe habet tanquàm ſol in magno mundo ſpatio viginti quatuor horarum ſuorum motuum periodos complens; itáque exiſtente in corpore materiâ aliquâ præter naturam id, quod eſt natura in vivente, ejuſque motûs principium agere in illam incipit, deindè ſuas vires, quoad poteſt, excitat, ſiſtit deindè in illo majori ſuo impetu, & ab actione paulatim declinare incipit, in qua declinatione, ſi victam omninò materiam agnoſcat, ad omnimodam quietem ſe componit; ſi verò perſeverat, denuò ad agendum accingitur, eundemque agendi modum proſequitur, quam doctrinam ex uno tantùm hoc exemplo veram eſſe vobis ſuadere poteſtis, quòd ſi homo quilibet poſt neceſſarij cibi aſſumptionem aliquem corporalem laborem incipiat, per duas, treſve horas ob cibi pondus in ventriculo pigrè ſe exercebit, vires deindè acquirendo, per ſex, aut octo alias horas alacriùs, ac vehementiùs laborem proſequetur, ſiſtet deindè aliquantulùm in vehementi illo labore, ac laxus jàm à vehementiâ declinabit, demùm omninò reſoluto ab ingeſtis cibis recepto vigore, intra viginti quatuor horarum periodum, velit nolit, à labore ceſſabit, quem reſumere poterit, ſi recenti cibo recreetur, motus ergò vitæ animalium diuturnus non eſt; egetque recenti motûs causâ poſt viginti quatuor horas, ut recentem motum inſtituat, aliàs in totalem quietem, quæ mors eſt, properabit.

Cæterùm quid ſit in causâ, quòd aliquandò immediatè poſt viginti quatuor horas in fine declinationis unius acceſſionis alia ſuum initium nanciſcatur, aliquandò poſt quietem unius acceſſionis viginti quatuor horæ intercedant, priuſquàm ſentiatur alterius initium, ut in tertianis; aliquandò tandèm quadraginta octo horæ quietis habeantur, ut in quartanis, licèt in ſuperioribus capitibus aliquid tetigerimus, quòd id quodammodò inſinuavimus; luculentiùs hîc arcanam hanc in naturâ cauſam patefaciemus.

Materia degenerata occaſionalis vel adhæreſcit tantùm ſuperficiei partis, in qua exiſtit, vel in intimam ejus partis ſubſtantiam eſt infixa.

Si adhæreſcat tantùm, eſt iterùm diſtinguendum, vel enim pars, cui adhæreſcit, ſanguinem intra ſe habet, vel exanguis eſt, ex albis tantùm fibris conſtans.

Si ſanguinem intra ſe habet, uti ſunt venæ, arteriæ, hepatis, & lienis parenchymata, vel tertianam, vel quartanam febrem concitabit; tertianam, ſi in venis, vel hepatis parenchymati adhæreſcat; quartanam verò, ſi in arterijs, vel lieni.

Si verò exangui parti materia degenerata adhæreſcat, viginti quatuor ſingulis horis excitabit recentis acceſſionis initium, recurrentque diſtim acceſſiones uſque ad totalem occaſionalis materiæ conſumptionem., & id etiam diſtinguendum eſt; vel enim nutrimentum partis, cui materia occaſionalis adhæreſcit ſuam ſervat temperiem in acceſſionum recurſibus,

bus,&tunc typum duplicis tertianæ,ut medici dicunt, ſervabit, ſive ſecundum Galenum typum febris continuæ abſque accidentibus, & ſymptomatum pravitate; At ſi per acceſſionum recurſum nutrimentum partis, cui materia occaſionalis adhæreſcit, ſuam temperiem amittit, fitque ipſum quoque degener, tunc continuam excitabit febrem varijs accidentibus, & ſymptomatum pravitate formidabilem, quamque malignam, licèt abusivè, appellitent medici.

Hujuſmodi etiam febrem excitabit materia occaſionalis, ſi non adhæreſcat parti, ſed illa ſit infixa; nàm id, quod infixum, & intrinſecum eſt partibus, ipſum eſt earum nutrimentum, quod vel proprio motu depravetur, & degener fiat, vel à materia adhæreſcente in ſui depravationem adigitur, id per accidens eſt, at de eſſentiâ nutrimenti degenerati quomodocumque eſt, ſemper continuam producere febrem cum ſymptomatum pravitate.

Eſt nunc reddenda ratio, cur partibus exanguibus adhærens materia degenerata quotidiè acceſſionem excitet? Cur eadem venis, & hepati infeſta tertio quoque die recurrens acceſſionem faciat? Cur denique eadem arterias, & lienem contactu lædens, quartanam excitet febrem?

Id ut in apertum veniat, repetere eſt operæ pretium, quòd partes exangues à nutrimento vix à cibo ſeparato irrorentur, quod adhuc ætherogeneitatem ſapit, nec ſalis volatilis indolem acquiſivit, hinc eſt, quòd à quolibet depravato fibrarum motu ipſum quoque depravatur, nàm caret eſſentiâ balſamicâ, quæ illud conſervare poſſet, licèt depravatè moverentur continentes ipſum fibræ: itàque materia ipſis exanguibus partibus adhæreſcens, tantùm abeſt, ut removeatur ab effluvijs contenti inter fibras nutrimenti, ut potiùs ipſum nutrimentum naturam ipſius materiæ degeneratæ aſſumat,tranſeatque illud ipſum in materiam occaſionalem excitatæ febris; hinc fit, ut principium motûs fibrarum illius partis ſemper circa ſe habeat cauſam depravati motûs concitativam, nàm ſi quodammodò eſſet illa, quæ primò adhærendo, tantùm depravatum motum concitavit, perſeverat altera, quæ inter fibras jàm facta eſt præter naturam, undè eſt, quòd natura completâ ſui motûs viginti quatuor horarum periodo, cùm circa ſe etiam materiam degeneratam ſentiat, iterùm contra illam movere incipiat, & ſic quotidiè proſequitur, uſque dùm vel ſuperans, vel ſuperata, vel ad naturalem ſuum motum ſe componat, velomninò à movendo ceſſat per mortem.

At ſanguis cùm balſami eſſentiam à corde per circuitum ſit nactus, habeatque ſalis volatilis naturam, ità ut degenerare à ſuâ indole non poſſit, niſi per totalem ceſſationem à motu, cùm in grumum concreſcit; vaſis, quibus continetur, & parenchymatibus, in quibus eſt undequáque diffuſus, ſuum quoque balſamum impertit, & licèt in vaſis ipſis, & parenchymatibus materia aliqua degenerata adhærens depravatum concitat motum, efficere tamen non poteſt, ut contentus ſanguis à ſuâ indole degeneret; undè fit, quòd remotâ materiâ adhæreſcente per motum unius acceſſionis,

nihil remanet, quod iterùm immediatè ipſam naturam concitare ad motum poſſit, ac propterea ad naturalem ſuum motum ſe componit, uſque dùm remota à ſe materia iterùm approximetur, itémque ad motum illam provocet.

At ſanguis venoſus, quo etiam hepar turgeſcit, quia ſpiritu à corde elaborato caret, vix per viginti quatuor horas ſuo balſamo continentes eum partes à materiæ degeneratæ inſolentiâ perſeverat, approximetur iterum intereà, & iterum ad pugnam naturam provocat, & ſic de tertio in tertium.

Sanguis verò arterialis, quia totus balſamus eſt, & maximam habet ſalis volatilis copiam, quo etiam lien gaudet per vigintiquatuor horas à continentibus eum vaſis remotam eam cauſſam occaſionalem iterùm approximari non ſinit, quo intervallo paulatim ſe inſinuans, iterùm adhæreſcit, & occaſio recurrit de quarto in quartum.

CAPUT XXI.

De iis, quæ medicus attentè animadvertere debet in febrium quarumcumque curatione ſuſcipiendâ.

NUlla occaſio per ſe eſt ſufficiens ad febrium excitationem, ſed ut optimè notavit *Gal. lib. 2. de diff. febrium*, requiritur etiam patientis diſpoſitio, aliàs omnes à crapulâ ægrotarent, omnes in peſte interirent, quòd falſum eſt. Imò multoties ad febrium morem magis concurrit patientis diſpoſitio, quàm occaſio, quæ licèt levis, cùm corpus malè diſpoſitum reperiat, lethalem producere poteſt febrem.

Notandum eſt itáque quòd in corporibus viventium diſpoſitiones pro magnis morbis raro, fereque nunnunquàm ex improviſo producuntur, ſed ſemper ſenſim, & temporis progreſſu, toleratque, quò ad poteſt, natura id, quod ſucceſſivè in corpore advenit contra ſuum inſtitutum, & propter vires ſuæ activitatis: Intereà laſſatur, ſemper contrahitque ignaviam, qua quicquid agit, imperfectè agit, & in ſuis motibus veluti languet, undè ſcriptum legimus apud *Hippocratem: Spontaneæ laſſitudines morbos prænunciant*, per longum ergò tempus ità fatigata natura ex ſupervenienti levi aliquâ occaſione, in peſſimi moris febrem prorumpet, quæ ſi ex levitate occaſionis tantùm menſuretur à medico, parvi momenti exiſtimabitur. Diſpoſitiones patientis, quæ febris initium præceſſère, ex ante actâ infirmi vitâ accuratè medicus cognoſcere debet, ut legitimum ferre poſſit de morbo judicium, ut opportunè laboranti naturæ medicaminibus opitulari. Occaſiones, quibus malæ diſpoſitiones pro magnis febribus in corporibus producuntur, multæ eſſe poſſunt, eas ad quinque tamen veluti ad principaliores reducuntur, ad exceſſus quotidianos tùm in cibis, tùm in potu; ad labores corporis aſſiduos ſuprà quàm à viribus tolerari poſſunt; ad exceſſus repentinos frigoris, & caloris, ſi iis multoties corpus corripiatur; ad exceſſus Venereos, & ad animi vehementiſſimas agitationes; addi poteſt his epidemica conſtitutio, quæ non corpora particu-

ticularia, ſed omnes viventes reſpicit.

Hæ occaſiones ſi per aliquod notabile tempus in corpore febre correpto præceſſerunt, diſpoſitiones in illo produxêre, quæ ex leni quadam recenti occaſione in febrem properant, qua ſemper mortis periculum comitatur, nàm quod magis natura ſe ſuſtinuit in præcedentium occaſionum procellis, eò magis omnibus laxatis habenis in incipientem morbum præceps illabitur, & in ſui confuſionem magis intenditur.

Diſcite hinc, dùm ad ægrum acceditis vos curioſos eſſe debere in inveſtigandis ijs exceſſibus, qui ægritudinem præceſſêre, nàm pro magnitudine, & temporis longitudine judicium ſalutis, vel mortis facile erit in medium proferre; prætereà neque prodeſt ægri aſſuetudo in ijs exercendis exceſſibus, nàm aſſuetudo facit, ut non ità celeriter morbi diſpoſitiones producantur, ſed poſtquàm morbus advenit, tantùm abeſt, ut aſſuetudo in exceſſibus fauſtum judicium arguat, ut potiùs illud in deterius inclinare faciat, natura enim aſſueta quoties læſſatur, ſuarum virium omnimodam jacturam eam feciſſe oſtendit.

Prætereà ſciſcitari medicus debet, an ſolitus ſit infirmus magnos evadere morbos, nàm ſi aliàs illos evaſit, ſpes aliqua ſupereſt præſentem etiam evadendi; contrà verò ſi patientis ægri natura nunquàm magnos morbos paſſa ſit, facile erit, ut illo adveniente ſuccumbat, & ſæpè evenit, ut ij, qui nunquàm infirmati ſunt, à primo vehementi morbo in vitæ diſcrimen adducantur.

Tandèm rem ſanè paradoxicam vobis animadvertendam proponimus, quam Hippocrates memoriæ prodidit, & nos eventibus quamplurimis verum eſſe didicimus, ſcil. cèt maximum ægrorum virium robur in febribus pravi moris non ſolùm ſalutis ſecuritatem non præſeferre, ſed ſuſpectiſſimum eſſe de mortis periculo; contrà verò, qui graciles ſunt, & chronicis aliquibus morbis ſunt obnoxij, ſi à febre mali moris corripiantur, quamvis omninò tuti de eorum ſalute eſſe non poſſint, utplurimùm tamen mortis periculum evadunt, dummodò ſenectus hujuſmodi ægrotos non comitetur, & ratio eſt, quia quò valentior, atque robuſtior eſt natura, eò vehementiùs à causâ occaſionali pravæ qualitatis in inordinationem ſuorum motuum adigitur, & univerſam corporis œconomiam ità ſubvertit, ut difficilis, ferèque impoſſibilis ſit ejus ad priſtinum ſalutis ſtatum ejus reſtitutio; in ijs verò, in quibus non adeò elata, ſed remiſſior eſt natura, & tolerandis morbis aſſueta à materiâ occaſionali concitatæ febris non adeò abhorret, nec ob ſui tenuitatem in vehementes furores adigitur, ac propterea facilior eſt ejus ad naturalem ſtatum reductio.

CAPUT XXII.

De Curatione Febrium, quæ à cibis, & potu quantitate, vel qualitate peccantibus excitantur.

Cibus, & potus adeò ad tuendam vitam neceſſarij ſunt tàm ſanis, quàm ægris, ut ſine ipſis diutiùs vivi non

non poſſit; partes enim tàm contigentes, contentæ, quàm impetum facientes, quæ continuò abſumuntur, eorum debitâ quantitate, & qualitate reparentur oportet: Si verò in his peccent, alius exitus vix eſſe poteſt, quàm cruditas, anorexia, lienteria, diarrhœa, cachexia, hydrops, innumeraque alia mala, vel mortis occaſio, vel huic intemperantiæ febris accedit, de qua in præſenti agimus.

Signa.

Signa, quæ hujuſmodi febrem comitantur uno, atque altero die, ſunt urinæ aqueæ, capitis dolor, lingua alba limo obducta, & amarulenta, ructus acidi, vel nidoroſi, renum, & lumborum dolor, inappetentia, calor moderatus, pulſus celeres, & languidi, & febris initium cum horripilatione.

Cauſæ Occaſionales.

Siquis febre correptus medicum accerſit, illique referat ſe præterquamquòd multùm comedit, & bibit, vel cibos mali ſucci ingeſſit, nullam aliam febri dediſſe occaſionem, à cibo, & potu ſuperfluo, vel ab eorum pravâ qualitate originem duxiſſe febrem credendum eſt.

Prognoſis.

Si vomitu ſpontaneo, diarrhœâ, urinæ profluvio infirmus exoneretur ante ſecundam acceſſionem, licèt vehemens fuerit primus paroxyſmus, altero die immunis erit à febre. Si dictis evacuationibus non exoneretur infirmus, & altero die acceſſio non ſuperveniat, licèt prima acceſſio ad integram infebricitationem non devenerit, quarto die immunis erit à febre, ſi iterùm in victu non erraverit. At ſi dictis evacuationibus non exoneretur infirmus, & altero die novâ corripiatur febre, jàm continua facta eſt febris, quam prava ſymptomata comitabuntur, & vitæ diſcrimen; nàm novæ febris acceſſio ſecundo die certiſſimum eſt argumentum nutrimentum inter fibras ventriculi diſperſum eſſe degeneratum ob depravatum ipſarum fibrarum motum à lædente ingeſtorum vel quantitate, vel qualitate; Si hoc modo res evenerit, inſtituenda erit curatio, quam paulopòſt trademus, cùm de febribus à nutrimento degenerato concitatis verba faciemus.

Curatio.

Si prima die, & in primâ acceſſione ſit vocatus medicus, & inveniat ægrotum adhùc ingeſtorum ſarcinam in ventriculo ſentientem, vel acidos, vel nidoroſos ructus habentem, præſentaneo vomitu illum à febre liberare poterit, pro quo

℞. *Vitrioli albi* ℈ß.
fiat pulvis,
& exibeatur in aquâ mentha, vel hordei, vel in alicujus ſyrupi cochleare.

Vel

℞. *Aceti ſcillitici,*
Syr. de cort. citri ana ℥j, *m.*
& ægroto propina.

Vel

℞. *Aquæ ferventis* ℥ij.
injiciatur in has
fol. tabaci Braſilienſis ℈j.

ſtent ſimul per hora quadrantem, deindè aqua a folijs ſeparetur, & infirmo exhibeatur.

Vel exhiberi poteſt *Aqua Æſculapij*, cujus conficiendi ratio hæc eſt:

℞. *Aceti fortiſſimi q. u.*

deſtilla in Alembico plumbeo magno, abjiciendo quartam partem aceti primò extillantis, tanquàm nimis debile, reliquum excipe ad ſiccitatem ferè totalem, cavendo tamen, ne ab aceti mellagine tetrum acquirat odorem. Dulce eſt guſtatui, & datur ad ℥j. ij. iij. uſque ad iv.

Celebre, tutum, & omni digniſſimum laude Vomitorium eſt noſtrum *Hippocras Emeticum* in noſtrâ *Trutinâ* deſcriptum *lib. 1. cap. 2. De Apoplexiâ*, & in noſtrâ *Mantiſſa in Armamentario Hadriani Amynſicht*, & omnibus emeticis palmam præripit, nullique comparandum, quod ad multos annos aſſervatur abſque ſuæ operationis deperditione, cuicumque ætati, & anni tempori adaptatur magno cum emolumento, undè apud noſtrates medicos in maximo uſu eſt in illis morbis, quibus emetica conducunt. Non diſplicet nobis ejus confectionem hîc repetere ad reipublicæ medicæ cultum, & proximorum utilitatem, cùm medicamentum tàm captu jucundum, & blandum, quàm palato gratum ſit, ut meritò divino Nectari poſſit, & omnibus morbis, quibus vomitoria conveniunt, eſt velut Dei manus. Compoſitio talis eſt:

℞. *Vini Græci lib* ij.
Mercurij vitæ ʒß.
Caryophyll.
Cinnam. acuti ana ʒ.j. ß.

fiat pulvis, & inde in vas vitreum amplum, cujus orificium claude, trade igni cinerum, vel arenæ, & immediatè poſt primam ebullitionem vas aufer, & ſerva. Doſis cochlear j. vel ij. vel iij.

Hoc noſtrum Hippocras eſt mirabilium omnium maximè admirandum & inexhauſtos in ſe continet theſauros, & quamvis ex eo ſumas, ſi reaſfundas, vires ejus non imminues, eſt alter *Philoſophorum Lapis*, cujus confectionem in *Mantiſſâ* tradidimus.

Verùm ad magnam ingeſtorum ſarcinam è ventriculo evomendam ſine ambagibus, & ullis ſumptibus tutiſſimum vomitorium haberi poteſt, immittendo digitum in fauces, in eiſque tamdiù titillando, donec vomitus ſequatur.

His medicamentis, ut diximus, uti debet medicus, ſi ciborum moles in ventriculo perſeveret, quod ex acidis, nidoroſiſque eructationibus conjicere poteſt; cæterum ſi de eo probabilem certitudinem non habeat, à dictis vomitivis ſe abſtinere debet, nec ulteriùs ijs afflictum laceſſere ventriculum, ſed recreare illum debet tùm externis fotibus *ex abſynthio, & menthâ calidis, & aceto inſperſis*, vel applicetur *ſacculus ex menthâ, abſynthio, & pulegio conſutus*, vel ventriculi regio inungatur *ſalsâ chymicâ*, ut

℞. *Ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒij.
eſſentiæ abſynthij,
menthæ ana ℈. j. m.
quibus addi poteſt
eſſentiæ meliſſæ ℈ß.

Præ omnibus celeberrimum erit *ſcutum ſtomachicum ab Andreâ Baldimelli in additione Armamentarij Hadriani Amynſicht* deſcriptum.

Tùm internis medicamentis, quibus magna ineſt vis ventriculum corroborandi, & ab ejus fibris nidorem

ſub-

ſubducendi, qui febrem deindè producere poteſt, ità ſunt:

℞. Syr. de cort. citri ℥.j.
elixir propriet deſtill. ʒ.j ß.
ol. cinnam. gutt. j. m.

Vel

℞. Julep. Cinnam. ℥ ß.
Syr. de cort. citri ℥. j. m.

Vel

℞. Syr. de menthâ ℥ ij. ß.
aqua cinnam. ℥ß.
pulv. aromat. roſ Gabrielis ʒß. m.

Ad idem valet *ſyrupus de cinnamomo, tinctura ejuſdem, elixir Helmontianum ſtomachicum, Paracelſi, tinctura chocolatis &c.* quibus palmam præcipit *Balſamus Catholicus noſtræ deſcriptionis in Mantiſsâ apud Armentarium Amynſicht.* Credibile non eſt, quantùm hæc nobilia medicamenta affluxum à languoribus ventriculum ſublevant.

Præterea nullo modo purgante medicamento per inferiora in hujuſmodi febre utendum eſt, niſi priùs coctionis ſigna in urinis apparuerint, ut optimè notavit *Gal. de arte curativâ ad Glauconem, & in libro quos, & quandò purgare oportet*, quod priùs ab *Hip.* fuerat inſinuatum.

Verùm ſi in primâ acceſſione febris ex ciborum plenitudine, vel qualitate eorum prava exortæ, ſpontaneus vomitus, diarrhœa, vel urinæ profluvium non evenerint, nec ſit medico locus movitivum medicamen exhibendi, imperatâ infirmo totali inediâ, tempus ſecundæ acceſſionis expectare oportet, quæ ſi non advenerit, ſolâ victûs ratione, & medicamentis ventriculum roborantibus, tertiâ, vel quartâ die ad integrum ſanitatem infirmum adducet.

At ſi ſecunda acceſſio ſupervenerit, accuratè debet medicus de anteactâ infirmi vitâ perquirere, nàm ſi exceſſus, vel aliquis eorum, quos ſuprà commemoravimus, per longum tempus præceſſerit, peſſimi moris febrem ſuperventuram pronunciabit, de cujus curatione pauloinfrà tractabimus; ſi verò exceſſus non præceſſerint, & ab illo præſenti errore in victu febris tantùm fuerit concitata, in bonum ceſſurum eſſe morbum pronunciabit, quòd cognoſcet à v. g. acceſſionis inſultu, nàm melior erit, quàm primæ, & tertius, quàm ſecundæ, & dietim omnia in meliùs abibunt, tunc apparentibus coctionis ſignis in urinâ, cum omni ſecuritate purgans medicamentum infirmo exhiberi poteſt.

CAPUT XXIII.

De Curatione febrium, quæ ex degeneratione ſeroſitatum, quæ à ventriculo per vaſa brevia à Liene alliciuntur, proveniunt.

Illius febris curationem aggredimur, quæ à ſeroſitatibus per vaſa brevia in lienem attractis geneſim agnoſcit: hæ ſeroſitates in liene adeò in excrementum Cœnoſum, craſſum, fæculentum, & terreſtre degenerant, ut lentam, & diuturnam concitent febrem, quartanam nempe, quæ *medicorum opprobrium* nominatur.

Signa.

Si homini febrilis acceſſio ſupervenerit cùm refrigeratione, horrore,

pandiculatione, oſcitatione, capitis dolore, labiorum livore, ventriculi nauſeâ,lumborum,renumque dolore, jam quartanam adeſſe judicabis. Lenis horror primò invadit, deindè frigus totum corpus ad intima penetralia uſque perfrigerat ità ut oſſa ſtringi,& confringi videantur, omneſque artus intimè tremant,ac dentes vehementer tremebundâ colliſione concutiantur, poſtmodùm pigrè incaleſcit ægrotus, & ſequitur æſtus febrilis, mitior tamen quam in tertianâ, inſtante autem paroxyſmi fine, ſudor acidum olens ſubſequitur, unde hac febre laborantes ob acidum illud famelici fiunt; imò & paroxyſmi die fames viget, at graviorem efficit paroxyſmum, ſi patiens tùm non abſtineat: corpus illis grave eſt, & parùm perſpirat, vires languent, & moroſi ſunt, vitam eligunt ſedentariam, ſic & magni ſputatores eſſe ſolent, pulſus ſemper eſt debilis ob impeditam ſanguinis ſpirituaſcentiam. A quarto die nominatur,eo quod ſemper ab antedente paroxyſmo dies quartus paroxyſmum reducat, interpoſitis binis diebus tranquillis. Terminatio ejus longiùs protrahitur, ad viginti, nonnunquàm etiam vigintiquatuor horas, & ſic per longum tempus de quarto in quartum proſequitur. Urinæ in principio ſunt utplurimùm aquoſæ,& crudæ, procedente morbo, ſunt coloratiores, & craſſiores, febrilis locus eſt lien,undè color facilè,& oculorum plumbeus eſt; & tumor ſiniſtri hypochondrij.

Eſt quartana itidem alia ſimplex, alia compoſita. Simplex eſt, quæ, ut dictum eſt,quarto quolibet die recurrit. Compoſita eſt, quæ intermedios quoque occupat dies, eſtque vel duplex,vel triplex. Duplex dicitur, quæ unum habet diem,duoſque ſequentes affligit. Triplex eſt, in qua nullo die tranquillitas datur, ſed quotidiè novus paroxyſmus vexat.

Cauſa Occaſionales.

Ut ſuprà notavimus ſuperfluæ ventriculi ſeroſitates à liene per vaſa brevia alliciuntur, quod ab Hippocrate fuit etiam memoriæ proditum; hæ ſeroſitates vel quantitate inſuperabiles, vel qualitate degeneres lienem vel lædunt, vel turgidum reddunt, ejuſque coctio vitiatur, & magna inibi cruditatis ſuppellex ex viſcoſis, ac lentis, ſimul tamen acidis, & malè figuratis particulis aggeritur,undè contumax, & diuturna oritur lienis obſtructio.Hinc ſanguis arterialis per ſplenicam arteriam ad lienem poſt vertiginoſos motus advectus, cœnoſus, terreſtris, effœtus, ſegnis, ac ſpiritibus depauperatus,veluti cruoris fœx, non concoquitur, nec fermentatur,undè nec ſpirituoſus,nec volatilis fit, & eſtò ſucci pancreatici, qui acidus eſt, portio aliqua ad lienem feratur, ſanguis arterioſus in liene ad fermentationem ineptus eſt, quia ſal ejus fixum in propriâ indole degener fit à limoſitate tartareâ, lentâ,tenaci,aliiſque liquaminibus viſcoſis in meatuum anguſtiis; lienis nàmque corpus ex complicatis conſtat arteriis, ac propterea ſanguis arterialis ſpiritibus orbatus ex ſucci affluxu fermentationis motum non ſubit, & ſpirituoſus,ac volatilis non fit,nec reliquum ſanguinem volatiſat (de his vide plura *Cap. De lienis anatome*

ejuſque

ejuſque uſu,) imò ſanguini venoſo commiſtus illum deturpat, mucidum, auſterum, & ſegnem ob ſpirituum pauperiem reddit: & qui hujuſmodi affectione laborant, vulgares appellant melancholicos, & qualis humor, talis color, undè colorem fuſcum, lividum, & ſubluridum habent. Sanguis arterialis in liene effœtus ob degeneratas ſeroſitates, & ſal fixum dilutum ſucci pancreatici irroratione fermentationem non ſubit, nec volatiliſatur, undè hæ ſeroſitates terreſtres,ſalinæ, aluminoſæ, tartareæ, auſteræ, vini aceſcentis inſtar, arterioſo lienis ſanguini commiſtæ fermenteſcunt, ut febrem concitant, ac de quarto in quartum diem per acceſſiones exaltantur ob fermentationis ineptitudinem, novamque efferveſcentiam excitant.

Si ex laboribus, vel febre aliquâ vehementi, à qua convaluit, multum ſitis contraxerit homo, multumque potaverit, neque reſpondeat urinæ exitus ad potûs quantitatem, intereà rugitus in ſiniſtro hypochondrio ſentiat,lienem turgeſcere conſpiciat, jàm proximam eſſe febrem quartanam ſibi perſuadeat.

Prætereà,ſi in Lacuſtribus,paludoſiſque locis aliquis vitam ducat, aquamque bibat, vel in eâ cibos coquat, aliquâ labe pollutam obſtructionem vaſorum lienis contrahet, & ex ſeroſitatibus ibi ſtagnantibus faciliter in febrem quartanam incidet.

Demùm quiſquis in potu modum exceſſerit, illumque per urinam non reddat, ſi à naturæ robore potus ille ſuperfluus vel per vomitum, vel inſenſibiliter per cutem non deturbetur, in lienis obſtructiones,& in quartanam febrem ſine dubio incidet.

Prognoſis.

Quartana febris quamvis longitudinem præſeferat, tuta ſemper eſt, & omni periculo vacat, ſuccumbere enim morbo natura non poteſt, quæ per 48. horarum intervallum ab illo non laceſſitur,& naturali gaudet ſtatu. Longiſſima, & diuturna eſt quartana ob ſucci terreſtreitatem, & quamvis Avicennas dicat, quòd ſi in eâ non committatur error, non extenditur ultra annum, tamen obſervatum eſt ad plures, & plures annos duràſſe, undè *Gabelchoverus centur.6. obſerv.*74.quartanarum exempla congerit,quæ 8.12.21.imò 48,58.duràrunt, quod creditu operoſum videtur. Hinc ortum fuit apophthegma: *Hydrops, & quartana medicorum ſcandala plana.* Verùm noſtris hiſce temporibus tàm diuturna non eſt, quin abbreviari non poſſit ob innumera antifebrifuga tàm à naturâ,quàm ab arte repetta,quæ priſcis ignota fuère. Prætereà quartanæ, quæ æſtate contingunt, ſunt breviores; quæ autumno, &hyeme longæ, ut habetur *aph.* 25. *ſect.* 2. *Æſtivæ quartanæ plerumque breves, autumnales longæ, & inter eas maximè, quæ ad hyemem uſque pertinent.* Inveteratæ quartanæ raró ſolvuntur, niſi vere, & æſtate. Quæ diuturnas lienis obſtructiones nactæ ſunt, diuturniores ſunt, non ſine periculo plerúmque in hypochondriacum malum, ſcorbutum, cachexiam, vel hydropem terminantur. Si ſcirrhus lienis ſuccedit, deſperatæ eſt reſtitutionis; in hecticam enim aliquandò terminatur. Infantes faciliùs à quartanâ liberantur, quàm mediæ, &

occiduæ ætatis viri. Simplex faciliùs toleratur, quàm duplex, vel triplex; ex ſimplici enim ſi duplex, vel triplex fiat, periculoſa eſt.

Quàm hæc febris contumax, & diuturna eſt, quæ *Saturni filia*, & *medicorum opprobrium* vocatur, tàm tuta eſt, & adeò omni vacat periculo, ut neminem jugulârit, præcipuè in regionibus calidioribus, undè illud Italicum manavit proverbium:

Sopra Quartana non ſona campana.

Solvitur quartana quandòque per vomitum, quia crudorum humorum congeries in primis viis impacta exturbatur. Interdùm motu critico, ſudoribus nempè, urinis craſſis, & nigris, menſtruis, aut hæmorrhoidibus, non verò narium fluxu, ut habetur *ſect.* 8. *aph.* 3. *Quibuſcumque in quartanis febribus ſanguis è naribus defluxerit malum eſt.*

Quartanarios ſolatur *Plato*, cui ſe ſubſcribit Hippocrates, aſſerunt nàmque eundem hominem non bis in quartanam febrem incidere, cujus verba ſunt: *Primùm quidem quartanâ febre idem homo bis neque capitur, neque unquàm captus eſt, neque de cætero corripietur, ſi ſemel ſanus fiat.* Sed hanc tantorum virorum ſententiam falſam deprehendit quotidiana experientia, cùm plures compertum ſit eundem infirmum iterùm quartanâ febre correptum, quinimmò Avicennas inter quartanæ indicia etiam patientis conſuetudinem annumerat. Quartana in morborum chronicorum cenſu principatum tenet, undè in tantâ annorum multorum continuatione nullum alium morbum in par conſortium admittit, quod magnum eſt quartanæ encomium; quartanâ enim laborantes magno morbo non corripiuntur, ſi verò jàm alio gravi detineantur morbo, & tunc quartana ſuperveniat, liberantur. In exemplum adduci poteſt convulſio, à qua quartanâ ſuperveniente, liberantur ægri, ut habetur *aph.* 70. *ſect.* 7. *Qui quartanâ corripiuntur, non admodùm convulſionibus tentantur; ſi verò priùs tentati fuerint, ſuperveniente quartanâ, liberantur.*

Curatio.

Cùm quartana febrix pertinax, & diuturna ſit, ut etiam vulgò *medicorum opprobrium*, & *infirmorum ſupplicium* dicatur, medicus in eâ curandâ eò majorem ſelertiam adhibere, atque in id attendere debeat, ne medicamentis importunè datis duplex, vel triplex efficiatur, vel ex intermittente in continuam tranſeat. Præcipua itàque curationis ſpes in proba diætæ conſtitutione poſita eſt, aliter ſelectiſſima remedia vix proficere poterunt, & niſi ægri obedientia cum medici induſtriâ copuletur, & ambo concorditer in malum conſpirent, incaſsùm laborant. Maxima igitur ſex rerum nonnaturalium habenda eſt ratio, & primò

Aër ſit temperatus, purus, & Lucidus, qui ad calidum potiùs vergat; æſtiva enim quartana brevis eſt. Vitetur aër nebuloſus, & uliginoſus, quia quartanarum eſt ferax, undè ſi æſtas calida præceſſerit, & autumnus pluvioſus, quartanas quaſi epidemicas producit.

Cibus ſit boni ſucci, faciliſque coctionis, ſub mole tamen mediocri, in quo cenſu ferè ſunt caro volucrum montanarum, & ſylveſtrium, ut ficedulæ

dulæ, alaudæ, perdices, phaſiani, turdi, merulæ, & non tamen partum ſuum in locis paluſtribus quærentium, ut anates, anſares, fulica &c. Conveniunt ova ſorbilia, pulli gallinacei, caro hædina, vitulina, leporina &c. Vitentur carnes porcinæ, bubalinæ, cervinæ &c. quæ viſcidum generant ſuccum.

Itèm omnium animalium inteſtina, & extremitates. Piſces ſaxatiles ſunt laudatiores, & è piſcibus omnes illos damnamus, qui in cœnoſis, paluſtribuſque degunt locis, ut ſunt anguillæ, tincæ &c. quia pingue, & glutinoſum aliquid inſertum habent. Similiter cane rabido pejus fugiantur alimenta fumo indurata, & ſale condita. Cibos ergò ſalinos, acidos, viſcidos, glutinoſos, terreſtres, & flatulentos ſummoperè repudiamus. Fructus arborum immaturi, auſteri, horarij, pyra, poma, melones, caſtaneæ, juglandes, quia ſuccum craſſum progignunt, nocent. Conveniunt amygdalæ dulces, uvæ paſſæ, poma dulcia, pruna. Nocent quoque legumina, ut fabæ, piſa, lentes, oriza, cicercula, faſeoli. Victus attenuandi, incidendi, & obſtructionibus reſiſtendi vim habeat, eapropter alimenta condiantur, & temperentur boragine, radice fœniculi, petroſelini, cichorei, capparibus, cinnamomo, croco, pipere, zinzibere. In primis tribus, vel quatuor paroxyſmis quartanarius tenuiori utatur victu, ut habetur *aph* 4 *ſect.* 1. *Victus tenuis, & exquiſitus in morbis longis ſemper &c.* Si quartana ex ſe incæperit; quia in morbi principio materia morbifica copioſior, & craſſior eſt; ſi verò alium ſecuta ſit morbum, primò ex Hippocratis præcepto, victus craſſior adhibendus eſt, atque ſenſim verſus ſtatum de eo aliquid detrahendum; non enim conſultum eſt, ut vires præcedente morbo tenuiori diætâ ab initio inſtitutâ magis debilitemus. Si æger id ferre poſſit, commodiſſimum eſt, ut die paroxyſmi nihil cibi ſumat: qui tamen inediæ aſſueti non ſunt, & jejunium facilè non ferunt, ijs aliquid cibi liquidi, & facilis coctionis poſt paroxyſmum exhibendum.

Tempus cibos exhibendi in omnibus febribus intermittentibus *aph.* 11. *ſect.* 1. deſcribit *Hip. In acceſſionibus abſtinere oportet, nam cibum dare nocuum eſt: & quibus per circuitum fiunt acceſſiones, ipsâ acceſſione abſtinere oportet.* Et *aph.* 19. *ſect* 1. *His, qui per circuitus acceſſiones habent, nihil dare oportet, neque cogere, ſed ſubtrahere adjectioni ante judicationes.* Danda itàque opera, ut paroxyſmus ingruens, imò humorum fermentatio, quæ ante ſenſibilem paroxyſmum ſæpè ſatis diù antecedere ſolet, vacuum ventriculum inveniat, quod tempus, qui breviſſimè definiunt, ſex horarum ſpatio metiuntur; nàm cibi, qui tunc dantur, non corpori, ſed febri alimentum ſunt. Multæque tertianæ, & quartanæ producuntur non ſuâ naturâ, ſed diætæ erroribus, atque iſto in primis, quod ægri inſtante paroxyſmo, cibo non abſtineant.

Potus ſit vinum albúm, tenue, maturum, non auſterum, vel ſi æger vinum non bibat, utatur agrimoniæ decocto. Quies ſumma requiritur in ipſis exacerbationibus, interjectis verò diebus inter quoſque paroxyſmos, ad conſueta ſe transferat exercitia, vel equo, aut curru vehatur æger.

æger. Somnus largiuſculus ſit, non ità multùm à mediocritate diſſidens, & vigilia mediocriter ſe habeat. Excreta, & retenta ſint naturæ conſona. Alvus molliatur, quantum ejus fieri poteſt per conſuetos cibos, ſi verò hi nihil profecerint, infuſis per clyſterem utendum eſt, per initia quidèm mollibus, poſteà acribus. Si hæmorrhoides ſint ſuppreſſæ ad conſuetum fluxum proritentur, & ſi menſtruæ ſubſiſtant purgationes, procurandæ ſunt, aliàs tartarei humores coacervantur, & acidum multiplicatur. Animi paſſiones, ut timor, mæror, terror, lucubrationes, curæ &c. validæ ſunt occaſiones ad quartanæ productionem, quia ſanguinem ſpiritibus reddunt effœtum. Terrore panico multos quartanarios ſanari poſſe ajunt, ut inopinatâ aquæ frigidæ perfuſione, ſubitaneo ſerpentum, & murium aſpectu, vel præcipitio ex alto, vel ſclopetæ ictu ſine glande.

Febris quartana, cùm ſit chronica, & obſtinata, medicus magnam ſolertiam adhibere debet, & ægrorum perſeverantia neceſſaria eſt, ut aſſiduâ medicamentorum mutatione occaſionalis cauſa concoquatur, & eliminetur: undè ſi remediorum ſeries intermittatur, unica ferè cauſa eſt, ut quartanarij incurati remaneant; ſiquidèm poſt paucorum uſum, tædio affecti, reliqua prorsùs reſpuuntur, & dedignantur. In medicamentorum curſu curare debet medicus, ne ex eorum importunâ exhibitione, vel ex ægri erratis ex ſimplici in duplicem, vel triplicem, vel ex intermittente in continuam tranſeat. Id etiam ægro præſagiendum eſt febrem hanc brevi curari non poſſe, & ſat citò curari, ſi ſat benè.

Vulgares medici indicationem curativam à causâ morbifica ſumunt, qui eſt humor melancholicus frigidus, & ſiccus, undè ut craſſus attenuandus, & incidendus, ut putridus corrigendus, & ut aduſtus refrigerandus, ac deindè idoneis medicamentis evacuandus. A principio itàque quartanarios mollioribus tractant præſidijs, acrioribus ob ſucci craſſitiem, & terreſtreitatem vitatis, qui non niſi attenuantibus cedit medicamentis; Undè ſufficit circa initia, ut mollioribus enematibus inteſtina mundentur, quaſi inteſtinorum ſtercus quartanam cuderet, poſtmodùm lenientibus medicamentis, ſiqua ſuccorum colluvies in primis vijs appareat, utuntur, ut melle roſaceo, vel mannâ, aut ejuſdem generis medicamentis, minuenda.

Ubi primæ viæ evacuatæ fuerint, de ſanguificinâ cogitant; verùm non omnes eodem vivunt voto, nàm nonnulli coctionem expectant, ut ſanguinem mittant, quia tunc temporis ſanguis fluxior, & tenuior eſt, ſed cùm morbus eſt coctus, medicus eſt decoctus. Alij in quartanâ ſanguinem non detrahunt, niſi redundantia per venarum turgentiam, & alia indicia videantur: ſed hæc redundantia rariſſime eſt in morbis Saturninis, & præcipuè ſi quartana febri mali moris ſucceſſerit.

De loco ſanguinis mittendi rixantur, ſed antiſignanus *Galenus* brachij ſiniſtri medianam ſecandam jubet, quem plerique ſequuntur vulgares, nec id ſine ratione in praxi obſervant, nàm lien in quartanâ labo-

raţ

rat, ejuſque ſanguis fæculentus eſt, nec ſuo ſatisfacit muneri, nempè ſanguini defæcando, & hinc vitioſi ſanguinis cumulus in liene fit, qui proximè ex ſiniſtro latere evacuatur. Verùm ſiniſtri brachij vena nullam cum liene rectitudinem per ſe habet, ſed mediante hepate cum venâ cavâ lien connexionem habet. Verùm ſi fluens ſanguis craſſus, & niger appareat, liberaliùs illum mittunt, ſi autem ruber, ac floridus, ſupprimunt. Nonnulli ſanguinem in quartanâ propter craſſitiem, & frigiditatem per ſupernas venas evacuari non poſſe meditantes, ideòque *aph.* 3. *ſect.* 8. habetur: *Quibuſcumque in quartanis febribus ſanguis è naribus defluxerit, malum eſt.* Quia ſanguis fæculentus, & craſſus per ſuperas venas excerni non poteſt, niſi purus, venas infernas tundere cenſent, tùm quia per has ſanguis craſſus, & fæculentus excernitur, tùm quia raròaccidit, quin hujuſmodi febres ex ſuppreſſis hæmorrhoidibus, menſtruis utplurimùm geneſim agnoſcunt, ac proindè venas in ani foramine, vel in malleolo aperiendas jubent, & poſtmodùm ad venas ſuperas aperiendas accedunt.

De tempore ſanguinis mittendi vulgares digladiantur, nec omnes in eandem ſe colligunt ſententiam, nàm plerique cum *Galeno* commodiſſimam venæ ſectionem in principio inſtituendam judicant, primis vijs evacuatis, diebus ab acceſſionibus vacuis. Aliqui in ipſo acceſſionis die ſanguinem detrahunt, quinque aut ſex horis ante febris paroxyſmum, quod utiliſſimum eſt, quia tunc temporis humores moveri incipiunt, & faciliùs educuntur. Alij venæ ſectionem in plenilunio celebratam plurimùm conferre aſſerunt, quia tunc temporis ob lunæ motum humor ille craſſus, & fæculentus ebullit, & fluxior redditur, & promptiùs per venæ ſectionem educitur.

Rixantur vulgares in quartanâ de ſanguine educendo, & perpetuò extra rem loquuntur, nàm in morbis frigidis, ut eſt quartana, ſanguinis miſſio refrigerat, & frigidiores morbi oboriuntur, ut Scirrhi, hydropes, vel contumax ſcorbutus, vel ex intermittente in continuam degenerat, & lethalis evadit, quia materia morbifica craſſior, & contumacior redditur; craſſis enim, & terreſtribus remanentibus partibus, ſubtiliores evolant particulæ, à quibus omnis excitabatur motus, & deindè calor, ac quod remanet, irreſolubile eſt, & contumacium morborum cauſa.

Non deſunt, qui in quartanâ, & morbis melancholicis ſummis extollunt encomijs venæ, quam ſalvatellam vocant, inciſionem in ſiniſtrâ manu factam inter digitum anularem, & minimum, cùm per hanc ſectionem lienem evacuari cenſeant; attamen nullam aliam hujus rei rationem adducunt præter experientiam, quæ incerta eſt, nam ut certa ſit, & omnis effectus alicui auxilio adſcribatur, ipſum ſolum uſurpatum fuiſſe neceſſarium eſt, nàm ſi plura ſimul in uſum trahantur auxilia, atque aliquis effectus indè ſequatur, cui is tribuendus ſit, dubium eſt; Id, quod etiam in ſalvatellâ locum habet: Nàm ſi alia plura præceſſerunt remedia; & poſteà ſalvatella quoque aperitur, atque

æger meliùs abeat, certè ſoli ſalvatellæ apertæ effectus is aſſignari non poteſt. Cæterùm ſalvatellæ venæ ſectio fruſtranea, & abſque fundamento eſt, nàm ramus iſte è cubiti venis propagatur, undè nullum cum liene peculiarem habet conſenſum. Prætereá ſanguis iſte melancholicus craſſus eſt, & per talem exilem ramum commodè evacuari non poteſt.

Sanguine evacuato, materiam peccantem præparant *Syrupis de lupulis, fumariâ, de pomis, boragine, de tribus radicibus Gentilis, biſantino, vel de corticibus citri &c.* Præparatam materiam purgant *Syr. de fumariâ majori. de polypodio*, qui hîc communiter *Sueſſanus* appellatur, *confectione Hamech. Diacatholicone, diaſenâ, electuario Indo, ſyrupis magiſtralibus &c.* quæ melancholicos ſuccos educendi vim habent. Inter pilulas utuntur *pilulis de lapide lazuli, de fumariâ, fœtidis, aggregativis &c.* Ex his varias parant formulas juxta diverſam patientium diſpoſitionem, & libitum, quùm quoad ætates, tùm quo ad ſexus, tùm quo ad corporis habitum, anni tempora &c. Et quoniam ſucci ſunt melancholici, & pituitoſi, ut in quartanâ ſpuriâ per vices eos præparant, & evacuant, ac propterea à levioribus priùs exordiantur, & ad validiora tranſeunt, inter quæ multùm commendant *pilulas tartareas, vel de ammoniaco à Quercetano deſcriptas.*

Præter dejectoria pharmaca laùdant vomitoria contra *Hip. aph. 9. ſect. 4. Melancholicos verò plenius per inferiora eâdem ratione contraria apponentes.* Cujus rei ratio eſt, quia quemadmodum bilioſus ſuccus ob ſui levitatem faciliùs per ſuperiora purgatur, ſic melancholicus ob ſui gravitatem nequit per ſuperiora educi, nàm deorſùm ſemper inclinat. Primò vomitoria mitiora adhibent, ità ſunt *ſuccus raphani cum oximell vel decoctum hyſſop. & ſem. aneth.* Secundò vomitoria potentiora, *ut aſarum, gratiola, ſambucus, rad. hellebor. alb. &c.* quæ ante paroxyſmum propinant, quia tunc natura materiam morbificam movet.

His viciſſim utuntur medicamentis, nempè purgantibus, & vomitorijs, quia quartana morbus chronicus eſt, & obſtinata perſeverantia neceſſaria eſt, ut aſſidua remediorum viciſſitudo, & reiteratio illius cauſam concoquat, & expurget. Intermedijs purgationum temporibus frequentes injiciunt clyſteres, quibus naturam ad inteſtina humores noxios expellere aſſuefaciunt, & ſenſim aliquid de materiâ morbificâ per anum educunt. Miſeros itaque quartanarios in aſſiduis medicamentorum anguſtijs verſant abſque ullâ ſalutis ſpe, undè diuturno medicaminum uſû fatigati, tædio affecti; & viribus enervati omnia reſpuunt, & incurati medicam artem, & medicos devovent. Tandèm exactam, & diuturnam diætam peroſi, in cibo, & potu quùm in quantitate, tùm in qualitate delinquunt, imò cibos pravæ ſubſtantiæ expetitos avidè ingurgitant, & magno artis, ac medicorum dedecore à quartanâ liberantur.

Præter purgantia, & vomitoria in quartanæ progreſſu aperientia, & deobſtruentia uſurpant, inter quæ utiliter commendant pilulas ex chalybe præparato, poſt quarum aſſumptionem ægrum deambulare jubent; chaly-

lybis enim uſus in febre quartanâ utiliſſimus eſt, quia contumaces lienis obſtructiones, quæ illam fovere ſolent, potenter aperit, & reſoluit.

Obſervant vulgares in quartanâ primis diebus non multos ſudores, attamen in morbi progreſſu, attenuatâ materiâ, copioſos ſudores, quapropter ad naturæ imitationem diaphoretica in quartanæ declinatione ad illius reliquias diſcutiendas, ad intemperiem longo morbo contractam, ad malum corporis habitum emendandum, ac lienem, ventriculum, & alia viſcera chronico morbo debilitata corroboranda, utiliſſima cenſent. Ex his potiſſimum obtinet locum *Theriaca*, quam ʒ. j. pondere horâ unâ ante paroxyſmum cum vino, vel decocto chamædrios exhibent, & per plures paroxyſmos reiterant, ſed paulò ante paroxyſmum feliciùs operatur, quia frigoris augmentum prohibet, & humorem febris cauſam jàm effervescere incipientem commodiùs diſcutit, & modò paroxyſmum imminuit, vel modò, ſi materia parcior ſit, illum prorsùs tollit. Inter diaphoretica commendant quoque *Mithridatium*, *carduum benedictum &c.* & præ alijs *radices ſalſæ parillæ*, *china*, quarum decoctum primarium per viginti dies ante acceſſionem exhibent, & ſecundarium pro potu ordinario, & contumaces interdùm curâſſe quartanas referunt. Cæterùm ſuccus melancholicus ob ſui lentorem, & craſſitiem ineptus eſt, ut in ſudorem tranſeat, eſtò melancholici multo abundent ſero, iſtâ ſeroſitate in ſudorem reſolutâ, quod remanet, contumacior, & fixior redditur, & in ſcirrhum degenerat, & pro tuto curando morbo, pejorem, & pertinaciorem inducunt. Præterea ſi quartana eſt in declinatione, & ſudores natura movet, quia materiam attenuavit, ſudorifica, diaphoretica nullo prorſus modo conveniunt, ut innuit *Hip. aph.* 20. *ſect.* 1. *Quæ judicantur, & judicata ſunt integrè, neque movere, neque novare aliquid, ſive medicamentis, ſive aliter irritando ſed ſinere oportet.* Idem repetit *lib. de humoribus* per hæc verba: *Quæ perfectè judicantur, non movere: neque medicamentis, neque aliter irritando, novare quicquam.* Si itaque vel integra judicatio facta eſt, vel adhùc fit, totum opus naturæ committere, & nihil nos novare oportet: ubi verò, ut inquit Gal. in comm. ejuſdem aphoriſmi, indeficienter judicatur, id, quod deficit, ſupplere nos convenit.

Ad liniendum rigorem utiliſſimas ſpinæ dorſi inunctiones dijudicant, quas frequenter uſurpant, quandò rigor eſt ità vehemens, & importunus, ut ægrum valdè moleſtet, fiuntque inunctiones *ex oleo anethino, chamamelino, rutaceo, coſtino, de piperibus, laurino cum Mithridatio, & theriacâ*, ut

℞. *Theriacæ* ℥. ß.
caryophyll. ʒ. j.
caſtorei ℈. j.
ol. laurini,
chamomel. ana ℥. j.
fiat linimentum.

addi poteſt aliquid *ſpiritûs Vini rectificati*: Dùm inunctiones fiunt, iteratas, ſed leves frequentant purgationes.

Tandèm ad quartanæ appropiata recurrunt, quorum tamen agendi rationem neſciunt, qualia ſunt *ſuccus abſynthij*

thij, verbenæ, radices imperatoriæ, thapſi barbati, plantaginis, decoctum geniſtæ, & inter cætera hoc commendant, ut

℞. *ſucci abſynth. recentis*,
theriacæ ana ℥. j.
vini alb. potentis ℥. j. m.

& ægro propina tribus horis ante paroxyſmum, quod ter, vel quater repetunt. *Radicis Imperatoriæ pulueriſatæ* ℥. *j. cum vini hauſtu* ante paroxyſmum propinata, & aliquoties repetita paroxyſmum non tantùm mitigat, ſed etiam ſæpè planè profligat.

Ultimò ſupra carpos, & pulſus varia applicant topica, ut *Radices urticæ mortuæ contuſæ* carpis manuum applicat. *Tinca per medium diſſecta*, & manuum carpis applicata. *Rondoletius* jubet *folia ſalviæ. ſambuci. pedis columbini, rutæ ana* m. ß. *calthæ* p. j. *trita cum modico ſalis*, & *vini* carpiſque manuum alligare ante paroxyſmum, coctionis apparentibus ſignis.

Pro febris quartanæ curatione omnes intentiones eò ſunt dirigendæ, ut ſeroſitates lentæ, lutoſæ, tenaces, & tartareæ in liene, quæ ſal fixum à propriâ indole degenerare faciunt, incidantur, ſubtilientur, & fluxiles redditæ per convenientia emunctoria eliminentur; undè ſanguis arterialis in ipſo lienis corpore, mediante ſale fixo, ab humorum glutinoſitate veluti ſoluto, ſucci pancreatici affluxu fermentationis motum ſubit, & volatilis, ac ſpirituoſus evadit. Deindè ut acidum, vel auſterum ſanguini (qui dulcis, ſpirituoſus, & balſamicus eſſe debet) per ſingulos paroxyſmos impertitum, quod ſanguinis naturalem turbat fermentationem, & efficit, ut ejus ſalia fermentativa non ritè invicèm agant, edulcoretur, emendetur, infringatur, deleatur, ac ſuas veluti deponat exuvias, & ſimul effervescentia febrilis coërceatur, & ſanguis in naturalem reducatur ſtatum. Tandèm viſceribus valdè labefactis, ut ventriculo, lieni, hepati, & meſenterio priſtinus robur, & vigor reſtituatur. Quibus ritè peractis, quartana febris feliciter profligatur.

In febris quartanæ curatione controverſia eſt inter medicos, plerique eorum, qui ſpecificum, certumque remedium pro eâ curandâ ignorant, ſunt voti, ut febris quartana curari non debeat, ſed relinquenda, ut poſt annos ſponte evaneſcat; ſic quod ipſi ignorant, nec per alios fieri permittunt, admonentes infirmum, ut à remedijs curativis ſe abſtineat, ne majus malum illi ſuperveniat.

Quamplures deindè audaciores, qui ſpecificum remedium quartanæ curatiuum adepti fuêre, quàm citò fieri poteſt, adhiberi debere ſuadent; ajunt enim indignum eſſe medicum, qui morbum aliquem curare certò poteſt, illum in longum protrahere, ut infirmi naturam affligat, & excruciet.

Nos utrumque improbamus, nec ut ſponte ceſſet quartana, expectandum laudamus, nec temerè ſpecifico remedio, excluſis, quæ materiam ſolvunt, adoriendam eſſe quartanam cenſemus; enimverò ſpecificum remedium, quod materiæ fermentationem compeſcit, ſed ipſam non reſoluit, & à loco non deturbat, tutum eſſe non poteſt, quippè neceſſariò vel morbi recidiva ſuccedet, vel alius morbus à materiâ non reſolutâ concitabitur.

Quar-

Quartanæ igitur curationem aggreſſuri, ægroto primò victûs rationem præſcribimus, eique imperamus, ut ab immodico aquæ potu omninò ſe abſtineat, & præſertim acceſſionis tempore, in ipſo verò vigore conceditur, & maximè cùm ſudoris eruprio, tuncque potus liberalior nonnihil concedendus, ſic enim promptiùs erumpir ſudor, & feliciter cedit febris. Secundò, hypochondria tangamus oportet, an adſit tumor, vel ſcirrhus, in ſpecie quandò quartana eſt diuturna, adeſt tumor, vel ſcirrhus lienis; nec poteſt eſſe diuturna, niſi tandèm vitium, & noxa lienis ſuperveniat, ideóque tunc in omnibus medicamentis ſimul ad lienem reſpiciendum erit, ut feliciùs eradicetur morbus. Hinc quartanæ non fiunt vitio ſplenis, ſed hujus virio contumaces, & obſtinatæ redduntur, nàm in hujus principio hoc viſcus eſt incolume, & illæſum, ſed occaſionalis cauſa eſt nimia aquoſitas à ventriculo per vaſa brevia ad lienem deportata: hac febre diuturnâ redditâ, aut pertinaciter reluctante, vel perperàm curatâ, ſubindè ſupervenit tumor, aut ſcirrhus lienis: ſupervenir imprimis talis hujus viſceris affectus, adeóque potiùs eſt productum morboſum, quàm radix morbi originaria, cùm remota cauſa ex ſeroſitatum degeneratione in ſtomacho fabricetur.

Hinc menſtruis, vel hæmorrhoidibus ſuppreſſis quartanas oriri obſervamus, ut mult. extant apud auctores exempla, verùm hæ ſuppreſſiones ad has febres ſunt diſpoſitiones. Verùm horum cauſæ præcedentes in ſtomacho cuduntur, ejuſque digeſtione fundamentali totum corpus inſigniter turbante. Undè neque vaſa majora, neque minora, nec tandèm ipſum cor eſt harum febrium primarium ſubjectum, ſed adeſt certum viſcus, ſeu focus, in quo ſeminium febrile, & cauſa occaſionalis latitat, & radicatur, ut in febribus ſymptomaticis patet, (attamen juxta noſtram ſententiam omnes febres ſunt ſymptomaticæ), ſic ulcera, vel vulnera febrem inducunt, & focus eſt in parte ulceratâ, vel vulneratâ.

In hoc foco ſeminium, ſeu fermentum hoc febrile, ſeu ſal illud, quod eſt naturæ fermentativæ fermenteſcere incipit, & miaſmata, ſeu corpuſcula exotica, quæ emittit, ſanguini commiſcentur, ejuſque craſim inveriunt, vitæ œconomiam ſubvertunt, ſanguinis miſtionem turbant, ejuſque ſalia naturalia confundunt, & non ritè agunt, undè ex corpuſculorum ætherogeneorum cum homogeneis actione, & reactione ſimultaneâ calor naturalis intenditur, qui cor in calefacto eſſe ponit, & non eſt de febrium eſſentiâ, ſed tantummodò ſymptoma ſequens.

Pro quartanæ igitur curatione tàm cauſæ occaſionales removendæ ſunt, quàm ſeminium febrile in foco latitans eliminandum eſt, proficua præ cæteris in quartanâ auxiliantur emetica, ſi ægrotus faciliter vomat; hæc nàmque ventriculum aquoſitatibus exonerant, & facilius materia per vomitum, quàm per inferiora purgatur. Propinanda ſunt hæc ipſa unâ, vel alterâ horâ ante paroxyſmum, movet enim hoc ipſum natura, quæ ſæpiſſimè ingruente paroxyſmo, ſe per vomitum exonerat. Emetica, quæ quartanæ materiam domant, ex du-

plici Regno, vegetabili ſcilicèt, & min tali deſumenda ſunt, & inter vomitoria vegetabilia primum obtinet locum *Aſarum*, & tanquàm ſingulare febrifugum in quartanâ commendatur, ut

℞. *Rad. aſari mediocriter pulveriſat.* ʒ. j. *vel* ℈. iv.
vini calidi ℥. iv. m.

& propina horâ unâ, vel alterâ ante paroxyſmum, blandos provocat vomitus, & æger ſtragulis benè tectus ſudores expectet. Vel alio modo præparatum aſarum blandum admodùm vomitorium ex folijs præbet, ut

℞. *Aſari folia viridia, & ſuccolenlenta, benè craſſa, à madore nocturno, & diurno purgata num.* viij. x. *ad* xij. *ad ſummum, hæc folia convoluta ſcinde ad modum tabaci in longa ſegmenta, (non minima, quia tunc vehementiùs dant vomitorium) infundantur per noctem in aqua cardui benedicti* ℥. iv. *ſtent ità in loco tepido, manè colatur per linteum rarum, vel cum oxymel ſimpl.* ℥ß. *detur, vel per ſe.*

& nullâ moleſtiâ vomitum movet.

Poſt aſarum eſt *Nicotianæ decoctum*, ut

℞. *Aquæ ferventis* ℥. ij.
injiciatur in illas fol. nicotianæ ʒ. j. *ſtent ſimul per horæ quadrantem, deindè aqua ſeparetur à folijs*, & infirmo exhibeatur.

Multi commendant *Sal vitrioli à* ℈j. *ad* ʒß. ſed quia aliquid remanet, quod in totum ventriculum deſtruit, & vim ſuffocantem habet, ac œſophagum, & fauces exulcerat, meritò ab emeticorum ſupellectili proſcribimus.

Verùm omnibus quibuscumque emeticis præferuntur antimonialia, ut

℞. *Vini in Regulo antimonij infuſi per duodecim horas* ℥. ij.
& exhibe.

Vel

℞. *Croci metall. gr.* xij.
fiat pulvis, & exhibe.

Vel

℞. *Merc. Vitæ gr.* vj.
infund. per noctem in vin. alb. ℥. ij.
manè vinum coletur per inclinationem, relinquendo pulverem, & vinum propina.

His omnibus præferimus noſtrum *Hippocras emeticum* ad cochlearia duo, vel tria.

Ex his omnibus vomitivis quodlibet eligere poteſt medicus, ut ventriculum exoneret, & quartanæ materiam in aliquâ portione educat; quòd ſi æger vomitiva non leviter ferat, tunc ſequentibus dejectivis uti poterit medicus, ſed blandiora eſſe debent, & die ante paroxyſmum præbeantur,

℞. *Tart. vin. alb.* ʒ. iij.
ſen. or. ʒ. ijß.
cinnam. acut. ℈. j.
f. omnium pulv. ſubtiliſſ. & m.
exhibe in juſculo.

Vel

℞. *Cremor. tart.* ʒ. ij.
diagridij gr. xv.
f. utriuſque pulvis,

qui miſceatur, exhibeaturque in juſculo ante prandium.

Vel

℞. *Conſ. flor. perſic.* ℥. iij. ß.
ſumat immediatè ante prandium.

Vel

℞ *Pilul. de tribus Gal.* ʒj.
& ut ſuprà exhibeantur.

Vel

℞. *Extract. Catholici* ℈ij.

f. pi-

f. pilul. iij. *inauranda.*
Vel
℞. *Extract. hellebori nigri* ℈ij.
reducantur in pilul. ij.
& infirmo exhibe ante cibum.

Vel exhiberi poſſunt *Pilulæ Tartareæ Quercetani*, vel *de ammoniaco.* Quòd ſi æger pulveres, & pilulas reſpuat, & purgans medicamentum in formâ potûs exoptet, exhiberi poteſt *ſyr. de fumar. mai. helleborat.* cum ſuo decenti decocto.

Vomitu, vel ſeceſſu exonerato quartanarij ventriculo, ſi obſtructio, vel tumor, vel ſcirrhus lienem infeſtet, ad ea, quæ lienis vaſa deobſtruunt, deveniendum eſt, quæque urinam laceſſunt, ſunt hujuſmodi hæc:

℞. *Salis prunell. n d.* ʒß.
aquæ cort. fabar. ℥ij. m.
exhibe infirmo quolibet manè per viginti dies.
Vel
℞. *Tart. vitriolat.* ℈ij.
propina quolibet manè in cochleari cum *ſyr. de quinque radicibus aperientibus* per 20. dies.
Vel
℞. *Comar. abſynth. num.* x.
contundantur parùm, & infundantur per noctem in
vini albi ℥ij.
manè fiat colatura, & infirmo per dies ut ſuprà præbe.
Vel
℞. *fruſtuli chalybis* ℥ij.
immergatur in vin. alb. lib. ij.
per xxiv. *horas.*
uaturque eo infirmus in prandio, & cœnâ per xx. dies; altero quolibet die ejuſdem chalybis in recenti vino factâ præparatione.

Vel
℞. *limaturæ chalybis* ℥ij.
f. ejus infuſio in ſucco limonum per 24. *horas,*
ſeparetur à limaturâ, deindè ſuccus, qui reducatur cum ſaccharo in ſyrupum longum, hujus ℞. ℥ij & infirmo propina per 20. dies.

Tandèm tanquàm Arcanum ad quamlibet pertinaciſſimam obſtructionem ſolvendam
℞. *Salis abſynth* ʒß.
vitrioli Martis gr. vj. m.
Exhibe infirmo quolibet mane per xx. dies, augendo doſim vitrioli Martis quolibet mane duobus granis, uſque dùm ejus quantitas ſit ſcrupuli unius, & illa abſynthij ſit ſemper eadem.

Credibile non eſt quantùm hoc medicamen omnibus lienis affectibus, & reliquorum viſcerum obſtructionibus ſit proficuum; aſſignavimus xx. dierum ſpatium his deobſtruentibus medicaminibus, nàm xx. dierum circuitu ſeptem præteriêre quartanæ acceſſiones.

Pulverem cacheticum ſimplicem magnatum virium in viſcerum obſtructionibus, & præcipuè lienis felici eventu ſemper experti ſumus, cujus compoſitionem ingenuè exaràmus:
℞. *Chalybis prep part.* j.
caſſiæ ligneæ part. ij.
ſacch. albiſſ. part iij. m.
Doſis ejus tantum, quantum mucrone cultri arripi poteſt, detur ter quotidiè, manè jejuno ventriculo, horâ tertiâ veſpertinâ, & ituro cubitum, tamdiù donec omnis obſtructio fuerit expedita, etiam ad aliquot ſeptimanas continuando. Chalybs in bracteas tuſus tantiſper tunditur ſuper incudem, poſteà ſubtiliter pulveriſetur;

tur; incus benè mundetur undique.

Proficua ſunt ſuprà notata remedia deobſtruentia, ſed potior eſt *crocus Martis aperitivus*, vel *tinctura Martis apertiva ex Andrea Battimelli inventione in Hadriani Amynſicht Auctuario*, & plus valent unâ hebdomadâ aſſumpti, quam alia medicamenta integro menſe, quorum deſcriptionem, vires, uſum, & doſim apud eundem legere poteſtis.

Simul cum deobſtruentibus internis adhiberi debent inunctiones externæ in ſiniſtro hypochondrio circa lienis regionem, ut

℞. *Ol. de capparibus* q. v.
f. inunctio manè, & veſperi.

Vel

℞. *farinæ hordei* ℥. iv.
verbenæ cum radicib. caulis, & foliis m. iij.

contunde, & miſce cum ovi albumine, fiat cataplaſma, quod loco lienis ſuperponatur, & per tres dies recens applicetur, nàm reſudabit extra cutem cruenta lienis ſanies, reſolvitque omnes ejus morbos, ſæpèque etiam quartanam. At mirabilis erit inunctio, quæ omnes alias ſuperat, ex *oleo laterino*, cujus recipe q. ſ. locumque lienis manè, & veſperi inunge. Si lienis obſtructio, vel ſcirrhus fuerit contumacior, omnem abſoluit paginam *emplaſtrum de ſucco cicutæ, vel de Mandragorâ, utrumque cum ammoniaco diſtemperatum*; ſuccus nàmque mandragoræ ebur diſſoluit, & hinc à medicis in uſum introductus fuit. *Helmontius* in quibuſdam ſuis chirographis ſequens in quartanâ commendat emplaſtrum:

℞. *Tabaci* q. u.
adde vini q. ſ.
coquantur per mediam horam, poſt coletur, & fortiter exprimatur, colaturæ addatur
mellis communis, &
ol. comm. q. ſ. *ad conſiſtentiam empl.*

applicetur tepidè regioni lienis cum oleo capparum. Idem *Helmontius* in quartanâ extollit emplaſtrum ex paucis reſolventibus, & abſtergentibus paratum ut

℞. *Ceræ* ℥. j.
ſtyracis calamit. ʒ. ij.
ladani liquidi ℥. ß.
aſæ dulcis,
olibani opt. ana ʒ. iij.
f. empl. ſ. a.

quod lieni applicetur, cujus Archeus ab acido ſtomachi ab ipſo cenſetur ad iram commotus, ut odoratis his ille mulceatur, & ſopiatur, in quem finem, & varia commendat unguenta, quibus ſolis quartanam curare poſſe contendit.

Eximium eſt *oleum Verbenæ* à nobis in *Mantiſſâ* deſcripto ad rebelles lienis obſtructiones delendas; nàm ejus canales, ac glandularum poros craſſo, viſcido, & tenaci limo obductus, aut particulis terreſtribus infartos, vel ſale auſtero, & rigido imbutos ſolâ per plures auroras inunctione incidit, attenuat, & diſſoluit: eapropter meatus, & glandularum poros obſtructos reſerat, aperit, ac per diureticam ſemitam obſtruentem materiam exturbat.

Multæ ad demulcendum rigorem, & horrorem, quandò vehemens, & importunus eſt, commendantur inunctiones, quibus ante paroxyſmum ſpina dorſi uſque ad os ſacrum juxta ignem inungitur. ſit in quartanâ rigor,

gor, dùm à foco febrili elevata auſtera aciditas in paroxyſmo partes nervoſas, & membranaceas vellicat, & hinc rigor modò minor, modò major juxta vellicationis qualitatem ſuccedit; in rigore enim primariò panniculus carnoſus vellicatur, ſed abdominis partes vellicatæ corpus quatiunt. Vndè & frigus intenſum in abdomine, lumbis, cæteriſque partibus percipitur. Ingruente paroxyſmo pulſus fit minor, & debilis propter debilem ſanguinis fermentationem, interdùm verò omninò non obſervatur, & intercipitur; aciditas namque iſta maſſæ ſanguineæ communicatur, ipſamque quodammodò obruit, nonnihil quaſi coagulat, aut inſpiſſat, & cordi communicata per venas, ipſius ventriculos, & ſubſtantiam, quæ tota muſculoſa eſt, contrahit, conſtrigit, convellit, coartat, undè cor anguſtiatum ſuum motum edere non poteſt, nec arterias movere, ſed quaſi feriatur, & ſanguinem in ſiniſtrum ventriculum propellere nequit, ac ſpirituum vitalium, ex quibus animales fiunt, cum ſanguine elaboratio, ut circulatio imminuitur, undè ſpirituum pauperies, & hinc inſignis laſſitudo artus prendit, & pulſus quaſi feriatio ſuccedit, ſub qua luctâ calor naturalis ſenſim deficit corpori, & frigus notabiliter augetur, quod tamen diù non perſeverat, ſed ſubacto acido à ſale volatili oleoſo, corponitur in calefacto eſſe, circulatio augetur, & calor, & æſtus ſatis moleſtus ſuccedit, ſed remiſſior, quàm in tertianâ. Ad demulcendum igitur paroxyſmi rigorem ſequens inunctio commendatur:

℞. *Ol. laurini,*
vulpini.
de lavendulâ,
nucis moſchatæ,
terebinthinæ ana ℥. ij. m.

qua inungi debet tota dorſi ſpina, à nucâ incipiendo, & ad os ſacrum procedendo.

Vel.

℞. *Ol. moſchelini,*
de enulâ Meſuæ,
de caſtoreo ana ℥. ij. ß.
ſtyracis liquidæ ℥. ij.
theriacæ q. s. *ut f. inunctio.*

Uerùm ad frigus compeſcendum, & rigorem tollendum nil melius eſſe ſalibus fixis experientiâ comprobavimus.

His omnibus præmiſſis, inſtat nunc tempus, quo ſpecificis cum omni ſecuritate in quartanæ curatione uti poſſimus abſque recidivæ, vel alterius damni metu.

Multa per ora vulgi circumferuntur ſpecifica pro quartanâ, non tamen omnia eventûs certitudinem præſeferunt; unum tamen infallibile ſemper experitur *china china* dictum, ſeu *cortex Peruvianus febrifugus*, dicitur febrifugus, quia primum contra febres intermittentes, etiam chronicas, ſed in ſpecie contra quartanas expertus eſt, undè *Antiquartium Peruvianum* appellatur, nobile ſanè remedium nuperrimè ab Americâ ſuppeditatum, & unicum, & quo eventûs certitudinem medicus polliceri poteſt. Verùm iſto ſub cortice magna mercatorum fraus deliteſcit, dùm inſigniter illum adulterant, adeò ut inter libram unam vix reperiatur uncia una veri. Ne decipiamini, dignoſci-

tur à genuino adulteratus ità: Qui eſt ſaporis ſimilis ferè cum cinnamomo, non eſt legitimus, ſed adulteratus, genuinus autem eſt ſpiſſior, & craſſior, quodammodò albicans, ſi dentibus contundatur, & in ore detineatur, primò quendam cinnamomi ſaporem pandit, paulatim deindè amariſſimum manifeſtat ſaporem, gentianæ noſtratis inſtar, undè à quibuſdam china de chinâ vocatur *Gentiana Indorum*, qua de re impoſtores ad hunc amariſſimum ſaporem ſimulandum, in aloës decoctum infundunt, ſed facilè à peritis aromatarijs ſapor à corticis Peruviani ſapore diſcernitur. Verùm hæ notæ pro illis inſerviunt mercatoribus, qui hunc corticem integrum vendunt, ſed non pro fratribus Jeſuitis, maximam quorum verſutiam & impoſturam bardi minimè effugere poſſunt; iſti nàmque in pulverem redactum, alijſque corticibus tritis refertum venditant, & hujus febrifugi libra una vix capit unciam unam veri, & magno cum quartanarij incommodo propinatur, & ubi una doſis pro debellandâ quartanâ eſt ſatis, plures non ſufficiunt.

Hujus corticis operandi modum, quomodò intermittentes ſupprimat febres, rimemur oportet, & ex ſenſibilibus qualitatibus, quibus decoratur, hoc inquirendum eſt; pollet nàmque amaritie cum aliquali ſtypticitate, ut guſtus fidelis eſt index, ut in multis febrifugis, radice gentianæ, centaurio minori, chamædry, abſynthio &c. experimur, quæ impensè amara ſunt, & hanc ob qualitatem in ſupprimendis fermentorum præternaturalium viribus maximâ pollent energiâ. Cortex itàque Peruvianus cum actu intensè amarus ſit, fermenta febrilia præcipitat, & efferveſcentias mitigat febriles, nullam inducendo ſenſilem evacuationem, quomodocumque ſumatur, & ferè in omnibus paroxyſmos tollit. Præcipitare vocabulum eſt ex chymicis deſumptum, nàm ſicut cùm contenta in vaſis fundum proijciuntur: ità propter ſimilitudinem præcipitationis voce hîc utuntur recentiores. Præcipitantia ergò fermentationem febrilem compeſcunt, & ſordes efferveſcentes craſim maſſæ ſanguineæ perturbantes ſeparant, & quaſi ad fundum præcipitant. Corticis Peruviani particulæ ingeſtæ ſanguini permiſcentur, ipſumque diſcraſiâ affectum in novam adigunt fermentationem, & adeò excrementitias particulas exagitat, & febriles turgeſcentias concitat, ut completâ fermentatione, particulæ excrementitiæ, & heterogeneæ in maſſâ ſanguineâ, & in foco febrili ſeparentur, præcipitentur, devincantur, & in ſanguine innatent ſubactæ, & circulent, donec vel medicaminis ope exhauriantur vel per urinam, vel per ſudores, vel per inſenſiles evacuationes eliminentur. Quandóque materia excrementitia ſopitur, cicuratur, nec radicitus perdomatur, & quantumvis ſopita, & cicurata videatur, per aliquot dies acceſſiones ſuſpendat, poſt breve tempus, quæ relinquitur, novo arrepto fermento, veluti excuſſo ſomno exurgit, reſævitque ac novâ diatheſi ſanguinis miſtionem perturbat, tunc denuò febriles paroxyſmi conſtantes redeunt, & medicina doloſa, & curatio palliativa videtur. Cæterùm id accidere poteſt vel obſtructionis cauſâ,

ſt, quæ niſi tollatur, laterem medicus lavat, undè pari certitudine, qua iſto pulvere febriles ſupprimuntur paroxyſmi, eoſdem poſteà reverti obſervamus: remotâ itaque obſtructione, à qua febris fovetur, unicâ iſtius pulveris doſi, vel nullâ ſponte diſparet. Verùm hujus pulveris reiteratio ſat erit idonea, cùm paroxyſmorum nimiâ aſſiduitate ægrotantium vires plurimum atteruntur, hoc modo inducias procuramus, ut natura vires reaſſumat, & impoſterùm hoſti validius reluctetur, etiam ut quartana febris, durante autumno, & hyeme, minori cum moleſtia traducatur, hic cortex commodè adhibetur: qui autem à febris iſtius inſultibus longiores exoptant inducias, pulverem hunc minori doſi, & crebriori vice aſſumere debent, ſcilicèt ʒij. vel iij. per tres continuò periodos capiat, ſive acceſſiones redeunt, necnè; hac methodo diutiùs immunes perſiſtunt, & uſque tamen hoſtem licèt ſopitum intùs latentem retinent, quouſque his anni temporibus tranſactis, adventante vere, vel æſtate, unicâ pulveris exhibitione vel inquilinum expugnent, vel tempeſtatis anni ope, vel alius medicaminis ſuppetijs ſanguinis diathesis in melius alteretur, adeòque febris ſenſim evaneſcit.

Peruvianum corticem non tantùm febribus, quæ cum frigore ægros corripiunt, ut quotidianis, tertianis, & quartanis ab alijs, & à nobis mederi compertum eſt, ſed eas quoque quas nothas appellant, & continuas curare novimus. Item hypochondriacis, & cachectivis ſingulo mane ad unius drachmæ pondus cum vino, quatuor horis ante prandium prodeſſe teſtis eſt quotidiana experientia.

Nonnulli rudes medici de chinâ uſu hæſitare cœperunt, timent nàmque ne ejus uſus hecticam pariat febrem, ſed undè talem conceperunt timorem, ipſi ignorant, cùm hectica à nutrimento acidiori derivetur, & ad partium aſſimilationem ineptiore reddito, quæ eadem acidum corrigentia expoſcit remedia. Non ergò ejus uſus ob febrem lentam, vel hecticam imminentem formidandus eſt, ſed eos certiores faciat experientia, vel ſaltim experto credant Roberto. Si verò intellectum habent limitatum, & hujus uſum reformidant, nova excogitent febrifuga, vel noſtris infraſcriptis utantur, quæ nunquàm nos, nec febrientes deluſerunt.

De tempore chinam de chinâ exhibendi certant medentes, & multi in eâ verſantur ſententiâ non præberi corticem niſi aduſtis febribus, & in longum propugnatis, vel ſaltim per multos dies confirmatis, præſertim in tertianâ ſperandum eſt tempus, ut bilis miteſcat, & in quartanâ, ut melancholici humoris lentor attenuetur. Imò nonnulli coctionem expectandam eſſe arbitrantur, ne coctionis lex, quam tantoperè commendat *Hip ſect. 1. aph. 22 Concocta medicari, atque cruda non movere, neque in principiis, modò non turgeant, pluruma verò non turgent.* & medentes ſeverſſimè obſervant, frangatur. Præterea quartana morbus eſt chronicus, à multis morbis præſervat, multùm intermittit, nec vitæ periculum minatur, licèt producatur coctio. Cæterùm non expectandum eſt tempus, ut febris altas emit-

tat radices, quia non facilè eradicatur; febris nàmque leviuſculè oboriri incipit, & adeò adoleſcit, ut vehementior magis, magiſque fiat, donec tandèm in exaltationem deveniat, & febrientes periculis obnoxios reddat. Tempus acutum eſt, & ſingulis horis aliquid novi affert, non itàque medicus tempus negligit, quia ſuam detigit inſcitiam. Nova ſemina ſubiti morbi extemplò opprimenda ſunt, & in principio levi medicinâ curantur, pòſt verò minimè.Ità cecinit *Ovid lib.1 de Remed.amoris.*

Principiis obſta: ſerò medicina paratur:

Cùm mala per longas convaluêre moras.

Expectent, ut per productum tempus biliofus miteſcat humor, & melancholicus attenuetur: ſed quis nobis fidus hujus rei ſponſor,& pollicitator erit? Nonnè immitis, vel craſſior,tenaciorque fieri poteſt cunctando? Obſtinata iſtarum febrium prolixitas nos, ut ſubitam manum adhibeamus medicam, admonet, ne malum interim augeatur, & inſanabiles morbi, ut obſtructiones, ſcirrhi, cachexiæ, & hydropes, viſcera corripiant, vel ex ſimplici in duplicem,ex intermittente in continuam,& ex benignâ febre in mali moris degeneret, ut pluries nobis obſervare datum fuit.Beatam coctionis ſpem exoptant, quæ præſertim vix illuceſcit poſt plures menſes, & annos, & interim vanis præſidiis ægros diù torqueri,& febris diuturnitate extenuari permittunt. Equidèm coctio non ità juxta auctoris aph. mentem intelligenda èſt: Concocta medicari oportet, non cruda: per hoc medicari intelligitur quæcumque evacuatio, ſive fiat per urinam,ſive per ſudorem, ſive inſenſibiliter, ſive per alvum per cocta ſeparata. Prætereà cortex Peruvianus materias excrementitias, ad novam adigendo fermentationem, ſeparat, præcipitatque quod eſt concoquere, ut ſuprà innuimus, undè in ſanguinis maſsâ velut caput mortuum innatant, & ſic ſeparatæ, & præcipitatæ excerni poſſunt per ſua enunciatoria. Inſuper in his febribus, quas cortex curare poteſt, datur urgentia, ideòque non expectatâ humoris coctione, ſine morâ præbendus eſt cortex, nàm diuturnæ eſſe ſolent,& pertinaces obſtructiones, ſcirrhos,cachexias, & hydropiſim ſibi aſciſcunt; non enim ſolùm in brevibus,& acutis datur urgentia, ſed etiam in diuturnis, ſuperadultis, & in iis,qui magnos minantur languores. Noſtra itàque ſententia eſt, ut ſine cunctatione, omni poſthabitâ ſegnitie,nec diù expectatâ coctione propinandus ſit cortex ſub quacumque præparationis larvâ, quia occaſio præceps, atque adeo dicimus cum *Ovid.lib.* ut ſuprà:

Sed propera, nec te venturas differ in horas,

Qui non eſt hodiè, cras minus aptus erit.

Illa medicamenta, quæ Altiſſimus ad hominum utilitatem de terrâ creavit, medicus propter imperitiam, vel lucri cupidinem abhorrere non debet, ne fructum afferant in tempore ſuo. Ægri decumbunt, languent, torquentur, ſquallent, èxeduntur, pereunt, opem petunt, & non eſt, qui porrigat eis: actutùm ergò porrigatur cortex, alioqui quæ utilitas in eo?

Vul-

Vulgò præcipitur, ut hujus corticis uſui lienis præmittatur purgatio, verùm nos ſine præviâ pharmaciâ ſolitariè hanc obtulimus, & extinctâ febre poſtmodùm pharmacum præbuimus; præſtat enim patientem abſque febre expiare, quàm cum febre, ità nàmque materias excrementitias, febrifugus cortex præcipitavit, purgans deturbat, quòd ſi ante corticis uſum purgamus, remotâ febre, iterùm ad purgans deveniendum eſt, aliàs ſi quæ relinquuntur in morbis non eliminantur, recidivam faciunt. Hac etiam methodo in quibuſdam imbecillis, vel lecto affixis utimur, & ſemper laudabiles obſervavimus effectus, & unâ, vel alterâ doſi quartanas, quæ ad anni medietatem, & ultra duravêre, profligavimus.

Peruviani corticis doſis ab aliquibus præſcribitur drachma una, ab alijs drachmæ duæ, hîc verò ʒijß. tunduntur, & in pollicem rediguntur. Cœterùm varianda eſt pro ætatis, temperiei, & adjunctorum ratione; in tenellis nàmque & delicatulis minor doſis propinanda eſt.

Infunditur chinæ de chinâ pulvis horâ unâ, vel duabus, vel tribus ante paroxyſmum in vino, & inchoante febre cum partium extremarum refrigeratione, vel febrili frigore ſumitur tota doſis præparata, ægerque ſe componat in lecto, vel ſumi poteſt horâ unâ antequàm febrilis paroxyſmus invadat. Poteſt minùs in vino macerari, & vix infuſo pulvere, exſtinguuntur febres, imò quandòque in ipſo acceſſionis articulo cum vino miſcuimus pulverem, & ſublata fuit febris. Prætereà aſſumptum poculum poſt horæ quadrantem evomiſſe, & febrem curatam fuiſſe notavimus. Vel diutiùs in vino maceratur, ut per duodecim horas, quadraginta, & quinquaginta, mò poſt triduum, quatriduum, per octiduum &c. & eoſdem laudabiles effectus peperiſſe comperuimus. Poteſt infundi non ſolùm in vino, aquâ cardui ſancti, & ſero lactis, ſed multifariam præparari, aliquas in tyronum gratiam deſcribemus formulas, ut

℞. *China de Chinâ* ʒj. *vel* ij. *vel* ijß.
fiat pulvis ſubtiliſſimus,
qui infundatur per tres, vel quatuor, vel ultra horas ante acceſſionem in
vini albi generoſi ℥iij. *vel* iv.

& in acceſſionis initio, cùm jam extrema frigent exhibeatur infirmo vinum ſimul cum pulvere, nàm poſt illam acceſſionem ampliùs non recurret quartana, & dignum eſt admiratione, quod licèt poſt horæ quadrantem, ut ſuprà notavimus, hoc medicamen ob ventriculi nauſeam, vel imbecillitatem vomitu rejiciatur, non proptereà infirmus febris curatione defraudabitur.

Pro puerulis, & delicatulis:

℞. *China china* ℈ß. *vel* ℈j.
infunde in vin. alb. generoſi ℥j.
poſt trium horarum ſpatium infuſionem decanta, & propina, nàm virtus vino impreſſa ſatis eſt ad febres fugandas; adultis quoque corticis infuſionem per decantationem reddimus claram,

& rejecto pulvere, pari laborantium emolumento exhibemus.

Ex eodem cortice parari poteſt *Tinctura*, ut

℞. *Corticis peruviani* ℥j.
f. pulvis ſubtiliſſimus.

quem injice in vas vitreum, ſuperaddendo
vini ſublimati lib. ß.

orificium vaſis deindè exactiſſimè obſtruatur, & ſepeliatur in ventre equino per xv. dies, poſt quos aperiatur vas, & vinum ſublimatum pulcherrimè tinctum à facibus ſepara per inclinationem, & ſerva in vaſe vitreo optimè clauſo, & pro exigentiâ

℞. *Tinct. cort. Peruviani* ʒj.
vini generoſi ℥ij. m.

& exhibe quartanario, incipiente paroxyſmo; ceſſabit enim quartana, non ſecus ac ſi poculum chinatum devoraretur.

Vel *Tinctura* hoc alio modo parari poteſt, ut

℞. *China de chinâ* ℥iij.
ſalis tartari ℥j.
ſpiritûs vini q. ſ.
extrahe l. a. tincturam.

Joannes Zuvelfer, in pharmacopœiâ Regiâ ex chinâ chinæ cum adjunctis *Extractum antifebrile* ità parat:

℞. *Cort. china china* ℥ij.
rad. calami aromatici ℥j.
gentiana,
flor. Centaurij min. ana ℥ij.

ex incisis, & craſſiusculè contuſis eliciatur cum ſufficiente quantitate ſpiritûs vini repetitis vicibus affuſi, virtus tota, quouſque ſpiritus vini colore rubro inficiatur: ſpiritus tincti omnes filtrati in alembico vitreo per M. B. ad extracti ſpiſſioris conſiſtentiam deſtillando, leniter abſtrahatur.

Servetur extractum reſiduum ad uſum, quod præſentaneum eſt remedium in febribus tertianis, & quartanis, cùm intermittentibus, tùm continuis, inſtante paroxyſmo, vel horâ unâ, aut alterâ antè exhibitum. Doſis ℈j. aut ʒß. ſive in formâ pilularum, ſive in liquore appropriato ſolutum. Nota: ex ſolâ coctione chinæ chinæ (quæ Romæ, & Venetijs venalis proſtat) extractum ſimpliciter confectum, eaſdem obtinet virtutes paroxyſmos, fermentumque febrile extinguendi, & diſſipandi, quo certè præſentius remedium, aut febrifugum hucuſque non ſit inventum, vel rarò, vel nunquàm fallens medicum, aut ægrum, modo debito tempore, opportunè, ac præmiſſis præmittendis exhibeatur.

Corticis Peruviani pulverem in pilulas etiam redegimus, & unâ, vel alterâ horâ ante acceſſionem pari eventu propinamus, ut

℞. *Cortic. Peruv.* ʒj.
f. pulv. ſubtiliſſ. &
cum ſyr. de card. ſancto f. pil. vij.
& deaurentur.

Itèm cortex cum purgantibus miſceri poteſt, ut

℞. *china china* ʒj.
diagrydij gr. viij.
ſalis abſynth. ℈ß. m.

Vel ℞. *China de china* ʒj.
ſcammonij gr. vij. m.

& exhibe in fine paroxyſmi. Vel miſcetur cum ſudoriferis.

Habemus nos nobile *extractum febrifugum* in noſtrâ *Mantiſſâ* deſcriptum, & ob ejus eximias virtutes placet hîc etiam deſcribere:

℞. *flor. centaur. min.*

fol.

fol. abſynth.
cardui ſancti,
ſcordij ana. m. j.
rad. gentianæ,
chinæ de chinâ ana ℥j.
imperatoriæ,
ariſtoloch. rotund. ana. ʒjß.
cort. cupreſſ. median.
rad. fraxini ana. ℥ij.
aurant. exterior. exſicc. ℥ß.
lign. viſci querc. ℥ij.
nuc. moſch. num. iij.
caſſ. lign. ʒijß.

Contundenda, & incidenda contundantur, & incidantur, affundanturque in vini ſpiritum rectificatum ad trium digitorum eminentiam, ſtent in loco tepido, extrahatur tinctura, & novus ſpiritus reaffundatur, & iterùm extrahatur, quod tinctum eſt, & toties fiat infuſio, & extractio, donec ſpiritus non ampliùs tingatur. Tincturas omnes filtra, & ex cucurbitâ vitreâ lento igne extrahatur ſpiritus ad extracti liquidi remanentiam, cui poſtmodùm admiſceantur ſequentes pulveres tenuiſſimi, ut

myrrh rubr. ʒij.
caſtorei ʒj.
croci or. ℈ij.
ſalis ammoniaci volatilis ʒj. m.

& lentiſſimo igne reduc ad extracti conſiſtentiam, & ad ſequentes uſus ſerva.

Omnes febres abigit, potiſſimùm quotidianam, tertianam, quartanam, hemitritæum, & febres omnes cum rigore, & partium extremarum perfrigeratione invadentes. Ante paroxyſmum, vel inſtante ʒj. in pilulas tres redacta exhibetur, & tribus vicibus has exterminat febres.

Sed ne D. O. M. ijs remedijs Europeos privâſſe, quibus Americanos ditavit, proponemus corticem alium arboreum, qui nil chinæ de chinâ in febrium intermittentium curatione cedit, noſtrâ induſtriâ, ex proprietate ſaporis in noſtris regionibus repertus, & uſu, ac experientiâ confirmatus, ſi eodem modo, & eâdem Peruviani corticis quantitate exhibeatur, hactenùs hoc remedium inter arcana habuimus, nunc primùm ex pauperum commiſeratione in publicum proferimus, cùm arbor, à qua cortex evellitur, in omni regione ſit frequens, illa *Cupreſſus*, quæ quamvis feralis, & funebris ſit, magna tamen condit contra mortis ſpicula medicamina: Menſe ergò Maij in ipſâmet cupreſſi arbore rami decorticentur uſque in ligni duritiem, ità tamen ut decorticatio incipiat fieri à parte trunci, & proſequatur verſus extremos ramos, à quibus non omninò auferantur, ut ſponte ſicceſcant, ijs appenſæ remaneant cortices, cùm ſicci erunt, indè auferantur, & ſub tecto ſerventur, in quo liber ſit aër, & eò ſicceſcant, quò in pulverem redigi poſſint:

℞. *Horum corticum* ʒijß.
f. pulvis ſubtiliſſ. &

ut de chinâ chinæ ſcripſimus, exhibeatur.

Idem experimentum præſtat *cortex ramorum viſci quercini*, ſed neceſſe eſt, ut bis, vel ter repetatur, inveniuntur tamen certæ cujuſdam arboris viſci rami, quorum cortex cùm quartanam, tùm epilepſiam curat, ſed id palàm facere tempus non eſt opportunum.

Injuria fuiſſet nobis natura, & illam ut iniquam Novercam accuſare debe—

deberemus, ſi pro intermittentibus febribus exſtinguendis ab Indijs occidentalibus remedia mendicaremus. Actum eſſet de curationis ſpe, ſi à diſſitis terræ plagis, ſi ab ultimâ Thule pro noſtratibus curandis morbis exotica expectaremus præſidia, quæ ſubdolus quæſtûs libidine allectus in noſtras magno cum noſtro impendio oras aſportat mercator. Profectò in noſtratibus plantis adhuc ſummæ virtutis medicamina latitant, quibus graſſantes noſtris in regionibus morbos curare valemus: ità cupreſſi, & viſci querni cortex, & præter hunc multis alijs potimur, & præ omnibus *Gentianæ radice*, cujus ſapor eſt acris, & impensè amores fortiter penetrans, & aliquantiſper adſtringens, & hinc meritò Peruvianæ cortici, quæ gentiana Indorum dicitur, ſubſtituitur, cùm adamuſſim omnes hujus gaudeat notis, nec adulteratur, & ante Americani corticis in noſtras regiones aſportationem in magna veneratione habita fuit, & in percurandis tertianis, & quartanis tùm chronicis, quùm nothis uſitatiſſima, & proficua ſemper experta, & etiam nunc à cordatis medicis felici eventu propinatur tàm ſub pulveris, vel decocti, quàm extracti, vel ſalis volatilis formâ.

Poſt gentianam planta febrifuga eſt *Centaurium minus*, quod terræ fel nominari ſolet, propter egregiam, & expertiſſimam virtutem, quam exerit in febribus intermittentibus quibuſcumque ſive ſint ſimplices, ſive compoſitæ, ſive erraticæ, ſive periodicæ &c. eliminandis, & perſanandis, & profectò nullum datur melius vegetabile in febribus intermittentibus.

Inter febrifuga non infimum tenet locum *Abſynthium*; hoc enim quaſcumque ſtomachi cruditates potenter abſtergit, & quodcumque in corpore vitioſum acidum corrigit, & emendat, craſſos incidit, & attenuat ſuccos, & in ſpecie quaſcumque intermittentes ſanat febres.

Cæterùm hæc febrifuga in formâ pulverum, vel potionis ingrata ſunt, quoniam non parùm amaricant, præſcribi poſſunt extracta plantarum febrifugarum ſub formâ pilulari tàm ſolitariè ad ſcrup. j. vel ʒß. quàm concomitanter, quia virtus fortior, vt

℞. *Extracti gentianæ,*
centaur. min.
abſynthij ana ʒß.
formentur pilul. xv.
& deaurentur

quarum quinque aſſumantur unâ horâ ante paroxyſmum, præmiſſis univerſalibus, & his curata eſt febris. Nos pro hominibus tenuioris fortunæ ità cum fructu præſcribimus:

℞ *Rad. gentianæ* ʒ. *j.*
flor. Centaur. min. ℈ *j.*
pulveriſa, & cum theriacâ
formentur pilul. xii.
pro duabus doſibus.

Imperatoriæ radix contra febres intermittentes quaſcumque ceu expertum ſpecificum commendatur, ſive adhibeatur eſſentia in formâ liquidâ, ſive ſal fixum, quod velut catholicum febrifugum æſtimatur à ℈ *j.* ad ʒß. ante paroxyſmum.

Inter

Inter hæc vegetabilia febrifuga ſummoperè commendatur *Myrrha*, & in ſpecie in quartanâ, quæ propinatur ante paroxyſmum à ℈j. ad ʒß. vel ſolitaria, vel etiam ſecundum antiquorum methodum cum caſtoreo, & id non eleganter. Utrumque caſtoreum, & myrrha permiſcetur ad ℈j. & propinatur in hauſtu vini ante paroxyſmum.

Antiquiſſima fuit Galeni methodus in curanda quartanâ, primò propinando vomitorium, & ſequenti die bibendum abſynthij ſuccum dedit, tandèm duabus horis ante paroxyſmum theriacam præbuit, & ſic quartanas omnes curabat Galenus.

Nos multos quartanarios curavimus, propinando per octo dies ſyr. de quinque radicibus cum cremore tartari, & poſtmodùm ſpecificum Crollij exhibuimus, & curata eſt quartana. Itèm prægreſſo vomitu, in paroxyſmo propinavimus *Cumini, & nucis moſchatæ ana* ʒj. *in vino generoſo infuſ.* per tres vices, & multos quartanarios curavimus.

Prætereà *Sal Ammoniacum* eſt egregium, & nobiliſſimum febrifugum in febribus intermittentibus, & præſertim in quartanâ, cujus curatio perfecta in hoc ſale conſiſtit, ſi præmiſſis præmittendis, in ſpecie vomitu, ante paroxyſmum exhibeatur, & melior eſt expectandus ſucceſſus, ſi maritetur cum lapide cancrorum, ut

℞. *Salis ammoniaci depurati gr.* xv.
Lapid. cancrorum ℈ß.
m. f. pulvis.

Rarò bis aſſumitur, niſi altas egerit radices, quin febris ceſſet quartana. Cæterum ejus ſpiritus eſt febrifugum catholicum, ſi cum appropriato vehiculo aſſumatur à guttis x. vel xv. ad ſummum. Ejuſdem efficaciæ etiam erunt flores ejuſdem ſalis.

Lazarus Riverius Centuriâ 3. inſigne antiquartium in omnibus ſuarum centuriarum obſervationibus eximijs decantatum encomijs exhibet, quod nos in noſtrâ *Pyrotechniâ ſophicâ lib.* 4. *cap.* 3. *art.* 4. explicuimus, cujus ipſe obſcuram, & tenui velo obvolutam, fidelem tamen, & omni fraude vacuam deſcriptionem proponit, quam nos hic in quartanariorum gratiam libamus, inquit enim: *Componitur ergò pretioſum hoc medicamentum ex triplici Hercule duodecim laboribus ad ſummam nobilitatem evecto, quibus tandèm quartus athleta additur, operis complementum efficiens.* Paratur *ex auri, & vitri antimonij ana* ʒß. *Mercurij vivi* ʒiij. *unumquodque ſeorſim in ſuâ aquâ ſolvitur, ſolutiones omnes conjunge, & aquas deſtilla, iterum affunde, & rursùs abſtrahe ad* XII. *uſque cohobationem, tunc iſti pulveri præcipitato vini ſpiritum affunde, quem renovatum ab eo abſtrahe, donec fixus, & inſipidus evadat, tunc ſub tegulà igniatur; quibus tandèm de ſcammonio nonnihil additur, operis complementum efficiens.* Hinc eſt, quòd vomitum, ſudores, & ſedes movet ratione vitri antimonij non ritè correcti.

Helmontius poſtquàm omnia ſcholarum contemnit remedia, & irridet, febrifugum univerſale proponit tract. de febribus cap. 14. vocatque *præcipitatum diaphoreticum*, vel *Mercurium diaphoreticum*, quem dùm deſcribit, margaritas ſubtrahit porcis, & velum adhùc perſpicaciſſimis ante oculos objicit. Eſt iſte Mercurius diaphoreticus fixus, & tinctus cum ſul-

phurê Veneris, ſeu elemento ignis ex vitriolo Veneris, de quo fuſiùs in noſtrâ *Pyrotechniâ* libro ut ſuprà.

Febrifugis extinctâ quartanâ, infirmi corpus purgandum eſt poſt quartum diem ab aſſumpto febrifugo, id alijs omnibus dejectivis præſtantius efficit conſerva ex floribus perſicorum, quæ cùm ſit maximè ſolutiva, & hydragoga, ſiquid aliud ſupereſt in liene reſolvit, illudque tùm per inteſtina, cùm per veſicam deturbat.

Cæterùm ſi tumor, vel durities aliqua in liene ſuperſit, non erit incongruum, ut omninò recidivæ timor auferatur, ſuprà deobſtruentia notata poſt ſpecificam curationem iterùm exhibere; nàm illorum uſus nec medicum, nec infirmum pænitebit.

Pro noviſſimâ intentione perſolvendâ reſtat viſcerum corroboratio, & acoris peccantis major emendatio, pro qua in uſum revocandæ ſunt miſturæ confortativæ ex *aquis cordialibus temperatis*, *lapidibus cancrorum*, *antihectico Poterij*, *corallijs*, *ſaccaro perlato*, *margaritis pro divitibus*, *pro pauperibus cornu cervi præparato*, *martialibus*, & ſimilibus acorem abſorbentibus, & ſanguinis craſim, ac viſcerum tenorem emendantibus.

Tædet hùc omnia medicamenta referre, quæ proficua eſſe poſſunt, cùm nauſeam potiùs quàm quid boni lectori pariant; ſelectiora, & magis ſalutaria deſcripſimus, & quæ indubitata nobis experientia patefecit. Præſtat quiſque ut paucis, & optimis contentus ſit, quàm plurimis, & fruſtraneis uti.

Conſentaneum eſſet pro quartanæ curatione medicamenta extrinſeca recenſere, ut quæ carpis admoveri ſolent, cùm non infimæ ſortis auctores illis aliquid tribuant, ut eſt *Radix urticæ contuſa*, *Rannunculus*, *folia rutæ*, *Tinca per medium diſſecta*, *allium contuſum cum croco*, *aceto &c.* Sed non voto reſpondent: ſunt medicamenta ab impoſtoribus excogitata, tunc cùm omnia incaſſùm tentàrint, ut eorum applicatione expectent beatam curationis ſpem, optatos quandòque peperiſſe videntur effectus, quia poſt longam applicationem venit *beata illa Vetula, quæ accedit in fine morbi.* Nonnulli vulgares medici magnifaciunt *Amuleta* contra quartanam, ut *tres plantaginis radices ante ſolis ortum collecta, & ex collo ſuſpenſa. Aranea viva in putamine nucis avellanæ, & de collo ſuſpenſa. Scarabeus vivus in marſupilio incluſus, & de collo geſtatus*, perſeverat febris, vivente ſcarabæo, mortuo verò exſtinguitur. Nonnunquàm tanta eſt medicorum ignorantia in curandâ quartanâ, ut ægri, ademptâ omni ſalutis ſpe, ad incantationes, ſuperſtitiones, & maleficia, vel àd amuleta, quæ ridicula poſteà inveniuntur, prò valetudine comparandâ confugiunt. Non inutile erit hùc referre quaſdam febres curatas per amuletum ridiculum deindè compertum: Erat quædam Vetula, quæ multis menſibus quartanâ laborabat, fruſtrà omnibus vulgarium calicibus exhauſtis, ſalutis anxia, ſecretum, ut à tàm pertinaci, & rebelli febre ſe extricaret, percontabatur: quidam Monachus feſtivus ex joco ſe infallibile arcanum pro ſanandâ quartanâ habere dixit, eique promiſit, exindè quotidiè angebatur ab anu, ut promiſſis ſtaret, tandèm impatientiſſimus ſchedulam

conſ-

conſcriptam, fortiter obvolutam, & vinctam illi conſignavit, mandavitque ne eam reſeraret, aliter curandi febrem facultas amitteretur, impoſuitque, ut inſtante paroxyſmo, brachio alligaret, quod alacriter peractum fuit, nec præconcepta ſpes eam fefellit, nàm ex alligatione febris ampliùs non rediit. Vagabatur ſchedula hæc per urbem, & curando febres quotidianas, tertianas, & quartanas, increvit rumor, pervenit tandèm in cujuſdam febrientis manus, qui, abactâ febre, tanti arcani exemplum ſecum retinere cupiebat, clam cum agnatis, ſoluto nexu, recluſa, ac visâ ſchedula, hæc verba Italicè conſcripta oculis deprehendit: *Zia Antonia, quando eri giovane, eri puttana, adeſſo che ſei vecchia, ſei ruffiana.* Quot fuêre crepitus, riſus, & cachinni, non eſt facile aperire, & ſchedula contra febres omni virtute caſſa jacuit.

Si quæras, quomodò febres per amuleta, etiam ridicula aliquoties curentur? Reſpondemus in his ſolâ imaginatione, & forti Ideâ curam peragi, citra ullam materiæ occaſionalis excretionem, naturâ reliquum ſatagente.

Præter febrem quartanam, quæ quarto quoque die recurrit, ſi paroxyſmi quinto quoque die recurrant, dicitur *Quintana*; Si ſexto, *Sextana*; Si ſeptimo, *Septana*; Si nono, *Nonana* vocatur. Quin & dantur febres *Menſtrua*, ſingulis menſibus redeuntes, talem febrem menſtruam obſervavit *Lindanus* in muliere, quæ toties quoties menſtruam patiebatur purgationem, ordinariò per triduum febricitabat. Imò dantur febres *Anniverſaria* ſeu ſingulis annis certo tempore redeuntes: Verùm quia hæ febres infrequenter eveniunt, de his nullam habemus rationem.

CAPUT XXIV.

De Curatione febris, quæ ab excrementis per inteſtina deſcendentibus concitari ſolet.

De ſeroſitatibus, quæ in ventriculo ab ingeſtis ſeparantur, jàm egimus, nunc de craſſis eorum fæculentijs, quæ per inteſtina excerni debent, erit ſermo.

Duplici modo excrementa, quæ per inteſtina deſcendunt, febrem excitare poſſunt, vel quia nimium exſiccata moram in ijs faciunt, & opportuno tempore non excernuntur; vel quia ob digeſtionum errores in fluorem adiguntur, & intempeſtivè præcipitant; ſi primum eveniat, dicitur inteſtinorum conſtipatio; ſi ſecundum, inteſtinorum fluxus.

Signa.

Hîc non loquimur de omnimodâ inteſtinorum conſtipatione, in qua nihil per inferiora excernitur, qualis in Ileo contingit, ſed tantûm de pigrâ, & tardâ alvi dejectione, qua ciborum reliquiæ rarò pro aſſumptorum ratione dejiciuntur, cui febris ſupervenit, undè ſiquis quotidiè fæces ciborum quantitati reſpondentes non excreverit, & capitis dolore vexetur, cibum non appetat, vel ingeſtum ægrè ferat, circa veſpertinas horas totum corpus languidum ſentiat, facies paulatim palleſcat, ſignum eſt febrem ex alvi conſtipatione imminere ſi

urinæ exceſſus excrementorum defectum non ſuppleat, febris hæc excitari ſolet levi cum calore, dolore capitis, & ſiti; circa veſperas aliquantulùm invaleſcit, noctes facit aliquandò vigiles circa auroram remittitur, ſed ad integram infebricitationem non pervenit, & à cibi aſſumptione iterùm invaleſcit. Urinæ vel aqueæ ſunt, vel languidum præſeferunt colorem.

Cauſæ occaſionales.

Cauſæ, quarè alvi fæces in expulſione remoram contrahant, multæ ſunt, ut quandò non ſtimulant, quia ad inteſtinum rectum non perveniunt, vel quia nullæ adſunt, vel ob earum paucitatem ex paucis aſſumptis alimentis, vel propter ineptitudinem ad periſtalticum inteſtinorum motum: quandò enim ineptæ ſunt in motu, fit, ut inteſtinorum cellulis, imprimis coli ſtagnant, & non poſſunt protrudi, vel ineptæ ſunt propter exſiccationem, & indurationem, & in calidâ corporis conſtitutione, febribus ardentibus, & cæteris, in quibus viſcerum humiditas reſolvitur, & fæces indurantur. Quidam ſalivantia quotidiè uſurpant, quibus ſalivæ ubertas in os attrahitur, & tàm opiparè expuitur, ut ſæpè totum pavimentum ſputo madeat, iſta humiditas ab inferioribus partibus ſurſùm rapitur, ità ut inteſtina tùm ſimiliter parum ſucci retineant, ut etiam his accidit, qui conſuetudinem arrogant ad quoduis verbum expuendi. Itèm hoc idem his, qui in ſuis cibis radicibus, vel ſeminibus diureticis, vel diaphoreticis delectantur, undè major humiditatis pars quotidiè aſſumptæ ad renes, vel cutis poros tranſit, ac per urinam, vel ſudorem educitur.

Duritiem contrahunt, quia nimis exſiccantur, quod provenit ex cibis nimis ſiccis, ità ſunt ova ad duritiem cocta, carnes aſſæ, caſeus vetuſtus, hyppax, cæteraque lacticinia, vel ſi pauco diluantur potu. Itèm edulia conſtipantia, & auſtera, quæ in delicijs habentur, ut mala cydonia, meſpila, ſorba, ceraſa cum nucleis comeſta, amarenæ, corni, amygdalæ dulces, caſtaneæ, glandes, præſertim ſi primâ ſumantur menſâ.

Si per aliam viam fæces reijciantur, ut contingit in Ileo, alijſque vomitionibus ab inteſtinis cauſatis, ut & in vulneribus, ac per tunicas penetrantibus inteſtinorum ulceribus.

Idem accidit inteſtinorum vitio, ſi inteſtina ſuperiora occudantur, & fæces ad inteſtinum rectum non deſcendant propter tumorem, ſcirrhum, inflammationem, gangrænam, vel ſi coaleſcant, ut *Marcellus Donatus de nobili equite Carolo Nuvolono* refert *de hiſt. mirabili lib.* 4. *cap.* 10. *Huic enim cùm alvus ſupprimeretur, nec alijs modis aperiri poſſet, undecimo die mortuus eſt. Corpore aperto, inteſtinum rectum ità in parte ſuperiori per digiti tranſverſi longitudinem coijviſſe, & coaluiſſe inventum eſt, ut vix tenuioris funiculi craſſitiem æquaret, utrinque in confinio inteſtini partibus in tumorem quendam velut glanduloſum elevatis.* Nonnunquàm poſt dyſenteriam in fine ità coaleſcunt, & invicem conſolidantur inteſtina, ut exindè non raro poſtmodùm lethalis alui ſuppreſſio ſequatur. Idem accidit, ſi ſtupore,

pore, vel paralyſi laborent, nàm etiam tùm temporis parum, aut nihil excernitur. Undè non rarum eſt, ut in apoplexiâ fruſtrà inijciantur chyſteres propter inteſtina paralyſi affecta, Vel muſculorum abdominis vitio, qui in fæcum excretione expultrici opem ferunt, quia vel in ipſis vicinis abdominis partibus affectus aliquis eſt, qui dolorem parit, ob quem ipſorum motus impeditur.

Siccior redditur alvus à fæcum viſciditate inteſtinorum parietibus adhærente, quæ impedit, quò minus excerni poſſint. Undè ij, qui uberibus alimentis craſſis, & viſcidis utuntur, ſeu qui eadem in copioſum mucum ex depravatâ digeſtione tranſmutant, alui obſtructioni obnoxij eſſe ſolent; hinc hypochondriaci, quorum inteſtina hac referta ſunt mucagine, ſemper de alui obſtructione queruntur: Sic qui vitam agunt ſedentariam.

Vel tandèm aluus tardè ſuum deponit onus, quia fæces non ſtimulant, vel quia nullæ ſunt, vel eſto adſint, mordacitate, & acrimoniâ vacant; hæc autem irritatio in inteſtino recto fieri debet, & licèt in reliquis inteſtinis fæces adſint, tamen ſi ad inteſtinum rectum non deſcendant, nulla fit irritatio, ut diximus in vomitu, Ileo, vel ob alios inteſtinorum ſuperiorum morbos, vel ſi per alium excernantur locum, ut per vulnera, & ulcera. Vel non deponit onus venter; quia mordacitate carent, vel dùm ex alimentis viſcidis, & craſſis genitæ ſunt fæces, mordacitas nàmque viſcidis obtunditur, & non ſentitur. Vel quia bilis, quæ inteſtinis pro fæcum excretione inſervit, deeſt, vel aliò transfertur, ut fit in ictericis, vel evacuata eſt, undè poſt medicamenta purgantia aluus ad unum, vel plures dies ſubſiſtere ſolet, donec novus bilis proventus regignatur, & inteſtina excrementis ſint teferta. Vel eſtò acrimonia ſentiatur, retineantur fæces, in retentione aſſueſcunt, & indurantur, ut ijs accidit, qui propter forentia, vel alia negotia præter debitum tempus retinent.

Præterea immediata alui retentionis cauſa eſt ſuccus felleus, vel pancreaticus malè affectus, & à ſuâ naturali indole recedens vel ſecundum quantitatem, vel qualitatem delinquens; undè ſi ſuccus felleus, qui vulgò bilis dicitur, non defetatur ad inteſtina propter ductum bilarium obſtructum, vel bilem in calculos concreſcentem, vel pituitam viſcidam ipſum ductum obſtruentem, & id ob aſſumpta alimenta viſcida, & ſimul pinguia, vel quoties ob alimenta craſſa ejus ſal volatile obtunditur, vel parcior quàm par eſt, vel debilior, ut eſt in mulieribus, ad inteſtina defertur, vel ſi iners, & viſcida reddatur, perpetuò alvinarum fæcum ſecretionem remoratur. Hoc ità eſſe inprimis oſtendit Icterus: in hoc ipſo enim quia hujus ſucci ad inteſtina denegatur tranſitus, ob ejus abſentiam aut omninò, aut maximâ ex parte induratæ fęces eſſe albicantes, nec tinctæ prodire ſolent. Peccat ſuccus pancreaticus, ſi ſuam non ſervet craſim, ut ſi acidior, acrior, acerbior, vel auſterior ſit. Hinc hypochondriaci, itèm mulieres hyſtericæ ut plurimùm obſtructâ laborant aluo propter nimiam ſucci pancreatici auſteritatem, cujus auſteritate induratæ fæces diu-

tiùs

tiùs in inteſtinis ſubſiſtunt.

Diximus alibi, quòd peractâ ventriculi fermentatione, & æthereâ ciborum parte ſecretâ, ac per fibrarum intercapedines in univerſum corpus pro nutritione diffuſâ, ciborum reliquiæ per pylorum in inteſtina deſcendentes, quia ethereæ ſubſtantiæ portionem in penetralibus, quæ non integrè ſecreta fuit in primâ fermentatione, vinctam continent, ſecundâ indigent, adhoc ut excutiatur: ad hunc finem natura quatuor utplurimùm tranſverſis digitis ſub pyloro ductum biliarium & pancreaticum implantavit, per primum ſuccum biliarium è ſuo folliculo, & alterum pancreaticum immittit, qui ciborum reliquijs ſe commiſcentes, magnam excitant efferveſcentiam; ſuccus nàmque bilarius ſuo ſale volatili, & oleoſo, ut pancreaticus ſuo ſpiritu ſubacido abundat, ut ex ſalſo, & acido magnam efferveſcentiam in multis operationibus ex chymiâ petendis excitari obſervavimus. Hinc ciborum reliquæ inciduntur, fluentes redduntur, & ætherea, ac ſpirituoſa pars à fæculentijs ſe extricat pro corporis nutritione, & fæces omni æthereâ parte depauperatæ per inteſtina ad anum detruduntur, & foràs eliminantur.

His cauſis occaſionalibus tàm mediatis, quàm immediatis adductis, dicimus, quòd fæces per inteſtina deſcendentes febrem concitant ob nimiam moram, qua mediante earum ſulphur fit fætidum, degenerant fæcum proprietatem amittunt, acquiruntque indolem naturę inteſtinorum hoſtilem. Hinc ſtatim principium motûs inteſtinorum œconomiam gubernans, ſuos depravatos motus edere cogitur ob degeneratarum fæcum præſentiam, & conſequenter nutrimentum in inteſtinorum fibris degens depravatur, quod deindè motûs depravationem proximiùs ſuſtentat, & fouet, uſque dùm cordi fit particeps, & exoritur continua febris.

Prognoſis.

Alvi conſtrictio malum frequens eſt, nec lethale, ſed ſi diù protrahatur, ſecundum magis, vel minus periculoſum eſt, & pro minori, vel majori cauſarum gravitate lethum inferre poteſt ſive mediatè, ſive immediatè, ſequente Ileo, de quo in noſtrâ *Trutinâ* diximus. Si ab, inflammatione, vel alio inteſtinorum tumore, graviſſimum, & plurùmque lethale eſt, & præſertim ſi à coaleſcentiâ ortum ducat. Quandòque tàm pertinax, & diuturna eſt alui conſtrictio à ſcybalis induratis, ut colicos dolores diuturnos faciat, qui ſemel ſedati, frequenter recurrunt, quia purgantibus aluus ſoluta licèt videatur, & excrementa liquida eliminata ſint, vel nova fit fæcum exſiccatio, vel non pauca excrementa indurata, & ſolida in inteſtinis ſubſiſtunt, quæ novos pariunt dolores; excrementa enim liquidiora præterfluunt, & ſicca, & dura adhærent. Undè non nulli bardi vulgares, quia in latere ſiniſtro colon fit anguſtius, & ibidem hærentia ſcybala talem inferunt dolorem, quem pro ſplenico accipiunt. Alvi conſtipatio multa ſecum vehit ſymptomata, ità ut in excrementorum nixi, & expulſione interdùm ſuperveniat animi deliquium, narium hæmorrhogia, enterocele, aneuryſma &c. Tandèm obſtructa

alvus ſemper capitis ſymptomata augere ſolet, corpus ingraveſcit, ventriculi coctio læditur, reliquæ coctiones malè ſe habent, & flatus generantur. Præſtat propterea tàm in ſanis, quàm in ægris aluum quotidiè ſuum peragere munus, quàm adſtrictam eſſe. Hinc præmonentur in capitis vulneribus, & quibuſcumque capitis affectibus, ut alvus ſervetur libera propter conſenſum, quem mediantibus nervis copioſiſſimis omnia interna viſcera, in ſpecie inteſtina, habent cum ſuo principio cerebro.

Quoad febris ab excrementis per inteſtina deſcendentibus concitatæ prognoſim attinet, dicimus: ſi diſpoſitiones ab exceſſibus, quos ſuprà notàvimus, conſtipationi præceſſerint, peſſimi moris febris expectanda eſt, nàm eo caſu nutrimentum malè diſpoſitum inter inteſtinorum fibras à conſtipatione fit degener, & fovebit illam febrem, de qua latiùs infrà agemus, ubi de nutrimento degenerato; Verùm ſi exceſſus, & diſpoſitiones non præceſſerit, conſtipatio fæcum potiùs in chronicum morbum, quàm in acutum properat, in obſtructionem ſcilicèt, & hypochondriacum affectum.

Curatio.

Indicatio in hujuſmodi febribus curativa eſt, ut venter primò emolliatur, & ea conveniunt, quæ fæces fluxiles faciunt, & vias lubricant; deindè ea adhibenda ſunt, quæ ſtimulant, & hæc ſalina ſunt, quæ leniter inteſtina irritant, quod primò enematibus tentare oportet, & ità præſcribenda ſunt:

℞ *Decoct. com. herb. emoll. q. ſ.*
olei, & mell. viol. ana ℥iv.
diacatholic. ℥j. m.

fiat injectio per ſedem uno, atque altero mane. fiat etiam inunctio per univerſum abdomen hoc modo:

℞. *Butyri recentis q. ſ.*
ablnatur quinquies cum vino albo, & eo inungatur abdomen bis in die.

His peractis, & victûs ratione inſtituta, ſi febricula illa perſeveraverit, ad ea, quæ per os aſſumpta conſtipationem tollunt, deveniendum eſt. Fugienda ſunt in fæcum conſtipatione purgantia, quæ ſolvunt; hæc enim lædunt potiùs quàm proficiunt, cùm poſt eorum uſum alvus ſiſti, & adſtringi ſoleat, ut diximus. Sunt adhibenda, quæ leniter ſtimulant, & quæ aperiendo abſtergunt, ad hunc finem:

℞. *Cremoris tart.* ℥ß, *vel* ℥j.
fiat pulvis,

qui infirmo exhibeatur in juſculo antè prandium. Vel exhibeatur *Diatartarus in formâ pulveris* alibi à nobis deſcriptus.

Vel

℞ *Tartari alb.* ℥ij.
fiat pulvis, qui
ebulliat in aqua font. ℔iij.
ad dimidiæ libræ conſumptionem, tunc injice
fol ſen. or. ℥j.
cinnam contuſi ʒij.

bulliant parùm, & auferatur vas ab igne, quo refrigerato, fiat colatura abſque expreſſione, & hujus *Aqua ſolutiva ſimplicis* exhibe infirmo ℥viij, ſingulis diebus per tres dies.

His peractis, & abactâ febre, ſi conſtipatio perſeveret, inſtituenda eſt curatio emollientibus, & irritantibus,

tibus, & primò omnes cauſæ occaſionales, quæ aluum deſidioſam reddunt, detrahendæ ſunt: Poſtmodùm cauſæ internæ, quæ multiplices ſunt, appoſitâ medelâ auferendæ. Si ſcilicèt inteſtinorum inflammatio, aliuſque tumor, ſi ictérus, ſi ani ſtupor, & conſimiles cauſæ ſint, tollantur ijs medicaminibus, quæ in proprijs capitibus deſcripta ſunt; non enim tàm varias cauſas uno capite explicare, & his mederi facile eſt. Semper conſtipationis cauſæ contrariam cauſam admovere oportet juxta vulgarium medicorum famigeratum effatum: *contraria contrarijs curantur*; Undè ſi ciborum paucitate alvus ſit conſtipata, cibi plures, ſi ſiccitate humidiores præbendi ſunt: ſi auſteritate, & acerbitate dulcibus, & pinguibus cibandi ſunt ægri. Si conſtipatio oriatur ratione ætatis, ut habetur *aphor.* 20. *ſect.* 2. *Quibus juvenibus alvus humecta eſt, ijs ſeneſcentibus exſiccatur.* His nullum, vel leve auxilium adhibeatur, aluſque interim cibis lubricantibus laxa per vices ſervetur, & omnia contraria adſtringentia vitentur.

Ad ſcybala fluxilia reddenda, & inteſtina leviter irritanda, ut eorum motus periſtalticus concitetur, & contenta ejiciantur; primo exhibendi ſunt cibi alvum lubricantes, ut *ſpinachia, blitum oleo, vel butyro condita*, vel quæ ſimul acria, & nitroſa ſunt, ut *braſſica, beta, mercurialis*, & pro certo venrrem laxar, ſi *fol. betæ, & mercurialis ana m. j. coquantur in aliquo vulgari juſculo*, idque capiatur horâ unâ ante paſtum. Plurimi ſunt fructus, qui ventrem ſolvunt, quia facilè corrumpuntur, præſertim ſi diù in ſtomacho retineantur, verùm ab ijs abſtinendum. *Ficus* alvum ſubducunt, ſi in hordei decocto coquantur, cæterùm nimius ficuum uſus improbandus eſt, quia pediculos generat, quòd an verum ſit, ambigimus. *Ova ſorbilia* inſigniter alvum movent, & quo magis ſorbilia, eò magis movent, imò in aliquibus ſubjectis parvam quaſi diarrhœam excitant, quod procul dubio evenit, cùm in cruditatem nidoroſam ova degenerent, quàm per alvum natura exturbar. Ex *paſſulis* præcipuè *zibibis* fit *vinum paſſulatum* gratiſſimi ſaporis, & odoris, ac velut Deorum Nectar, delicatulis egregium ad ciendum aluum remedium; paſſulæ nàmque nihil aliud ſunt, quà muſtum concentratum, temperatæ in ſe, & quæ blandam irritandi vini habent. Itèm paſſulæ aſſumptæ egregiè hypochondriacis, quibus alvum ſuſtinent apertam, conveniunt. Ex paſſulis multæ concinnantur compoſitiones, quæ laxativæ dicuntur, quarum deſcriptiones in pharmacopœis videantur.

Inter medicamenta alvum cientia utiliſſimam cenſemus *Aloëm*, ſi ℨß. ad ℨj. horâ anâ ante cœnam exhibeatur, hec copioſè, nec aſſiduè, nàm ſi alvus valdè laxarur, & ſequentibus diebus adſtringitur. Hæc vitioſos humores in primis vijs ſtagnanres ſubducit, eſtque medicamenrum ſtercoraceum, & ex purgantibus ſola aloë cenſerur

ſetur innocua, quia ſtomachum, & inteſtina à ſubjectis vindicat excrementis; imò inteſtina, & ventriculum roborat, eorum expulſionem ſollicitat, pituitam ijs ſubſtratam abſtergit, & vim expultricem irritat. Eſt naturæ balſamum, quod corpus à putredine conſervat, noxia detergit, & abſtergit, eſt ſpecifica vermium antidotus, quos enecat, & expellit, eſtque arcanum ad vitam longam, undè Italicè dicitur: *Chi vuol vivere l'anni di Noe, prenda l'aloe.* Perperàm præſcribitur aloës lotio, quia per hanc pars mucilaginoſa, in qua tota purgandi vis conſiſtit, facilè per aquam ſeparatur, & relinquitur pars adſtringens, & ex medicamento purgante fit adſtrictivum. Verus parandi modus eſt per ſuccorum imprægnationem, & dicitur inſuccatio; ſic cùm ſucco roſarum vocatur *Aloë roſata*, cum ſucco violarum *Aloë violata* &c. Verùm qui ſiccâ corporis conſtitutione ſunt præditi, aloëticorum uſum vitent, undè ſenibus propter ſiccitatem non convenit, ſed potiùs cibis laxantibus eorum alvus emollienda eſt. Nec propinanda ijs, qui fluxui hæmorrhoidali obnoxij ſunt, quia aloë cùm ſit media inter reſinas, & gummata, facilè ani extremitati, vel inteſtino recto adhærere poteſt, & hæmorrhoidum fluxum aſſiduâ ſuâ irritatione, & apertione provocare; undè aloeticas pilulas ſuppreſſis hæmorrhoidibus utiliter adhibemus: Mulieribus verò utero gerentibus non convenit aloë, ſolet namque menſes proritare, & expellere fœtum.

Serum lactis leniter obſtructam proritat alvum, & præcipuè ſi obſtructio ex ſucco pancreatico nimis auſtero, & acido fæces coagulante eveniat; nàm ſerum lactis præbet ſalſum nitroſum volatile, cujus ratione ſalis ſucci pancreatici auſteri, & ſubtilis acrimoniam temperat, & unà fæces emollit, ſive ſolum uſurpetur, ſive per tamarindos imprægnetur, quod egregiè febribus tàm ardentibus, quàm malignis, & ſcorbuticis confert, quia moderatè ſanguinis efferveſcentiam compeſcit, & blandè alvum ſubducit.

Ad ſubducendam alvum conſtipatam mirificè prodeſt *Diatartarus Petri Caſtelli ad* ℥j. ſumptus immediatè anteprandium. Itèm *ſyr. fol. ſen. or.* poſt cœnam. Ad hunc etiam finem obtinendum variæ conſervæ laxativæ parari poſſunt, ut *conſerva roſarum rubrarum, roſarum moſchatarum, vel violarum*, & præcipuè ſi ſacchari loco addatur *Manna corporis Calabrina.* Nos felici eventu utimur *conſervâ prunorum*, quæ ità fit:

℞. *Pruner. Damaſc. exſicc. ſine oſſibus lib.* j.
infunde calidè in decoct. ex
fol. ſen. or. ſ. ſ. ℥jß.
polyp. querc. ℥iij.
aniſorum ʒjß.

donec turgeſcant, deindè bulliant, & cum ſaccharo ſimplici, vel ſyrupato, vel cum mannâ fiat conſerva. Doſis eſt cochlear. j. vel ij horâ unâ, vel duabus ante partum. Leniter movet alvum, lubricamque conſervat, & potiſſimùm ubi clyſteres odio habentur, prodeſt.

Quandòque alvus per multos, & ad longos dies obſtructa eſt, & ſcybala indurata, & ità exſiccata, ut medicamenta per os aſſumpta alvum vince-

vincerè non poſſint, & periculo ſint plena, ne per os rejiciantur, & paſſio ſuccedat Iliaca: tunc ab alvum moventibus abſtinendum eſt, & per clyſmata ſubducenda, & ſcybala rejicienda, hæc námque via compendiaria eſt, tuta, & abſque pernicie. Primò itáque parentur ex emollientibus clyſteres, & pluries ingerantur ex *oleo olivarum*, itèm *ex oleo lini*, vel injiciantur communes, vel ex decocto communi, quibus addi poteſt *caſſia extracta*, *diaphœnicon*, *diacatholicon*, *benedicta laxativa*, *mel roſatum ſolutivum*, *vel mel violatum cum oleis* juxta curantis medici peritiam. His nihil proficientibus, in obſtinatiſſimâ alvi obſtructione fiat clyſter *ex juſculo carnis cum melle roſaceo ſolutivo*, cui addantur *ſalis gemmæ* ʒij. Hoc námque ſal quaſcumque induratas emollit fæces, & fluxile reddit. Quòd ſi ſal gemmæ non ſufficiat, commodiſſimè in clyſteribus incoquitur *pulpa colocynthidis*, *vel trochiſci Alhandal*, *pulpa colocynthidis ad* ʒj. *in nodulo ligetur*, *bulliat in decocto*, *& exprimatur*. Nonnulli in deſperatâ alvi conſtipatione ad ultimum clyſterem confugiunt *ex croci metallorum infuſione*, *vel ex aquâ benedictâ in decocto emollienti*: Verùm tutus non eſt, quia poſſet affectum in Ileum commutare. Sed quia clyſma eſt ani remedium, meritò repudiamus, & tanquam belluinum, & inſtrumentum . . . . . devovemus, medicis tamen vulgaribus conſignamus. Præterea periculo pleni ſunt clyſteres, nàm ſi nimiùm quàm par eſt, ſunt calidi, inteſtinum uſtulant; ſi nimiùm frigidi, ingentes excitant cruciatus; ſi in injectione diſtortè injiciantur, inteſtinum excoriant, exulcerant & difficillimè curatur, quia locus humidus eſt, & excrementis dicatus. Inſuper peſſimum eſt frequenti clyſmatum uſu naturam ſollicitare, quandoquidèm aſſueſcit, torpeſcit, & tandèm ſemper illis irritari vult, ut alvum deponat: melius ergò eſt eis non aſſueſcere, ſed alijs ſuprà notatis medicamentis votum obtinere.

Poſt clyſteres ſuppoſitoria conducunt, quæ parantur ex ſale gemmæ, melle, & pulvere hellebori, vel ex trochiſcis Alhandal, hierapicra cum paucâ quantitate ſalis gemmæ, quorum formulas in pharmacopœis videre eſt. Cœterùm pudendum petulantium eſt remedium, quod in unâ ex illis civitatibus, quas ultor ignis combuſſit, inventum fuiſſe cenſemus: Undè ex hac ratione, & quia facillimè inteſtinum rectum inflammari poteſt, à recentium medicorum aulâ receſſit, tantum ſuppoſitoria, & glandes apud vulgares in frequenti ſunt uſu.

Multa externè adhibentur unguenta laxantia ad motum periſtalticum procurandum, ut alvus laxetur, & proſtat in officinis *Unguentum de Arthanitâ majori*. Itèm *emplaſtrum de felle tauri*, *& colocynthide* umbilico applicatum.

Verùm ſi in fluorem inteſtinorum excrementa adigantur, id vel optimè valentis naturæ robore eveniet, & criticus tunc erit fluor, qui dignoſcitur, ex eo quod ceſſato fluore, natura ad integram tranquillitatem ſe componet; vel ab aliquâ prçviâ materiâ pertinaciter infixâ natura laceſſita, & irritata fluorem concitat, & tunc ſymptomaticus erit fluor, & licèt

cèt ceſſet, quid cauſa intùs remanſit, morbus ſequitur.

Si chronicus fluor fuerit, nihil, aut parùm agendum ſupereſt medico, nàm licèt incipiente fluxu, febris concitetur, eodem ceſſante, ceſſabit etiam febris, & in hoc caſu victûs ratio eſt infirmo præſcribenda, exterioribuſque fotibus eſt ventriculus roborandus, mulcebitque inteſtinorum irritamentum drachma dimidia optimæ theriacæ.

At ſi ſymptomaticus fuerit fluxus, omnia poſt illum in infirmo pejora ſe habebunt, & ob cauſam occaſionalem fibris infixam, quæ vel omninò à concitatione fluoris deſiſtet, & ad interiora ſe vertet, & peſſimi moris continuam febrem fovebit, de qua latè in ſequenti capite agemus; Vel in inteſtinorum cavitates omnes corporis ſuperfluitates convocabit, & diarrhœam, lienteriam, cœliacam, fluxum hepaticum, dyſenteriam, alioſque inteſtinorum morbos excitabit, de quibus opiparè in noſtrâ *Trutinâ Medicâ lib.* 4. per propria capita tractavimus.

Admonitos hîc vulgares, & ſanguinarios medicaſtros volumus nos in febrium curatione, quas tribus capitibus pręcedentibus tractavimus, nullam ſanguinis miſſionis mentionem feciſſe; non ex eo quod à ſanguinis miſſione abhorreamus, ſed ex eo quod dictæ febres ſanguinis evacuationém non requirunt: in ipſis enim ſanguis præter motum, quem à cauſis occaſionalibus patitur, inculpatus omninò eſt, & nullo crimine reus, nec motus, quem patitur, adeò vehemens eſt, ut ventilatione ob partium rarefactionem indigeat; nec temerè fundendus èſt ſanguis, cùm indicatio pro eo mittendo in ægroto non inveniatur, ut plerique medicorum faciunt, credentes ſanguinis miſſionem obeſſe non poſſe, ubi non profuerit, nàm non ſolùm obeſſe poteſt, ſed in ultimam perniciem infirmum adducere, ubi indicatio non fuerit, teſte *Galeno in lib. de curatione per ſanguinis miſſionem, in lib. de arte curativâ ad Glauc. in lib. de criſibus, & alibi.*

CAPUT XXV.

De Curatione Febrium, quæ à degenerato partium nutrimento foventur.

EOdem tempore, quo à cibis per digeſtionem in Ventriculo ſeroſitates à Liene ſuguntur, & craſſa excrementa per pylorum in inteſtina deſcendunt; pars illorum nobilis, eſſentialis, & nutritioni apta in penitiores corporis lares fertur, ut ſuo muneri ſatisfaciat.

Hanc ſubſtantiam nutrimentalem vaſa ſanguinis ingredi, ut in ſanguinem tranſmutetur, creditur ab illis, qui à ſanguine nutriri corpus exiſtimant; nos per demonſtrationes, pro quibus adducendis hîc tempus non ſuppetit, cognitum habemus ſubſtantiam nutrimentalem, quæ ſeparatur à cibis, non vaſa ſanguinis ingredi, ſed fibrarum partes conſtituentium interſtitia pervadere in formâ tenuis liquoris albi, qui per fibras ipſas in cerebrum, & ſpinalem medullam fertur, ut ibi pro proximâ ſanguinis materia elaboretur.

Verùm, ut rei novitas confuſionem non pariat, admonitos volumus medicos, ut cùm partium nutrimentum dicimus, intelligant ſubſtantiam illam roridam, & quodammodò viſcoſam, quæ per ſubſtantiam ventriculi, inteſtinorum, meſenterij, peritonæi, ſeptitranſverſi, mediaſtini, pleuræ, aliarumque membranarum, partiumque corporis ſolidarum eſt diffuſa; has partes humorem quendam inter ſuas fibras habere compertum eſt, nemo eſt, qui unquàm negavit, vel qui negare poſſit; nàm in animali nuper mortuo ipſis oculis, & tactu humentes eſſe obſervantur, nec ſanguine eas humeſcere dici poteſt, nàm albæ ſunt, & ſi prælo exprimantur, album reddunt ſuccum: hunc ſuccum nos roridum partium ſolidarum nutrimentum appellamus, quod temperie, & motu fibrarum ipſarum partium ſolidarum regitur, conſervatur, perficitur, fluit, & reſolvitur; quoties ergò partes ſolidæ ſecundum naturam moventur, & actiones earum ſecundum naturam ſunt, nutrimentum per ipſas diffuſum ſecundum naturam etiam ſe habet, diſponiturque ſecundum naturæ exigentiam, ut animal in ſanitate conſervetur; at ſi præter naturam ſe habeant, depravari neceſſe eſt.

Signa.

Antè febris adventum laſſitudines, artuum dolores, ventris conſtipationes, ventriculi nidores, inſomnia, & inquietudines erunt febris prodromi, adveniet deindè febris cum extremorum refrigeratione, & totius corporis horrore, cum capitis dolore, artuum doloribus, ventriculi nauſeâ, pulmonum ſuffocatione, quæ uſque in acceſſionis ſtatum perſeverabit, calor poſt frigus debilis, ſed pungens cum vigiliâ, & ſiti, cum urinis turbidis, & pallidis; his altera ſuperveniet acceſſio, in qua refrigerationem vix perſentiet æger, incaleſcet cum ingrato quodam ſopore, pulſus languidi, frequentes, & inæquales erunt, urinæ eædem, & ſpumoſæ, nox inſomnis, & omnium inquietudinum genere refetto, lingua alba, tenacique limoſitate oblita; his, vel ex his aliquibus ſignis in primâ, & ſecundâ acceſſione apparentibus judicabit medicus ægrotum febre eſſe correptum, quæ tum in quantitate multum, tùm in qualitate pravum ſuccum nutrimentalem pro fomite habet; prædicet etiam tunc, quod talis febris quolibet die nova, & horrenda pariet ſymptomata, quæ erunt omnium facultatum lapſus, lumbricorum excretio, efflorеſcentia exanthematum per cutem, linguæ aſperitas, & livor, abſque eo quod infirmus ſe ſitire ſentiat, corporis ſupinus ſitus, mentis confuſiones, phrenitis, paraphrenitis, coma, carus, lethargus, ſudor frigidus, excretiones ſymptomaticæ, animi defectus, lipothymiæ, oculorum rubor, in diebus paribus exacerbationes, parotides, & quamplurima alia his pejora ſymptomata ſunt expectanda, quæ non ſolùm materiæ morbificæ coctionem, ſed ſemper morbum in principio eſſe arguunt, & ſpem ſalutis omninò non adimunt.

Harum febrium ſigna non adeò certa, & infallibilia ſunt, ut non ſolùm vulgares medicos, ſed etiam peritos decipiant; eſt enim morbus inſidio-

dio-

dioſus qui clam hominem carpit, & non abſimilis homini maligno, qui aliud habet in ore, & aliud in corde: Et velut canis, qui caudâ adulatur, & mordet; ideóque fallaciſ, & optimæ notæ medicos infamant: in principio latent hæ febres, & malignitas altiùs agit radices, & interim opportunum agendi tempus præterit, & æger in vitæ diſcrimen ruit. In principio non eſt tanta malignitatis vehementia, quanta aliquandiù in obſcuro deliteſcit, & interim benigniorem mentitur febrem, nec ſe manifeſtat, donec tota domus irreparabilem concepit ignem, & cordis arcem occupavit lethale venenum. Eapropter ſigna diligenter ponderanda ſunt, ne cum ægrorum detrimento addiſcamus, nec febris, quæ maligna non eſt pro tali habeatur, ut quidam noſtrates medicaſtri faciunt, qui inſpectâ febre continuâ, vel auctâ, ſtatim pro malignâ buccinant, vel ſi maligna ſit, pro benignâ accipiatur. *Pulſus* ſæpius initio naturali ſimillimus eſt, aut non nihil ab eo diſcrepare, & febricitare non videtur; attamen ex eo deprehenditur malignitas, quia poſtmodùm ſubitò fit debilis, & parvus: interdùm mox ab initio formicanti ſimilis, id eſt minimus, & frequentiſſimus. *Urina* quandoque eſt bona, & ſanæ ſimilis, ac ſuſpecta, interdùm inſtatu concocta apparet, licèt ægri ad interitum properent. Quandòque urina nullas patitur alterationes, & febre malignâ correpti cum urinis optimis, & ſanorum ſimillimis intereunt, undè *Galenus* ſolitus dicere: *Pulſus bonus, urina bona, & æger tendebat ad necem.*

Nullum ex his ſignis, quæ adduximus horum febrium, verè pathognomonicum dari notamus, quo poſito, febris malignâ neceſſariò ponatur, quo ablato, auferatur. Verùm ex omnium ſignorum ſyndrome, & collatione certum ſignum facilè ſtabiliri poteſt. Notamus, quòd omnia ſigna à nobis adducta in omnibus febricitantibus non reperiuntur, ſed tantùm eorum partem, quæ tamen ad morbi ſpeciem adamuſſim conſtituendam ſufficiat.

Cùm nullum pathognomonicum ſignum habeat febris maligna, ne incautis imponat Medicis, per quædam inter ſe improportionata ſymptomata malignitatem rimabimur, tanquàm per celeberrinum malignitatis ſignum. Quandò ægri de intenſiſſimo calore interno conqueruntur, & partes externæ parùm, aut nihil calent, pravum malignitatis ſignum. Quandò ſitis intenſa caloris febrilis modum ſuperat; quandò verò non ſitit cum intensâ febre, & linguæ ſiccitate, utrumque malignitatis indicium eſt. Si potus ad reſtinguendam ſitim porrectus non ſolùm nihil proſit, ſed etiam lingua ſcabra, & arida fiat, malignitatis indicium portendit. Si ægri inſigniter calent, & de nullâ conqueruntur ſiti, etiam malignitatem ſubeſſe certum eſt. Cerebri, & partium nervoſarum morboſæ affectiones ſubitò inductæ, neque legitimam ſervantes proportionem, malignitatem denotant. Alvi, & veſicæ excreta inſigniter fœtentia peſtilentem ſignificant malignitatem.

Sunt aliqua præter illa, quæ deſcripſimus ſigna, quæ præſentem arguunt malignitatem, ut cardialgia, quam tanquàm malignum damnat Hippo-

crates: ſed in ſpecie ubi hæc tria ſymptomata in genere reperiuntur, primum ſubita virium proſtratio: Secundum ſitis admodùm intenſa, & appetitus dejectus citra cauſam ordinariam, & manifeſtam: tertium vigiliæ pertinaces, aut leve delirium citra cauſam manifeſtam, ut plurimùm malignitatem argumentantur.

Putant aliqui proprium, & pathognomonicum febrium malignarum ſignum eſſe exanthemata, ſeu maculæ purpureæ pulicum morſibus non abſimiles, peticulæ, vel petechiæ à recentioribus appellatæ, præſertim in lumbis, dorſo, & pectore apparere ſolent, & proprium, ac pathognomonicum dicunt, non quod neceſſariò in omnibus febribus malignis hujuſmodi exituræ apparere debeant, cùm multoties non exoriantur, ſed cùm apparent, inferre licet: ergò febris eſt maligna, quia peculiariter febrem malignam ſignificant, & nullo in febrium genere reperiuntur, niſi ubi malignitas adeſt. Verùm apparent aliquandò in alijs affectibus citra febris malignitatem quædam maculæ dictis conſimiles, ſed à diversâ prodeuntes causâ, à nimiâ ſcilicèt ſanguinis tenuitate, qui à calore agitatus extra capillares venas in cute effloreſcit.

Exituræ, quæ malignitatem ſapiunt, in cute erumpunt cum aliquali, licèt nimiâ, ipſius cutis elevatione, & tunc propriè exanthemata appellantur, & nullatenùs cutem in tumorem elevant, ſed tantum apparent in eâ maculæ pulicum morſibus aſſimiles, & propriè papulæ appellantur (vulgò *Paſticci*,) vel petechiæ. Differunt à pulicum morſibus, quia iſtæ punctum in medio non habent, ut morſus pulicum. Diſtinguuntur etiam petechiæ à pulicum morſibus per experimentum, quod *Zacutus Luſitanus lib. 3. prax. admirand. obſ.* 14. docet: Experimentum facit cum farinâ lupinorum cum aceto, aut oximellite ſubactâ: quæ ſi applicetur pulicum morſibus, hi ipſi morſus ſubitò evaneſcunt: maculis verò malignis applicata hæ ipſæ non diſparent.

Cauſæ Occaſionales.

Si motus, & actiones partium ſolidarum ab aliquâ causâ præter naturam ipſas partes ſolidas lædente depraventur, ſubſtantiam nutrimentalem per ipſas diffuſam etiam depravari neceſſe eſt, & exoticam, naturæque hoſtilem qualitatem acquirere; undè degener fit, & tantùm abeſt, ut ipſas partes recreet, & reſtauret, ut potiùs illas vellicet, laceſſat, diſtrahat, eòque agitet, ut in furorem adactæ, omnimodè earum œconomiam ſubvertant, totiuſque corporis actiones depravatas reddant; hinc febres oriuntur continuæ, peſſimi moris, quas malignas ob ſymptomatum ſupervenientium multitudinem communiter appellant, quæ rarò mortis periculo vacant, rarò remedijs cedunt; ſæpiſſimè omnem ſalutis ſpem adimunt; quandòque vitam in diſcrimine ponunt, & ſalutis ſpem non auferunt, cujus ratio eſt, quia natura partium ſolidarum, cui incumbit cauſam morbi concoquere, ſeparare, & expellere, adeò ſubverſa eſt in hujuſmodi febribus, ut ſemper pejora, nunquàm meliora moliatur.

Præter ergò quantitatem, pravam ciborum qualitatem, & præter inte-

ſtinorum excrementa, quæ occaſiones eſſe poſſunt, ut tùm fibræ ventriculi, tùm inteſtinorum ad depravatum motum irritentur, & per conſequens evenit, ut ſuccus nutrimentalis per eas diffuſus à naturali ſuâ indole degeneret, quòd niſi diſpoſitiones præcedant, non faciliter evenit, præter inquam dictas rationes aliæ in ægroto præcedere poſſunt, quæ vel ipſas partes ſolidas inſolentibus motibus irritantes, vel ipſum ſuccum nutrimentalem indebitè agitantes, vel utrumque ſimul peragentes; febres ex nutrimento degenerato producere poſſunt, ſunt quidèm ipſæ.

Primò, ſi quis laboribus ſupra vires corpus exercuerit, ex nimio enim labore, motuque fibræ relaxantur, debitamque temperiem amittunt, undè & ſuccus nutrimentalis in ipſis paulatim degenerat, torpeſcit, nidorem concipit, tandémque febrem excitat.

Secundò, ſi quis vel motù, vel calore externo vehementer incaleſcat, ſtatimque deindè refrigeſcat, & hoc multoties eveniat, ſuccus nutrimentalis, qui calore fluebat, frigore congelaſcit, & in his extermis ſuam temperiem perdit, fitque febris materia.

Tertiò, ſi quis meraci vini potu ſe impleat, frequentibuſque commeſſationibus vacet, nutrimentum in quantitate ſuperfluum producitur, quod à ſolidis partibus regi, ſubigique non poteſt, ceditque in naturæ onus potiùs quàm in ſuſtentamentum, promoverque continuam febrem.

Quartò, ſi quis aſſiduâ Venere præter modum utatur, partes ſolidæ cremantur, diſſolvuntur, & areſcunt, ac per conſequens nutrimentum, quod regunt, marcidum reddunt, tranſitque in peſſimæ febris cauſam.

Quintò, ſi quis aſſiduis animi affectionibus, irâ, odio, invidiâ, ambitione, timore amittendę vitę vel exiſtimationis excrucietur, tùm partes ſolidas, tùm nutrimentum iiſdem impreſſionibus imbuit, ſubvertunturque itâ ut lethales producant febres.

Sextò, ſi quis per longum tempus omnimodè vigilet, vel longiſſimo ſomno indulgeat, in eaſdem ex nutrimento degenerato poteſt incidere febres.

Septimò, quæ ex aëris intemperie, & mutatione epidemiales producuntur febres, etiam in degenerato nutrimento fomitem habent.

His præcedentibus occaſionibus ſucci nutrimentalis naturales diſpoſitiones immutantur, & præter naturam fiunt, concitantque febres continuas, malignas, & ut plurimùm lethales. Sedulò ergò eas debet inquirere medicus, nàm pro ipſarum occaſionum vehementiâ, duratione, aſſiduitate, complicatione, ſubjectorumque diſpoſitione certum, infallibileque febris judicium proferre poterit.

Prætereà eſt advertendum, quòd ſuccus iſte nutrimentalis degeneratus multoties in quantitate, & qualitate peccat, multoties in qualitate ſolùm, quod ex proprijs ſignis dignoſcitur, & ex erroribus ægroti, qui febrem præceſsêre.

Prognoſis.

Febris ex nutrimento degenerato, ſeu maligna ſæpiùs peſſimi ominis eſt.

eſt, ideóque prudens medicus de morbi eventu ſuum judicium differre, & ſuſpendere debet, cùm mox, & inopinatè ad vitam, vel mortem terminetur, ut habetur *aph.* 19. *ſect.* 2. *In acutis ſunt incertæ prædictiones vitæ, & mortis.* Ridiculi ſanè ſunt aliqui noſtrates medicaſtri, qui inſpectâ febre non intermittente, ſtatim pro malignâ, & venenatâ accipiunt, & lethali, at quia æger in nullo vitæ diſcrimine verſatur, miracula patrâſſe videntur. Proponemus nos præcipua, quibus mediantibus magnam conjecturam educere poterimus, an febris ſalutariter, an lethaliter finitura ſit, quorum ope quid metuendum, aut ſperandum de ægroto augurari poterimus, ne dubiâ ſpe decipiamur; compertum nàmque habemus plurimos cum pernicioſiſſimis ſignis evaſiſſe, alios verò cum ſalutaribus occubuiſſe: peculiaria igitur ſigna prognoſtica adducemus, quorum adminiculo ſecuriorem prognoſim elicere poterimus, quam ex diagnoſticis petimus, & hîc tria attendenda ſunt, virium robur, ſymptomata, & coctionis ſigna.

Primò virium Vigor ſpectandus eſt, nàm ſicut viribus conſtantibus, nil mali contingere poteſt; ità cum earum diſpendio nihil ſalubre expectandum. Virium robur, earumque jactura ex pulsûs vigore, & languore deprehenditur; pulſus nàmque quò magis eſt æqualis, & tenorem ſervat, licèt febris maxima appareat, eò aliquid ſpei pollicetur: contrà verò inordinatus, inæqualis, debilis, & quaſi contractus, periculoſus, præſertim ſi in morbi principio appareat. Quò pulſus eſt major, (quod raro contingit) eò melior, quò minor, eò deterior; nihilominùs tamen pulſus parvi non tàm ſunt mali ominis in febribus malignis, quàm in benignis. Pulſus in febre malignâ intermittens lethalis eſt, attamen licèt lethalis, plurimos pueros, & ſenes cum pulſu intermittente evaſiſſe à nobis compertum eſt, juvenem verò neminem: Attamen *Riverius* inquit: *In febribus tamen malignis nos juvenes non paucos pulſum intermittentem per multos dies habentes evaſiſſe vidimus.* Nihilominùs pulſus intermittens in febre ardente ordinariò eſt periculoſiſſimus. Pulſus minutus, & frequens, qualis eſt formicans, aut miurus lethalis; ſignificat enim vires ſenſim deficere, & in proximam ruinam delabi. Non ſolùm pulſus parvus, rarus, & debilis, ſed etiam ſano ſimilis cum alijs pravis ſignis admodùm periculoſus eſt. In febribus malignis interdùm ægri febre carere videntur, cùm tamen in pejus, & ad interitum ruant.

Secundò, Symptomata ſupervenientia expendenda ſunt, ex quibus harum febrium variatur eventus, ac proindè partes principes, earumque actiones, ut animales, vitales, & naturales ſedulò præ occulis medicus habere debet; his nàmque benè conſtantibus, bonum: contrà verò ſe habentibus, malum.

Quod ad actiones læſas, & facultatem animalem attinet, inquit *Hip. aph.* 33. *ſect.* 2. *In quovis morbo mente conſtare, & benè ſe habere ad illa quæ offeruntur, bonum: contrà verò ſe habere, malum.* Eſt autem mente conſtare, agere, & loqui, quæ rationi conſona ſunt, & conſuetò, ac decorè omnia agere: mente non conſtare ægri dicun-

cuntur,qui aliquam actionem voluntariam non rectè faciunt, & præter conſuetudinem vel parùm, vel multùm, vel ferociùs, vel abſurda, aut obſcæna loquuntur, manus in vanum jactant,feſtucas colligunt,lodices veluti ſarcinas colligunt, obſcænas denudant partes. Quæ omnia breviter complexus eſt *Hip. Præter conſuetudinem aliquid facere, & velle aliquid priùs non conſuetum*; *aut contrà, pravum,& delirio proximum.* Hinc ſi febri malignæ delirium ſuperveniat, periculum portendit, ut multi apud *Hip.* paſſim extant aphoriſmi. 2. *coac. aph.* 14. *In homine moderato ferox, & audax reſponſio malum.*1.*progn.aph.*23. *Qui à febre continuâ, aut pulmonis, aut capitis dolore manus ad eos fert, aut fruſtrà venatur muſcas, aut colligit feſtucas, aut de veſte evellit pilos, aut de pariete ſtipulas carpit: id omne malum exitialeque.* Ideòque nullum delirium eſt tutum. Verumenimverò delirium, quod cum riſu fit, tutius: quod verò cum audaciâ,& furore, periculoſius, & hoc omnium peſſimum. Si perpetuum non eſt, & per paroxyſmos recurrat, & leve, minùs periculoſum, verùm attendendum eſt,ut pulsûs robur,reſpiratio inculpata, & appetitus ſalvus ſit, ne medico imponat. Et quamvis delirium perpetuò malum ſit, ex eo tamen ægrotantis interitus non eſt perpetuò prædicendus, niſi cum eo alia ſigna mala, & lethalia concurrant. Eſt minùs periculoſum illud delirium, quod ſomnus excipit, ut habetur 2. *aph.* 2. *Ubi ſomnus delirium ſedat, bonum.* & præſertim ſi copioſus ſudor ſimul conjungatur; poſt ſomnum autem perſeverans admodum periculoſum eſt.

Somnus comatoſus in febre acutâ periculoſus, & cum virium imbecillitate proximam mortem portendit: quandò autē hujuſmodi coma diuturnis ſuccedit vigiliis, eſt magis pernicioſum ob ſpirituum abſumptionem; ſignificat enim omnimodam caloris nativi extinctionem, & ſic quandò phrenetici comatoſi evadunt, jàm morti ſunt proximi, attamen lethargus comate,& carus utroque periculoſior eſt. *Siquis laborioſâ febre obſtupeſcat,& veluti cathoche afficiatur, morbo laborat peſſimo lib.* 1. *coac.* 47. nàm ſicut coma in febribus acutis eſt periculoſum, ſic cathoche multo periculoſior eſt, quæ fit à materiæ acidioris tranſlatione in cerebrum, & nervos,undè nervorum tenſio,atque ideò qui hac affectione laborant, in eodem ſtatu manent, inquo reperiuntur & apertis oculis rigidi conſiſtunt,& ita à comatoſis differunt, qui perpetuò oculos habent clauſos.In eo, qui periculosè ægrotat,inſomnia mortuoaum, ſepulchrorum, & ſacerdotum, futuram mortem, prænunciant;moriturus enim aliquando animæ ſuæ à corpore ſeparationem præſentit, eamque corpori per inſomnia repræſentat, per ſpecies eorum, quæ mortem ſignificare valent.

Surditas in febribus malignis periculoſiſſima eſt juxta Hip. doctrinam,verùm id in principio apparens, militat,ſed in ſtatu in his febribus apparens, ſalutaris eſt, ut nos multoties obſervavimus, quantumvis periculoſis ſymptomatibus exiſtentibus; denotat enim cerebrum ſatis validum, & noxios humores ab internis ad externas detrudere partes.

Si per ſomnum candidæ partis oculo-

oculorum demiſſis palpebris aliquid appareat, nec alvi fluor, nec inedia in cauſa eſt, nec ità æger dormire conſuevit, vitioſum indicium, lethaleque admodùm eſt; facultatis enim palpebras moventis extinctionem ſignificat. *Si in morbo aucto oculus unus altero minor fiat, lethale eſt*, *Hip.* 1. *progn.* denotat facultatis regentis imbecillitatem, quæ illum oculum deſerere incipit. *Si autem perverſa fiat, aut pallida palpebra, aut labrum, cum aliquo aliorum ſignorum ſcire oportet, morti proximum eſt. Lethale etiam eſt labra reſoluta pendentia, & frigida, & alba eſſe reddita. Hip.* 1. *progn.& aph.*49 *ſect.*4. *In febre non intermittente, ſi labrum, palpebra, vel ſupercilium, vel oculus, vel naſus pervertatur, vel non videat, vel non audiat; jam debili exiſtente corpore: quicquid horum eveniat, mors proxima eſt.*

Lingua tremula in acutis, mortifera; ſignificat enim maximam animalis facultatis imbecillitatem, & ſummam cerebri læſionem, ideóque in phreneticis jàm morti proximis lingua hoc modo contremiſcere ſolet.

Fauces exulcerati cum febre malum, verùm ſi aliud ſuperveniat ſignum eorum, quæ diximus, peſſima eſſe, prædicere oportet, cum periculo eſſe hominem. Hip. 2. *progn.* Hæc nàmque exulceratio à pravâ, & malignâ cauſâ generatur, & periculoſa eſt, & cum illâ non poſſunt non apparere alia ſigna prava. Oportet itaque alia ſigna conſiderare, & ſi aliquod aliud pravum appareat, mortis periculum prædicere.

Multa corporis jactatio, anxietàs, & inquietudo in febre acuta mala; oſtendit enim humorum feritatem, & turgentiam, qui cùm tenues ſint, & valdè mobiles, & vehementer in corpore agitentur, fit, ut maximum immineat periculum, ne in principes irruant partes, & pernicioſum producant effectum. Jactatio, anxietas, & inquietudo multa de morte exhibent præſagia, ut ſi æger varias decubitûs formas mutet, nec uno loco quieſcat, ſed variè ſe jactet, ac moveat, modò ſe attollat, modò dejiciat, modò in latus, modò in ventrem, modò in dorſum decumbat, nec ullam ſervet figuram, dummodò criſim non præſagiat; *Si ſeipſum æger continere non valens, ſubindè ad pedes delabatur, funeſtum, Hip.* Significat enim virtutem animalem eſſe propemodùm extinctam, ut corporis pondus regere, aut ſuſtinere non poſſit, undè illud propriâ gravitate ad inferiora prolabitur. Pernicioſum etiam eſt pervolvere ſe ad marginem lecti, ac primùm pedes excludere, deindè corpus erigere, niſi cohibeantur, vel excidere, vel ſurgere; obſcurum enim delirium, & adeò funeſtum oſtendit, ut ex hoc ſigno nemo convaluit.

Stillæ ſanguinis è naribus paucæ effluentes malæ, ſicut & quælibet excretio exigua, & in paucâ quantitate, vel poſtquàm apparuerit, illicò ceſſaverit; denotat enim naturam in opere decumbentem vel ex ſucci malitiâ, aut ejuſdem mole proſtratam: ſiquidèm omnis excretio in morbis acutis, quæ inchoatur tantùm, & non perficitur, maximè damnatur ab Hip. quia major eſt ſecuritas in febribus, in quibus natura nihil excernit, quàm in quibus pauca, & inutilia. Adde, quòd nulla apparente ſtillâ, materiæ beni-

benignitas eluceſcit, quæ inepta eſt ante tempus naturam irritare.

Nares præter modum dilatatæ in morbo acuto periculum portendunt; denotât enim magnam facultatis animalis imbecillitatem, quæ cùm thoracem ſufficienter dilatare nequeat ad ſummum temperandum incendium, in dilatatis naribus compenſare conatur, ut per illas aër copioſior attrahatur.

Quid per actiones vitales in febribus malignis de ægri ſalute, & morte præſagiendum ſuo ordine dicemus: Cordis palpitatio, ſyncope, vel lipothymia in hiſce febribus ſummum vitæ prænunciant periculum, ſive cor per conſenſum, ſive per eſſentiam afficiatur; indicant enim vitalis facultatis dejectionem; & cor in anguſto eſſe poſitum à causâ malignâ, & rarò mortem effugiunt, ſed citò ob ſpiritûs exolutionem intereunt.

Reſpiratio præternaturalis peſſima eſt, undè *Hip.* 4. *aph.* 50. inquit: *Ubi in febre non intermittente difficultas ſpirandi, & delirium acciderit, lethale*; quia duo vitæ principia cor nempè, & cerebrum vehementer læſa ſunt, & ad mortem conjurant, utraque autem paſſio, ſpirandi ſcilicèt difficultas, & delirium diù perſiſtere debent, ut lethalia dicantur: nàm in perturbatione criticâ utrumque ſalutariter interdùm contingit. Magna, & rara reſpiratio cum febre acutâ peſſima; delirium enim vel præſens eſt, vel imminet, mens námque à ſpecierum ubertate valdè occupata eſt, quæ in delirio repræſentantur, facultatem muſculos thoracis moventem aliò avertit, ut non fiat reſpiratio, niſi magnâ urgente neceſſitate, undè rara efficitur, ſed raritas magnitudine compenſatur. Hac eâdem etiam ratione melancholici, & amantes non rarò hujuſmodi reſpirationem magnam, & raram habent, quia profundis defixi cogitationibus reſpirare obliviſcuntur. Frigida ſpiratio in morbis acutis proximam mortem ſignificat; indicat enim caloris nativi extinctionem.

Quò ad actiones naturales læſas: *Dejecta omnino in morbis appetentia, valdè periculoſa.* Quibus cum ſtrepitu alimenta in ventriculum deſcendunt, ut in puteum projici videantur, malum; ſignificat enim œſophagi fibras eſſe reſolutas, ut deſcendentia alimenta continere nequeant, & ad ventriculum veluti manu ducere, ut in naturali deglutitione fit.

Si quis in laborioſâ febre ſingultiat, morbo laborat peſſimo, 1. *coac.* 47. fit enim ſingultus à malignis humoribus interiorem ventriculi tunicam vellicantibus, quæ ad eorum expulſionem inſurgit, & ferè nullus febre malignâ correptus, cui ſingultus ſupervenit, ſervatur.

Vomitus paucus, & laborioſus in acutâ febre, malus; quæ enim decretoria ſunt, exigue non ſecernuntur, ſed quæ ità evacuantur, omnia duorum alterum ſignificant, aut materiæ copiam, quam natura tolerare nequit, & ex eâ aliquid ſymptomaticè effunditur, vel naturæ imbecillitatem, quæ ſuperflua fruſtrà expellere nititur. *Vomitus ſynceri, & permiſti in acutis febribus, mali*, 10. *Prorhet.* Nàm humor ſyncerus non tantum eſt crudus, ſed etiam incoctilis, & omnem coctionis actum, & poteſtatem excludit, cujus generatio vel

particularis alicujus vitio fit, vel fervore, & incendio febrili, exhauſtâ aquosâ, & ſerosâ parte: ideóque in acutâ febre magnum intûs incendium latere oſtendit, plerúmque à naturâ invincibile. Sic vomitus variegati, ex multis humoribus conſtantes mali. Vomitus porraceus, æruginoſus, lividus, niger, aut fætidus lethalis. Itèm dejectiones ſynceræ in morbis acutis peſſimæ. Pingues, viſcoſæ dejectiones lethales. Spumoſæ dejectiones in febribus acutis malæ. In febre vermes prodire, malum, tàm vivos, quàm mortuos, potiſſimùm ſi ſoli, & ſine ſtercore exeant. Si lumbrici in morbi declinatione exeant cum excrementis, apparente coctione, bonum.

Uberior alvi dejectio in quolibet morbo, mala, vires námque maximè reſolvit, & naturam proſternit, & animæ defectionis periculum imminet. At ſi cum ventre tumido, & creſcente efferatur, peſſima; ſignificat enim nativi caloris exolutionem, undè cruditates, & multi flatus generantur, quibus venter intumeſcit. Paucæ dejectiones, vel quæ ſtatim ubi incæperint, ſiſtuntur, malæ; paucæ enim inutiles ſunt, nec ad morbi cauſam tollendam ſufficiunt: at ſi incæperint, & cohibeantur, ſignificat pravos humores, qui per inteſtina ferebantur, aliò eſſe converſos, ubi gravem noxam inferre poſſent. Liquida dejectio, quæ cum morbo aucto incipit, & cum eodem perſeverat, mala. *Alvi dejectiones vitellinæ, virides, æruginoſæ, nigræ, aut valdè fætidæ, malæ. 2. progn.*

Urinæ in febribus malignis, atque peſtilentialibus ſubſtantiâ, colore, & contentis urinæ ſanorum ſimiles exitioſæ; denotant enim venenatam qualitatem, & nihil ſuccorum noxiorum per urinas excerni, quod ſummè perniciosum eſt. Urina, quæ inſcijs ægrotis, & non recordantibus mingitur, peſſima; vel enim cerebrum valdè læſum ſignificat; vel partium naturalium robur extinctum, ut ſuas functiones ampliùs exercere nequeat. Urina, quæ craſſa, turbida, & confuſa meijtur, deindè per ſeipſam clara evadit, & limpida, bona; ſignificat enim victoriam naturæ ſecernentis heterogenea, & quod ſibi noxium eſt, expellentis, & eò magis, ſi poſt hujuſmodi clarificationem craſſior pars in fundo ſubſideat alba, lævis, & æqualis. Urina, quæ clara meijtur primùm, deindè verò poſt aliquod tempus conturbatur, bona; denotat naturam coctionem inchoâſſe, & illius inſigne rudimentum edidiſſe. Urina craſſa, turbida, taliſque permanens, ut igni appoſita clareſcere non poſſit, mala; Si vires fuerint conſtantes, chronicum ferè morbum oſtendit; Si imbecillitas adſit, ægri mortem prænunciat: fit enim ex crudorum, & craſſorum humorum copiâ, quos multi flatus ijs permiſti conturbant, & exagitant, atque ità ſi vires ſint debiles, periculum eſt, ne ab hujuſmodi humorum copiâ ſuffocentur; ſi verò validiores ſint, longo indigent tempore, ut materia illa concoquatur, & edometur. Urina, quæ turbida mingitur, & talis permanet cum fœtore inſigni, peſſima; ſignificat in veſicâ, aut alijs vicinis partibus gangrænam adeſſe. Urina nigra in morbo acuto apparens, perniciosa. Denotat inſignem humorum

torre-

torrefactionem, quæ in atræ bilis naturam eos degenerare facit, undè lethales producuntur effectus. Urinæ ſubſiſtentes in morbis acutis perniciosæ; talis enim urinæ ſuppreſſio fit vel ab igneo calore ſerum ſanguinis prorsùs abſumente, vel à naturalium functionum extinctione. Urinæ ſedimenta livida, aut nigra, peſſima. Enæorema divulſum, inæquale, aut nigrum, malum. Nubecula juxta urinæ ſuperficiem circuli modo evecta in morbis acutis, peſſima; inſtantem denotat phrenitidem, & ex eâ mortem. Urina pinguis, oleaginoſa, nigra, & livens cum ſedimento nigro, vel liveſcente certum exitium pronunciant.

Sudores quoque ſæpè in febribus accidunt, & ipſi etiam ſalutem, vel mortem prænunciant. Sudores, qui cum manifeſtæ coctionis ſignis die critico, & rigore præcedente, ex toto corpore, calidi, copioſi, ſtillantes, & cum vapore erumpunt, & quibus febris, vel perfectè ſolvitur, vel admodùm imminuitur. Ex his boni ſudoris conditiones, & regulas elicimus; bonus itàque ſudor ſex conditiones habere debet, quarum *Prima* eſt, ut ante ſudoris eruptionem coctionis ſigna apparere debeant. *Secunda*, ut boni ſudores die critico erumpant. *Tertia*, ut boni ſudores criticum aliquem ſequantur rigorem; natura ſiquidèm cùm è venis tenues, acutoſque humores detrudit, & in corporis habitum propellit, vellicatis partibus ſenſibilibus, quas illi humores prætergrediuntur, rigorem concitat cum partium extremarum refrigeratione, rigorem verò, & refrigerationem, ſi natura ſatis robuſta fuerit, calore foras erumpente, febris acuta, & magna conſequitur, cujus calore humores extenuati in copioſum reſolvuntur ſudorem. *Quarta*, ut ſudores copioſi ſint, & calidi, atque ex toto prorumpant corpore. Tunc enim robuſtam denotant facultatem, cùm æquè per omnes corporis partes calorem diffundat, ipſoſque ſuperfluos humores in ſudorem digerat, & æquè per omnes partes reſolvat; quòd ei quidèm prælanguidæ non succedit, aut cùm maligno laborat morbo: ſudores enim tunc inæqualiter vacuantur, in quibuſdam partibus plùs, in quibuſdam parùm, vel nihil. *Quinta*, ut ſudor ſtillans effluat, & cum vapore; oſtendit enim naturam pravis humoribus dominari, eoſque valdè ad ſuperficiem expellere. *Sexta* tandèm, ut ex eo ſudore morbus tollatur, vel admodùm minuatur.

Ex allatis boni ſudoris notis faciliùs, qui mali ſunt, ſudores innoteſcunt, ac proindè ſudores in morbi principio apparentes, mali; in principio nàmque omnia ſunt cruda, & nihil poteſt ſalutariter excerni, niſi priùs debitè concoctum ſit. Idcircò vera eſt hæc doctrina de omni evacuationum genere, quæ in principio morbi nunquàm poſſunt eſſe ſalutares. Sudores, qui die non critico contingunt, mali; ſunt enim ſymptomatici, à vi morbi concitati, qui enim à naturæ motu benè operantis fiunt, diebus tantùm criticis contingunt. Si inter ſudandum horror, vel rigor ſæpiùs recurrat, malum; Novus iſte naturæ conatus magnam illius perturbationem denotat, quæ

non poteſt propoſitam evacuationem convenienter perficere, ſed denuò inſurgit cum magno virium, & vitæ periculo. Undè *ſect.* 7. *aph.* 4. *A ſudore horror non bonum.* Sudatiuncula omnis præcipuè, quæ circa caput, & cervicem apparet, mala. Hæc ſudatiuncula plerùmque contingit ob magnam imbecillitatem virium, quæ humores circa cutem exiſtentes continere nequit, ut videre eſt in ſyncope, ubi exiguus ſudor circa caput, collum, aut pectus emanat, aut etiam in moribundis talis ſæpenumero ſudor contingit, qui Diaphoreticus vulgò nominari ſolet. *Frigidi ſudores cum acutâ quidèm febre, mortem: cum mitiori autem, longitudinem morbi ſignificant. aph.* 37. *ſect.* 4. Frigidi ſudores fiunt à calore naturali partium ſolidarum penè emortuo: cùm nimirùm ſudor ob calorem febrilem intùs ferventem erumpens in partibus exterioribus calore naturali jàm deſtitutis refrigeratur. Et quidèm ejuſmodi ſudores ſemper mali ſunt, quomodocúmque erumpant, ſeu copioſi, ſeu pauci, ſeu ex toto corpore, ſeu ex capite, collo, pectore: perniocioſiores tamen, qui circa caput ſolùm, aut extremas partes conſpiciuntur. Sudor, qui cùm erumpere cœperit, ſtatim deſinit, malus; ſignificat enim naturam excretionem moliri, & præ imbecillitate non poſſe opus complere. Sudores aſſidui, ſive modici illi, ſive copioſi in febre acutâ, mali; denotant enim naturę imbecillitatem, quæ humores retinere non poteſt, ideóque qui continenter ſudant, ſed modicè, ſi evaſerint, diù ſaltèm ægrotare ſolent: At ſi crebrò magnam ſudoris copiam profundant, palam eſt non multò poſt eorum virtutem reſolutam iri. Addimus, quod ſudores quicumque qui per plures dies perſeverant, ſymptomatici ſunt, quia critici intra unum diem abſolvuntur. Sudor, qui non effluit, ſed inſtar granorum milij in cute apparet, malus; hujuſmodi námque ſudor in capite, aut cervice tantùm apparere ſolet per ſyncopes, aut alias virium exolutiones, quæ copioſum ſudorem effundere non poſſunt, ſed exiguum tantùm, qui in tales globulos granis milij ſimiles efformatur. Fœtidi ſudores in morbo acuto peſſimi; ſummam enim corruptelam ſignificant, quæ naturalem corporis œconomiam deſtruit, & evertit. Sudor multus in febre acutâ apparens, eam non imminuens, malus; oſtendit enim humorum multitudinem, quam natura difficilè ſuperare poteſt, & non niſi longo pòſt tempore, quod in morbis acutis non conceditur: ideóque periculum eſt, ne natura ſuccumbat, antequàm coctionem perficere potuerit.

Reſtat tandèm, ut advertamus, quæ mortis, vel ſalutis ſigna exituræ præſagiant: Maculæ purpureæ, quantùm eſt, ex vi coloris ſalutem portendere ſolent, cùm plures ſunt, majores, & coloris benignioris, ità & albicantes, & ſubpallidæ, quoniam mitiores ſuccos peccantes denunciant, & criticè erumpunt, ac naturæ victoriam oſtendunt. Si verò pauciores, minores, & pravi coloris, ut violaceæ, virides, vel lividæ, aut nigræ, ſymptomaticè excernuntur, & naturam ſuccumbere ſignificant, & certam mortem ſemper pronunciant. Prætereà ſi poſtquàm apparuerint, & re-

retro ceſſerint, peſſimum ſignum eſt; indicant enim materiam morbificam ad interiora refluere, & mortis formidinem augent, & eò magis ſi in exiguâ quantitate fuerint, nec alia ſigna ſalutaria habeant annexa. Exanthemata in varijs partibus apparentia majoris malignitatis ſoboles ſunt, quàm maculæ purpureæ, atque adeò majus portendunt periculum.

Tertiò attèndenda ſunt coctionis ſigna, quibus etſi non ſit fidendum, cùm ſucci maligni coctionem non admittant, tamen ſi cum aliijs annectantur ſalubribus ſignis, ſalutem portendere ſolent; ſemper autem in hujuſmodi caſibus generalis conſtitutio attendenda eſt, quæ ſi utplurimùm ad ſalutem terminatur, bonus ſperandus erit exitus: ſi verò ad mortem, nequaquàm erit fidendum.

Non incongruum erit hîc in prognoſis calce, ea ſigna, quæ proximam animæ exhalationem arguunt, ſubnectere, præter ea, quæ notavimus, ut cùm mors præ foribus adſit, domeſtici magis curent patres ſpirituales vocare, qui præſtò ſint in animæ auxilium.

Frigida ſpiratio in morbis acutis proximam mortem ſignificat, denotat enim caloris nativi extinctionem. Si corpus adeò grave eſt, ut ungues, ac digiti lividi ſint, expectanda continuò mors eſt. *Ungues nigri, digiti pedum frigidi, nigri, demiſſi, vel proclinati mortem proximam eſſe portendunt. Hip. 8. aph. 12. Si oculi caligant, vel lucem averſantur, qui ſomno multo, & æſtu detinetur, extra ſpem eſt.* aph. 15. *facies*, quàm Hip. penicillo deſcribit, quæ *Hippocratica* vocatur, mortem ante oculos denotat: *fuerit autem ſanè facies hujuſmodi, oculi concavi, nares acutæ, collapſa tempora, aures frigidæ, & contracta, cutis in fronte dura, intenſa, & arida, color pallidus, vel niger, lividus, aut plumbeus.* Quæ omnia ex peſſimis cauſis internis contingere ſolent.

Peſſima eſt reſpiratio, quæ fit cum ſtertore, qui omnibus ferè morientibus accidit, ut aliquandò ante mortem in guttute quædam veluti ebullitio, fervor, ſeu ſtrepitus audiatur (Italicè hic *ſpera* vocatur): quicumque igitur morbo ingraveſcente, ſtertor pertinaciter perſeverat, & intenditur, proximi ſunt morti, & unum, aut alterùm diem ante obitum apparere ſolet, & ægrum veluti laqueo ſuſpendit; ſignificat enim extinctam omninò facultatem, quæ excrementa ab aſperâ arteriâ, & faucibus excernere nequit. Eſt tandèm etiam morti proximus, & extra omnem vitę ſpem poſitus æger, tunc cùm inferior venter à ſuo motu quieſcit, & thorax tantùm ſe movet, & hoc ceſſante, ſcapulæ cum claviculis, nariumque pinnis moventur, & his tandèm motu quieſcentibus, mentum per tres vices movetur, & tunc de ægri vitâ conclamatum eſt.

Curatio.

Cùm continuarum febrium lædendi modus non ſit in omnibus unus, & idem, & ex lęſionis, ſymptomatumque modo indicatio pro curatione deſumi debet, regulam tradamus oportet, cujus

cujus uſu in curationis indicatione deſumenda eſt, ne error committatur; ſciendum itàque eſt, quòd ſuccus nutrimentalis, dùm degenerat, & in continuæ febris fomitem tranſit, in quatuor differentijs eſſe poteſt; Primò, ſi quantitate, & qualitate ſui pravâ eò naturam in ſolidis partibus opprimit, ut earum motus non ſolùm depravet, ſed etiam retardet, fereque aboleat; Secundò, ſi quantitate paucus, qualitate peſſimus, idem præstabit. Tertiò, ſi quantitate multus, qualitate verò non adeò pravâ, naturam gravabit, ſed non adeò ſubvertet; Quartò, ſi tandèm neque quantitate, neque qualitate adeò pravus, ipſam naturam irritabit, ſed non opprimet.

Primò, & ſecundo modo eas febres pariet ſuccus nutrimentalis, qua continuas cum accidentibus appellavit Galenus, medici communiter malignas indigitant.

Tertiò, & quarto modo eas concitabit febres, quas Galenus continuas abſque accidentibus appellavit, medici communiter continuas ſub typo duplicis tertianæ malignitate carentes indigitare ſolent.

Uniuſcujuſque modi ex quatuor aſſignatis ſigna, & ſymptomata docuimus, ut certa, & non ſcrupuloſa ex eorum cognitione norma curationis emergat. Si quantitate multus, & in peſſimam qualitatem degeneratus ſit ſuccus nutrimentalis, ex eo quia aliqua ex ſuprà enumeratis diſpoſitionibus præceſſerit, aſſignavimus ſigna.

Hoc febris genus ſicut & aliarum duplici debellatur præſidio, diætetico ſcilicèt, & pharmaceutico; diæteticum in ſex rerum non naturalium regimine conſiſtit, & quòad primum.

Aër ſit purus, ſerenus, lucidus, & temperatus, & ſi talis naturâ non ſit, ſaltèm arte paretur: ſit itàque ex calido temperatus. Nimis calidus vitandus, quia febrili combinatus magnum incendium, & ſuffocationem, vel ſaltem ex ſpirituum reſolutione maximam virium imbecillitatem pareret; frigidus maximè arcendus, poros námque occludit, & diaphoreſim inhibet, quæ in hoc febris genere ſummoperè medicamentis promovenda eſt, imò omnes ægri febre malignâ laborantes, aëri frigido ſe exponentes, omnes moriuntur, ut pluribus compertum eſt exemplis.

Cibus debet eſſe rarus, & paucus, ſed optimus, & facilis coctionis, qui non faciliter corrumpatur, talis erit panis contritus in pulli juſculo excoctus, à carne omninò abſtinendum, nàm in hujuſmodi febribus vis ventriculi digeſtiva ferè penitùs adimitur & caro in peſſimam abit corruptionem, & cadavereſcit; ſorbitionibus itaque potiùs, quàm cibis ſolidis alendos eſſe ægrotos inquit *Hip. aph.* 11. *ſect.* 2. *facilius eſt impleri potu, quàm cibis*. Ejuſmodi enim diæta naturæ magis convenit, citiùs námque reficitur natura his, nec revocatur à pugnâ, quam cum morbo inivit. Vitanda plurium ciborum ingurgitatio, ne in febrilem degeneret materiam, quia qui tali laborant febre *Corpora* habent *impura, & quò magis nutries, eò magis lædes. ſect.* 2. *aph.* 10. Medicus, & adſtantes in ægri incolumitatem conſpirare debent, aliter ſi adſtantes, quæ medicus præſcribit, aut omittunt, aut intempeſtivè adhibent,

aut

aut inconſulto medico aliquid circa ægrotum moliuntur, certè in ægri vitam conjurant. Verumenimveró noſtrates mulierculæ, quæ ægrotis inſerviunt, affines, & amici, qui ægrum adeunt, ad vires ſuſtentandas, ut nugantur, pluribus, & varijs edulijs, ac crebrò in eorum perniciem infarcire ſolent. Verùm victûs ratio virium incolumitatem, & per accidens curationem reſpicit. Non tantùm mulierculæ inſimulandæ ſunt, ſed etiam medici, qui politici evaſerunt, nimium ægrotis indulgentes, & tantùm ſtudent, ut nobilibus, & plebeis placeant, ac de ægroti viribus ſolliciti eſſe videantur, quarum conſervatio non ex nimiâ eduliorum ingurgitatione, ſed ex exactâ diætâ, & commodâ remediorum adminiſtratione dependet, nec quod ingeritur, ſed quod digeritur, nutrit, nec cibus, aut potus eſt graviorum morborum medela, ſed medicaminum eſt ſanatio. Febrientium ventriculus unà cum toto ægroto, febris nàmque morbus univerſalis eſt, nec natura materiam morbificam, & cibum ſimul concoquere poteſt, ſed deficit ambobus, & interim materia febrilis cumulatur, & ob alimentorum copiam læditur digeſtio, fermentatio corrumpitur, febrili cauſæ fomentum, & fomitem præbet. Hinc *Hip. aph.* 55. *ſect.* 7. inquit: *Si quis febricitanti cibum præbeat, quem ſano exhibet, valenti robur, ægrotanti morbus fit.* Infarciunt febrientes carnibus contuſis, quæ in nidoroſam, & cadavericam tranſeunt corruptionem, itèm juribus conſumptis, ovis ſorbilibus, teſtibus pullorum, avium, caponum, vitulorum aſſatis, vel elixatis cum endivia, cicorio, aut borragine, & pro ſecundâ menſâ fructibus, & bellarijs non ſine inſigni multorum pernicie, & morte. Ità *Aſclepiades* Romæ olim ægris balnea, vinum, carnes, & quicquid gratum, & optatum erat, concedebat, & ſic Civium Romanorum mentes mirabili artificio ad ſe trahebat non ſine diſcrimine, & morte. In acutiſſimis ergò ut plurimùm quatuor primis diebus tenuiſſimus requiritur victus, procedente verò tempore pleniuſculo utendum eſt. Non poſſumus non commendare Turcas, qui ſtatim ac in febrem incidunt, per tres dies neque cibum, neque potum aſſumunt, & perfectè abſque medicis curantur. Sed hîc obſervari debet anni tempus, ætas, & morbus, quibus in febribus expedit, aut non, juxta *aph.* 17. *ſect* 1. *Quibus etiam ſemelne, an bis, & plus, minuſvè, & gradatim præbere cibum conveniat, ſpectandum. Dandum etenim aliquid tempori, regioni, ætati, & conſuetudini.* Fructus horarij, & omnes, aut ex fructibus parata, & olera, fermentando ſunt nocua; nàm omnia, quæ augere, & ciere fermentationem poſſunt in febribus nocent. Mellita, ſaccharata, alimenta nimis ſalita, & aromatica quæcumque in febribus inſigniter lædunt; hæc enim admodùm fermentativa ſunt adeóque fermenteſcendo fermentationem præternaturalem intendunt, & febrem adaugent. Non impellendi ſunt febricitantes ad cibum neque blanditiis, neque minis, aut quovis alio modo, quia alimenta quæcumque citra appetitum, & cum nauſeâ ingeſta non digeruntur, ſed putreſcunt, & ſcorias febriles adaugent, undè in continuis febribus ad aliquot dies nihil comeda-

cujus uſu in curationis indicatione deſumenda eſt, ne error committatur; ſciendum itàque eſt, quòd ſuccus nutrimentalis, dùm degenerat, & in continuæ febris fomitem tranſit, in quatuor differentijs eſſe poteſt; Primò, ſi quantitate, & qualitate ſui pravâ eò naturam in ſolidis partibus opprimit, ut earum motus non ſolùm depravet, ſed etiam retardet, ferèque aboleat; Secundò, ſi quantitate paucus, qualitate peſſimus, idem præſtabit. Tertiò, ſi quantitate multus, qualitate verò non adeò pravâ, naturam gravabit, ſed non adeò ſubvertet; Quartò, ſi tandèm neque quantitate, neque qualitate adeò pravus, ipſam naturam irritabit, ſed non opprimet.

Primò, & ſecundo modo éas febres pariet ſuccus nutrimentalis, quas continuas cum accidentibus appellavit Galenus, medici communiter malignas indigitant.

Tertiò, & quarto modo eas concitabit febres, quas Galenus continuas abſque accidentibus appellavit, medici communiter continuas ſub typo duplicis tertianæ malignitate carentes indigitare ſolent.

Uniuſcujuſque modi ex quatuor aſſignatis ſigna, & ſymptomata docuimus, ut certa, & non ſcrupuloſa ex eorum cognitione norma curationis emergat. Si quantitate multus, & in peſſimam qualitatem degeneratus ſit ſuccus nutrimentalis, ex eo quia aliqua ex ſuprà enumeratis diſpoſitionibus præceſſerit, aſſignavimus ſigna.

Hoc febris genus ſicut & aliarum duplici debellatur præſidio, diætetico ſcilicèt, & pharmaceutico; diæteticum in ſex rerum nonnaturalium regimine conſiſtit, & quòad primum.

Aër ſit purus, ſerenus, lucidus, & temperatus, & ſi talis naturâ non ſit, ſaltèm arte paretur: ſit itàque ex calido temperatus. Nimis calidus vitandus, quia febrili combinatus magnum incendium, & ſuffocationem, vel ſaltem ex ſpirituum reſolutione maximam virium imbecillitatem pareret; frigidus maximè arcendus, poros námque occludit, & diaphoreſim inhibet, quæ in hoc febris genere ſummoperè medicamentis promovenda eſt, imò omnes ægri febre malignâ laborantes, aëri frigido ſe exponentes, omnes moriuntur, ut pluribus compertum eſt exemplis.

Cibus debet eſſe rarus, & paucus, ſed optimus, & facilis coctionis, qui non faciliter corrumpatur, talis erit panis contritus in pulli juſculo excoctus, à carne omninò abſtinendum, nàm in hujuſmodi febribus vis ventriculi digeſtiva ferè penitùs adimitur & caro in peſſimam abit corruptionem, & cadavereſcit; ſorbitionibus itaque potiùs, quàm cibis ſolidis alendos eſſe ægrotos inquit *Hip. aph.* 11. *ſect.* 2. *facilius eſt impleri potu, quàm cibis.* Ejuſmodi enim diæta naturæ magis convenit, citiùs námque reficitur natura his, nec revocatur à pugnâ, quam cum morbo inivit. Vitanda plurium ciborum ingurgitatio, ne in febrilem degeneret materiam, quia qui tali laborant febre *Corpora* habent *impura, & quò magis nutries, eò magis lædes. ſect.* 2. *aph.* 10. Medicus, & adſtantes in ægri incolumitatem conſpirare debent, aliter ſi adſtantes, quæ medicus præſcribit, aut omittunt, aut intempeſtivè adhibent,

aut

aut inconſulto medico aliquid circa ægrotum moliuntur, certè in ægri vitam conjurant. Verumenimverò noſtrates mulierculæ, quæ ægrotis inſerviunt, affines, & amici, qui ægrum adeunt, ad vires ſuſtentandas, ut nugantur, pluribus, & varijs edulijs, ac crebrò in eorum perniciem infarcire ſolent. Verùm victûs ratio virium incolumitatem, & per accidens curationem reſpicit. Non tantùm mulierculæ inſimulandæ ſunt, ſed etiam medici, qui politici evaſerunt, nimium ægrotis indulgentes, & tantùm ſtudent, ut nobilibus, & plebeis placeant, ac de ægroti viribus ſolliciti eſſe videantur, quarum conſervatio non ex nimiâ eduliorum ingurgitatione, ſed ex exactâ diætâ, & commodâ remediorum adminiſtratione dependet, nec quod ingeritur, ſed quod digeritur, nutrit, nec cibus, aut potus eſt graviorum morborum medela, ſed medicaminum eſt ſanatio. Febrientium ventriculus unà cum toto ægrotat, febris nàmque morbus univerſalis eſt, nec natura materiam morbificam, & cibum ſimul concoquere poteſt, ſed deficit ambobus, & interim materia febrilis cumulatur, & ob alimentorum copiam læditur digeſtio, fermentatio corrumpitur, febrili cauſæ fomentum, & fomitem præbet. Hinc *Hip. aph.* 55. *ſect.* 7. inquit: *Si quis febricitanti cibum præbeat, quem ſano exhibet, valenti robur, ægrotanti morbus fit.* Infarciunt febrientes carnibus contuſis, quæ in nidoroſam, & cadavericam tranſeunt corruptionem, itèm juribus conſumptis, ovis ſorbilibus, teſtibus pullorum, avium, caponum, vitulorum aſſatis, vel elixatis cum endivia, cicorio, aut borragine, & pro ſecundâ menſâ fructibus, & bellarijs non ſine inſigni multorum pernicie, & morte. Itá *Aſclepiades* Romæ olim ægris balnea, vinum, carnes, & quicquid gratum, & optatum erat, concedebat, & ſic Civium Romanorum mentes mirabili artificio ad ſe trahebat non ſine diſcrimine, & morte. In acutiſſimis ergò ut plurimùm quatuor primis diebus tenuiſſimus requiritur victus, procedente verò tempore pleniuſculo utendum eſt. Non poſſumus non commendare Turcas, qui ſtatim ac in febrem incidunt, per tres dies neque cibum, neque potum aſſumunt, & perfectè abſque medicis curantur. Sed hîc obſervari debet anni tempus, ætas, & morbus, quibus in febribus expedit, aut non, juxta *aph.* 17. *ſect.* 1. *Quibus etiam ſemelne, an bis, & plus, minuſvè, & gradatim præbere cibum conveniat, ſpectandum. Dandum etenim aliquid tempori, regioni, ætati, & conſuetudini.* Fructus horarij, & omnes, aut ex fructibus parata, & olera, fermentando ſunt nocua; nàm omnia, quæ augere, & ciere fermentationem poſſunt in febribus nocent. Mellita, ſaccharata, alimenta nimis ſalita, & aromatica quæcumque in febribus inſigniter lædunt; hæc enim admodùm fermentativa ſunt adeòque fermenteſcendo fermentationem præternaturalem intendunt, & febrem adaugent. Non impellendi ſunt febricitantes ad cibum neque blanditiis, neque minis, aut quovis alio modo, quia alimenta quæcumque citra appetitum, & cum nauſeâ ingeſta non digeruntur, ſed putreſcunt, & ſcorias febriles adaugent, undè in continuis febribus ad aliquot dies nihil comeda-

ârctè interdicitur, cùm febris in eorum ſententiâ non ſit, niſi merus calor, & ab Hippocrate ignis vocatur, ac proindè febricitanti vinum præbere eſt veluti oleum ad extinguendum ignem: ſed peſſimo utuntur conſilio, nàm calor, ſeu Hippocratis ignis in febris definitione perijt, cùm non ſit febris conſtitutivum, ſed accidentaliter conſequens, & calor, & febris ſunt radicaliter diſtincta; & conceſſo, quòd calor augeatur, non per hoc & augetur malignitas: creſcit calor, quòd vita fortiùs ad cauſæ occaſionalis expulſionem inſurgit, imò ſi caloris moleſtia vini potu increverit, virium fœnore compenſatur, quæ morborum ſunt medicatrices. Vini hauſtulum in febre malignâ nos non improbamus; eſt enim virium conſervator, & præſtantiſſimus reſtaurator: calor, qui timetur, eſt à ſpiritu volatili, in integro verò vini generoſi hauſtu vel ſcrupulus unus, vel drachma dimidia continetur: quæ noxa à tàm parvâ doſi contingere poteſt? Vinum námque eſt humanum nectar, ideòque naturæ amiciſſimum, & vitæ noſtræ analogum continet ſpiritum, eſt ſummè cardiacum, vires inſigniter conſervat, & deperditas reſtaurat; imò pars ejus ſpirituoſa nutrit, & non rarò ſanguinem adeò promovet, ut ad diaphoreſim, vel diureſim diſponat. Qui modicè in febribus vino utuntur, vires conſervant, & faciliùs convaleſcunt, qui vino non utuntur, vel naturæ beneficio evadunt, vel diù valetudinarij decumbunt. Nemo ambigit, quin peſtis ſit febris atrociſſima, acutiſſima, & celerrima, quin abſque ſudoribus, & vini meracioris potu ſolvatur. Vinum lymphaticum in febribus tanquàm valdè proficuum, malignitati maximè adverſum, & ut ventriculi languentis lenimen concedimus, verùm à nimio potu abſtinendum hortamur.

Motus, & quies modum ſervent, ne ſuccorum degeneratorum particulæ ob motum nimiùm agitentur, nimiam concipiant fermentationem, & febrem adaugeant, conveniunt tamen frequentes, & vehementes frictiones, adhoc ut natura ad noxij expulſionem excitetur. Quies magis convenit, ut continuatâ diaphoreſi corpus per inſenſilem evacuationem degeneratos ſuccos deturbare poſſit, ut priſtinus reſtituatur tonus: Verùm nimia quies nocet, particulæ námque magis torpeſcunt, & ob cunctationem pejorem nanciſcuntur naturam, quæ deindè ob nimiam copiam turgeſcunt, ſanguinem turbant, & febrem intendunt.

Somnus, & vigilia debitam ſervent viciſſitudinem, quòd ſi alterutra excedant, debitis emendentur modis; eſt tamen infeſtus ſomnus ſub primum morbi acceſſum initus, verùm poſt ſtatum multùm eſt neceſſarius, præſentim ſumpto ſudorifero, quia tempore ſomni ſudores copioſè fluunt, Et *ſomnus omnem evacuationem tollit præter ſudorem.* Itèm ſomnus poſt cibum, & horis quietioribus procuretur.

Sic animus in tranquillitate detineatur, & animi pathemata, ut in primis curæ, terror, puſillanimitas, mœror, excandeſcentia ſedulò vitentur; his enim vitam, ſanguinem, cæteroſque ſuccus alterandi vis ineſt, vel rectæ rationis moderamine ſaltem compeſcantur, aliter febriens in his in-

compeſcibilis majorem ſibi febris malignitatem comparabit, & mortem accelerabit; forti itàque ſit animo, & ſperet in Deo, & ipſe eum eripiet.

Excreta, & retenta in ſtatu naturali conſerventur, & alvus, niſi ſuum deponat onus, arte quotidiano clyſmatum, vel glandium uſu ad ſcybala deponenda proritetur, quibus addenda hiera, ut naturam ad aliquid moliendum promoveat.

Perluſtrata diætetices orâ, Chirurgiam, & Pharmaceuticam peragrandam aggredimur, & primò, an in hac febre ſanguis ſit detrahendus, ambigimus. Veteres Galenici in his febribus, præmiſſo clyſtere, ſanguinem mittunt, præſertim verò circa febris initia, aliqui non ultra quartum, alij ulteriùs, cùm vires conſtent, quia in his præter malignitatem adeſt etiam putredo, & *Saluberrimum eſſe in omnibus putridis ſanguinem mittere*, ità dictante eorum Anteſignano *Gal.* 11. *meth.* cenſent. Vel quia ut plurimùm malignitas à putredine ortum ducit, ubi autem ingens fuerit putredo, ingens quoque malignitas, & pariter erit incendium præſertim circa viſcera; quapropter ingens deſideratur ventilatio, & refrigeratio, & præcipuè ſi adſit, vel immineat aliqua interna alicujus viſceris inflammatio, quæ non rarò febribus malignis contingere ſolet. Ad duo itaque ſpectant vulgares vel ad malignitatem, vel ad putredinem; Si malignitas putredini prævaleat, minòri copiâ ſanguinem educunt: Si malignitas putredo magis quàm malignitas prævaleat, majori copia detrahunt, quia ex putridis humoribus intra venas tranſlatis maligna oritur febris, tutò phlebotomiam ſemel, bis, aut ter reiterant, donec tota putridi humoris in venis contenti ſarcina exonerata ſit, & præſertim ſanguinem fundunt, ſi ab aliquâ evacuatione ſanguineâ ſuppreſsâ ortum habuerit febris, ut in mulieribus ſunt menſtrua, in viris hæmorrhoides, vel hæmorrhagia.

Cæterùm vulgares in ſanguinis miſſione hallucinantur, & præſertim in febris principio, nàm vires, morborum medicatrices, quæ tantoperè in ſuperando hoſte tàm maligno neceſſariæ ſunt, perfringuntur, & vix deindè pro ferendo, & vincendo morbo ſufficient, & malignitas, quæ velut anguis in herbâ latebat, vires colligit, eas exſerit, & ſævitiem intendit. Prætereà febris hæc non eſt cognitu facilis, ut non tàm vulgarem, quàm etiam cordatum decipiant medicum, quia non ſtatim oſtentant pravitatem; blanditur enim hæc, & fallit canum inſtar, qui caudâ blandiuntur, non latrant, & acriùs mordent: Veluti ſirenes, quæ cantûs dulcedine ſopiunt, ſopitos demergunt, devorantque demerſos. Inſuper in febrium principio nunquàm ſanguis mittendus eſt, quia maxima adeſt humorum cruditas, & detracto ſanguine, calor imminuitur, & cruditas eò magis augetur.

Neſcimus, qua ratione in omnibus putridis ſanguinem mittere ſaluberrimum eſſe putârit Galenus; ſupponit enim ipſe ex humorum putreſcentiâ putridas oriri febres: Verùm ſi febres putridæ darentur, omnes tali laborantes febre, eſſent veluti tunc ex putri nati, & putridi abſque ullâ ſalutis ſpe interirent, quia ſecun-

dum.

dum vulgatum ſcholarum axioma: *Quod tangitur à putrido, putreſcit.* Dicant quæsò, quomodò putridum à ſano adimunt in harum febrium curatione? Venæ ſectio plethoræ, & non putredini debetur; non ſanguinis miſſione putridi humores evacuantur, ſed aliâ ope medicâ indigent. Prætereà putrid. humores vel ſunt intra venas, vel extra; ſi intra, vel in parietibus adhærent, vel cum ſanguine fluctuant; ſi in parietibus, fruſtratoria eſt ſanguinis miſſio, nàm etſi totus auferatur ſanguis, cauſa febrilis intacta remanet, imo illæſa, quia aufertur ſanguis, qui ipſam eluere, vel diſſolvere poteſt. Si in venis fluctuant, & totas occupant venas, quantum libet minutas, non proficies, ex eo quia quod remanet, eodem modo ſe habet ad vires debilitatas, ac ſe habet totus ſanguis ad vires integras. Si non totus corruptus eſt, quis pro te ſpondeat venæ ſectione corruptam tantùm partem, & non bonam extrahi? Si extra venas eſt febris cauſa, ad quid ſanguinis miſſio? forſan ad trahendam, ut vulgi volunt, illam intra venas? Quicquid ſit de hoc, certum eſt ſanguinis miſſione vires minui, & conſequenter morbum augeri. Incertum tamen eſt in vulgarium opinione ipſam juvare, quia ipſorum conf. ſſione etiam non demonſtrationes, ſed probabiles conjecturæ ſunt, quæ pro illâ afferuntur: In ambiguis autem melius eſt vires ſervare, quàm perdere. Adde, quòd febres tenuem expoſtulant victum ex quo etiam minuuntur vires, quod agnoſcentes medici, *Hippocratem, & Galenum* deſeruerunt, imò rationem, & experientiam, atque in ſtatu morborum pleno victu uti coguntur, ex eo quia venæ ſectionibus, & purgationibus ægrorum vires ſuſtulère, & magis læduntur à venæ ſectionibus afflicti ægroti, qui in ſtatu pleno utuntur victu, quam ij qui illarum tyrannidem experti non fuère, ex eo quia ob imbecilles vires concoquere benè non poſſunt; quapropter cumulantur excrementa, viæ occluduntur, per quas forſan natura criſim tentare vult, & ipſa defatigatur, undè morbo, & medico ſuccumbit. Ad id, quod dicunt venæ ſectionem conducere, ut ſanguinis maſſa ventiletur, & calor ſupprimatur, merum figmentum eſt, nàm adhoc ut ſanguis ventiletur, aëri exponi, vel intra venas aërem attrahi neceſſe eſt, quod doloſum eſt effugium, cui praxis repugnat: Nàm ubi ſanguis eſt inſigniter calidus, & in vaſis coarctatur, vix ebullitioni ſufficiens ſpatium habere poteſt, tunc ſanè quandò vena aperitur, potiùs efferveſcentia augetur, quia pro ebullitione majus adipiſcitur ſpatium. Tandèm ſuppreſſæ evacuationes, ut menſtruorum, hæmorrhoidum, vel hæmorrhagiæ, ſunt harum febrium cauſæ mediatæ, non verò immediatæ.

Venæ ſectionem in hujuſmodi febribus tanquàm noxiam, & maledictam repudiamus, quia ſanguinis effluvia, quæ calida ſunt, dùm è venis, & arteriis per corpus diffunduntur, tùm materiam reſolvere, tùm naturam ſublevare poſſunt, quæ omninò tor-

caſtros in febribus malignis curandis in ſtatu decantantur Veſicantia, taliter appellata, eo quod veſicam quandam tenuibus repletam ichoribus in partibus, quibus applicantur, excitant: componuntur autem *ex cantharidibus preparatis, ſeminibus ſinapi, euphorbio, fermento veteri, & aceto ſcillitico*, nàm horum præſidiorum ope plures ab his affectibus vindicatos fuiſſe, aut ſaltem plurimum utilitatis conſequutos quotidianæ ferè reſtantur obſervationes. Sed quoniam nullum in arte medicâ extat præſidium, quod adeò ſit tutum, ac felix, ut nullâ indigeat arte, ſed indiſtinctè in omnibus affectibus, naturis, & quovis tempore adhiberi poſſit; propterea de veſicantium uſu plurimæ ab authoribus inſtitutæ fuère diſceptationes, nùm ſcilicèt eorum uſus ſalutaris ſit, in quibus morbis, aut quo tempore conveniant, & quibus in partibus ſint applicanda, & inter plures ſignanter opus hoc aggreſſus eſt *Hercules Saxonia in ſuo opere de Phœnigmis*, quorum etiam utilitatem inſigniter commendat *Hoeferus in Hercule Medico.*

In frequenti uſu veſicantia ſunt apud Italos, Gallos, & Hiſpanos in febribus malignis, in ſtatu, ad magnitudinem thaleri, in carpis manuum, vel in pedibus ad promovendam malignitatis expulſionem, quoniam rarò ſudorifera uſurpant. Prodit ex veſicis quidam ichor, quem humorem venenatum, malignæ febris cauſam appellant, & in primis commendant tunc cùm externa frigent, & interna uruntur. Itèm in tumoribus aperiendis, præſertim malignis, in bubonibus, & anthracibus commodiſſimè tales veſicas excitare ſolent, nè venenata materia introrsùm versùs regurgitet, & ità cum præſenti ægri periculo repellatur. Similiter ad capitis affectus apprimè convenire dijudicant, in affectibus ſoporoſis, apoplexiâ, vertigine, lethargo, cato, comate, ſi hæ veſicæ in nuchâ excitentur, quoniam ibi opus eſt, ut concitetur dolor, & vigilet æger & ſi veſicantia ſint lenia, & non excitentur cum doloribus veſicæ, tunc ſine fructu adhibentur. Tùm etiam in oculorum affectibus cum fructu applicant, in ſpecie in inflammatione, lippitudine, & ſimilibus affectibus. Vel dentium doloribus applicant pone utramque aurem in ſemilunæ formam. Ad catarrhum veſicatorium cervici, & ſcapulis adhibent. Itèm tanquàm optimum præſidium commendant à capite in deſtillationibus. Tùm etiam in arthritide, & dolore iſchiadico, & ſimilibus morbis à lymphâ acidâ oriundis optimè conducunt pro evacuandâ tali lymphâ, ut ejus motus inhibeatur. Tùm quoque in hydrope, ut lympha mali cauſa evacuetur, ſed veſicantia hîc non adeò ſunt tuta, eſtò nonnulli aliquandò profuerint, quia partium calor puſillus facilè extinguitur, & gangrænam ſæpè afferre ſolent. Tùm tandèm in paralyſi, & atrophiâ, ac ſexcentis aliis affectibus, ut alimento commeatus concedatur.

Profectò hos non infimæ notæ authores circa tàm pernicioſum medicamentum deliràſſe, & inſudàſſe, ac hoſtem pro amico, & pro alexipharmaco venenum expiſcatos fuiſſe obſtupeſcimus, omnia veſicantium ingredientia ſunt malefica, & venenata, abundantque ſulphure inflammabili, nimio

nimio ſale volatili, acri, exurenti, & cauſtico, principale quorũ fundamentum ſunt cantharides. Hæc ſulphura, & ſalia mobilitate ſuâ, & volatilitate in ſanguinis maſſam ſe inſinuant, ejuſque miſtionem conturbant, febrilem calorem adaugent, mictum ſanguineum cum dyſuriâ excitant, & cum lotij ſtillicidio ſanguinem extrahunt, eroſis vaſis non ſine intolerabili ardore, & anguſtiâ; hinc perennes vigiliæ, quæruli dolores, inquietudines, virium lapſus, facultatum proſternationes, & ægrotantium clades. His cruciatibus non medela, ſed bina in die tonſorum laniena adjungitur. In tantâ ſymptomatum procellâ natura, quæ eſt morborum curatrix, in varios præternaturales tumultus agitata, à materiæ morbificæ coctione diſtrahitur, & à futurâ criſi, quam forſan moliretur impeditur. Omittimus ulcera, (ſi quandóque ægri evadant) quæ ut plurimùm tùm ob cachexiam, tùm ob malam curandi rationem ſæpè chronica, vel cachectica fiunt.

Hoc fallacis medicamenti genus corticem attingit, & nucleum intactum relinquit: corporis ſuperficiem diſcerpit, & hoſtem in centro latentem non perſtringit: centrum laborat, & inſontem laniat peripheriam: & quot ſpei lineas ducit, omnes ad mortis centrum properant. Ichor ex veſicis extillans non eſt niſi latex ſanguini innatans, in aquam mutatus, non aliter ac in ambuſtis obſervamus, nec ichor iſte eſt malignæ febris cauſa, quia per veſicantium lanienam eductus, febris, vel ſalem malignitas imminueretur, quod oppoſitum experimur. Celebrant vulgares in affectibus ſoporoſis veſicantia, ut in lethargo, caro, comate, &c. at non ſoporoſus, quia dormit, malè ſe habet, ſed quia malè ſe habet, ideò dormit, nec ſomnum impedire utile eſt, ſed ſolùm ſomni radicem tollere neceſſe eſt. Qui itaque per dolorum lanienam ſomnum ſuſpendunt, ejus radicem non tollunt, & ægrum crudeliter perimunt.

Unicam tantùm indicationem habere poſſunt veſicantia brachijs, & crucibus applicabilia, quam habet ſanguis ſcarificatâ cute cucurbitulis eductus; verùm ſi veſicantibus tantùm ſpes ſalutis infirmi reponatur, de illius vitâ actum jàm eſt. Pro ſigno, non pro horum effectuum curatione applicari poſſunt veſicantia, quia applicatis his, ſi nulla ſequatur operatio, nulla excitetur veſica, certiſſima mors expectanda eſt. Hinc etiam corporibus mortuis veſicatoria etiam fortiſſima applicata, nullam excitant veſicam; undè ſi in ægro non operentur, curatio ad mortem terminatur, ſic etiam ſi excitatâ veſicâ, nullatenùs purgatio ſequatur mors imminet, ſed hoc ſignum multoties fallax experti ſumus: Unum tantùm pro certo aſſerere poſſumus; quòd quandò locus veſicatus nigreſcit, de vitâ ægri conclamatum eſt.

Expediti à primâ medicinæ columnâ, nempè à Sanguinis miſſione, ad ſecundam tranſitum facimus, ſcilicèt ad purgans Medicamentum, quibus tota vulgarium medicina per ſanguinem, & merdam innititur: appellant enim vulgares has duas columnas duo magna præſidia; quibus indiſcriminatim omnibus in magnis morbis utuntur, & pro his inquit *Hip. Magnis morbis magna præſidia*

conveniunt. Verùm, an in febre malignâ purgans medicamentum conveniat, & quandò, maximoperè ambigimus. Eapropter dicimus nullo modo convenire, quia purgante turbata ſanguinis miſtio non tollitur, & purgatio directè cacochymiæ, non verò febri, & præſertim malignitati debetur; hæc námque antidotis ſolùm, ſeu alexipharmacis expugnatur. Si ergò conveniat, id indirectè ſolùm, & per accidens, quatenùs ſcilicèt unà cum malignitate quoque in corpore magna nutrimenti degenerati illuvies primis vijs, ſtomacho, inteſtinis &c. inhæreat ex prægreſſis erroribus in potu, cibo, cæteriſque à quibus non ſolùm malignitas fovetur, ſed etiam augetur; ſic enim degeneratorum ſuccorum ubertas minuitur, primæ viæ mundantur, natura faciliùs ſublevatur, criſeſque molitur. Id ex appetitu proſtrato, nauſeâ &c. hariolamur ventriculum à peccantibus humoribus eſſe gravatum, qui priùs evacuari debet, nàm aliàs alexipharmaca, & ſudorifera, ſi dentur, in ventriculo pravis ſuccis immiſta infringerentur, & non facilè clauſtra perrumpere poſſent.

Purgans medicamentum præter quàm in principio, primâ die, & non ultra ſecundam vel tandèm tertiam exhiberi poteſt abſque infirmi damno; in principio diximus antequàm quamcumquè excretionem aliam per cutem moliatur natura, elapſa eſt, quia occaſio præceps: ſed abſque ſpe, quod multùm prodeſſe poſſet, primâ enim, & ſecundâ die turbata, atque confuſa adeò natura non eſt, ut ad purgantis ſtimulos aliquid moliri non poſſit, quod ſaltem aliquam materiæ portionem non deturbet, id etiam ab authore aphoriſmorum inſinuatum fuit, *aph.* enim 29. *ſect.* 2. *Cùm morbi inchoant, ſiquid movendum videtur, move: cùm verò conſiſtunt, ac vigent, melius eſt quietem habere.* Et *aph.* 10. *ſect* 4. *Purgandum in valdè acutis, ſi incitet materia, & eàdem die, differre enim in talibus malum eſt.* Et generoſus eſſe debet medicus in hujuſmodi febribus, ſi cauſæ pro ijs præceſſerint, primo, vel altero die in purgante medicamine exhibendo; fieri enim poteſt, ut à purgante ſollicitata natura contra materiam febrilem inſurgat, & in poſterùm ſub illius onere torpeat, quod multùm intereſt ad morbi curationem. Caveant medici, ne quæcumque propinent purgantia in ſpecie in morbi curſu, & à quocumque apparentibus ſudoribus, petechijs, aut maculis, & à quocumque ſtimulo abſtinendum, & ne quidèm ad clyſteres, aut ſuppoſitoria accedendum ſit, quia ſic inſigniter naturæ motum retardant. Purgàntia itáque ab initio tradenda ſunt, quo planè elapſo, omittenda, fortiora nocua ſunt; nihil enim exitialius eſt, hominem febre malignâ correptum certiùs ad interitum trahit, quàm quæcumque in ſpecie ingens, & ſuperflua purgatio, ut pluries experientiâ comprobavimus. Purgantia itáque ab initio tradenda ſunt, quo planè elapſo, omittenda, fortiora nocua ſunt. Lene medicamentum eſſe debet, quod vulgares minorativum appellant; propinant iſti duo purgantium genera, minorativum unum, quod utique in harum febrium principio admittimus; eradicativum alterum, quod improbamus,

bamus, & ità vocari credimus, non quia febrem, ſed unà febrientem è viventium terrâ eradicat.

Inter medicamenta, quæ ſuccum nutrimentalem degeneratum à fibris educunt, inteſtina, & ventriculum non lædunt, & naturam non laceſſunt, primum habet locum conſerva florum perſicorum, ut

℞. *Conſ flor. perſic.* ℥. iv.

Exhibe infirmo immediatè ante prandium.

Mirabiliter etiam id præſtat *extractum catholicum*, vel ſequentes Pilulæ, ut

℞. *Pilul. de tribus Gal.* ʒj.
reduc in v. pilulas,

& infirmo exhibe. Reduci etiam poſſet in formâ potûs nobile medicamen. hoc modo:

℞. *fol. ſen. or.*
polyp. querc.
tart. pulveriſati ana ℥j.
mannæ coacta ℥iij.
cinnam. contuſ. ʒiij.
aqua font. ℔j.

fiat decoctio in vaſe clauſo, & deindè colatura abſque vehementi expreſſione, de qua

℞. ℥viij. *& in eâ diſſ.*
ſyr. flor. perſicor. vel
de ſucc. roſ. perſic. ℥iv.
m. f. p. & exhibe.

Deſcribemus nobiliſſimum, & gratiſſimum medicamentum, quæ *Manna potabilis* vocatur, vulgò hîc *Aqua Angelica*, quæ pulchrum nanciſcitur colorem, & facilè delicatulis, infantibus, & his, quibus nauſeâ premitur ventriculus, & qui ſolo aſpectu medicamentorum odorem perhorreſcunt, propinari poteſt; hæc namque adeo guſtui, & palato grata redditur, ut languentibus in delicijs ſit, ut

℞. *Tart opt pulv.* ʒvj.
bull in aqua borag. ℔j.

ad medietatis conſumptionem, coletur, & in colaturâ infunde per noctem

fol. ſen. or. ſ. ſ mund. ℥ß.

& manè factâ levi ebullitione, coletur, & diſſ. in eâ

Mannæ elect. Calabrenſis ℥iv.

Clarificetur cum albumine ovi, & trajiciatur per manicam Hippocratis. Si libet, addatur aqua cinnamoni, vel florum Namph. Aliqui addunt *ſucci limonum, vel citri portionem*, ut potio acida reddatur ad guſtatûs oblectamentum, alij in odoratûs gratiam addunt *aquam florum citri, vel aurantiorum*, *&c.*

Hac methodo omnes potiones ſolutivę clarificari poſſunt, & loco mannæ addere ſyrapia ſolutiva, confectiones, electuaria ſolutiva, &c. convenienti doſi, clarificando cum ovi albumine, & trajiciendo per manicam Hippocratis.

His lenibus purgantibus in formâ potûs in decocto ſemper admiſcent laudabiliter vulgares aliqua in pravitatis gratiam, ut ſunt *cortices citri, radix tormentillæ, ſcorzoneræ, ſcordium, ulmaria, ſucciſa, vincetoxicum, vel contrayerva, &c.* & in ipsâ potione *Tryphera Perſica unicam unam* diſſolvunt.

Initio in hujuſmodi febribus purgans exhibemus medicamentum non ad malignitatem eliminandam, nàm non habemus medicamentum purgans, quod malignitatem evacuet, ſed ob rationes ſuprà allegatas, tùm antequàm vires concidant, & ſuccorum congeries, febris, & malignitas augeantur, & latè intra corpus diſper-

pergantur, tùm antequàm caput petant, & deliria, vel lethargum &c. excitent, antequàm cor opprimant, ac ſyncopes excitentur, & ideò magis hoc faciendum ſuademus, quia in his non eſt expectanda coctio; maligni coctionem non admittunt. Verùm hanc doctrinam non in omnibus indifferenter commendamus, ſed ſolùm particulariter in aliquibus caſibus, & Primò, ſi febris valida & acuta ſit. Secundò, ut diximus, ſi magna degeneratorum ſuccorum congeries in primis vijs ſtagnet, à qua ægrum ſublevari expediat. Tertiò, ſi degenerati ſucci ab initio in motu aliquod membrum motum minentur, vel ſi aliqua turgentiæ ſpecies in corpore appareat, verùm hæc turgentia rariſſimè contingit.

Si ventriculus ſubverſione, vel nauſeâ infeſtetur, vel adhuc cibo ſit repletus, provocandus eſt vomitus, quatenùs ventriculum evacuat. Ex vomitorijs præferuntur cæteris antimonialia propter ſulphur malignitati reſiſtens. Pro vomitu itáque ciendo medicamentum proponimus, quo qui hujuſmodi febribus correpti uſi ſunt, (primâ, ſecundâ, & tertiâ die, ſed non ultra, quibus exactis, eſt potiùs febrientem necare, quàm curare) omnes mortem evaſerunt, nec unquàm nos fefelliſſe recordamur, cùm illud multoties exhibuerimus: Hoc eſt medicamentum metallicum ſpagyricâ arte paratum, quod *Mercurius Vitæ* à pharmacopolis communiter appellitatur. Circumfertur etiam in aliquibus chartulis ſub *Algorethi* nomine, ob inventoris cognomentum, qui fuit *Victorius Algorethus*. Vis hujus medicamenti ex ſulphure antimoniali dependet, quod per artificium à ſuo corpore fuit extractum, & univerſum corpus mundificandi, & naturam ſublevandi vires obtinet, nàm unico actu profuſiſſimos movet ſudores, & per ſuperiora, & inferiora ventriculi, & inteſtinorum ſaburram exturbat; hujus medicaminis effectus non admirantur niſi ij, qui illud in frequenti habent uſu: modus exhibendi hîc eſt:

℞. *Mercurij Vitæ gr.* vj.
f. ejus infuſio in
vini alb. generoſi ℥ij.

ſpatio decem horarum, ſeparetur tunc vinum à pulvere, & vinum infirmo exhibeatur.

Optimum quidèm emeticum eſt Mercurius Vitæ, ſed omnibus emeticis vehementior eſt, & eo non niſi in robuſtis, & in ſummâ virium fiduciâ utimur, & adeò potentiſſimè humores à toto corpore eradicat per vomitum, ſeceſſum, ſudorem, & urinam, & unà cum his pravitatem eliminat, ut nihil relinquat, quod recidivam faciat, & ſicut aurum integrè ab omni inquinamentorum genere purgat antimonium, ità corpus humanum ab omni impuritate abſtergit; ideòque primis diebus cùm vires vigeſcant, propinandum curamus. Sed cùm non omnibus liceat ire Corinthum, pro debilibus, & delicatulis cautè, & multâ circumſpectione in hoc exhibendo opus eſt, ac pro his *Mercurij vita* vehementia cicurari debet, ne evadat *Mercurius mortis*. Nos ex Mercurio vitæ nobiliſſimum, tutiſſimum, & blandiſſimum præparamus emeticum, quod *Hippocras emeticum* appellamus, infundendo

Mercurij Vitæ ℥iſs.

cinnam. acuti,
caryophyll. ana ʒjß.
in vin. alb. generoſi ℔ij.
& poſt levem ebullitionem clauſo vaſe in igne arena cum omnibus ingredientibus ſervatur ad uſum, & in exhibitione decantatur. Tanta eſt inexhauſta hujus noſtri Emetici virtus, ut lapidem philoſophorum æmuletur, nàm quò magis de emetico exhauries, & magis reaffundes, in infinitum, & ultrà emetica exhauritur virtus. Eſt blandum emeticum adeò tutum, ut puerulis ad cochlear unum, adultioribus ad duo, & robuſtis ad tria exhiberi poſſit; Leviter omnem ſaburram in ſtomacho, & duodeno ſtagnantem per vomitum rejectat, & lenes movet ſeceſſus: nàm trium horarum ſpatio univerſum corpus ſudore, vomitu, & ſeceſſu purgabit, & ceſſatâ medicamenti actione, quod dignoſcitur, ſi per mediæ horæ ſpatium infirmus non ampliùs vomat, cibo refocilletur ſolido, nàm liquidum facillimè revomet.

Idem præſtat, ſed non adeò efficaciter, crocus metallorum, ut

℞. *Croci metallorum* ʒj.
fiat pulvis,
infundatur in vini generoſi ℥ij.
per decem horas, vinum à pulvere coletur, exhibeatur eodem modo, quo de Mercurio vitæ ſcripſimus. Ad idem, ſed minori efficaciâ, valet *Calix chymicus ex Regulo antimonij conflatus*, ut

℞. *Vini generoſi* ℥ij.
injiciantur in calicem chymicum, ibi detineantur per duodecim horas, deindè infirmo eodem modo exhibeantur, quo ſuprà.

Eſt advertendum, quòd dùm infirmi ex dictorum medicaminum aſſumptione vomunt, ſi per vices parum calidi juſculi ſorbeant, faciliùs voment, & medicamen tolerabunt. Robuſtis, juvenibus & ætate conſiſtentibus abſque ullo ſcrupulo exhiberi poſſunt præſcripta medicamenta, cautè verò cum ijs procedendum in pueris, gracilibus, & ſenibus; iſti námque ſecuritatem, incolumitatemque in noſtro *Hippocras emetico* ſolummodò nanciſcentur.

Verumenimverò ultra ſecundam, & tertiam diem in hujuſmodi febribus purgans medicamen, vel vomitum ciens exhibere temerarium eſt, & contra antiquorum regulas, documenta, & contra ipſam rationem; nàm poſtquàm natura infirmi unum, atque alterum febris inſultum paſſa eſt, confuſa eſt in ſuis operationibus, neque agit niſi id, ad quod à morbi materiâ urgetur, & non ampliùs in ſuâ poteſtate eſt ad opportunos fines medicamentum dirigere. Præter eà per illos duos inſultus morbi materia in peniciores corporis partes ſe inſinuavit, & quia ſeparata non eſt, ſed per univerſum corpus per minima diffuſa per motum medicaminis non ſolùm non purgatur, ſed vehementiùs agitur.

In his ergò ultra ſecundam omninò medici parere debent *Hippocratis* textui 1. *aph. Concocta medicari, atque movere non cruda, modò non turgeat, & Galeni regulis in comm. ejuſdem textûs, & libro quos, & quando purgare oportet*, ſcilicèt quòd niſi in urinis coctionis ſigna appareant, interdictum ſit medicis ijs remedijs movere naturam, quæ illam urgere poſſunt ad agendum id, quod in ſtatu ſalutis agere non ſolebat; Remanet tamen

ei libertas ea conferre naturæ præſidia, quæ ad illas agendas actiones eam promovent, quas in ſalutis ſtatu exercere ſolebat, ac propterea licet medico injectionibus per ſedem inteſtinorum excrementa ſollicitare, urinam ciere, & præcipuè inſenſibilia effluvia per cutem affluenter promovere: nàm degenerato nutrimento nullum expeditius eſt ad exitum iter, quàm illud per cutis poros, in quod naturaliter inclinat, licet ergò medico hæc omnia tentare, & ſi opportunè id fecerit, morbi victoriam per naturæ criſim reportare feliciter poterit.

Notamus interdùm eſſe febrem purè malignam, & interdùm eſſe cum febre continuâ ardente conjunctam, & rarum eſt febrem ardentem eſſe, cui non ſubſit modò major, modò minor malignitas: in tali ergò caſu morbi ſunt quaſi complicati, & ad illud, quod magis urget dirigenda eſt præſertim curatio, adeóque interdùm ad malignitatem reſpiciendum eſt per alexipharmaca, interdùm febri per nobilia præcipitantia, quandóque utrique per moderata acida, aut ſulphura metallica fixa antimonialia, nàm hæc & ardentibus, & malignis conveniunt. Conſiderandum itáque, an in febribus malignis pura, ſcilicèt ſimplex adſit, an conjuncta ſit febris ardens, ut pro circumſtantiarum varietate medicamenta propinanda nunc præcipitantia, nunc ſudorifera, nunc ſola, nunc miſta invicèm variare poſſumus

Injectionum per ſedem variæ ſunt formulæ, ſed hæc erit præſtantior:

℞. Decoct. comm. q. ſ.
olei,
mell. viol. ana ℥iv.
ſalis comm. ℥j.
hieræ picræ ℥ß.
m. f. injectio.

Hoc, vel alia enemata non ſolùm in febris principio, ad primam regionem ab excrementis liberandam, ſed etiam in toto febris decurſu uſurpanda ſunt, ſi alvus non fluat ſpontè, idque ſingulis, vel alternis diebus; his enim quotidiana ſubducuntur excrementa, & quædam materiæ morbificæ portio ſenſim detrahitur. Tùm etiam humores ad partes vergentes in contraria loca, eaque naturæ conſentanea retrahuntur. Hæc clyſmata ex decocto emolliente componenda ſunt, adhibitis laxantibus benignioribus: acria, & diagrydiata, quia naturam ad excretionem nimiùm irritant, & ſæpè pernicioſos alvi fluxus inducunt, cane pejus vitentur.

Quòd ſi in morbi decurſu alvus liquida appareat, non idcircò ab enematibus abſtinendum, ſed modicè detergentibus, & refrigerantibus utendum eſt. Verùm ſi maculis, & puſtulis apparentibus fortè superveniat alvi fluxus nequaquàm ſupprimendus eſt, niſi copiâ exceſſerit, aut maculas retrocedere faciat, aut ægrotum ſenſibiliter debilitet; eſt enim quodammodò naturæ motus evacuationem ſenſibilem moliensis, & idcò cautè ſupprimendus. Cæterum tales alvi fluxus alio tempore venientes, cùm ſint ſymptomatici, ac ſubindè lethales, propterea alexipharmacis adſtringentia ſimul miſcenda ſunt, ut præcaveantur, tanquàm funeſtum ſymptoma id, quod in febribus præſertim malignis cum excretione ad cutem conjunctis notandum eſt.

 Uri-

Urinam provocant *ſpiritus vitrioli, oleum ſulphuris, ſal prunellæ, ſal abſynthij, ſal tartari vitriolatum*, ut

℞. *Tartari Vitriolati* ℨj.

in juſculo infirmo exhibe. Optimus etiam eſt *ſpiritus ſalis dulcis* ad guttas decem in juſculo propinatus. Mirabilia hæc medicamina ſunt, & præterquam quòd urinam movent, corruptioni reſiſtunt, degeneratum nutrimentum reſolvunt, diſponuntquè illud, ut Naturæ pareat.

Promovent degeneratum nutrimentum ad tranſpirandum per cutem ea omnia, quæ cardiaca communiter appellantur, uti ſunt *elixir vitæ, magiſterium perlarum, coralliorum, confectio alkermes, confectio de Hyacintho, julepus gemmatus, diamargariton frigidum &c.*

℞. *Elixiris Vitæ Quercet.* ℈j.

exhibe in juſculo, vel in ſyr. de ſcordio.

℞. *Magiſterij Perlar.* ℥ß.

propina in cochleare de acredine citri Syr.

℞. *Confect. Hyacinth. vel alkermes* ℥ß.

exhibe in vino generoſo.

Quidam recentiores perlas, margaritas, corallia, gemmas, & omnia cardiaca, in quæ hæ ingrediuntur, à penu medico prorsùs proſcribere conantur, & reverà mulierùm auribus, collo, & brachijs magis, quàm ægrotantium ſtomachis conveniunt; verùm nos non omninò inutiles in medicinâ productas, & tantùm ad mulierum cultum exiſtimamus; nàm harum præparationes in pollinem, ſalia, magiſteria &c. redactæ in aceto, limonum ſucco, ſpiritu vitrioli, vel alio menſtruo diſſolvuntur, omnis horum liquorum acrimonia dulceſcit, & infringitur. Eodem experimento hæc medicamenta internè aſſumpta degenerati nutrimenti aciditatem, humorum acrimoniam, & malignitatem demulcere, & obtundere conjectamus. Præterea quæ cardiaca communiter exiſtimantur, quodammodò vim habent diaphoreticam, ſed valdè debilem, & his ſuperandis febribus imparem; Nunc efficacia ex triplicato naturæ regno medicamenta, quibus utplurimum felici eventu utimur, trademus. Omnia erunt ſudorifica, vel ſaltem diaphoretica, quæ nutrimentum degeneratum incidunt, attenuant, & ſubtiliant, illudque à centro ad univerſale corporis emunctorium vel in ſudoris, vel inſenſilis halitûs formam evocant, vel alexipharmaca, quæ malignitatem expugnant. Hæc medicamenta medicus in promptu, & præ digitis habere debet, eaque per vices variare, ne natura uni, eidemque uſurpata nimiùm aſſueſcat, illiuſque energiam propter nimiam familiaritatem contemnat. Addimus, quòd febrium malignarum non ſemper, nec in omnibus eſt una, eademque ratio, ſed peculiari malignitatis gradu inſignita, ideòque pro corporum, anni temporis, & ſymptomatum varietate admodùm diverſa: ità ut quod uni profuerit, alteri non conferat. Ideò poſtquàm per aliquod temporis ſpatium uno uſus fuerit alexipharmaco, ad aliud, & aliud tranſire neceſſarium erit, mutatio námque medicamentorum multùm juvat, & licèt alexipharmaca in omnibus eadem uſurpari poſſint, ſubindè tamen appropriata adhibenda, aut pro ſymptomatum varietate ſpecificanda.

Hîc

Hîc notandum volumus, quò major eſt malignitas, eò frequentiùs copioſus provocandus eſt ſudor, & ter ſpatio 24. horarum propinanda ſunt medicamenta ſudorifero-alexipharmaca, ſemper tamen habito virium reſpectu, ne nempè ſit nimius, neque æger nimis eſt ſtragulis tegendus, experientia námque docuit nimis contectos cum ſudore expirâſſe. Præterea nimia, & profuſa ſudoris prolectio, ſerum nimis exhauriendo, ſanguinem coagulat, & inſpiſſat. Cùm ſanguinis maſſa à ſale acri, admodùm volatili, & realgarino (in hoc enim ſale malignitatis cauſa conſiſtit, ut de Peſtilitate dicemus) ità plus æquo ſit diſſoluta, ut propriam amittat conſiſtentiam, tunc ſal acre, volatile, & realgarinum malignitatis cauſa corrigi, & emendari debet acidis, auſteris, terreis, remedijs oleoſis permiſtis ſudoriferis, & alexipharmacis, idque eò magis, quò crebriùs ſudore coguntur ægri. Hùc referimus omnes terras ſigillatas, ipſumque adeò ſulphur minerale, aut metallicum omne, ſed ritè præparatum vitrioli, antimonij &c. Hùc etiam ſpectat *Diaſcordium*, *& Opiata alia*, quæ impetuoſorum humorum effervescentiam, & motum inhibent, ac particulas ſalinas obtundunt. Sic ad ſalis hujus acrioris correctionem faciunt ſalia volatilia blanda, & oleoſa, quatenùs ſalem volatilem, acrem, & realgarinum foras è corpore pellunt; ſic ſanguini debitam reſtituunt conſiſtentiam, & ægros debilitatos reficiunt. In ipsâ ſudoris torturâ acida ſpirituoſis miſta naribus applicentur, quæ ægros debiles nonnihil animant, ità ſunt *acetum theriacale*, *oleum cinnamomi*, *tinctura alkermes*, *aqua apoplectica acida*, *ſpiritus vini*, & ſimilia. Si inter ſudandum æger valdè ſitiat, & lingua ſit arida, juſculum ſucco citri ad gratiam temperatum propinandum, quo non tantùm ſudoris eruptio promovebitur, ſed inſuper ſalis peccantis acrimonia noxia corrigetur.

In vegetabilium Regno *Scordium* inter ſudorifera, & alexipharmaca primam ſibi vendicat ſedem, quomodocúmque uſurpetur; fiuntque ex eo julepi, ſyrupi, acetum, aqua &c. valdè commendabiles in febribus malignis tàm curandis, quàm præſervandis, & præſertim celebre eſt in morbis malignis, & peſtilentialibus *Electuarium Diaſcordij Hieronymi Fracaſtorii*, quod ità componitur:

℞. Cinnam. elect.
terræ lemniæ,
caſſ. lign. ana ℥ß:
ſcordij ℥j.
dictamn. Cretici,
tormentill.
biſtort.
gentianæ.
galbani puri,
gummi Arabici ana ℥iv.
opij Thebaici,
ſemin. acetoſ. ana ʒiß.
ſtyracis calamitæ ʒivß.
boli Armen. prep. ℥iß.
piperis longi,
zingiberis elect. ana ℥ij.
mell. opt. ℔ijß.
vini generoſi ℔ß.
ſyr. roſ. ℔j.

Miſceantur exactè, & fiat elect. ſ. a. Doſis à ℈j. ad ℥j. tàm ſolitariè, quàm cum alijs ſudoriferis, vel alexipharmacis.

macis miſceri, vel propinari poteſt.

Secundum obtinet locum *Contrajerva*, quæ planta decantata eſt contra venena, quod vocabulum herbam alexipharmacam ſignificat, quoniam illius pulvis adverſus venena præſentiſſimum eſt remedium, eaque per ſudores; aut inſenſilem tranſpirationem evacuat, & tota ſudorifera, & alexipharmaca eſt. Hæc hoſtro ſæculo ab Hiſpanis ex Indiâ occidentali allata eſt. Hanc plantam Indi ſcriptores exiſtimant commune eſſe alimentum, quo Capræcervi lapidem bezoardicum generantes veſci conſueverunt, & ex eâ præcipuè vim alexipharmacam lapidi bezoardico tribui. Doſis eſt à ℈j. ad ʒß. in formâ pulveris, quæ exhiberi cum aquâ cardui benedicti, aut cum alijs alexipharmacis, & ſudoriferis permiſceri poteſt.

Non infimum tenet locúm in abigendis morbis malignis *Scorzonera*, præcipuè quæ Viperaria nominatur ob inſignis virtutes, quas in venenis reſiſtendo per morſum ab animalibus inflictis habet, in quo nulli cedit ſimplici, & vis ejus venenis reſiſtendi alexipharmaca ſatis nota eſt; undè ejus radix quomodocumque uſurpetur, accommodatiſſima eſt morbis malignis, & peſti, eapropter in ſyrupos, electuaria, eſſentias antipeſtilentiales, acetum bezoardicum, & conſervam paratur, itèm decoctum radicis ſcorzoneræ cum cornu cervi paratur, quo tanquàm baſi pro julepis in malignis febribus utimur.

Galega, ſeu *Ruta capraria* experta eſt contra viperæ morſum, & hiſtoriam refert Foreſtus de lacertâ cum Uiperâ pugnante, quæ quotiès vulnerata fuit à Uiperâ, confugit ad hanc Galegam, & aliquid contra morſum decerpſit, poſtmodùm verò hac deficiente, mortua eſt; in cujus remedium herba per ſe eſtur, atque etiam exteriùs illinitur. Undè maximoperè in febribus malignis, petechialibus, & peſtilentialibus maximum eſt alexipharmacum, & ſudorificum: fit ex hac aqua, ſyrupus, & in emulſionibus, & miſturis propinandis uſurpatur in morbis malignis.

Tormentilla vi diaphoreticâ, & alexipharmacâ pollet, quapropter ſudorem movet, & ſub formâ ſudoris malignitatem, & venoſitatem eliminat, & quia una eſt ex plantis adſtringentibus celeberrimis, quæ tota, quanta eſt, adſtrictoria eſt propterea in quibuſcumque morbis malignis cum fluxibus nimijs alexipharmaca, & adſtrictoria eſt eximia. Vndè ejus decoctum, extractum, vel pulvis in morbis malignis cum dyſenterijs, & diarrhæis conjunctis, itèm dyſenterijs epidemicis, & in morbis malignis cum hæmorrhagiâ maritatis valdè convenit, nàm fluxum ſiſtit, & malignitati reſiſtit. Præterea in hæmorrhagijs, fluxibus uteri ſanguineis, & & vomitu ſanguineo præſentaneum eſt remedium.

Imperatoria epidemijs morborum, venenis ferè omnibus, ac venenoſorum animalium tùm morſibus, tùm ictibus opem præbet, quia ſudorifera, & alexipharmaca eſt, quapropter febribus malignis egregium præbet remedium.

Angelica etiam venenis mirificè reſiſtit, & ad rabioſorum, & venenoſorum morſus exteriùs impoſita, & in-

terius aſſumpta valet, ac proindè alexipharmaca eſt, quia ſudorifera, undè in morbis malignis ejus extractum, vel quocumque uſu ſudorem promovet, & unà malignitatem expellit.

Succiſa, aliàs ab herbariorum vulgo *Morſus Diaboli* appellatur, hoc ſuperſtitioſum obtinuit nomen, quia radix ſemper ex unâ parte mutila videtur: Unde dicunt nonnulli ſuperſtitionibus dediti, quos credulum ſequitur vulgus, Diabolum ob tantæ efficaciæ radicem humano invidere generi, atque hac de causâ ubi ſuccreverit, ſtatim eam undequaque dentibus ſuccidere, & circum rodere: quò pervenit humana ignorantia, & ſuperſtitio. Hujus radix alexipharmaca eſt, & ſudorifera, undè in febribus malignis ad ʒ. j. multùm commendatur.

Vlmaria tota, quanta eſt, planta alexipharmaca, & egregiè ſudorifica eſt, malignitatem expellens foràs ſudoris beneficio. Hinc etiam in morbis epidemicis malignis frequentis uſûs eſt, & in ſpecie in alvi fluxibus, diarrhœis, & dyſenterijs epidemicis autumno utplurimùm graſſantibus, ejus aqua ſtillatitia ſæpiùs pro vehiculo medicamentis bezoardicis in morbis malignis inſervit. Extractum ejus à *Quercetano contra* peſtem, & febres malignas commendatur.

Carduus benedictus, præter vim antipleuriticam, quia ſanguinèm ab acido præternaturali coagulatum diſſolvit, ſudoriferus eſt, & ob id alexipharmacam obtinet virtutem. Vndè febribus malignis, & morbis contagioſis egregiè ſuccurrit. Eâdem vi antipleuriticâ, & alexipharmaca *Carduus Mariæ* potitur.

Hæc ex vegetabilium regno præcipua legimus tanquàm majori vi ſudoriferâ, & alexipharmacâ pollentia, ſunt & alia, quæ deſcribere productum eſſet negotium, & extra choræam progrederemur, minori virtute prædita, quæ brevitatis gratiâ prætermittimus. Ex his, & alijs multa eliciuntur pro febribus malignis medicamenta, ut decocta, conſervæ, aquæ ſtillatitiæ, ſyrupi, julepi, ſpiritus, eſſentiæ, extracta, & ſalia volatilia, tàm ſola, quàm cum alijs combinata propinantur. Eadem nunc hoc, nunc illo modo diverſimodè combinata varia conflant ſudorifera, & alexipharmaca.

Raymundus Minderus Chyloſtagma diaphoreticum componit, quod valenter ſudorem pellit, venenatamque omnem materiam, & malignitatem à centro ad corporis circumferentiam pellit, & ſuâ ſubtilitate corpus undique pervadit, ac putredines abigit. Undè peſte correptos adiuvat, febribus malignis adverſatur, morbos contagioſos ſtrenuè oppugnat, exanthemata, maculas pulicares, ſeu petechias, variolas, & morbillos excludit, ejus compoſitio eſt:

℞. *Succor. nuc. jugland. immaturar.*
limonum,
acetoſa,
pimpinellæ ana ℔. j.ß.
card. bened.
ſcordij,
rutæ ana ℔. j.
ſcabioſæ.
hederæ terreſtris,
calendulæ,
meliſſæ ana ℥. viij.
chelidoniæ,
galegæ,

aceti de rubo Idæo,
ſambucini,
roſati ana ℥. iv.
rutacei ℔. j.
Rad. tormentillæ,
gentianæ,
dictamni albi ana ℥. ij.
vincetoxici,
carlinæ ana ℥ij. ß.
petaſitidis,
oſtrutij,
angelicæ,
zedoariæ,
Cort. citri ana ℥. iij.
boletorum cervinor. ℥. ij.
fol. dictamni Cretici,
ſcordii,
chamædryos ana ℥. j.
ſantal citrin. ʒ. iij.
ligni Rhodij pulv. ʒ. ij.
theriacæ Andromachi ℥. ij.
mithridatij Damocratis ℥. j.
baccar. juniperi recent. ℔. j.
cortic. median. ſambuc. recent.
fraxini recent. ana m. iij.

Cortices ſambuci, & fraxini unà cum baccis juniperi contundantur in mortario vehementer, & extrahantur indè ſucci cum ſufficienti quantitate aceti de floribus tunicæ, aquæ pimpinellæ, & roſarum ſumendo ſingulorum partes æquales. Hic expreſſus ſuccus permiſceatur cum ſuccis, & liquoribus ſuprà commemoratis, diluaturque in his theriaca, & mithridatium. Tandèm verò cætera inciſa, & contuſa, in ſuccis, & liquoribus jam dictis infundantur, atque ipſis tridui ſpatio macerentur, poſtmodùm lento roridi balnei calore per deſtillationem liquor evocetur, in cujus medietate ſuſpendatur camphora in nodulo ſerico ligata drachma una, altera medietas pro iis, qui camphoram non ferunt, ſeorſim reſervetur. Datur ejus portio in ſyr. de acredine citri, additis ſpeciebus liberantis, corpore ab ejus uſu ad ſudorem compoſito. Verùm *Joannes Zuvelferus in animadverſionibus in Pharmacopœam Auguſtanam Raymundi Mindereri Chyloſtagma diaphoreticum* jure merito corrigit, quòd perperàm Theriaca, & Mithridatium deſtillationibus committitur, quia utriuſque potior pars ſit mel, neque ejus vires mediante deſtillatione elici nequeunt, niſi ad totalem humiditatis expulſionem urgeantur, quod in lento roridi balnei calore perfici non poteſt. Reliqua videte apud eundem.

Nos ſequentem miræ efficaciæ *ſpiritum alexipharmacum* compoſuimus, qui talis eſt:

♃. *Radic. ſcorzoneræ,*
imperatoriæ,
angelicæ,
bardanæ,
zedoariæ,
contrayervæ ana ℥. iij.
Herbar. ſcordii,
galegæ,
morſus Diaboli,
vincetoxici,
dictamni Cretici,
cardui ſancti ana m. j.
Semin. citri ℥. j.
ocymi ℥. ß.
Cort. citri recent. extim.
aurantior. ana ℥. ij.
baccar. juniperi ℥. jß.
hederæ arboreæ ℥. ij.

incidenda incidantur, & contundenda contundantur, & infundantur in vini ſpiritûs ℔. vi.
ſtent per octiduum in loco calido, in cucurbitâ vitreâ, impoſito alembico cœco, jun-

juncturis optime clauſis, ne quid expires. Tandèm impoſito alembico roſtrato, fiat deſtillatio in B. M. Lentiſſimo igne adſiccitatem uſque. Hac finitâ deſtillatione, deſtillatum fæcibus reaffunde, & juncturis clauſis, digere per triduum, deindè deſtilla per cineres lentiſſimo igne, deſtillatum circula, & uſui ſerva.

Quantæ efficaciæ, & valoris ſit hic noſter ſpiritus alexipharmacus in febribus malignis, & peſtilentialibus, experientia te docebit, nàm volatilitate ſuâ momento in omnes corporis venas ſe inſerit totumque pervadit corpus, nutrimentum degeneratum in penitioribus deliteſcens à centro ad peripheriam potentiſſimè evocat, putredini reſiſtit, malignitatem cicurat, & utramque ſenſibiliter, vel inſenſibiliter evacuationem per univerſale corporis emunctorium promovet; exanthemata, petechias, morbillos, & variolas ad expulſionem impellit; partes roborat principales, ſpiritus reficit, cor exhilarat, animi deliquia pellit, ſyncopes delet, & languentem exuſcitat calorem, valetque plurimùm tàm in curatione, quàm in præſervatione. Doſis ʒ. j. ad ij. in vehiculis appropriatis.

Sunt nonnulli medicaſtri, qui in alexipharmacis, & bezoarticis calorem timent, & eò magis ſi cum vini ſpiritu conficiantur, perhorreſcunt, ne febribus intendatur calor, verùm ſi hic intenditur, malignitas enervatur. Saltem ad alexipharmacorum, & bezoardicorum efficaciam extrahendam vino utantur, nàm in aquâ nulla fit extractio, undè ſequens noſtra *Aqua alexipharmaca* optima erit:

℞. Rad. tormentillæ,
bardanæ,
enulæ campanæ,
angelicæ,
gentianæ,
pimpinellæ,
Zedoariæ ana ℥. ß.
fol. betonicæ,
ſcabioſæ,
hyſopi,
rutæ,
centaur. min.
cort. median. fraxini ana p. ß.

Incidenda incidantur, contundenda contundantur, & infundantur in
vini alb. opt ℔. iij.
adde theriacæ opt.
mithridatij ana ℥. ß.
pulv. terræ ſigillat.
ſantal. citrinor. ana ʒ. iij.
miſce, ſtent in loco calido per v. dies, deindè deſtilla omnia in alembico, lento igne ad remanentiam duarum partium, & uſui ſerva.

Vel ſaltem, ſi vini ſpiritum, quia igneus eſt, timent, illum aquâ fontanâ diluant, ut ejus æſtus temperetur, qua de re ſequentem *Aquam bezoardicam* componimus:

℞. Rad. carlinæ exſiccatæ ℔. ß.
petaſit.
contrayervæ,
vincetoxici ana ℥. ij.
fol. ſcordij.
flor. hyperic.
abſynth. ana ʒ. iij.
m. f. pulvis, cujus.
℞. ℥. xii.
aquæ fontis ℔. ij.
ſpiritus vini rectificat. ℔. j.
miſce, & poſt quatuor, vel quinque digeſtionis dies deſtilla per veſicam ad medietatem. Doſis pro præſervatione

quàm inſenſibilis complet. Humores laudabiles conſervat, vitioſos corrigit, partes principales roborat, vireſque reſtaurat.

Timent nonnulli theriacæ caliditatem, undè pro eâ temperandâ varios excogitârunt liquores, & ſuccos, quibus theriacæ energiam proliciant. Valdè temperatam *Bauderonij Aquam Theriacalem* nonnulli exiſtimant, quia alium non recipit liquorem, niſi acetum, & ſuccum limonum, à quibus calide ingredientia valdè temperantur; ideóque ab ℥ß. ad ℥j. in aquis, vel decoctis ſudoriferis exhibent. *Lazarius Riverius* eodem afflictitatus ſcrupulo aliam paratu facillimam majori febrem refrigerandi vi præditam, & malignam qualitatem oppugnantem excogitavit, quæ in toto morbi decurſu uſurpari valet, ejuſque compoſitio talis eſt.

℞. *Limones recent. & ſuccolent. num.* xii.

Cortices, & ſemina eximantur, ſuccus exprimatur, eique adde cortices prædictos, & ſemina,

ſucci ſcordij lib.iij.
acetoſæ,
card. bened. ana lib j.
raſuræ corn. cervi ℥iv.
theriacæ veteris ℥ vj.

Cortices limonum in tenues laminas decidantur, ſemina contundantur, & herbæ, quæ minus habent ſucci inter contundendum ſucco limonum irrorentur, omniaque deſtillentur in MB. Hujus aquæ detur ℥j. per ſe, vel cum aliis liquoribus permiſta.

Noſtrates medici eodem theriacæ calore perculſi omnes *Aquam Theriacalem Petri Salij* præſcribunt:

℞. *Succ. rutæ caprariæ,*
acetoſellæ,
ſcordij,
citrij ana lib j.
theriacæ ℥ j.ß.

Commiſta macerentur in B. tepido, deindè deſtillentur ad ſiccitatem uſque, aquam deſtillatam ſerva. Doſis ℥ß. *ad ij.*

Inepta, & nauſeabunda aqua theriacalis eſt tàm *Lazari Riverij*, *quàm Petri Salij*, quæ illorum medicorum libidinem explet, qui aquam theriacalem ſine vino, vel vini ſpiritu exoptant, vel cùm reformidant; nàm hi ſucci, nullâ præcedente fermentatione, nil dant, niſi inſipidum phlegma omni virtute, & efficaciâ caſſum, ignavum mēſtruum, & improportionatum ad omnem extractionem, & theriacâ conſpurcatum. His utuntur ſuccis, ut theriacæ calida ingredientia temperent, & vini ſpiritum aufugiunt, quia calidus, ſed fruſtrà laborant, nàm ſine vini ſpiritu nulla fit extractio, neque vini ſpiritum in doſi exili in hujuſmodi febribus timere debent, quia theriacam volatiſat, & vehit, & demus, quòd febrem augeat, malignitatem obtundit. Prætereà miſceri poteſt cum *aquâ ſcorzoneræ*, *rutæ caprariæ &c. vel cum ſyr. de ſcordolo*, *acredine citri, cardui ſancti &c.*

Sequens *aqua Theriacalis* eſt *cum ſpiritu vini*, ut

℞. *Spiritûs Vini opt. rectificati lib.j.ß.*
theriacæ veteris ℥ *viij.*
myrrh. elect. ℥ *j.ß.*
Croci orient ℥ ß.

miſceantur omnia, & infundantur per 24 horas, per cineres in alembico vitreo lentiſſimo igne deſtillentur, deſtilla-

ta circulentur in ventre equino, & iterùm deſtilla, & ſerva. Erit aqua ſummè efficax in ſudoribus provocandis, in febribus præſertim malignis, peſtiferis &c. Doſis ℨ *ij.* in aquis ſyrupis, julepis &c. appropriatis, jejuno ſtomacho.

Mithridatium celeberrima eſt antidotus, quod à Mithridate Ponti, & Bithyniæ Rege nomen, & famam accepit; hoc enim adverſus venena ſe præmuniebat, & venenis vitam alebat, tandèm ne in Romanorum triumpum raperetur, cùm fruſtrà ſæpiùs venenum bibiſſet, concidit ſuâ manu. Mirificum eſt *Mithridatium* curativum, & præſervativum electuarium pro venenis, undè in debellandis tàm exteriùs morſu, vel alio modo inflictis, vel interiùs ingeſtis; in febribus malignis, & peſte nullum datur majus remedium: theriacæ pares habet vires, & eodem modo morborum miriades curat, & ab illis præſervat. Hinc nonnulli ex hoc electuario unà cum theriacâ *Aquam theriacalem deſtillatam* conficiunt, ut

℞. *ſucc. cort. nucum virid. lib.* IV.
rutæ.
cardui ſancti,
calendulæ.
meliſſæ ana lib. ij.
Rad petaſit. recent. lib. j. ß.
bardanæ lib. j.
angelicæ recent.
imperatoriæ ana ℥ *vj.*
fol. ſcordij m. IV.
theriacæ veteris,
mithridatij ana ℥ *viij.*
vini generoſi lib. XII,
aceti vin. alb. acerrimi lib. vj.
ſucc. limon. lib. ij.

Infundantur in vas vitreum, quod optimè claude, & per duos, vel tres dies ſtent in Balneo, vel in ventre equino, deindè deſtilla ſ. a. & ſervetur ad uſus. Doſis ℥ j. ad ij. vel iij. Potentiſſimum eſt alexiterium contra quæcumque venena, peſtem, ſimileſque morbos malignos, & contra omnem aëris infectionem, à quibus præſervat, & curat.

Noſtrates medicaſtri nunc in febribus malignis *Antidotum Matthioli* magnâ energiâ, tanquàm magnum arcanum in his neceſſariò depellendis præſcribunt, undè qui optimæ notæ medicus videri exoptat, ad hoc tanquàm ad ſacram anchoram recurrat oportet: eunt, quò itur, & omnes in eodem libro legere conantur. Optimum quidèm Antidotum, nàm Theriacen, & Mithridatium excellit, cùm ingredientium numero ferè innumero longè ſuperet; imò tantâ ſimplicium congerie Matthiolus hanc ſuam antidotum ſaginavit, ut penè trecentis octaginta, & plura congeſſerit, & hæc octies, ſepties, quinquies, quater, & ad minus ter, vel bis iterârit, nec his contentus, ut antidotum omnibus numeris abſolutum conficeret, ad compoſita, ut ſpecies cordialium temperatarum, diamargariti frigidi, diamoſchi dulcis, diambræ, de gemmis frigidis; ad trochiſcos de camphorâ, ſcilliticorum, de viperâ, tandèm ne medicamentum tàm ſimplex, quàm compoſitum intactum relinqueret, ad theriacam, & mithridatium recurſum habuit, ut magnum, & antidotorum antidotum moliretur. Hujus antidoti auctorem rerum ſimplicium, & compoſitarum medicinalium cognitionem potiùs oſtentare, quàm medicæ neceſſitati ſatisfacere voluiſſe credi-

credimus. Verùm ex hac tot ingredientium confuſione antidotum confecit, cujus vires aſſignatæ promiſſis non reſpondent, nàm integræ libræ comeſtæ neminem à veneno, peſte, febre malignâ, aut aliquo alio illorum morborum, in quibus hæc antidotus celebratur, immunem præſervare, aut ijſdem infectum liberare potuerunt, undè cum *Horatio in Arte Poeticà de Antidoto Matthioli* dicere poſſumus:

> *amphora cœpit*
> *Inſtitui: currente rotâ, cur urceus exit?*

Cœterùm pro Matthioli Antidoto feliciori ſucceſſu ſubſtitui poteſt Theriaca, vel Mithridatium.

Opiata ad vegetabilium regnum ſpectant, & in febribus malignis quibuſcumque utramque faciunt paginam, nempè vitam ſedant, & ſudoris excretionem promovent; hinc ſymptomata leniunt, vigilias, & deliria præcavent, & impetuoſos humorum efferveſcentium motus impediunt, & compeſcunt, in ſpecie horrendum, ac metuendum ſæpiùs ſanguinis per nares profluvium ſiſtunt. Itâ ſunt *Nepenthes Quercetani*, *laudanum opiatum à nobis in Mantiſſâ deſcriptum &c.* Verùm propinari debent pro ſalutari uſu tribus conditionibus, Prima, quò ad tempus, nunquàm in ſtatu morbi, ſed tantùm in principio, & præcipuè in incremento. Secunda, viribus adhùc conſtantibus, quas al às debiles ſpiritus ſopiendo, magis debilitant, nec dùm quandò omnia ſunt deſperata, quia tunc inutilia. Tertia, tunc cùm naturæ motus non ſolùm prohibent, ſed ſi criſis imminet, propinari non debent. Exhibendi modus eſt, ne propinentur ſolitariè, ſed ſemper appropriatis, vel diaphoreticis, vel ſpecificis miſta, quia tunc jucundiùs, & feliciùs operantur; undè in febribus malignis ſemper permiſceri debent cum medicamentis bezoarticis, alexipharmacis, *cum bezoartico minerali*, *Joviali*, *cum ſalibus volatilibus*, *ut viperarum*, *cornu cervi*, *&c.* quia ſiquid his ſubeſt, facilè corrigitur, eapropter *noſtrum laudanum Opiatum* præ omnibus maximopere conducit, quia alexiterijs, & diaphoreticis conſtat. Undè & *Theriaca*, *& Mithridatium*, *& Diaſcordium Fracaſtorij* præferuntur in malignis, quia ſuper baſin opij ſunt conſtructa. Notamus tamen, quòd theriaca ſola ab que acido adjuncto propinata in malignarum principio, præſertim cum fervore exceſſivo, ſeu efferveſcentiâ nimiâ conjunctarum, nonnihil ſit ſuſpecta: quoniam per ſe ſola nimiam ſanguinis turgeſcentiam excitare ſolet; ergò miſcenda cum aceto theriacali, aceto rutaceo, &c. quæ ſanguinis efferveſcentiam nimiam blandè compeſcunt.

In vegetabilium regno non datur potentius alexipharmacum *camphorâ* tàm interne, quàm externè, & ſtupendos præſtat effectus in peſte, & febribus malignis. Eſt adeò volatilis, ut in pyxide coërcita, nullo veſtigio relicto, exhalet, ut enim conſervetur, & non exhalet, cum aliquot piperis granis, vel lini ſeminibus conſociatur. Eſt ergò liquor totus oleoſus, & volatilis condenſatus, vel potiùs eſt ſal volatile quoddam concentratum cum pinguedine ſulphureâ, & oleosâ, ac proindè adeò penetrantis,

&c.

& volatilis eſt naturæ, ut accenſa vehementiſſimè medijs conflagret in undis: ideóque potentiſſimè penetrat, per totum corpus minutatim ſe inſinuat, & à centro ad corporis peripheriam nutrimentum degeneratum unà cum malignitate per ſudorem profuſiſſimè, vel inſenſiles exhalationes expellit. In febribus malignis miſcetur cum ſale volatili cornu cervi, vel ſale volatili viperarum, addito antimonio diaphoretico, ut

℞. *Antimonij diaphoretici* ℈j.
ſalis volatilis cornu cervi, vel
ſalis volatilis Viperarum gr. viij.
camphoræ gr. ij. iij. *vel* iv.
pro ratione ætatis;
m. f pulvis pro unâ doſi,

qui ſingulis octo horis repetendus eſt.

Solvitur camphora pro eâdem febre malignâ in ſpiritu theriacali, & fit ſpiritus theriacalis camphoratus, qui eſt tertium ingrediens miſturæ ſimplicis.

Citrus ità totus alexipharmacus eſt, ut non ſine ratione omnibus theriacis, mithridatijs, & confectionibus magiſtralibus in uſu antipeſtilentiali, & alexipharmaco præponatur. In morbis malignis tàm præſervandis, quàm curandis, poſt ſudorem nihil melius, quàm ſuccus citri acidus confert, ſive aſſumatur ſuccus in potu, ſive ſuper alimenta exprimatur: nàm quandò cum ſudoribus ſpiritus deficiunt, & imbecillitas oritur, aſſumpto citri ſucco ejus aciditas ſanguinem nimis fluxilem moderatè coërcet, & debitam ei conſiſtentiam reſtituit, ſimulque malignitati reſiſtit, ne cuniculos agere, & ſe multiplicare poſſit. Ex citri ſemine ordinariè fiunt emulſiones in morbis malignis, variolis, morbillis, & petechialibus.

Nux juglans, ſive *nux regia* à nocendo dicta fuit, quia gulæ, linguæ, & palato nocent nuces; in nimiâ namque quantitate comeſtæ, & præſertim ſiccæ tuſſim excitant, cruditates, vertiginem, & ſitim inducunt, & certum eſt verſantes, vel ad tempus ſub plantæ umbrâ dormientes cephalalgiâ, & quandóque febre affligi: emittit enim pravum halitum, qui cerebrum protinùs irrepit, ideòque juxta ſemitas plantatur, & hac de cauſâ his dolet carminibus:

Nux ego juncta viæ cum ſim ſine crimine vitæ,
A populo ſaxis prætereunte petor.

nec adeò nux noxia, quin in ſe aliquid boni non coërceat; condidit quandóque natura venenum, in cujus ſinu alexipharmacum abſtruſit. Conditæ, cum impregnatæ ſint aromatis, valdè pro capitis, & ſtomachi corroboratione internè conducunt, & erigunt etiam membra ad Venerem torpida. Succus ex his putaminibus viridibus expreſſus, & inſpiſſatus vocatur Rob nucum, quod in faucium affectibus, & præcipuè in inflammatione uvulæ, tonſillarum, & in anginâ conducit. Præ omnibus eſt maximum contra venena præſervativum; nota námque eſt antidotus Mithridatis, qua ſe præſervaſſe fertur à quocumque veneno, & conſtat ex aliquibus nucibus juglandibus, aliquot folijs rutæ, & aliquot ficubus, adeò ut ab omnibus ſemper nucibus juglandibus adſcripta fuerit vis contra venena. Hinc in Belgio proſtat *Aqua Prophylactica* contra

contra peſtem, & febres malignas, alioſque morbos malignos epidemicè graſſantes, cujus primarium ingrediens ſunt nuces juglandes, modò non ſint baſis. Ejus compoſitio eſt hæc, nam quia non ubivis eſt obvia, deſcribere lubet:

℞. Rad. angelicæ,
Zedoariæ ana ℥j.
petaſitidis ℥ij.
fol. rutæ ℥iv.
meliſſæ,
ſcabioſæ,
flor. calendulæ ana unc. ij.
nuc. jugland. immatur. conciſar. ℔ij.
pomor. citrior. recent. conciſor. ℔j.

Contundantur omnia ſimul, deindè affundatur acetum vini optimi ad tres, quartas partes, ex arenâ in cucurbitâ vitreâ per ſe deſtillati lib. vii. Digerantur per noctem, deindè deſtillentur igne cinerum lento ad ſiccitatem, idque ſine uſtione, & acetum hoc uſui ſerva.

Si extractum, & ſal tibi placet, affunde deſtillatum capiti mortuo, ſive remanentiæ, ac per triduum digere, ad extractionem tincturæ, quam filtra, filtratam deſtilla in MB. ad extracti conſiſtentiam: caput extrahe. Deſcriptionem hanc habet *Barbette in praxi lib. 3. cap. 3.* uti etiam *in tractatu de peſte.* Compoſitio eſt elegans, & frequentis eſt uſûs, ut diximus contra peſtem, & alios morbos malignos, & epidemicos.

Peragrato Vegetabilium Regno, ex quo eas ſelegimus plantas, quæ virtute alexipharmacâ, diaphoreticâ, & ſudorificâ febres malignas pellere natæ ſunt; nunc Minerale Regnum inquiramus oportet, ut indè ea eruamus medicamenta, quæ fixiori energiâ pravitatem eliminant. Ex mineralibus duo elicimus medicamenta, ſudorifica nempè, & diaphoretica, & ob hanc rationem alexipharmaca ſunt, & in omnibus febribus tutiſſima, & ſaluberrima cenſemus; natura námque quamplurimos acutos morbos criticè per ſudorem, vel diaphoreſim feliciter curat: imò morbi illi qui catharticis, emeticis, & alterantibus curari nequeunt, quia radices altiùs habent fixas, ut epilepſiæ, paralyſes, contumaces catarrhi, hydropes, arthritides, lues Venerea, &c. ſudoribus eradicantur, imò in intermittentibus febribus ordinariò paroxyſmum fauſto ſudore natura finit. Inſuper in malignis febribus hoc totũ ejus eſt negotium, ut per cutis poros malignitatem eliminet, cujus veſtigia non raró ſunt exanthemata, petechiæ, & puſtulæ per corporis ſuperficiem diſſeminatæ; ideóque nulla febris tutò abſque futuræ recidivæ ſuſpicione curari poteſt, niſi corpus maduerit. Hinc medicus naturæ Simiolus ſudorem provocare debet, quia ſæpiùs neceſſitas indicatur, cùm indubitatum ſit tertiam morborum partem per ſudorem, vel auctam ſaltem inſenſilem tranſpirationem curari poſſe. Eapropter ſemper medicum in praxi curare oportet, ut cutis pori conſerventur recluſi, ne ijs occluſis, aut præſens augeatur morbus, aut ſuperinducatur ipſi novus. In febribus malignis ſemper materia morbifica eſt cruda, ideſt non ſeparata, ſed potiùs in fibris, vel ſanguini participata in ipſis fermentat, prius coquatur, i. præcipitetur, & ſeparetur oportet, aliâs enim vel ſudor ſequitur nullus, vel crudus latex aquoſus cum copioſis ſpiritibus volatilibus exhalat ſine ægri levamine,

imò potiùs cùm ſummo ejuſdem diſpendio; tunc ut his caſibus occurramus, præcipitantia præmittenda ſunt, vel ſudoriferis addenda. Imò non rarò poſt præcipitantium uſum ſpontanei ſequuntur ſudores, ſed hoc non eſt neceſſe, ut rigoroſè adeò obſervetur in morbis malignis, ubi non eſt materiæ cruditas. Hæc ergò aſſeverant ea, quæ alibi dicta ſunt aph. Hip. de concoctis evacuandis tàm de purgantibus, quàm de diureticis, & ſudorificis eſſe.

Medicamenta ſudorificà, & diaphoretica ea cenſemus, quæ nutrimentum degeneratum, & ſanguinem colliquefacere apta ſunt: ſed cùm eorum conſiſtentia ſit à ſubtili eorum acido, omnes particulas in primis nutrientes, cæteris permiſtis blandè coagulatis, ſicque in debitâ unione conſervans, patet ex hoc facilè, quia ſudorifica operantur, quatenùs hoc acidum temperant, vel ejus actionem impediunt; non enim calefaciendi, & attenuandi vim habent, quam ex inſipido eorum ſapore colligimus, cujus ratione etiam delicatioribus quibuſvis ægrotantibus, & ingrata reſpuentibus medicamenta facilè exhibemus. Sunt hæc diaphoretica in duplici diſcrimine, prima ſunt poſitivè talia ex. c. ſpiritus volatiles ſalini omnes, ut *cornu cervi*, *urinæ*, *ſanguinis humani*, *viperarum &c.* Itèm ſalia fixa, ut cardui benedicti, abſynthij, tartari. Itèm vegetabilia, ut *angelica*, *centaurium minus*, *carduus benedictus &c.* Similiter *camphora &c.* Hæc enim ceu alkalia pura, vel his copioſè imprægnata præcipitant acidum, & ſic effectivè ſanguinem attenuant, & fundunt. Secunda privativè talia, quæ non conſtant tali alkali manifeſto, ſed vel hoc ſunt impregnata occultè, vel ſunt talia, ut abſorbeant acidum in ſe, vel alio modo ejus activitatem impediant, ut *terra ſigillata*, *oculi cancrorum*, *lapis bezoar*, *antimonium diaphoreticum*, *cornu cervi uſtum*, *vel philoſophicè præparatum &c.* dùm enim ab his imbibitur acidum, & hoc ea aggreditur ſolvendo, ſanguis, vel degeneratum nutrimentum attenuatur, & reſolvitur, & ſic ſequitur ſudor, & ità etiam perbellè diſcurrit *Ettmüllerus*.

Magnum diſcrimen eſt inter ſudorifica, & diaphoretica; ſudorifica enim ea ſunt, quæ ſanguinis, vel ſuccum alimentalem poſt ſuſtentationem attenuant, & fundunt, & in halituoſam ſubſtantiam convertunt, quæ vaporetenus ad corporis ambitum fertur, & roris inſtar per glandulas cutis milliares tranſſudat, & in guttulas concreſcit ſenſim decurrentes; Diaphoretica verò ea ſunt, quæ diaphoreſim i. inſenſilem augent evacuationem, & hanc eandem materiam inſenſibiliter, & perenniter reſolvunt, non ſecus ac afflatus anhelitûs æſtatis tempore inviſibiliter in auram ambientis calidam evaneſcit; ab externo autem hyemis frigore mox condenſatur in vaporem viſibilem craſſæ nubeculæ inſtar. Undè inſenſilium tranſpirationum nubecula ſemper nos ambit, & hæc diaphoreſis, ſeu inſenſilis tranſpiratio, teſte *Sanctorio in Staticâ Medicinâ* omnes ſenſiles antecellit evacuationes. Felix ille in morbis curandis medicus, qui optimæ notæ diaphoreticum eſt aſſequutus, nàm ferè majorum

jorum morborum partem abſque ſenſili, & manifeſtâ depellet. Sunt nonnulli medentes, qui Mercurio diaphoretico primi ordinis potiri gloriantur, ſed ejus operationes nomini non ſunt conſonæ, nàm quandóque per ſeceſſum, vel vomitum operatur, & ſi diù aſſumatur ptyaliſmum excitat: Conſiderate quæsò, an ſit diaphoreticus?

Ex minerali Regno antimonialia fixa omnibus alijs medicamentis palmam præripiunt, quia antimonij ſulphur de naturâ ſolari nonnihil participat, malignitatem figit, fixatamque per corporis poros nonnihil educit. Hinc bezoartica ſive minerale, ſolare, ſive Joviale &c. pro baſi antimonium agnoſcunt. Placet hùc bezoartici mineralis præparationem transferre ex noſtrâ *Pyrotechnia Sophicâ lib. 4. cap. 4. articulo unico* ut

℞. Spum. venenat. duor. Drac. ſemel rectificat. ℥iv.

bis calore reſolutis ſuperfunde ſpiritûs ſalis balſamici uncias totidem guttatim, ne nimia ebullitiones ſpirituum jacturam faciant. Deſtilla ex arenâ per cucurbitam cum alembico omnem liquorem ad ſiccitatem uſque, terram exime, & probè tere, eique liquorem deſtillatum reaffunde cum ℥ij. *ſpiritûs recentis balſamici, & deſtilla ut anteà. Huic pulveri trito reaffunde liquorem deſtillatum cum aliis* ℥ij. *ut ſuprà, & procede rurſùs, ut priùs. Maſſam tritam trade Vulcano docimaſtico examinandam per aliquot horas, materiam continuò agitando rudiculâ ferreâ purâ. Tandem eam, alcohol vini ab eâ aliquoties abſtrahendo, rectifica, ut remaneat pulvis ſiccus, candidus, & dulcis.* Singularis eſt ejus uſus in omnibus affectionibus peſtilentibus, & febribus malignis populariter graſſantibus; eas enim è centro educit, & evellit, ſudores potentiſſimè movendo. Exhibentur gr. iij. ad. vj. in Diaſcordio Fracaſtorij, extracto contrayervæ, camphorâ &c.

Antimonium diaphoreticum in febribus malignis ſummum eſt medicamentum; efficaciſſimè námque coagulatum, degeneratumque nutrimentum per ſudorem, & inſenſilem tranſpirationem reſolvit, ſomnum conciliat, naturam exaltat, illamque ad criſim diſponit, abſque eo quod vomitum, vel ſeceſſum moveat. Ità fit:

℞. Antimonij, &
ſalis petræ ana ℔j.

Pulveriſa, & ſimul miſce, pone in tigillo, deindè adhibito carbone vivo, ſtatim detonabit. Vaſe frigefacto, materiam exime, ablue, & rursùm tere, miſcendo ut ſuprà ana ſalis petræ, & eodem modo calcinando, & elaborando, nàm non ut priùs facilè concipiet ignem, tertiâ etiam vice ut ſuprà ſimiliter age. Tandèm da ignem liquefactionis modicè ad horæ ſpatium. Ultimò totum illud, quod remanſit, tritum coquatur in aquâ fontis per aliquod horas, poſteà calens decoctum per filtrum tranſmittatur, & in loco frigido relinquatur: ſic nimirùm per ebullitionem id, quod ſubtilius in aquâ ſolvitur, & tandem præcipitatur in pulverem admodùm albicantem, & tenuem, ſæpiùs abluendum. Quòd ſi acetum deſtillatum immittatur in idem decoctum filtratum, faciliùs, & celeriùs pulvis iſte cadit majorum virtutum, qui dicitur magiſterium antimonij diaphoretici, & idem præſtat in minori

doſi, quod ipſum antimonium diaphoreticum, ſed majori energiâ. Aquarum ablutiones ſi conſervabis, in nitrum concreſcent, & vocatur nitrum antimoniatum. Longa eſt hæc operatio, verùm cùm non ſit tàm longa via, quæ abbreviari non poſſit, non opus eſt ternâ iſtâ detonatione, ſed una ſufficit, ſi cum triplo ſalis nitri detonetur. Quidam parant antimonium diaphoreticum, recipiendo antimonij partem unam, ſalis nitri partes octo, & procedunt communi modo: cujus antimonij diaphoretici doſis erit à granis vj. ad viij. quoniam minus fortiter eſt fixatum. Hoc antimonium diaphoreticum ſi fiat ex Regulo antimonij, eſt longè perfectius, & nobilius eo, quod fit ex antimonio crudo; nàm hoc præterea habet commodi, quod illud, quod fit ex antimonio crudo, temporis ſucceſſu propter attractionem ex aëre denuò fit vomitivum: quod verò fit ex regulo, non adeò facilè alteratur.

Doſis antimonij diaphoretici per triplicem detonationem eſt ℈j. qui veſperi quolibet die ad febris uſque extinctionem in cænâ propinari debet, vel

℞. *Antimonij diaphoretici* ℈j.
ſalis volatilis card. bened. ℈ß.
ſyr. de ſucc. ſcordij ℥ß.
camphoræ gr. ij. m.

Vel

℞. *Syr. de rutâ caprariâ* unc j.
ſpiritûs theriacalis n. d. ʒj.
ſtibij diaph. ex Regulo gr. viij.
aquæ Scorzoneræ unc. iij. *m.*

Vel

℞ *Extract. contrayervæ* ʒß.
diaſcord. fracaſtor. ℈j.
antimonij diaph. ℈ß.
m. f. pilul. parvæ deaurandæ.

Vel

℞. *Stibij diaph. ex Regulo gr.* vj.
laudani opiati gr. j
cum aliquot gutt. ſyr. de ſcord.
f. pilul. j. *deauranda.*

Vel

℞. *Theriacæ, vel*
Mithridatij ʒß.
Stibij diaphoretici,
ocul. cancr. ana ℈j.
m fiant pilul. v. *& deaurentur.*

Magnas habet vires in percurandis febribus malignis, & epidemicis *Sulphur antimonij fixum*, nàm egregium eſt ſudoriferum. Elicitur hoc ex cinnabari antimonij in collo retortæ collecto poſt deſtillationem butyri antimonij, ſed non eſt neceſſe illud ex cinnabari elici cùm ità parari poſſit:

℞. *Antimonij crudi pulveriſati* q. v.

bulliat in s. q. lixivij fortis ex cineribus clavellatis, tartaro uſto, & calce vivâ paratis, coloratum lixivium decanta, cui affunde aceti deſtillati q. s. *& præcipitabitur ad fundum, hoc præcipitatum ſulphur denuò recenti lixivio bulliat, donec coloretur, atque tumnùm aceto deſtillato præcipitetur, ſepara à lixivio per inclinationem, deindè aquâ communi edulcora, & lento igne exſicca.*

Hoc antimonij ſulphur inflammabilitate deſtituitur, quia adjuncta ſibi habet ſalia; Sic commune ſulphur in ſe eſt inflammabile, ſi verò in alkalico ſolvatur liquore, & cum acido præcipitetur in lac ſulphuris, tunc ſuam amittit inflammabilitatem, propter ſalia nimiùm adjuncta ejus vola-

volatilitatem figentia, & inflammabilitatem immutantia. Eodem ferè modo ſulphuri aurato diaphoretico accidit, quod ex reguli ſcorijs fit, dùm per acetum deſtillatum ad fundum petit, qua etiam ratione inflammabilitate caret.

Sulphuris antimonij doſis eſt à granis viij. ad x. in aquis ſudorificis, decocto limaturæ cornu cervi, vel mithridatio, theriaca, extracto ſcordij, camphorâ, ſale volatili cardui benedicti, vel alijs vehiculis appropriatis, ut aliquid præſtare poſſit.

℞. *Sulph. antimonij gr.* vij.
ſalis volat. corn. cervi gr. viij.
bezoartici mineralis gr. v.
magiſt. ocul. cancr. ℈. ß.
m. f pilul. parvæ, quæ deaurentur.
Vel.
℞. *Syr. de card. ſanct.* ℥. j.
ſulph. antimonij gr. vj.
bezoartici Jovialis gr. iij.
aquæ theriacalis cum ſp. V. ʒ. j.
aquæ bardanæ compoſitæ ℥. iij.
m. pro unico hauſtu.

Sulphur auratum diaphoreticum eſt inſigne ſudorificum, ſanguiniſque mundificativum; undè febribus malignis, epidemijs, & ipſi peſti aptiſſimum eſt medicamentum. Paratur ex fæcibus Reguli, ut

℞. *Faces Reguli q. v.*
eaſque per digeſtionem, & ebullitionem reduc cum aquâ communi in lixivium, quod calidum per chartam emporeticam traijce, cui refrigerato injice aceti deſtillati parum, & ſenſim fundum petit ſulphur. Lixivium per inclinationem ſepara, & croceum ſulphur multis ablutionibus edulcoratum, & exſiccatum collige, & ſerva.

Doſis, eſt ℈. j, commodè permiſcetur alijs alexipharmacis, vel liquoribus appropriatis, ut

℞. *Sulph. aurati diaphor.*
unicornu foſſil. veri ana ℈. ß.
ocul cancr. magiſterij ℈. j.
corn. cervi ſine igne ʒ. ß.
m. f. unicus hauſtus in jure conſumpto.
Vel.
℞. *Sulph. aurat. diaph.*
ſtibij diaph. ana ℈. ß.
ſalis volatil. c. c. gr. v.
m. cum extract. contrayervæ q. s.
f. pilul. parvæ deaurandæ pro unâ doſi.
Vel.
℞. *Syr. de ſcordio* ℥. j.
ſulph. aurat. diaph. gr. xv.
ſalis volatil. card. ſancti gr. vj.
terræ ſigillatæ ℈. j.
aquæ galegæ unc. iij.
m. pro unico hauſtu.

Cinnabaris antimonij maximum eſt medicamen ſudorificum, ideóque in morbis malignis, febribus malignis, & epidemicè graſſantibus, ac in ipſâ peſte expertum eſt remedium; ac proindè *Poterio* fuit ſuum ſudorificum antipeſtilentiale, quod per ſudorem reſtituit ægros. Cinnabaris antimonij, ſi retorta ultimo, & urgentiori ignis gradu candeat ad plures horas, ſublimabitur ad collum cinnabaris rubicunda firmiter illi adhærens unà cum mercurio vivo. Conſtat cinnabaris iſta ex antimonij ſulphure ſolo cum mercurio vivo combinato, nec vomitus, nec ſeceſſus movet, ſed diaphoreticum, & anodynum eſt: Cęterùm unâ, & alterâ ſublimatione purificari debet, ut perfectè rubeſcat, & omnes ſordes, ſuperfluumque de ſe mercurium de-

ponat. Præſentaneum eſt auxilium in febribus malignis, morbis epidemicè graſſantibus, peſte, morbillis, variolis cum epilepſiâ, & ubi jàm ægri delirant, adjunctis ſalibus volatilibus, & præſertim cornu cervi, aut ſuccini. Doſis à ℈. ß. ad j.

℞. *Cinnabaris antimonij* ℈. j.
ſalis volatilis cornucervi, &
ſuccini ana gr. vj.
m. cum extract. contrayervæ q. s.
f. pilul. parvæ, & deaurentur.
Vel.
℞. *Bezoartici mineralis gr.* v.
cinnab. antimon. gr. xv.
camphoræ gr. iij.
theriacæ q. s.
f. pilul. iij. *deaurandæ.*

Præterquamquòd hæc cinnabaris malignis conveniat morbis, eſt etiam ſingulare in epilepſiâ remedium, ideòque Magnes epilepſiæ vocatur. Hinc omnibus affectibus convulſivis, ut doloribus colicis, nephriticis, abdominis, & in ſpecie hyſtericæ paſſioni cum opiatis, & camphoratis, itèm partium nervoſarum morbis, ut contracturis, convulſionibus, tremoribus optimum eſt remedium; ſimiliter capitis eryſipelas: ſcabiem malignam, & luem Veneream provocato ſudore cinnabaris antimonij feliciter curat.

Ceruſſa antimonij eſt diaphoretica, ac proindè inſigne alexipharmacum in febribus malignis cenſetur. *fit ex unâ reguli antimonij parte, & duabus nitri: funditur regulus unà cum nitro in crucibulo ſufficiente ignis quantitate, ſtent in fuſione per unius horæ ſpatium, poſt refrigerationem tere, & edulcora materiam, quam lento igne exſicca, & iterùm ut ſuprà unà cum nitro reverbera, donec in citrinum abeat colorem, deindè ablutionibus edulcora, & ſicca, ſic evadit diaphoretica, diciturque Diaphoreticum Regulinum.* Doſis ℈. ß. ad j. & ʒ. ß. commiſcetur, ut ſuprà, quatuor, vel quinque horis ante cibum. Verùm non tantùm febri malignæ accommodum eſt remedium, verùm etiam omnibus illis, qui per diaphoreſim curantur, & præſertim ulceribus antiquis, ſcabiei, puſtulis curationi obſtinatis, itèm luem Veneream profligat. Cæterùm de hac obſervatum fuit aliquandò, quòd mercurij inſtar moverit ſalivationem, & rarum hoc, & obſervatu dignum, aliàs ſoli mercurio hoc proprium; nec nos admiratione dignum ducimus, conſtat námque hoc ſemiminerale i. antimonium ex plurimo mercurio, qui in regulo ſub ſaturni larvâ magis ludit, quàm in alijs antimonialibus præparatis, in quibus evaneſcit in auras.

Ne mireris tu nos tantoperè in febribus malignis, alijſque languoribus antimonium diverſimodè præparatum ſupra omnia medicamenta, & alexipharmaca extollere, nàm eſt chymicorum Idolum, & ſicut iſti indè ad operis majoris perfectionem pervenire exoptant: ità & nos ex hoc ſolo antimonio ad proximi incolumitatem collapſam verum lapidem præparamus. Cœterùm quis unquàm eximias dotes, & arcanas antimonij vires in quolibet morbo tàm diro, & deplorato, quam chronico profligando recenſere valebit? facilius eſt arenas maris, & pelagi aquarum guttas dinumerare, quàm hujus inexhauſtos exhaurire theſauros. Tot medicamentoſas referat virtutes, quot

mo-

modis in Vulcani ſacrario combinatur, & pro præparationis, & miſcelæ varietate diſcrepant pharmaca, ad ſanitatem collapſam in ſalubriorem ſtatum reducendam, & ad ſartam tectam conſervandam eſt veluti Dei dextera. De hoc ſemiminerali prophetavit *Ovidius*, dùm cecinit *lib. 2. in Ibin*:

Nàm quoniam variant animi, variabimus artes;
Mille mali ſpecies, mille ſalutis erunt.

Eſt omni auro præſtantius, & etiam omni fabuloſo Mercurio, qui mortuos ad vitam revocabat, potentius. Tot ex antimonio parantur medicamenta, quot ex nullo alio ſimplici in medicinâ, excepto Mercurio, haberi poſſunt: Nunc purgat, nunc vomitum movet, nunc diaphoreſim, nũc ſudorem, nunc urinam promovet, nunc confortat &c. adeò ut ſolo antimonio tota pharmaceutices ſuppellex ad omnes morborum ſanationes compleri poſſit, cùm omnis generis medicamenta ex eo parari poſſint. Hoc eſt verum Phœbi balneum, fabulantur námque poëtæ Vulcanum in hoc balneo Phœbum ſpurcum laviſſe, & ab omnibus maculis, & ſpurcitijs repurgaſſe: Phœbus enim aurum, & balneum antimonium ſignificat, ſolent aurifabri aurum varijs metallis conſpurcatum, & adulteratum, ut purificetur, & ab illis liberetur, cum antimonio fundere; hoc quod operatur antimonium cum auro conſpurcato, idem in humano corpore evenit, nàm homo impurus, & digeſtionum ſordibus ſpurcus optimè ab antimonio purificatur, omneſque ejuſdem ſordes abſterguntur.

Inter mineralia terras alexipharmacas connumeramus, ità ſunt *Bolus Armenus, terra Melitenſis, terra ſigillata &c.* Terra Melitenſis eſt, quæ ex Inſulæ Melitâ, ſeu Maltâ adfertur, & ſignata eſt D. Pauli ſigillo, aſſumitur contra venena, febres malignas, & epidemicas, quæ ſudoris beneficio malignitatem exturbat. Terra ſigillata vera (nàm adeſt adulterina, quam nos hic Neapoli hiſce oculis fingi, & ſigillari vidimus) non tantùm febribus malignis, epidemicis, petechijs, variolis, & morbillis convenit, verùm etiam in peſte, morbis venenatis, dyſenteriâ, diarrhœâ malignis, & contagioſis populariter graſſantibus.

Succinum, ejuſque ſal volatile ſingulariſſimum eſt medicamentum, præſertim ubi nervoſum genus à malignitate ſimul eſt affectum, vel lethargo corripiatur æger. Doſis à gr. v. vj. ad ſcr. ß. admiſtis alijs appropriatis, ut

℞. *Salis volatilis ſuccini* ſcr. ß
extracti caſtorei gr. v.
cinnabaris antimonij gr. vj.
m. & cum ſyr. de galega q. s.
formentur pilul. iij. & inaurentur.

Multa medicamenta ex ſuccino parantur, quæ potiùs mulierum affectus reſpiciunt, quàm febres malignas, verùm in noſtro propoſito facit *liquor cornu cervi ſuccinatus*, qui fit ex ſpiritu cornu cervi, & ſale volatili ſuccini: Hæc tria invicèm miſcentur, & deſtillantur. Succinum à pleriſque autoribus maximoperè in febre malignâ, imò in ipſiſſimâ peſte, com-

commendatur: *Helmontius in tractatu de Peſte* narrat de chirurgo in peſtis curationibus celebri, qui ſeſe præſervavit, affricando ſuccinum ſeptem pulſibus planetarum, idque quotidiè ſemel, qua fricatione ad pulſus præſervatus fuit. Sunt autem ſeptem pulſus planetarum, duo temporum, duo carporum, duo tali, & ſcorbiculi cordis.

Ad hunc noſtrum tractatum etiam pertinet Sulphur ſimplex, quod ſulphuris antimonialis locum commodè ſupplere poteſt, cùm magnam inter ſe habeant affinitatem, ac proindè internè aſſumptum in debitâ doſi ſudorem producere, & morborum, & febrium malignitati reſiſtere ſolet, undè lenibus diaphoreticis, & ſanguinis maſſam purificantibus, inter quæ viperata, & antimoniata excellunt, palmam præripit. Solet etiam internè, & externè contra peſtem commendari, & valdè in eâdem præſervandâ, & curandâ commendantur ſulphuris medicamenta. Oenopolæ ſpiritûs acidi ſulphuris beneficio vina diù conſervare ſolent, in permutatione dolia ſuffumigandi, ne corrumpantur. Hic ſpiritus ſulphuris acidus, qui ſub fuliginis formâ vinum conſervat, vocatur ab *Helmontio* Gas ſulphureum, quia non eſt ſpiritus acidus, ſed ex parte ſulphureâ oleoſâ conſtat. Hoc Gas clarè nobis oſtendit, quod ſingulari polleat vi in arcendâ putredine à corpore humano, ex eo quia vinum præſervat, quod aliàs corrumperetur. Hoc Gas ſulphureum acidum in potui. potus ſulphuratus egregium in febribus malignis, & epidemicis, cùm ſit ſingulare remedium in earundem curatione. Hinc gutta una, duæ, vel ſaltem tres olei ſulphuris in jurè, aquâ, vel alio liquore ſumptæ manè jejuno ſtomacho ſunt arcanum ad vitam longam, & ab omnibus morbis præſervativum.

Ex ſemimineralibus acidulis ſpiritus mirificè commendamus, ut ſunt *ſpiritus Vitrioli, ſpiritus ſalis*, qui omnes præſtat, *ſpiritus ſulphuris*, qui eſt egregius, *ſpiritus vitrioli philoſophicus*, qui tunc conducunt, cùm ſanguinis maſſa à ſale maligno acri, & admodùm volatili in febribus malignis eſt nimis diſſoluta, ut propriam amittat conſiſtentiam, ob id cum alexipharmacis, & ſudoriferis miſcendi ſunt, idque eò magis, quò crebriùs ſudore coguntur ægri, qui in declinatione ſudoris porrecti, & poſt ſudorem continuati ſanguini debitam reſtituunt conſiſtentiam, ac ægros debilitatos egregiè refocillant, ut ſuprà diximus. Miſcentur hi ſpiritus cum julepis malignitati reſiſtentibus, ſed ad gratiſſimam aciditatem, & ſic corpus ad diaphoreſim blandè diſponunt. Præterea cæteris ſpiritibus quaſi præfertur *Spiritus Nitri* nunc ſolus, nunc quod melius eſt, cum ſpiritu vini dulcificatus.

℞. *Syr. de acred. citri* unc. j.
aquæ card. ſanct. unc. iij.
Spiritûs vitrioli q. ſ.
m. pro gratâ aciditate.

Vel

℞. *Julep. de ſcorzonera* unc. j.
Stibij diaphoretici ſcr. ß.
aquæ rutæ caprariæ unc. iij.
Spiritûs ſulph. q. ſ.
m. ad gratiſſ. aciditatem.

Vel

℞. *Julep. card. ſanct.* unc. j. ß.
Sulph. aurati diaph. gr. viij.

ſpiritus

ſpiritûs ſalis dulcis, vel
ſpiritûs nitri dulcificati q.ſ.
ad gratam aciditatem.

Admonitos volumus vulgares, ne hos ſpiritus tumultuariè ſimul ſyrupis, julepiis, aquis &c. immiſceant, ſed unus eligatur pro medentis libitu,& immiſceatur juxta noſtri recepti deſcriptum pro his,vel aliis febribus; nàm malignas maligniores, & lethales reddet, & benignas malignas, & perniciosas efficiet, quia permiſti in corroſiva, & lethalia tranſeunt venena,ut fuſiùs infrà *cap. 26. de febre ex aëris mutatione* dicemus.

Inter hæc medicamenta *Nitrum fixum*, ſeu ſal prunellæ recenſemus, verum ſi fuerit antimoniatum i. fixatum cum ſulphure antimonij, quod fit in præparatione antimonij diaphoretici, vel in præparatione ſulphuris aurati diaphoretici,eſt eò melius, & ſali prunellæ cum ſulphure communi præparato præfertur, nàm in tali nitro præparato adeſt adhuc ſubtiliſſima pars ſulphuris antimonij, adeò ut ratione hujus corpus ad blandam diaphoreſim diſponitur, & ſal vitioſum, undè ſitis excitatur,corrigitur. Doſis ʒ j. in aquâ hordei,vel in potu ordinario.

Expediti à Mineralium Regno, quorum, quia inexhauſtos continet theſauros, minimam recenſuimus partem, ad Animalium Regnum tandèm devenimus, & ea computabimus, quæ bezoartica, alexipharmaca, diaphoretica, & ſudorifica ſunt pro harum febrium ſanatione, & primò nobis ſe offert.

Cervus, qui totus eſt alexipharmacus, & omnia ex eodem parata eaſdem virtutes obtinent alexipharmacas, & ſudoriferas. Ex ejuſdem cornu multa parantur medicamenta, verùm rariſſimè crudum uſurpatur, quia difficilis eſt digeſtionis & æger ægrè cibum digerit,conſiderate nunc, an cornu digerere poſſit: uſurpatur tamen quandóque in pulverem redactum, & per ſetam trajectum in affectibus, ubi acidum præcipitandum,& compeſcendũ eſt. Præparatur cornu cervi pro uſu alexipharmaco, & ſudorifero duplici modo,nunc cũ igne,& nunc ſine igne. Id,quod cũ igne præparatur, eſt cornu cervi igne aperto uſtum, vel quod poſt ſpiritûs, olei, & ſalis volatilis deſtillationem aduſtum remanet in fundo retortæ; ſed eſt caput mortuum, ſive terra mortua, ſive calx mortua omni virtute activâ ſpoliata, cùm ignis ſit mors rerum, nullius uſûs, præter hoc, quod humiditatem abſorbeat, & acidum in primis vijs compeſcat. Quòd ſi quandóque hoc cornu cervi uſtum exhibitum ſudores moveat, ab aquâ ſudoriferâ, ut cardui ſancti, &c. vel à ſtragulis, quibus æger optimè regitur, provenit, eſtò in ſe aliquid ſalis fixi contineat; ſive igne præparatur, cùm concoquitur in aquâ, donec molleſcat, & aliquantiſper evadat friabile, vel quandò deſtillatur aqua ex plantis, tunc imponuntur cornu cervi fruſtula in alembico, adeò ut aſcendens vapor cornu cervi fruſtula penetret, & exindè fiant mollia, & friabilia, & ſic vocatur cornu cervi ſine igne ſ. philoſophicè, ſeu ſpagyricè præparatum. Hoc cornu cervi ſine igne præparatum eſſe ſpiritu,oleo, & ſale volatili imprægnatum patet ex eo, quòd ſi retortæ indatur, ſpiritum, oleum, & ſal volatile reddit, utut non in tantâ copiâ, ac ſi cornu cervi cru-

crudum deſtilletur, ſufficit tamen aliquid partis ſpirituoſæ remanere, ut cornu cervi uſto præferatur. Cornu cervi ſpagyricè præparatum in morbis malignis, ut peſte, febre malignâ, morbis epidemicis, &c. pro præcipitatione, & ſudorum expulſione; habet enim vires alexipharmacas, & ſudores ciendi ob ſpiritum, oleum, & ſal volatile, quæ continet.

Ex cornu cervi præparatur *Gelatina*, quæ nihil aliud eſt, quàm ſal volatile concentratum ab humiditate roſcidâ, & alimentitiâ ejuſdem cornu: præparatur hæc ex cornu cervi raſpato, quod concoquitur in aquâ ſatis diù, colaturâ refrigeratâ in frigido, gelatina in ſummitate liquoris ſupernatat, & hæc dicitur gelatina ſimplex, vel fieri poteſt evaporando decoctum cornu cervi ad gelatinæ concretionem; fit etiam acidulata, quandò ſcilicèt liquor vel in decoctione, vel poſt filtrationem ſufficienti quantitate ſpiritûs vitrioli, vel ſucci citri imprægnatur. Diſſolvitur uncia una cochleari ſuper ignem, ſoluta injiciatur potûs ordinarij lib. j. vel diſſolvitur in julepis alexipharmacis, ut de galegâ, carduo ſancto, ſcorzonerâ, vel uti poſſumus pro reliquorum alexipharmacorum vehiculo. Proficua eſt Gelatina cornu cervi in febribus malignis, acutis, infantibus pro expellendis variolis, & morbillis, ac morbis malignis, ubi opus eſt expulſione, & blandâ corporis ad diaphoreſim diſpoſitione. Præterea hæc gelatina valdè convenit in diarrhœâ, & dyſenteriâ epidemicâ, & malignâ in potu diſſoluta, vel diſſolvitur in ſyrupo cydoniorum, coralliorum, de ſymphyto, vel myrtino, quoniam tales adſtringunt. Sint quædam recepta in tyronum gratiam:

℞. *Corn. cerv. ſpagyr. præp.* ʒj.
ſtibij diaph, ʒß.
perlar. præp. ℈ij.
Magiſt. ocul. cancr. ʒj.
m. pro tribus doſibus.

Vel

℞. *C. C ſine igne præp.* ℈ij.
cinnab. antimonij ℈ß.
magiſt. corall. ℈j.
camphoræ gr. j.
m. detur in jure pulli.

Vel

℞. *Salis volat C C.* ℈j.
ſalis volat. card. ſancti ſcrup. ß.
ſulph. aurat. diaph. gr. vj.
ſalis volatilis ſuccini gr. iv.
m. propina in cochleari ſyr. de galegâ.

Vel

℞. *Bezoart. mineralis gr,* v.
ſalis volat. c. c. gr. xii.
diaſcord. q. ſ. m.
f. pilul. j. *& deauretur.*

Vel

℞. *Spiritûs c. c. ſuccinati,*
miſturæ ſimplicis ana ʒß.
m. detur in julepi de ſcorzon ℥j.

Vel

℞. *Spiritûs cornu cervi* ʒß.
nitri antimoniati ſcr. j.
gelatinæ c. c. ʒij.
ſpiritûs fulig. acidi volatil. ʒß.
m. & exhibe in ſyr. de card. ſancto.

Ebur alexipharmacum eſt, non minùs quàm cornu cervi, præparatur, ut de cornu cervi diximus, aut ſpagyricè, vel cum igne. Spagyricè præparatum eſt diaphoreticum, & efferveſcentias febriles ſiſtit; ideóque febribus ardentibus, & præſertim malignis illud commendamus, ut

℞. *Eboris ſpagyricè præp.* ʒj.

anti-

antimonij diaphoretici ſcr. j.
m. & cum ſyr. de galegâ, vel
card. ſancto, & cum
aquis appropriatis propina.

Ex ebore etiam fit gelatina, ſpiritus, oleum, & ſal volatile, ut de cornu cervi diximus.

Unicornu verum in multo uſu eſt in morbis malignis, peſte, febre malignâ, variolis, morbillis, ſimilibuſque alijs morbis. Doſis eſt à ſcr. ß. ad ſcr. j. & ʒß. Præbetur magno cum fructu, & præcipitat egregiè, ac ſudorem movet.

Unicornu foſſile quò ad vires unicornu verum æmulatur, nàm cum alijs debitis combinatum in febribus malignis diaphoreſi opus habentibus, & præſertim in variolis, morbillis, & petechijs cum cervinis aſſociatum egregium eſt.

Familiare eſt nobis unicornu foſſile, quia in aliquibus noſtris regionibus è terrâ foditur, ſed rariſſimum eſt unicornu verum apud nos, cùm ex Indiâ aſportetur, undè ſolùm in Regum, & Magnatum domibus reperitur. Hinc nos perpetuò Deo gratias agere debemus, qui in unicornu veri inopiâ, cornu cervinum tanquàm optimum quid pro quo, & ſuccedaneum ubertim concedere dignatus eſt, & eâdem potitur virtute.

Lapis Bezoar eſt ſummæ virtutis alexipharmacæ; Bezoar enim eſt vocabulum Perſicum, & ſignificat id, quod venenis reſiſtit, & ad hujus imitationem nos appellamus eſſentiam bezoarticam, tincturam bezoarticam, pulverem bezoarticum &c. non lapidis bezoar ratione, quia nullus ingreditur, ſed ob ſimilem virtutem diaphoreticam, & venenis reſiſtendi. Reperitur hic lapis in primo ventriculo capræcervi, qui vocatur Omaſius; dicitur hoc animal Capracervī ob ſimilitudinem, quam ferè habet cum caprâ magnitudinis, & proprietatum ratione, & partim cum cervâ ratione figuræ. Hæ capræcervi tàm in Indiâ Orientali, quàm Occidentali inveniuntur, unde lapis bezoar duplex eſt, unus Orientalis, alter Occidentalis, verùm non datur cervorum genus in quo talis lapis non reperiatur, qui pro lapide bezoar venditatur. Lapis bezoar in Indiæ tàm orientalis, quàm occidentalis capris beneficio fermenti acidi volatilis eſt ſubſtantia mucilaginoſa, & reſidua in ventriculo. Hic lapis totus alexipharmacus eſt, potenter venenis reſiſtit, & egregiè per ſudorem expellit, has virtutes habet bezoar ex duplici ratione, primâ ob virtutem præcipitantem, ſecundâ ob alexipharmacam; virtus præcipitans provenit à ſale nitroſo, alexipharmaca à plantis, hæ nàmque capræcervi, quæ lapidem bezoar generant, pro ordinario alimento contrayervâ, alijſque plantis bezoarticis veſcuntur. Mirificas habet vires in depellendis venenis ob vim alexipharmacam, ſudorificam, vel ſaltem diaphoreticam, & hinc febribus malignis, petechialibus, variolis, morbillis, cæteriſque malignis, & epidemicis morbis appoſitè convenit. Doſis orientalis à gr. v. ad vj. apud vulgares præſcribitur, verùm in tàm parvâ doſi parùm, aut nihil operari poteſt. Nos à ſcr. ß. ad ſcr. j. præſcribimus, & occidentalis doſim ſemper ingeminamus. Exhibemus Lapidem Bezoar in aquâ ſcorzoneræ, cardui ſancti, bardanæ, &c. Admonitos ta-

men volumus vulgares medicos, ne lapidem bezoarticum alijs medicamentis ex pluribus ingredientibus conflatis immiſceant, quia quandóque unum alterius virtutem obtundit, & ſic juxta facultatem, qua potiuntur, quòd aliàs evenit, quandò medicamenta ſeparatim exhibentur, ac proindè cum *Anſelmo Boëtio* dicimus: *Suadeo itàque, ut nobile iſtud medicamentum* (de lapide bezoar loquitur) *perpetuò ſolum, ſi ejus certum commodum deſideretur, exhibeatur.*

Cæterùm hodiè ex hujus lapidis exhibitione nullum ſenſibilem effectum obſervare potuimus, ac proindè huic lapidi magna fiducia adhiberi non debet, quia cùm ſit illius pretium auto carius, quamplurimi propolæ in eo adulterando ſtrenuè ſtudent, ut vix alios quàm adulterinos hodiè habere poſſimus, & inter centum lapides bezoar apud nos vix unus reperiatur, qui ſit genuinus, & adeò apud nos Italos ſunt copioſiores, & frequentiores, quàm ut non ſint in natali ſolo. Cujus rei teſtimonium indè elici poteſt, quod rerum Indicarum ſcriptores teſtentur lapidem bezoar apud ipſos Indos rarum, & magni pretij eſſe; cùm apud nos tamen magna ubertas, & ſatis vili pretio conſtet, & hac de cauſâ in contemptum, vel ſaltem in maximam ſuſpicionem etiam genuinus devenit. Hinc patet maximam partem adulterari, & ſalſificari, undè evenit, quòd ſæpiùs irrito uſu ſit præſcriptus lapis bezoar.

Tantum eſt impoſtorum artificium in adulterando lapidem iſtum, & tanta in cognitione, & electione difficultas, ut verus à falſo vix poſſit cognoſci, & diſcerni. Varij ſunt modi ab auctoribus propoſiti, quibus hic verus lapis cognoſcitur, ſed ſemper formidinem involvunt; unus tamen præ alijs modis minùs mendax videtur: Lapis ponderetur, deindè in aquam communem demergatur, in qua per aliquod temporis ſpatium relinquatur, poſt quod eximatur, & optimè abſtergatur, ſi idem pondus, antequàm erat injectus, habeat, pro veraci habendus eſt; ſin verò pondere eſt auctus ab imbitu, ceu falſus rejiciendus eſt; lapis enim bezoar ità compactæ conſiſtentiæ eſt, ut nullo modo humorem imbibere, & nullam ex eo ponderis alterationem acquirere poſſit: falſus verò non ità compactus eſt, & propter poroſitatem in pondere augetur. Verum enimverò hic modus non eſt tutus, nàm omnes lapides humiditatem contrahunt præter ſilices, qui nimis duri, & compactiſſimæ conſiſtentiæ ſunt, modò lapis bezoar tantam duritiem, & denſitatem non habet, imò in aquâ degens non ſolùm humiditatem concipit, & conſequenter in pondere augetur, ſed ſi diutiùs degat in aquis, diſſolvitur, ut *Monardes* obſervavit. Eſt & aliud experimentum, quo adulteratus ab ingenuo diſcriminatur: Parum lapidis abraditur, & ſupra accenſum carbonem projiciatur, ſi falſus, ſtarim miſturæ odor percipitur, ſi verus, nullum ſpirat odorem, & hic eſt germanus tutuſque modus lapidis impoſturam diſcernendi. Verùm lapides bezoar non eſſe opificio extructos non ſufficit, quia adulterini eſtò diligenter inſpiciantur, genuinos repræſentant, & quantumvis ſub experientiæ torturâ ponantur, ſemper dignoſcendi

di modis reſpondent; non enim de ſunt paribus notis alij lapilli, qui tamen nullis viribus ſunt præditi, undè impoſſibile impoſtorum verſutias effugere ducimus. Unum tantùm infallibile experimentum habemus, quod eſt bonitatis index ad verum lapidem bezoar diſcernendum, & à *Boëtio* adducitur his verbis: *Nullum tamen certius probitatis indicium, quàm ſi venenum homini, aut cani detur, & oblato pulvere evadat.*

Ob tot difficultates, quibus lapis bezoar involvitur, & verus in natali ſolo vix obtineri poteſt, quia rarus, & carus, in ſuſpicionem venit, & nunquàm à recentioribus præſcribitur, quia ſi adulteratus, febris creſcit eundo, vel virus in præcordia ſerpit, & æger vanâ lapidis bezoar ſpe deluſus cum Charonte de naulo paciſcitur. Si verò quandóque facto experimento, ut ſuprà cum *Boëtio* diximus, verus habeatur, tantùm Magnatibus præbeatur, quia pretioſus; pauperibus tamen pro bezoar ſufficient cornua cervina, quæ nobiliora ſunt lapide bezoar, ut apertè teſtatur *Rulandus*. Nos ut in portu navigemus, pro bezoar utimur bezoartico minerali, ſtibio diaphoretico, ſulphure aurato diaphoretico, cinnabari antimonii, & alijs alexipharmacis ſuprà à nobis deſcriptis, vel pro infimæ ſortis languentibus, medicamentis ex cornibus cervi paratis. Itèm pro lapide bezoar contrayervam ſubſtituimus, hac enim pro communi alimento capræ cervi veſcuntur, & bezoar generant. Similiter pro lapide bezoar exotico commodè ſubſtitui poteſt calculus humanus, qui reverà lapis bezoarticus microcoſmi eſt, & egregius in ſudore ciendo, quia non minùs malignitati reſiſtit, nec minus in febribus malignis, & peſtilentibus convenit, quàm verus lapis bezoar orientalis, imò in ipſâ curandâ peſte præfertur etiam lapidi bezoar orientali, id quod expertum fuit modernorum Anglicorum experientiâ in ultimâ peſte Londinenſi.

Hadrianus Amynſicht in Armamentario Chymico cui noſtram adjunximus Mantiſſam, *Bezoar potabile* per reſolutionem, & extractionem lapidis bezoar deſcribit, quod productâ oratione ad febres malignas, epidemicas, petechiales, peſtilentes, variolas, morbillos, cæteroſque morbos venenatos commendat. Et *p.* 28. *Magiſterium lapidis bezoar* per reſolutionem, & præcipitationem deſignat, quod in omnibus affectibus, & ſymptomatibus malignis, & contra omnia venena cordi infeſta, præſertim ubi qualitas calida, & putredo deprehenditur, adeóque in alijs omnibus, ubi lapidis bezoar uſus laudatur, extollit. Verum enim verò magna fuit Hadriani ſimplicitas, & credulitas in horum medicamentorum præparatione; non enim lapidem bezoar in natali ſolo eſſe rarum, & cariorem auro, nec impoſtorum fallacias in adulterando bezoar, nec alios lapides paribus notis conſideravit; nec prætereà lapidem tàm integrum, quàm in pulverem redactum, tàm in formâ potabilem, quàm in magiſterium præcipitatum non deſinere eſſe lapidem, & eundem eſſe lapidem contemplatus fuit. Inſuper Hadrianus, quia bezoar cum ſpiritu acido conficit, potiùs hujus lapidis vires deſtruit, quàm exaltat.

Poſt lapidem bezoar in Regno animali ſe tandem offert vipera, quæ, quia tota alexipharmaca, & bezoartica eſt, inſignes obtinet dotes in morbis malignis, & venenatis quibuſcumque, tàm in febribus malignis, & peſtilentialibus, quàm in ſpecie quandò jàm uſque eò res devenit, ut pulius deficere videatur. Ex viperis fiunt ſalia theriacalia, ſeu ſalia volatilia viperarum, quæ ſunt magni uſus, & efficaciæ in morbis malignis, venenatis, febribus malignis, & contagioſis, imò in ipsâ peſte egregiè conferunt à gr. v. vj. ad ſcr.ß. vel ſola, vel addito camphoræ grano in aquâ appropriatâ, ubi ſumma viget malignitas. Itèm eſſentia viperina ejuſdem, & majoris energiæ paratur. Similiter pulveres ex viperis, qui vocantur pulveres bezoartici animales. Nos in febribus malignis jus conſumptum ex viperis cum pullo paramus magno cum febrientis juvamine. Sed de Viperis opiparè tractavimus. *De Vulneribus ex venenato morſu inflictis.*

Eximia fit ex Viperis *Tinctura diaphoretica ex tribus principiis chymicis* deſcripta à celebetrimo noſtri temporis *Andreâ Battimelli in Auctuario Hadriani à Mynſicht*, cujus receptum hùc adducere maximi momenti exiſtimamus ob iteratas experientias:

℞. *Salis volatilis viperarum,*
ſalis volatilis cornu cervi ana ℥j.
m. & ſerva. Deindè
℞. *Spiritûs Viperarum,*
ſpiritûs cornu cervi ana unc.ij.
m. & ſerva. Poſtmodum
℞. *Olei Viperarum,*
olei cornu cervi ana unc.iij. *m. & his miſtis ſuperfunde ſpiritûs vini optimi* unc.iv. *& ſtatim ſolventur. Hoc peracto, accipe ſpiritum viperarum, & cornu cervi, & conjunge cum ſolutione oleorum, & per Retortam deſtilla, & habebis ſulphur cum Mercurio maritatum. His peractis, accipe ſalia volatilia ſuperiùs ſervata, quibus ſuperfunde ſulphur, & Mercurium, & claude vas Hermeticè, & digere per menſem chymicum, & jàm facta eſt trium principiorum S. ſalis, ſulphuris, & Mercurij unio, & noſtra Tinctura diaphoretica completa eſt.*

Hæc noſtra Tinctura diaphoretica ſummum alexiterium eſt in febre malignâ, epidemicâ, petechiali, omnibus morbis epidemicè graſſantibus, & omnes alios ex dictis malis enaſcentes, & omnia prava ſymptomata ex illis promanantia reſtinguit; variolas, & morbillos cum ſymptomatum lenimine deturbat. Omnes peſtiferas infectiones, auras venenatas, & cujuſcumque generis venena maximè cordi infeſtas per ſudorem, vel inſenſilem tranſpirationem eliminat, & principes munit partes. Tandèm in omnibus morbis, qui per diaphoreſim ſunt ſanabiles eſt ſpecificum medicamentum. Reliquas hujus tincturæ vires apud eundem legite. Doſis ſcr.ß. ad ſcr. j. in liquore appropriato.

Hæc pauca medicamenta contra febres malignas ex inexhauſto naturæ ærario, & triplici ejus Regno hauſimus, alia alijs auroribus partim deſcripta ſunt, & alia partim alijs deſcribenda relinquimus. Remanet tantùm, deſcriptis internis, externa deſcribere medicamenta juxta vulgarium medicorum conſuetudinem, ità ſunt Oleum ſcorpionis Matthioli,

quo tanquàm alexipharmaco pulſus temporum, manuum, & pedum liniunt. Unguentum roſaceum, aut refrigerans Galeni, quo renes, ſuperpoſitis vitium folijs, inungunt ad febrilem temperandum calorem. Epithemata, quibus cor contra pravitatem roborant, & alia hujus farinæ deſcribunt, quę omnia recenſere ignavum eſſet opus.

In febre malignâ magna ſymptomatum habenda eſt ratio; hæc enim morbum ſequuntur, velut umbra corpus, & quandóque adeò atrocia aſſociantur, ut non contemptâ febre, neceſſe ſit his ſuccurrere, cùm ſcilicèt ex eorùm violentiâ vitæ periculum immineat, ita ſunt nimiæ virium proſtrationes, quæ maximoperè urgere dicuntur. Ità ſunt vigiliæ, deliria, alvi fluxus, vomitus, cardialgiæ lipothymiæ, ſitis, linguæ ardor, nigredo &c.

Magnæ virium proſtrationes confortantia exigunt, quæ in animi defectione ægros reficiunt, & ſpiritus roborant, vitales; hæc roboratio duplex eſt, una quæ ſubſtantiam morbi diuturnitate, & longâ corporis inediâ exhauſtam concernit, & hæc ad ſuccos, & ſanguinem regignendos pertinet; altera, quæ repentinam animi defectionem reſpicit, quæ interdùm in plenâ corporis ſucculentiâ à venenatis, malignis, & cordi infeſtis vaporibus irruit, & hæc confortandum docet.

Confortantia, quæ corpus à morbo extenuatum reſpiciunt, è culina petenda ſunt, & æger potiùs coqui, quàm medici operâ indiget: Sed *Corpora longo tempore extenuata oportet ſenſim reficere, brevi verò breviter, aph. 7. ſect. 2.* Hinc *facilius eſt potu refici, quàm cibo aph. 11. ſect. 2.* Undè mirificè jura conſumpta conducunt, quia confertim, & celeriter nutriunt. *Conſummatum* inſigniter *confortans Hartmannus* deſcribit

♃. Caponem, vel perdicem ſolùm,

vel cum parte aliquâ carnis vitulinæ, in minutiſſimas partes conſcinde, & oſſa in mortario conquaſſa, & in phialam aptam vitream, vel ſtanneam inde cum pauco cinnamomo, phialam exactè claude, & in catinum aquâ fervente plenum pone, ut per tres horas bulliat aqua. Hinc carnem exime, & liquorem exprime, qui eſt optimi ſaporis, & odoris, ſtatimque congelatur, caro verò eſt dura, & inſipida, liquoris cochl j. vel ij. per ſe vel cum alio juſculo exhibetur.

Vires, quæ repentinâ animi defectione exolvuntur à venenatis, malignis, & infeſtis cordi vaporibus, roborari debent medicamentis alexipharmacis, cordialibus, & ſtomachicis, præſertim ſpirituoſis, & volatilibus, quæ odoretenùs, vel adhùc in ſtomacho degentia cordis arcem, aliaſquè præcipuas partes, & totum corpus contra malignos, & venenatos inſultus roborent, hujuſmodi eſt *Vini ſpiritus*, qui ſummè cordiale, & diaphoreticum exiſtit, in cujus defectu *Vinum generoſum*, quod ſemper ad manus in domibus paratum habetur, ſubſtitui poteſt. Spiritui vini ſuccedit *Aqua cinnamomi lactiginoſa*, quam pharmacopolæ lactiginoſam redduut benzoës infuſione. Vel ſubſtituimus *ſyr. vel julep. de cinnamom.* ſed maximè ad reſtaurandas vires, & cor tuendum confert *oleum cinnamomi*

ad ij. vel iij guttas in aliquo vehiculo. Itèm *Elixir proprietatis Paracelſi à* ſcr. ß. *ad* ſcr. *j.* in convenienti vehicul . *Hadrianus Amynſicht* multa corroborantia in Armamentario deſcribit, ut *Elæoſaccharum citri*, *Gemma vitæ*, *tinctura coralliorum*, *Diacinnamomum Regium*, *Trochiſci cordiales*, & quamplurima hujus farinæ, quæ omnia ſunt medicamenta in forma. Apud vulgares in magno uſu eſt *Julep. Gemmatus*, ſed reverà magna impoſtura pro ægrotis, non verò pro pharmacopolis. Apud recentiores decantatur *Tinctura Alkermes*, *Hyacinthi &c.* ſed præſtat illa, quæ eſt noſtræ deſcriptionis, ut

℞. *Confect. Alkerm. vel.*
confect. Hyacinthi unc. j.
aquæ ardentis,
pomor. redolentium,
vel alterius aquæ ſtillatitia ana ℔. ß.
ſpiritûs vitrioli ℥. j.
digere, & decanta.

Eodem protsùs modo paramus tincturas ex aliis officinarum electuariis v. g.

℞. *Confect. Cinnam.* unc. j.
aquæ ardentis ℔. ß.
m. omnia in phialâ, quam exactè claude, & digere, liquorem tincturâ impregnatum decantatione à fecibus libera, quem ſyrupis appropriatis admiſtum exhibe.

Magnarum virium eſt Aqua confortativa uſitata, cujus confectio eſt:

℞. *Aquar. ceraſor. nigr.*
roſarum,
boraginis,
bugloſſi,
flor. violar.
siliq. ana unc. vj.
cinnam. opt. ℥. ß.
margarit. or. prap. ℈. ij.
corall albor. prap. ʒ. j.
cornu cervi prap. ℈. iv.
confect. manus chriſti perlata ℥. v.
m. ad vitrum pro uſu.

In omni virium debilitate, & languore exhibetur, ſpiritus animales puriores reddit, ſenſuum internorum, & externorum organa reficit, atque ità generale quaſi confortans omni ætati, ſexui, & morbo accommodatum exiſtit.

Præ cæteris confortantibus eminent *balſamus ſanguinis humani*, & *elixir ſanitatis*, quæ in *noſtrâ Mantiſſa* deſcripſimus, quam videte.

Inter omnia alia confortantia præſtantior non reperitur *ſpiritus fuliginis* à guttis vj. ad ſcr. ß. *oleum ejuſdem* à guttis ij. ad iij. *Sal fuliginis* ejuſdem ponderis, & exhibetur in Vino, vel alio convenienti liquore. Eſt tantæ efficaciæ, & energiæ, ut ſi ejus guttæ, vel grana tria in aceto agonizanti exhibeantur, mirificè, & incantamenti inſtar reparant vires, exſuſcitant; quaſi illius animam ab inferis revocant: non ſecus ac lampas propter olei defectum ſi ad extinctionem ruit, oleum reaffundatur, ad priſtinum redit fulgorem. Hinc imminentis mortis, vel futuræ ſanitatis experientiam obſervare licet: Si ſudor poſt exhibitum oleum, vel ſal copioſiùs emanârit, indubitatum erit ſanitatis, vel convaleſcentiæ ſignum, ſin ſecùs mortis.

Spiritus ſanguinis humani cum ſuo ſale volatili maximas languentes, & morti proximos reſtaurandi, & vivificandi vires obtinet; eſt enim hic ſpiritus vitæ noſtræ ſpiritui ſimillimus, quia

quia à ſanguine elicitus fuit, in quo noſtræ vitæ ſpiritus reſidet, & facilè ſpirituum defectum reparat. Verùm hodiè propter ſubdolam impoſtorum vafritiem vix non dubitabilis reperitur, & hac occaſione nobis in mentem venit quidam medicus chymicus, ut ipſe dicit, qui ab amico interrogatus, quò peteret? Tabernam carnariam, ad mercandum bovis ſanguinem, ut ſanguinis humani ſpiritum efficeret, reſpondit. Sed hoc eſt minus, & minus, & tolerandum malum; pharmacopolarum nullus ſanguinis humani conficit ſpiritum, quia proſcripta eſt à chymicis phlebotomia, tùm quia laudabilis non profunditur, nec in quantitate peccare poteſt caritatis gratiâ, tùm quia totus temeratus lue Venereâ, vel affectione hypochondiacâ, vel alijs languoribus, & tamen latè reperitur? Sunt noſtrates pharmacopolæ ſicut diabolus, qui non habet, & vendit lanam. Vendunt iſti ſpiritum ex calce vivâ, ſale armoniaco confectum, quem pro ſanguinis humani ſpiritu vulgarium medicorum grex internè exhibent, cùm tantùm externè odoretenùs uſurpati debeat; eſt enim ſpiritus ſalis armoniaci vitæ noſtræ maleficus, & infenſus hoc modo confectus.

Vigilia nimia in febribus malignis tunc fit, cùm febrile fermentum ſpiritus animales immoderato agitat motu, iſti cerebrum implent, nervorum valvulas patulas reddunt, & continuo affluxu in corpus influunt. Immoderatæ itáque vigiliæ medendum eſt, ne deliria, & virium exolutiones ſuccedant; ea propter nimiæ vigiliæ ſuccurrit laudanum opiatum, ſed ſemper propter malignitatem aliquod alexipharmacum admiſceri oportet, ut

℞. *Syr. corall.* ℥. ß.
aquæ papav. alb. ℥ij.
Stibij diaphoretici ſcr. ß.
ſacch. perlati ʒ. ii.
laudani opiati gr. ij. m.

& cochleatim exhibe ſingulo horæ quadrante, donec ſomnus concilietur.

Vel.

℞. *Diaſcord: fracaſt.* ʒ. ß.
corn. cerv. ſpagyr. prap. q. s.
f. pilul. iij, & deaurentur.

Cæterùm nos noſtrum laudanum opiatum præbemus, quia alexipharmacum eſt ſimul; Verum enimverò in opiatorum exhibitione maximâ cum cautelâ procedendum eſt, ne ſoporoſa affectio ſuccedat. Præterea opiati uſus diſſuadetur ægris nimis debilibus, & impuritate ventriculi laborantibus, & præſertim ſi criſis immineat, quia plus nocumenti, quàm emolumenti ab hoc expectandum eſt. Si vigilia non admodùm exceſſerit, emulſionibus ex ſeminibus frigidis tollitur, ut

℞. *Syr. de nymphaâ* ℥. j.
ſemin. melonum ℥. ß.
papav. alb. ʒ j.
lactucæ ſcr. j.
f emulſ in aqua lactucæ ℥. iij.

& exhibe; ſanguinis enim æſtum, & fermenti febrilis acrimoniam temperant, aſſiduum ſpirituum influxum impediunt, & vigilias ſubindè compeſcunt.

Ad vigilias refrænandas vulgares Galenici cataplaſma applicant plantis pedum ex cucurbitis recentibus contuſis, folijs ſedi majoris, Lactucæ, & ſimilibus. Itèm conferre dicunt

pedum lotiones ex decocto herbarum refrigerantium; Sic enim frigiditatem per nervos cerebro communicari credunt.

Delirium in febre fit à ſcorijs ſulphureis, actibus, ſalinis, & acutis in maſsâ ſanguineâ intermiſtis, à quibus ſpirituum varia, & confuſa in cerebro agitatio excitatur; ſubtiliore, & fervidiores redduntur ſpiritus, agiliores quidèm, ſed ſimul confuſiùs, & perturbatiùs in cerebro agitantur, & huic agitationi ſemper vigiliæ pertinaces præcedunt, & perpetuò in febrium continuarum incremento, aut in principio ſtatim ipſius ſtatùs delirium affligere ſolet, ubi maxima eſt maſſæ ſanguineæ efferveſcentia. Ex inconditâ ſpirituum agitatione in cerebro varia, & inanis cohærentia oritur, & diverſa phantaſmata ab animâ offeruntur, ut inconditi ſermones, fletus, floſculorum, qui nuſpiàm ſunt, collectiones, muſcarum venationes, variæ artuum motiones &c. donec aucto, & nimis impetuoſo ſpirituum motu, tandèm convulſiones ſæpè lethales ſuperveniunt, aut donec ſpiritibus non tantùm abſumptis, vel incondito narcoticorum uſu fixatis, delirium in lethargum, vel in affectum caroticum mutetur.

Pro delirij curatione ſcoriæ ſulphureæ, ſalinæ &c. eliminandæ ſunt diaphoreticis, & alexipharmacis; inordinata ſpirituum agitatio opiatis ſiſtenda; & ſanguinis febrilis incendium compeſcendum præcipitantibus, vulgò refrigerantibus dictis, vel ſanguinis effuſione. Hæc medicamina ſimul maritanda utplurimùm ſunt, ut unâ tribus ſatisfaciamus indicationibus, & horum maxima pro delirio ſedando ſpes in opiatis reponenda eſt, & omnibus alijs fruſtrà tentatis, tutiùs ad opiata, tanquàm ad ſacram anchoram confugimus, quæ vix penè nunquàm fefellerunt; nàm diaphoretica ſunt, ſcorias educunt, ſpiritus animales concitatiores, & inordinato motu furentes ad quietem reducunt, ſanguinis maſſam nimis ebullientem compeſcunt, & naturam viribus defectam reficiunt, & eâdem operâ placidâ quiete reſtaurant: Verumenim verò tutius eſt ægrum à delirio præcavere, quàm idem curare, opiata itaque vigiliarum tempore adhibeantur præſtat, quàm ubi æger delirus evaſit. Certum eſt opiata legitimè adhibita eſſe magna remedia, & optimè commendantur in delirio febrili: verùm ſi tempore non opportuno, aut non legitimè parata adhibeantur, plus obſunt, quàm proſunt, & ſi ſpiritus furentes non compeſcant, eorum motum non refrænent, delirium potiùs pejorant, cùm opium ſomnia turbulenta, & terrifica inducat; Si verò opiatis ſpiritus nimiùm figas, metus eſt, ne per opiata in lethargum delirium convertas. Cùm enim ſpiritus in delirio ſint admodùm volatiles, & ſubtiles, & ſimul propter motum continuum aucti ſint pauci, ex auctâ narcoticorum doſi facilè in lethargum, ſive carum permutari poteſt, obſtructis nervorum valvulis, per quas ſpiritus in corpus affluunt, & hæc permutatio eſt periculoſiſſima.

Delirij itàque curationi hæc præſcribere ſolemus, quæ furentes ſpiritus animales ad placidam diſponunt quie-

quietem; ſcorias reſolvunt febriles, diaphoreſim aperiunt, & ſanguinem in citatiori motu retardant:

℞. *Bezoartici mineral.* ſcr. ß.
nitri antimoniati ʒ. j.
magiſt. perlar. or. gr. vi.
tincturæ corall. ſcr. ß.
ſyr. de nymphæâ ℥ ß.
aquæ endiviæ ℥. ij.
laudani opiati gr. ij. m.

Obſerva tamen, quòd opiata in primâ exhibitione in minori doſi præſcribimus, dein ſenſim ad majorem progredimur, & cochleatim diſſoluta cum alijs medicamentis eundem affectum reſpicientibus exhibemus.

Vel.

℞. *Syr. de papav. alb.* ℥. ß.
tincturæ anodynæ Zuvelferi ʒ. j.
eſſentiæ hyperici ſcr. ß. m.

Vel.

℞. *Stibij diaphoretici,*
oculi cancr. ana ſcr. ß.
camphoræ gr. j.
nitri perlati ſcr. j.
ſyr. papav. alb. unc. j.
nepenth. Quercet. gr. ij.
diſſ. in aquæ lactucæ unc. ij. m.

Vel.

℞. *Syr. papav. errat.* unc. j. ß.
ſcordij fracaſt. ſcr. ivi
diamarg. frigid. ſcr. j.
confect. Hyacinth. ʒ. j.
magiſt. corall. ʒ. ß.
aquæ anagallidis unc. v.
m. detur cochleatim.

Vel.

℞. *Syr. papav. alb.* unc. j.
ſang. hirci ʒ. j.
extract. hyperic. ſcr. j.
laudani opiati n. d. gr. iv.
tinct. ſmaragd. ſcr. ß.
aquæ anagallidis unc. iv. m.

Exhibemus quandóque emulſiones ſimplices, vel ſomniferas ex quatuor ſeminibus, ut dicunt, frigidis majoribus, ſemine papaveris albi, lactucæ cum anodyno minerali in aquâ Nymphææ, anagallidis, vel ſonchi, quæ edulcorari poſſunt cum ſyrupo de Nymphæâ, vel ſaccharo perlato.

Interim externa non negligenda ſunt epirhemata refrigerantia, & præcipitantia, quæ fronti, & ſincipiti applicari debent ex herbis recentibus *portulacæ*, *ſedi majoris*, *lactucæ*, *florum roſarum*, *nymphææ*, *camomillæ*, *meliloti* parata. Ridiculum planè fuit, quod in ægrotâ febre malignâ delirante obſervavimus: Devotus quidam Galenicus abraſo ægræ capiti melonem aqueum per medium diſſectum impoſuit, delirans ægra unà riſum, & animi angorem ſuſcitabat, haſta in ejus manu deficiebat, & altera Pallas videbatur, & tamen ejus Palladis arcem flammeus Vulcanus urebat. His parùm, aut nihil proficientibus, ad cataplaſmata narcotica deveniendum eſt. A *Zacuto Luſitano* tanquàm expertum commendatur *decoctum radicis mandragoræ*, *& hyoſcyami* cum ſimilibus externè applicatum. Mirificè confert *ſuccus cancrorum fluviatilium vivorum expreſſus*, & fronti applicatus, ſed potentiùs operatur *idem cancrorum ſuccus cum aquâ ſpermatis ranarum* miſtus, & fiat cataplaſma, vel

℞. *Aquæ ſpermatis Ranar.* unc. viij.
ſucc. cancr. fluv. contuſ. expreſſ. unc. ij.
opij aceto correcti ʒß.
camphoræ,
croci ana Scr. ß.
m. pro epithemate.

quod cum duplicatis petijs fronti tepidè admove, nàm ſic blandum conciliabis ſomnum.

Apud Galeniſtas in uſu ſunt varia animalia, ut anates, palumbes, pulli, galli, catuli &c. viva per pectus diſſecta, & calentia ſtatim cum omnibus interraneis ſincipiti, aut toti capiti abraſo applicant, & ità applicato animali ſuperponunt lintea, vel culcitram, ne calor ceſſet, & uno remoto, poſt hoc ſub.cò applicatur aliud, & id aliquoties continuandum. Verùm apud optimæ notæ medicos hæc animalium carnificina in deſuetudinem abijt. Mirum, inquiunt, in modum hæc animalia delirantibus, & phreneticis auxiliari, & reverà horum calor, & vapor blandus, & ſubtilis exhalat, qui maximè noſtris poris eſt amicus, & convenientiſſimus ad obſtructiones in illis facilè tollendas. Nonnulli venæ ſectionem inſtituunt, & quò citiùs, eò meliùs, verùm quia adeſt febris maligna, in principio ſine tanto diſcrimine celebrari poteſt illis cautelis, quas medici ſciunt, & quò ad locum notant, quòd ſi forſan aliqua ſanguinis evacuatio ſuppreſſa præceſſerit, ut in puerperis, in partibus inferioribus in talo, & poſtmodùm in brachio ſecanda eſt vena, ſed arteriotomia præſtat.

Pro affectu lethargico, & comatoſo ſæpiùs expergefaciendi ſunt ægri, & naribus *nodulus ex camphorâ, aut rutâ aceto madidus* objici poteſt, vel *ſuccus naſturtij aquatici* iiſdem injici, ſed præſtat *ſpiritus ſalis ammoniaci* odore tenùs. *Veſicatoria* quoque provellando, & excitando ægroto brachijs, & etiam pedibus applicari poſſunt. Vel ſequens medicamentum fronti applicandum eſt, ut

℞. *Thuris*,
bacc. lauri,
piperis nigri ana unc.ß.
ſubigantur probè cum ovorum albumine, & q. ſ. fronti imponatur, & ſomnolentiam arcebit. Verùm vanida ſunt hæc medicamenta, niſi mala ſomni radix tollatur, nàm comatoſus dormit, non quia ſomno indiget, ſed quia malè ſe habet.

Ad alvi fluxum compeſcendum præter in noſtrâ *Trutinâ lib.* 4. *cap.* 11. adnotata, ea medicamenta, quæ malignitatem oppugnant, & unà alvinum fluxum ſiſtunt admiſcenda ſunt, & præſertim *Diaſcordium Fracaſtorij*, & ità unâ fideliâ duos dealbamus parietes, undè in tyronum gratiam, & eorum, qui juxta proverbium, ſine cortice natare non poſſunt, hæc recepta ſubnectimus, ut

℞. *Diaſcord. Fracaſt.* ℥j.
extract. tormentillæ ſcr.j.
magiſt. corallior. ℈ß.
dulced. Martis gr. xii.
ſyr. plantag. unc.j.
aqua ejuſdem plantag. unc. ij. m.
capiatur pro libitu.

Vel

℞. *Syr. de ſucc. myrtill* unc.ij.
corn. cerv. ſpagyricè prap.
ſtibij diaphoretici ana ſcr.ſs.
philonij Perſici ℥j.
margarit. prap. ſcr.ſs.
decoct. tormentillæ unc.iij.m.

Vel

℞. *Myva cydonior. aromatic.* ℥j.
pulv. tormentillæ ſcr.ſs.
nepenth. Quercet. gr. j.
terræ ſigillatæ,
cryſtall. montan. prap. ana. ſcr.j.
ocul. cancr. fluv. ſcr.ſs.

gran.

gran. chermes gr. xii.
nucis moſch gr. vj.
eleoſacch. citri gr. aliquot.
ſacch. perlati q. ſ.
cum ſyr. de ſymphyt.
f. bols pro duabus doſibus.

Vel

℞. *Diaſcord. Fracaſt.* ſcr. j.
lacrym ſang. drac. ſcr. ſs.
eſſentiæ croci Martis gr. viij.
extract. tormentill. ſcr. j.
m. & cum ſyr. cydonior.
f. pilul. parvæ inaurandæ
pro una doſi.

Vomitus tollitur, ſi nimius ſit, remedijs in noſtrâ *Trutinâ lib.* 2. *cap.* 8. *De Nauſeâ, & Vomitu* deſcripta, ſi verò paucus, & neceſſarius erit vomitus vel pro febris curatione, vel pro tollendâ cruditate à ſtomacho febris curationem impediente, promovendus erit noſtro *Hippocras emetico*, vel alijs emeticis in hujus capitis initio deſcriptis.

Cardialgia compeſcenda eſt remedijs dictis in noſtrâ *Trutinâ Medicâ* quibus ea, quæ malignitatem reſpiciunt, admiſcemus, & abſorbentia, & præcipitantia adjungimus, & in alumnorum medicinæ gratiam ſequentia in formâ deſcribimus:

℞. *Eboris prap.* ʒſs.
cinnab. nativ. gr. v.
margarit. prap. ſcr. ſs.
diaſcord Fracaſt. ʒſs.
cum mucilag. ſem. cydon. q. ſ.
f. pilul. parvæ deaurandæ
pro una doſi.

Vel

℞. *Corn. cerv. uſti* ʒſs.
ocul. cancr flav. ſcr. j.
lapid. benzoar. gr. vj.
ſtibij diaphoretici ſcr. ſs.
philonij Romani q. ſ.
f. bolus.

Vel

℞. *Bezoart. mineral. gr.* v.
magiſt. corallior. gr. viij.
terræ ſigillatæ ſcr. j.
Laudani opiati n. d. gr. iij.
confect. alkerm. ʒ. ſcr.
ſpec. diarrhod. Abb. ſcr. ſs.
ſyr. de mucilag. unc. j.
aquæ menthæ, unc. ij. m.

Lipothymia in febre malignâ peſſimum ſymptoma eſt; terribiliſſimam enim mortis ſpeciem præſefert, & facilè in ſyncopen tranſit, ac ſæpiùs repetens de medio tollit. Provenit, ut diximus in noſtrâ *Trutinâ Medicâ lib.* 3. *cap.* 2. *de Lipothymiâ, & ſyncope*, à ſanguine, qui in corde coagulatur, & ad motum reddit ineptum, vel ab activiori ſanguinis parte fixatâ; vel ab aliquâ nimiâ evacuatione ſenſili, vel inſenſili, vel utplurimùm in febre malignâ ſuccedit à vapore maligno, & aurâ venenatâ, qui vitæ ſpiritus ſuffocat.

Lipothymiæ ſuccurrit *ſpiritus vini, citri, ceraſorum nigrorum*, vel aliquod oleum odoratiſſimum ſtillatitium, ut *angelicæ, cinnamoni, citri, caryophyllorum*, vel ex eis parata *balſama caryophyllorum, cinnamomi, vitæ n. d.* quæ naribus illini debent; ſuavi enim fragantiâ ſpiritus reficiuntur, & collapſæ recreantur vires, vel aliquot horum guttæ eſtò in ventriculum non ingerantur, ſed palatum tantùm attingant, ſubitò hominem vivificant, à Lipothymiâ liberant, & hilariorem vitam ſpirare faciunt. Verùm lipothymia, vel ſyncope prout febris malignæ ſymptoma eſt, interna cardiaca, & quæ malignitatem obtun-

dunt, requirit medicamenta, ac propterea, quæ ſanguinem in corde coagulatum reſolvunt, & motum reſtituunt, ac malignum vaporem, auramque venenatam, & vitæ ſpiritus ſuffocantem abſumunt, reſolvuntque, pro qua re eorum, quæ in noſtrâ praxi exhibemus, formulas deſcribimus, ut

℞. *Magiſt. corall roſati gr.* vj.
ſalis perlarum or. gr. iij.
tincturæ alkermes n. d. ʒij.
bezoar. orient. gr. v.
ſalis volatilis ſuccini gr. iij.
ſpiritûs corn. cerv. gutt. viij.
ſalis ſang. hirci ℈ß.
tincturæ cinnam. ʒjß.
ſyr. flor. borag. vel exhilarantis Domini Laurentij ℥jß.
aquæ meliſſæ ℥ij. m.

Hujus hauſtûs unum, vel alterum cochlear per intervalla exhibeatur.

Vel

℞. *Tinct. corall. gutt. vij.*
ſpiritûs c. c. ſuccinati gutt. viij.
elæoſacch. citri gutt. vj.
elixiris Matthioli gutt. ix.
ſpiritûs theriacalis camphorat. ſcr. ß.
ſalis volatilis viperarum gr. v.
aquæ perlar. n. d. ℥ß.
ſyr. rubi Idæi ℥j.
aquæ pomor. redolent. ℥ij. m.
detur cochleatim.

Vel

℞. *Ligni aloës raſpati* ſcr. ß.
os de corde cervi gr. xij.
ſalis volatilis c. c. gr. vij.
lapidis bezoar. or. gr. v.
magiſt. perlar. or ſcr. ß.
manus Chriſti perlata q. ſ.
ut f. bolus.

Vulgares cordis regioni varia epithemata in formâ applicant, quæ an proſint, in noſtrâ *Trutinâ* trutinavimus, & repudiavimus: aliquo tamen modo prodeſſe poſſunt, quatenùs mediante reſpiratione ingredientium odor attrahitur.

Sitis in febribus malignis moleſtiſſimum eſt ſymptoma, imò dirum inferni ſupplicium, ut de Tantalo fabulantur Poëtæ; nàm os cum ejus adjacentibus partibus urit, viſcera torret, angit, & evigilare facit, & nullo medicamine, niſi fonte levatur. Fit ſitis à corpuſculis ſalinis exaltatis, & ad fauces provectis, abſumpto latice à vehementiori ſanguineæ maſſæ æſtuatione, quæ laticem vaporetenùs ſollicitando, particulas exagitat ſalinas, quas ſub ſalſi halitûs formâ ad os elevat, undè ſitis, & ariditatis illuſio ibidem producitur. In his febribus ſitis ſymptoma eſt non contemnendum, nocet námque corporis nutritioni, & vires valdè dejicit. His in febribus ſequentibus remedijs reſtinguitur ſitis, attamen malignitatem reſpicientibus maritatis, ut

℞. *Limaturæ C. C. crudi* unc. iij.
ponantur in pupatellâ, & coque in aquæ fontanæ lib. viij.
ad duorum digitorum tranſverſorum caſum, adde tum
Corticis citri recentis,
contrayervæ,
rad. ſcorzoneræ ana m. j.
obtege vas optimè, remove ab igne, & probè obtectum frigeſcat, deinde cola, & adde
Spiritûs vitrioli, vel
ſpiritûs ſulph. ad gratiſſimam aciditatem, vel

ſalis

ſalis prunellæ ℨ iv.m.
& frigidè propina.

Vel

℞. *Aquar. ſonchi,*
galegæ,
ſcorzoneræ ana unc. iv.
ſyr. de ſucc limon.
de acred citri
julep. roſati ana unc. j.
nitri antimoniati ʒ *j. ſs. vel*
ſpiritus ſalis dulcis, vel
ſpiritûs nitri dulcis
m. q. ſ. ad gratiſ. aciditatem,
& cochleatim exhibe frigidè.

Vel pro divitibus

℞. *Aquar. borag.* unc. iij.
card bened lib. ſs.
roſac. unc. j.
Sacch. perlati unc. j.
ſucc. citri recent rexpreſſ. q. ſ. m.

Propinari etiam ad ſitim leniendam poteſt tinctura roſarum, vel violarum, & omnia acida; hæc enim ſalina corpuſcula exaltata, à quibus talis fovetur ſitis, abſtergunt, & diluunt, & per urinæ ductus expurgant. Hac eâdem ratione eundem uſum habent ſeminum frigidorum emulſiones, & præcipuè ubi vigiliæ moleſtant, & ſitis angit; parari poteſt emulſio ſomnifera, ut

℞. *Amygdal. dulc. excoriat.*
ſem. melon. ana unc. j.
papav alb. ℨ j.
lactucæ ℈ j.
f. emulſ. in aq. lactucæ unc. vj.
ſyr. de papav. albo.
de Nympheâ ana unc. j. m.

ſumatur frigida horâ ſomni à Cœnâ. Sed qui plura de ſiti deſiderat, legat noſtram *Trutinam lib. 3. cap. 6.* ubi ubertim diximus.

Hic admonitos volumus vulgares medicos, ne nimiâ ſiti abſtinentiâ, quam nos execramur, ſuos jugulent febrientes, nihil enim bibere maximus cruciatus, & ſumma pœna ſinè juvamine, imò potiùs cum noxâ, quia tunc bibendi neceſſitas monet, & prodeſſe, ac nullo modo obeſſe, atque adeò potus ſub pœnâ mortis vetitus, & rupta medici obedientiâ millies medenti attulit dedecus: intenſam igitur ſitim præ omnibus aliis aquea curant, quia ſalinas particulas diluunt, & ad urinæ vias deducunt. Quot potûs uſus noſtro corpori commoda præſtat, quæ etiam juſcula, aliaque, liquidiora alimenta præſtare poſſunt, his breviter complectimur; vires namque ex humidi devaſtatione exolutas reparat. Inſuper inſervit ad cibos in ventriculo miſcendos, liquandos, ad faciliùs undique coctionem ſuſcipiendam, quia coctio fit in humido, & ad ciborum eſſentiam per anguſtos vaſorum meatus ferendam. Prætereà eſt ſanguinis comes, ne in concretionem abeat, & eſt deputatus ad partium eluendas ſordes. Prohibet tandèm, ne volatilis ciborum eſſentia corpori ſuſtentando deſtinata, à calore accendatur.

Nigrities in linguâ fit mediantibus vaporibus fuliginoſis ferventibus, cauſticis, & malignis ab æſtuante ſanguinis maſsâ cum expirato aëre elevatis, qui per pulmonum ſpiracula è cordis foco prodeuntes ad palati fornicem alliduntur, & linguam quaſi reverberio feriunt, & nigredine quadam imbuunt. In linguæ nigredine ea interna conducunt medicamenta, quæ fervidiorem maſſæ ſanguineæ agitationem benignioribus fixantibus ſubacidis compeſcunt, ità ſunt

conſervæ

conſerva citri, ſyrupus rubi Idai, arcanum duplicatum, lapides cancrorum, corallia rubra ſubtiliſſimè pulveriſata. Topicè linguam obducimus linimento ex *ſedo majori, ſucco cancrorum fluviatilium, mucilagine ſeminum pſyllij, & lapide prunellæ.* Vel aufertur *aceto deſtillato, & ſaccharo cando cum aquâ ſtillatitiâ roſarum admiſto.*

Linguæ ardor, & fervor fit, quandò ejus humiditas naturalis non tantùm abſumitur, ſed aceſcit, & à torrido calore velut elixatur, non aliter ac ſi à juſculo fervido elixaretur, & poſtmodùm ſcabra evadit, finditur quandóque à particulis acutis, quæ ejus continuitatem ſolvùnt. Ardor, fervor, & fiſſuræ linguæ curantur medicamentis humectantibus, & lenientibus linguæ admotis, & in ore detentis, ità ſunt mucilaginoſa, in primis *mucilagines ſeminum pſyllij, cydoniorum, malvæ, vel mucilago tragacanth. extracta cum aquis lactucæ, roſarum, ſedi majoris, vel portulacæ,* ut

℞. *Mucilag. ſem. cydon.*
pſyllij extract. cum aquâ ſonchi ana ʒij.ſs.
ſyr. violar. ℥j.ſs. *m.*

Exhibeatur parum per intervalla, & in ore detineatur.

Vel

℞. *Mucilag. ſem. malv. extract, cum decocto hord.*
gelatina cornu cervi ana ʒ.ij.
ſacchari perlati ʒ j.
ſucc. centr. fluv. ℥ j.ſs.m.

Et includantur in ſerico raro, ligentur in noduli formam, qui detineatur in infuſione aquæ roſarum, & ſæpè lingua liniatur.

Vel

℞. *ſem. cydon. ſine cortice,*
cucumeris ana ʒ j.
papav. albi ℈ ij.
gummi tragacanth. ʒ j.ß
contundantur,
diamargarit frig ʒ j.m.

& cum mucilagine ſeminum pſyllij aquâ roſarum extractâ, & albumine ovi fiant trochiſci in ore detinendi.

Vel

℞. *Aqua hordei,*
Sedi majoris ana ℔ ß.
ſyr. granator. dulc.
violar. ana ℥ j.
diamor. ℥ ß.
Lapid. prunell. ʒ j. ß.
f. gargariſma.

Sed ſale prunellæ in aquâ ſedi majoris diſſoluto utiliſſimè lingua, & fauces abluuntur, ejuſque particula abſorberi poteſt, ut ad œſophagum ſimili ardore affectum perveniat. Optimum gargariſma erit lac caprinum, vel emulſio ex quatuor ſeminibus frigidis majoribus facta in aquâ ſenicionis, vel gargariſma ex cremore hordei diluto in aquâ lactucæ utiliter adhibetur.

Si verò nutrimentum degeneratum in quantitate non peccet, ſed tantùm in qualitate, ut in epidemiis, & pravis aëris conſtitutionibus accidit, tunc febres producuntur, quæ abſolutè malignæ dici merentur, ex eo quia medicum decipiunt, nàm primis diebus prava illa qualitas non manifeſtatur, reſiſtiturque à partium ſolidatum naturâ, quæ cùm multitudine non graventur, parvifacere qualitatem demonſtrant, ac pulſus boni erunt, urinæ bonæ, principeſque facultates conſtantes apparebunt; tandèm in quarto, vel ſeptimo prava qualitas, ſuperatâ

ſuperatâ naturæ reſiſtentiâ, in apertum veniet cum perniciosorum ſymptomatum multitudine.

In hujuſmodi febribus eadem erit curationis methodus, quam ſuprà propoſuimus; nàm eodem modo detergendum eſt nutrimentum degeneratum, ſive multum, ſive paucum illud ſit: unum tantùm advertendum eſt, quòd multoties cùm à copiâ non gravetur natura, qualitate pravâ illam ſtimulante, in furorem, calores vehementes, & excandeſcentias adigitur, undè ſanguis in vaſis vehementer fermenteſcens cor angit, & laceſſit, additque afflictiones afflictæ naturæ; in hoc caſu inter quartum, & ſeptimum diem bis brachij vena ſecari poteſt, & vice qualibet dimidiam ſanguinis libram detrahere, dummodò ad id concurrant corporis habitus plethoricus, urinæ rubræ, calor vehemens per univerſum corporis habitum, ſitis, & virium robur. Harum febrium malitiam occultam præcognoſcere medicus poteſt, ſi in principio in infirmo omnia benè ſe habeant, leviter febricitet, & tamen omnia corporis membra ità ſint ad motum pigra, ut ad motûs corporis ſe vires non habere fateatur infirmus.

Verùm ſi nutrimentum degeneratum quantitate ſit multum, & pravam tamen qualitatem non habeat, reumaticam cum miti calore pariet febrem cum raucedine, thoracis anguſtia, inappetentiâ, nauſeâ, oris amarâ limoſitate, abſque vehementi ſiti, urinis craſſis, & pallidis, pulſibus contractis, ſed preſſis vehementer aſſurgentibus; his ſignis apparentibus exiſtimandum eſt febrem in degenerati nutrimenti copiâ ſine pravâ qualitate fomitem habere, quæ ſolâ coctione curatur, ac propterea neque medicamentum purgans, neque ſanguinis miſſio huic convenit febri; utendum tamen eſt frictionibus, cucurbitulis, inunctionibus ex oleo amygdalino, oleo nucis moſchatæ per expreſſionem vigorato, vel ex vino ſublimato. Victus debet eſſe tenuis, & paucus, potus parciſſimus, ambiens aër calidus, prætereà diaphoretica ſunt exhibenda, quæ ſuprà præſcripſimus; hæc námque materiæ coctionem promovebunt, illamque diſponent, ut naturæ motibus pareat: cùm verò coctionis ſigna apparuerint, tunc tutò purgans medicamentum exhiberi poteſt ad materiæ expulſionem.

Demùm ſi nutrimentum degeneratum neque multum in quantitate erit, neque qualitatem adeò pravam habeat, vehementiorem excitabit febrem; quippè cùm natura materiam illam præter naturam circa ſe ſentiat, & neque ab ejus qualitate, neque quantitate opprimitur, furore incipit, excandeſcit, calorem intenſiſſimum excitat, ſitim accedit, urinas ſubrufo colore ſaturat, alvum ſtringit, in acceſſionum incrementis vehementiſſimè pulſat; tandèm pejores ſunt affectus, quos ſuis inordinatis motibus cauſat, quàm qui à primitivâ febris materiâ producuntur: his tamen furoribus apparentibus, non adeò timendum eſt medico, quippè motus naturæ vehementes irritamentum arguunt, non autem urgentis materiæ dominium, & ſuperioritatem, quòd ſi medicus benè ſe gerat in ſedando naturæ furorem, ſine dubio morbi victo-

victoriam conſequetur; contrà verò ſemper pejora ſunt timenda, ubi natura torpet, & pigrè ſe movet, tunc enim dominantem ſibi febris materiam arguit: in furioſis ergò febribus ſanguinem mittere ſaluberrimum erit, ut Galenus ſcripſit.

Aperienda ergò ex vena in his febribus bis, & ter pro infirmi robore, & febris impetu, nunquàm tamen ultra mediam libram pro qualibet vice detrahi ſanguis debet, & hoc poſt quartum diem, cùm ſanguis vehementiùs effervescit.

Verùm cùm radix hujus febris etiam in nutrimento degenerato conſiſtat, ijsdem remedijs curanda eſt hæc febris, quæ diaphoretica efficaciâ prædita ſuprà fuerunt deſcripta; fugiendumque eſt à purgante medicamento, ſi coctionis ſigna non appareant. Demùm pro continuis febribus generalem regulam tradamus oportet, ſcilicèt quòd ſi furioſæ illæ ſint, ſiticuloſæ, & vehementi calore conjunctæ, venæ ſectione quiſque uti poterit pro ægri temperie, & virium robore; ſi contrà torpidæ ſint febres iſtæ, pigræ, atque tepidæ, tunc ipſis nullo modo convenit venæ ſectio; in principio, & non ultra ſecundam diem tùm purgans medicamentum, tùm vomitum excitans convenit, ſed ultra ſecundam diem neutrum exhiberi debet, niſi ſigna coctionis appareant: medicamenta demùm diaphoretica, quæ à centro ad circumferentiam movent vel ſudorem, vel inſenſilem tranſpirationem, omnibus his febribus conveniunt, & omni tempore, & ſemper prodeſſe poſſunt, & nocere nunquàm.

CAPUT XXVI.

De Febribus ex Aëris mutatione.

POſt febrium malignarum tractationem non incongruum erit laconicè de febribus ex aëris mutatione aliquid libare, cùm etiam hæ ex nutrimento degenerato geneſim trahant; eapropter multùm primò perpendere conducit, cur in quibuſdam noſtræ Italiæ regionibus quodam anni tempore pernicioſæ, & lethales ex aëris mutatione contingant febres, quæ ſi in principio ab accurato medico non exſtinguantur per minerale emeticum, quarto tranſacto die in malignas degenerant, optima quæque reſpuunt medicamenta, & intra decimum quartum ut plurimùm interficiunt? Quod negotium auxit, in harum veſtigandis cauſis, eſt quod nullibi in Europâ, niſi in quibuſdam Italiæ regionibus dictæ contingant febres; undè nec laborioſum iter, nec fervidus ſolis calor, nec eduliorum, nec aquarum, nec tandèm cœli mutatio ſunt cauſæ, itâ noſtris regionibus, ceu alijs communes, ut jure merito inſtitui potuiſſent harum febrium effectrices, niſi dicere velimus hoc maximum præjudicium à vulgaribus medicis fuiſſe introductum haſce in noſtras regiones, & non in alias; cum omni tempore, & latè iter facientibus mali moris febres contingant, propter labores, mærores, cibi & potùs ingurgitationes, incommoditates in itinere toleratas, aliaſque occaſiones eveniant: ſed quicquid ſit de hoc.

Pri-

Primùm conſiderare oportet ejuſmodi febres, quæ ex aëris mutatione fieri cenſentur, potiſſimùm graſſari ſolere ſub æſtatis finem, atque inter autumni initia, quo tempore fervefacta tellus halitus, expirationeſque emittit: ſed illud etiam animadvertere oportet, quòd ex argillâ excoctâ, & ex terrâ valdè exſiccatâ copioſiùs expirationes educuntur, quotieſcumque aliquis accedit humor, ut vel maximè ex odore manifeſtum eſſe poteſt. Prætereà noſſe oportet non omnes terræ regiones ità eſſe diſpoſitas, ut prædictarum febrium generationem admittant ex aëris, cælique mutatione, ſed illas potiſſimùm eſſe his febribus obnoxias, in quibus adſunt frequentes rerum mineralium fodinæ, præſertim ſalis nitri, ſulphuris, chalcanthi, aluminis, ſalis communis, & ſimilium, cujuſmodi ſunt aliquæ Italiæ regiones, quarum tellus inter pauca milliaria diverſis eſt referta fodinis: at non ità Inſubriæ, Galliæ, Germaniæ, Hiſpaniarum &c. provincijs, in quibus perpetuò homogenea, & uniformis iter facientibus ſeſe offert, & quia Hungaria multas in ſuo ſinu mineralium fodinas fovet, ſuas quoque patitur clades, graſſatur enim ibi febris, quam ex loci nomine Hungaricam dixerunt, undè qui prope incolunt fodinas, metallorum fumum, ideſt virus arſenicale inſpirant, (vocatur námque arſenicum fumus metallorum) & juxta exaltationum gradus varijs cladibus ſunt obnoxij. Tandèm illud quoque conſiderandum eſt, quòd tùm vitrioli ſpiritus, tùm ſalis nitri, ſulphuris, ſalis communis &c. ſalubriter in paucâ doſi dilutus intrinſecùs in multis aſſumitur morbis, ſed hos memoratos ſpiritus ſimul permiſtos eſſe omninò corroſiva, & lethalia venena. Hinc capite præcedenti vulgares admonuimus medicos, ne ſuis ægrotis hos ſpiritus permiſtos præbeant, quia febrem ex aëris mutatione excitarent non abſimilem.

Quibus rebus perſpectis, facilè harum febrium cauſæ intelligi poſſunt; quamobrem per varia telluris loca iter facientes circa autumni initium ſpiritu hauriunt perſpirationes modò vitriolatas, modò nitroſas, modò aluminoſas, modò ſulphureas &c: quæ intra corpus aſſumptæ, atque permiſtæ procreare valent ſubſtantiam quandam venenatam, & humanæ vitæ infenſam, undè ex aëris mutatione febres excitari queunt, quæ à perſpirationum heterogenearum producto ſuſtentantur, quod in ſtomachi convexo, vel thoracis cavitate coagulatur, ex quo tot malignorum ſymptomatum varietates emergunt. Imò cunctis noſtris regionibus tanta eſt telluris heterogeneitas, & horum ſalium ubertas, ut in unâ, eâdemque terræ parte diverſa mineralium miſcela congeratur, & ubique aër diverſis conglomeretur, & vitietur expirationibus, præſertim primis ſuccedentibus autumni pluvijs. Undè ſiquis unâ nocte, vel die extra proprios lares ad aliquot horas ſomno indulgeat, ſtatim febri ex aëris mutatione victimam ſe exponit, quia in ſomno expirationes, & inſpirationes raræ ſunt, & particulæ ſalinæ, vitriolatæ, ſulphureæ, nitroſæ &c. permiſtæ diutiùs nobiſcum, & intra nos morantur, & magis ſe inſinuant, ſomno. Et propter quis itineretur, extra tecta moretur, in aëre magis conſpurcato verſetur,

ibique non dormiat, immunis erit à tàm diræ febris ſuſpicione. Quapropter poſt Sirij ardorem nemo tàm facilè itineri ſe committit, ne febre ex aëris mutatione corripiatur, & hoc anni tempore qui alibi reperitur, ibi ad frigidam uſque aëris temperiem moratur, & indè in proprias properat ſedes. Verumenimverò compertum habuimus, quòd quandò autumnus eſt ſiccus, hæ febres iter facientibus non ſuccedunt.

Has febres, quas ex aëris mutatione vocant, endemicas, non verò epidemicas eſſe arbitramur, quia licèt utraque ſit communis, endemica tamen ſemper ſtatis periodi; aliquas noſtræ Italiæ regiones infeſtat, atque ità quaſi patritia, & vernacula eſt, qua de re plura endemica provincias reddidêre deſertas.

Signa.

Hæ febres quemlibet bardum medicum fallere non poſſunt, & facilè cognoſcuntur; ſufficit enim, ut aëris mutatio præceſſerit: tunc febris acceſſionem laſſitudines, artuum dolores, inquietitudines, capitis potiſſimùm dolor prægrediuntur, deindè febris cum totius corporis frigore, capitis, & artuum dolore, ſomnolentiâ, ventriculi nauſeâ, & quandóque vomitu, pulſuum contractione ſuccedit, poſt frigus debilis ſubit calor cum vigiliâ, ſiti, alijsque ſymptomatibus. Primæ acceſſioni evenit ſecunda imperceptibili cum frigore, deindè calor cum ingrato quodam ſopore, pulſus erunt languidi, frequentes, & inæquales, nox vigil, inquietitudinum omnium genera, & ſymptomata vexantia partim ingraveſcunt, & partim denuò pateſcunt, Secundæ tertia accedit acceſſio abſque ullo frigore, incaleſcit, & omnia, vel aliqua ſigna, quæ capite præcedenti recenſuimus, cum pravis ſymptomatibus palam febrem ex aëris mutatione oſtentant continuam.

Cauſæ occaſionales.

Sunt harum febrium caúſæ occaſionales particulæ vitriolatæ, ſulphureæ, aluminoſæ &c. permiſtæ in terræ fodinis poſt caniculares dies mediante pluviâ fermenteſcentes, & elevatæ, quæ per aëris attractionem in ſtomachi convexo, vel thoracis cavitate propter moram congeruntur, & coagulantur, & in virus degenerant corroſivum, quod nutrimentum in ſuis partibus conſpurcat, & à propriâ indole degenerare facit: degeneratum tanquàm exoticum, hoſtile, & venenatum renuitur à fibris ſpermaticis, à quibus regitur, & fibrarum, & conſequenter arteriarum motus depravatur à principio motûs ipſis inhærente, qui cordi impertitus febrem excitat peſſimi moris; Imò ipſæ particulæ nitroſæ, aluminoſæ, vitriolatæ &c. permiſtæ, quia totum pervadunt corpus, ſanguinem inficiunt, & contaminant, qui in aliquibus partibus in grumulos abit, undè palpitationes, lipothymias, ſyncopes, & alios cardiacos pariunt affectus; ac inflammationes internæ, parotides, & variæ exituræ protuberant, & cætera prava emergunt ſymptomata. Eodem ferè modo febrium malignarum geneſim eſſe dicimus, hoc tamen cum diſcrimine, quòd hæ cau-

cauſam occaſionalem abintrà cognoſcunt, illæ, ut epidemicæ, endemicæ, caſtrenſes, alijque morbi populariter graſſantes, ab extrà.

Prognoſis:

Febres ex aëris mutatione peſſimi ominis ſunt, & ſi quartum tetigerint diem, & opportuno non reſtinctæ fuerint emetico, vel decimo quarto enecant, vel producuntur, & tandèm interimunt, vel chronicam intermittentem poſt ſe relinquunt, quæ niſi ſpecificis eradicetur febrifugis, attingit tempora veris.

Curatio.

In curatione febrium ex aëris mutatione magna ſedulitas adhibenda eſt, & niſi primis diebus ſtatim ſuo extirpetur emetico, de ægri vitâ ferè jàm conclamatum eſt; Undè ſtatim ac acceiſitus fuerit medicus, non de ſanguinis miſſione cogitet, nàm febris venenata eſt, & in morbis venenatis ſanguinis miſſio eſt ipſo veneno nocentior; non de medicamento purgante, nàm hoc à circumferentiâ ad centrum trahit, quod in venenatis eſt venenum ad corporis penetralia impellere, nec purgans habemus, quo per ſedes venenum extrudimus. Unum tantùm ſupereſt medicamentum, quod eſt emeticum, his enim febribus ſemper nauſea, & quandóque imperfectus vomitus accedit, & quaſi digito vomitorium natura deſignat, & hoc uno tantùm medicamento venenum per illud oſtium per quod ſe in corpus intruſit, ut in membri à viperâ demorſi ſcarificatione, & ſanguinis per cucurbitulam eductione veneni eductio feliciter contingit. Optimum inter omnia emetica noſtrum Hippocras eminet, & ex eo tempore, quo illud in lucem protulimus, neminem peremit, ſed omnes è mortis angone redemit; hoc enim omnem ſaburram in ſtomacho, & duodeno ſtagnantem per vomitum rejectat, & plures movet ſeceſſus, omnemque pravam materiam in qualibet corporis parte delitеſcentem exturbat, & omnem auram in penitiores partes intruſam, & præſertim in thoracis cavitatem potentiſſimè evocat, & per proxima emunctoria tranſpirare facit. Poſtmodùm regatur æger alexipharmacis propter alicujus malignitatis relictæ ſuſpicionem: ad hujus effectum ſummoperè commendamus mineralia diaphoretica, hujuſmodi enim febres vegetabilium medicamentis reluctantur, verùm ex his proficuam *aquam alexipharmacam*, *bezoarticam*, & *antidotum bezoarticum* in noſtrâ *Mantiſſâ* experti ſumus in reſolvendo nutrimentum degeneratum per corporis circumferentiam. In reliquis gubernetur febriens, ut capite antecedenti diximus.

CAPUT XXVII.

De Febrium curatione, quæ ex prohibitâ Tranſpiratione originem ducunt.

NUtrimentum à cibis, & fæcibus ſeparatum, dum per fibras ſolidas ad meliorem uſum in cerebrum, & ſpinalem medullam fertur, ſemper magis, atque magis perficitur per ſe-

parationem aliquarum ſuperfluitatum ſeroſarum, quæ illi impedimento eſſent ſuperfluitates iſtæ à calore naturali, qui à ſanguinis effluvijs producitur, verſus cutem in halitus inſenſiles reſolvuntur, & perenniter à cute effluunt. Conſtat iſta cutis triplici exiliſſimorum vaſculorum capillarium genere, tanquàm tot filamentis artificiosè conſtructa, ex capillaribus ſcilicèt vaſculis, quæ ob exilitatem fibræ vocari poſſunt, venarum, arteriarum, & nervorum, quæ ità inter ſe contexuntur, ut quoddam rete mirabile totum corpus inveſtiens conſtituant. Sub iſtâ texturâ reticulari copioſæ conſtitutæ ſunt glandulæ miliares ſuis excretorijs vaſculis exteriora cuticulam verſus ſpectantibus inſtructæ, quorum orificiola cutis poros conſtituunt. Hi pori inconſpicui ſunt, attamen hyberno tempore tantùm conſpicui fiunt, cùm corpus derepentè denudatur, ac propterea cutis tota poroſa eſt, veluti cribrum, præter foramina conſpicua varijs in locis ad neceſſariorum introitum, & exitum, ut os, aures, nares &c. Hæ cutis glandulæ è ſanguine per capillaria vaſa emulgent, & copiosè ſeparant ejus partem aquoſam ſuperfluam ſalibus oleoſis ſuperfluis, aliiſque particulis inutilibus, tùm primariò maſſæ ſanguineæ, tùm etiam partium continentium imprægnatam, quæ ſub halitum per ſe inviſibilium formâ per vaſcula earum excretoria expirant, adjuvante non parùm calore tùm ipſius corporis expirantis, tùm etiam corporis ambientis, & hæc inſenſilis tranſpiratio appellatur. Per hanc corporis poroſam cutem, & inſenſilem tranſpirationem magis ſublevamur, quàm omnibus ſenſibilibus ſimul unitis, & per hanc ex arte Staticâ *Sanctorius* triginta annorum experientiâ deprehendit, pluribus unicâ die naturali tantum evacuari, quantum per alvum quindicem dierum curſu. Hinc etiam obſervavit evacuationes inſenſiles, & quæ perſpiratione fiunt, eſſe longè pleniores omnibus ſenſibilibus ſimul unitis: Obſervavit ipſe cibi, & potûs unius diei octo librarum pondere, tranſpirationem inſenſilem aſcendere ad libras quinque, quæ quidèm tranſpiratio longior eſt in calidis temporibus, & in ijs, qui veſtibus utuntur denſioribus. Tanta eſt hujus inſenſilis tranſpirationis neceſſitas, ut ex impeditâ multi oriantur morbi, & liberâ, vel artificiosè promotâ præſerventur, vel ijdem curentur.

Signa.

Siquis dùm vehementer calet, & dicta effluvia in vehementi ſunt motu, actutùm frigeſcat, illicò denſatur cutis, & materia, quæ fluebat à frigore repercuſſa concreſcit, obſtruitque poroſitates, per quas, cùmque intùs moventur effluvia, effluere non poſſint, in ipſo corpore detinentur partium naturam agitant, febremque excitant, quam ex prohibitâ tranſpiratione originem ducere medici aſſerunt; in his febribus, acceſſionum principio horror totius corporis concitatur, laſſitudo, capitis dolor, pulſuum languor, inappetentia, ſitis intolerabilis, urinæ, confuſæ, ſunt harum febrium ſigna conjuncta.

Cauſa

Cauſa occaſionales.

Si ſanguinis maſſa à quacumque cauſâ crebris motibus, & validis agitetur, inſigniùs effervеſcit, nimis incaleſcit, indéque nimiùm attenuatur, & quaſi liqueſcit, ut in magnis corporis exercitationibus videre eſt: tunc ſuperfluitates ſeroſæ ſalinis oleoſis, & alijs particulis inutilibus imbutæ, in ſanguinis maſſâ, & partibus continentibus ſtagnantes, ità unà agitantur, & in habitus attenuantur, ut tranſpiratio in maximam copiam augeatur, & ubertim verſus cutem propellantur, & à glandulis imbibitæ per poros vel ſub halituum inſenſibilium, vel ſub guttularum minutiſſimarum formâ erumpunt; eadem enim eſt ſenſilis tranſudationis, ac inſenſilis tranſpirationis materia.

Si corpus, dùm vehementer à cauſâ occaſionali incaleſcit, & effluvia in vehementi ſunt motu, vel affatim erumpunt, protinùs frigeſcat, denſatur cutis à frigore repercuſſa, & impeditâ tranſpiratione, retinentur effluvia, agitantur, & partium naturam laceſſunt, ſanguinis fermentatio turbatur, & immediatè febris ex prohibita tranſpiratione progignitur cum omnibus illis ſignis, quæ recenſuimus.

Prognoſis.

Per ſe febres ex prohibitâ tranſpiratione periculo vacant, vehementia ſymptomata non pariunt, niſi retentorum effluviorum agitatio nutrimentum ità agitet, ut degener fiat, & in hoc caſu febres in aliam ſpeciem tranſibunt, de qua præcedenti capite egimus, & ſic per accidèns vitæ periculum præſeferre poſſunt. Finiuntur feliciter auctâ inſenſili tranſpiratione, vel fauſto ſudore.

Curatio.

Indicatio curativa harum febrium erit cutis poroſitates aperire, & retenta effluvia per eas ad exitum ſollicitare; eapropter in hujuſmodi febribus tùm venæ ſectio, tùm purgans nullo modo conveniunt, cùm neutrum ſit indicatum, imò potiùs detrimentum afferre poſſent,

Lenienda eſt primò alvus injectionibus per ſedem. Victus debet eſſe tenuis, & rarus, ut natura ejus mole non gravetur, & pororum apertioni vacare valeat: Exerceri debet corpus frequentibus frictionibus, & cucurbitulis, poſt quas junctione olei amygdalini unguento nucis moſchatæ roborati fovendum.

Si his frictionibus inſenſilis tranſpiratio non eveniat, ad interna medicamenta recurrendum eſt, quæ inſenſilem tranſpirationem, & quandóque ſudorem concitent, ac proindè ſanguis & continentes partes purificantur, abſterguntur, & unà aquoſitates ſuperfluæ retentæ excrementis ſalinis, alijſque exoticis particulis vitioſè fermentantibus imbibitæ funduntur, attenuantur, & per cutis poros inſenſibiliter, vel per fuliginum accretionem evacuantur. Hujus conditionis medicamenta ſunt diaphoretica, vel ſudorifica; hæc enim ſanguinem fluxiorem reddunt, qui celeriùs effervеſcit, inſigniter incaleſcit, & omnes corporis meatus laxantur, & reſerantur, undè ſuperfluæ aquoſitates

tes unà cum particulis ſalinis, aliiſque heterogeneis excrementis rarefactæ in ſanguinis maſſâ ocyùs circulantes per inſenſilem, ſive ſenſilem tranſpirationem foras ſecernuntur. His foràs eductis, ceſſat ſanguinis fluor, & iterùm debitam adipiſcitur conſiſtentiam, fermentatio placidior fit, circulatio ſecundum naturam redit, calor ſenſim remittitur, & pori debitam ſervant apertionem.

Ad poros itàque aperiendos, & ad retenta effluvia foras ſollicitanda his, & aliјs uti poſſumus, ut

℞. *Antimonij diaphoretici* ℈ß,
Corn. cerv ſpagyricè prep. ℈ß.
m. & detur cum ſyr. card. ſanct. cochl.

Vel

℞. *Sulph. aurati diaph.* gr. viij.
ſalis volat. corn. cerv. gr. vj.
m. cum ſyr. de rutâ caprariâ.

Vel

℞. *Cinnab. antimonij*,
ſalis volat. card. ſancti, ana ℈ß.
m. cum theriacâ, formentur pilulæ iij. & deaurentur.

Vel

℞. *Salis ammoniaci volat.* gr. viij.
camphoræ gr. ij.
diaſcord. fracaſt. q. ſ.
formentur pilulæ iij.
& deaurentur.

Maximæ efficaciæ noſtrum *Antidotum Bezoarticum* in noſtrâ *Mantiſſâ* deſcriptum ad ʒj. experti ſumus: deindè æger ſtragulis tectus inſenſilem tranſpirationem expectet. Hinc medicos hortatos volumus, ut in omnibus morbis, & præſertim in febribus paſſim diaphoreticis exhibitis cutis pori ſerventur aperti, ne ijs occluſis, aut augeatur præſens morbus, aut novus ipſi ſuperinducatur.

Antiqui medici, & præſertim Galenus balnei tepidi uſu has febres feliciſſimo ſucceſſu curabant, & nos, qui id multoties experti ſumus, uno, vel altero balneo febres ex prohibitâ tranſpiratione curavimus; quippè integram indicationem curativam balnei uſus complet, poros enim aperit, & retentas fuligines reſolvit, & educit, caloremque corporis ad naturalem temperiem reducit; uſus iſte balneorum in his febribus nunc receſſit ab aulâ medicorum, ſicut antiquorum medicamenta quàm plurima nobiliſſima, nàm medici venerari cupiunt ut veterum medicorum ſectatores, præcepta autem illorum in medendo veluti rancida, & exoleta repudiant.

Si his non ceſſerit febris ad diaphoretica ſuprà deſcripta veluti ad ſacram anchoram recurrendum eſt; illa enim ex integro indicationi curativæ faciunt ſatis.

CAPUT XXVIII.

De Febrium curatione, quæ ex Humido Radicali fibrarum partium ſolidarum degenerato originem ducunt.

NUtrimentum à cibis ſeparatum per interſtitia fibrarum in ſpinalem medullam, & cerebrum fertur, in illis medullis indole animali acquiſitâ, fit materia apta, ut ſubſtituatur in humidum radicale partium ſolidarum; deſcendit enim per ſolidum fibrarum partes ſolidas conſtituentium, recreatque illas

llas ſuâ glutinoſâ, puriſſimâque humiditate, qua omnes albæ corporis partes aſſiduò perfunduntur, & in vitâ ſanguinis auxilio conſervantur.

Duplici modo depravari poteſt humidum hoc radicale partium ſolidarum, uno cùm tranſit in cauſam febris acutæ; altero cùm tranſit in febris hecticæ, vel tabidæ cauſam, quam vocant. Hinc primò de hoc acutæ febris genere, deindè de hecticâ febre agimus.

CAPUT XXIX.

De Febrium acutarum ex humido radicali depravato curatione.

Uno modo depravatùr humidum radicale fibrarum partium ſolidarum, cùm ex vehementi causâ temperies ſubſtantiæ medullaris tùm cerebri, tùm ſpinalis medullæ diſſolvitur, quod faciliter evenit hominibus vehementiſſimis animi paſſionibus afflictis; Imaginativa enim hominis cùm in medullari ſubſtantiâ ſubjectetur, ſi vehementiſſimis Ideis melancholicis imbuatur, medullaris ſubſtantiæ temperiem corrumpit, ſimulque corrumpitur humidi radicalis temperies, eò magis ſi malæ diſpoſitiones in corpore præceſſerint; humido radicali itâ depravato, ruit illicò homo, vires extemplò amittit, delirio corripitur, vel ſaltem mente non conſtat, vel non advertit; pulſus vix percipitur, friget potiùs, quàm calet, faciem efficit Hippocraticam, non ſitit, non appetit, per intervalla furit, per alia quieſcit, reſpiratio rara, & ſuſpirioſa, tandèm mors in quarto, vel ſeptimo evenit. Aſſignatis cauſis his ſupervenientibus ſymptomatibus, infirmo ſpes vitæ nulla ſupereſt, & medico nihil agendum, præter mortis præſagium.

Depravari, corrumpique poteſt humidum radicale ſenſibiliori nobis modo, eandemque mortis ſpeciem producere, cùm ſcilicèt pars aliqua corporis externa, vel interna gangrænâ, vel ſphacelo corrumpitur; corrupto enim humido radicali fibrarum ſpermaticarum in parte gangrænatâ, communicatur ejus fermentum, in humido radicali adjacentium fibrarum ſucceſſivè, continuóque ſerpens, efficit, ut totius corporis humidum cadavericum fiat, corrumpaturque homo, priuſquàm integrè moriatur. Cæterùm cùm ſphacelus nullum penitùs aliud admittat remedium præter abſciſſionem jàm ſphacelati à vivo, & integro, neque febres, quæ ex depravato nutrimento ob diſſolutam temperiem ſubſtantiæ medullaris producuntur, remedium nullum admittere poſſunt, cùm nequeat in illis abſciſſio corrupti à ſano reparari, quæ aliquandò in partium externarum gangrænis mortem impedire ſolet.

CAPUT XXX.

De Febre Hecticâ.

Miſerabile febris genus eſt Hectica, quæ cunctis terrorem incutit; non eſt de aliarum febrium indole, quæ vel febrientem paucis diebus extinguunt, vel per criſim ad pristi-

priſtinam reducunt incolumitatem. Eſt ipſiſſimâ peſte horribilior; nàm graſſante peſte, plurimi infecti ſervantur. Eſt Venereâ ſævior lue, quæ ubi primùm innotuit, adeò ſæva, & formidabilis fuit, ut ferè ſemper perniciosa, & lethalis extiterit, & licèt hanc luem natura non curet, quia nunquàm in hac criſim molitur, attamen nunc temporis mitiùs, & amicabiliter nobiſcum ſe gerit, nàm exquiſita adinvenimus medicamina, quibus infallibiliter, & radicitùs illam exſtirpamus. Sola hectica febris nec arte, nec criſi reparabilis eſt, ſed vanâ medicaminum ope neceſſariò longo poſt tempore necat, & tamdiù perſiſtit, quouſque facies appareat Hippocratica, & oſſa, aſſumptâ carne, tantùm tegantur. Eſt adeò contagioſa, ut non tantùm viventes, verùm etiam ædes inficiat, ac proindè ab amicis, & ſanguine junctis vitatur. Hecticus perpetuò mortem ante oculos habet, & omni futuræ ſalutis ſpe caſſus à febris initio ad finem uſque vivendo moritur, & moriendo vivit.

Eſt febris hectica, ſive habitualis diſpoſitio ſingularum univerſum corpus componentium particularum à naturali ſtatu recedens ob læſionem ſubſtantiæ alicujus membri principalis, quod ratione ſui muneris aliquid cunctis ipſis totius corporis particulis diſtribuit.

Non obliti ſumus caloris in hecticæ febris definitione, cùm in communi medicorum vulgarium ſententiâ ad conſtituendam febris eſſentiam calor neceſſariò requiratur; cœterùm nos ſuprà docuimus affectionem illam viventium corporum, quam febrem medici appellitant, in caloris exceſſu non conſiſtere, ſed in depravato cordis motu, quem multoties exorbitans naturalis calor comitatur, multoties verò non. Hanc ſanè doctrinam in hecticâ nunc ulteriùs confirmamus, cùm ſæpiſſimè experti ſimus contabeſcentia corpora nullo prorsùs exorbitanti calore exuri, vel ſiccari, imò tactu frigido, potiùs, vel teporis ſenſu illorum marcidum habitum repleri. Præthereà concipere non poſſumus, quomodò in hecticâ febre apud vulgares, velut nuda qualitas, abſque causâ fovente in ſolidis corporis partibus ſit radicatus?

Dividunt febrem hecticam in *primariam*, quæ à principio invadit, & in *ſecundariam*, quæ alijs ſuccedit febribus. Dividunt deindè in *ſimplicem*, quæ ſola, & ab alijs ſeparata affligit, & in *compoſitam*, quæ ſimul cum alijs, ut cum febre putridâ, ut dicunt, complicatur.

Partem affectam, ſeu hujus febris ſubjectum eſſe ſolidas corporis partes putavit antiquitas. Alij pro adæquato ſubjecto cor, vel potiùs ſolidas cordis partes credunt, quia plus æquo ejus partibus irritatis primè, & deindè exſiccatis, cor non benè ſanguificat, & per conſequens corpus non benè nutritur; putant enim cor ſanguificare, & partes ſolidas, ſcilicèt ſpermaticas ſanguine nutriri, eâ decepti larvâ, quia conſumptio, & emaciatio in partibus ſolidis, & præcipuè carnoſis apparet: ſedenim ſanguis non per ſe, quia malè generatus fuit, at per accidens unà cum latice à ſubſtantię membri principalis læſione inficitur, ut infrà docebimus.

Tres

Tres hujus febris gradus vulgò aſſignantur. In primo alteratio, & extenuatio adeò exigua eſt, ut vix ab ægro percipiatur, & vix à medico cognoſcatur, & intereà hanc curandi febrem occaſio præceps labitur. Secundo in gradu evidentior eſt corporis conſumptio, & calor intenſiuſculus, præſertim unâ, vel alterâ horâ poſt cibũ elapſa, quo calor tunc quoque in malis, & manuum volis ſe manifeſtat. In tertio gradu abſumitur humidum radicale unà cum partium nutrimento, pinguedine, & etiam ipsâ oſſium medullâ, ac ipſa partium ſtamina, ſeu ipſæ fibræ areſcunt, & tandèm exſiccantur: tunc apparet facies Hippocratica, & æger vix habet tenuem, quæ tegat oſſa cutem, cum urinâ oleaginosâ, & ſudoribus colliquativis, qui gradus appellatur Hectica Maraſmodes, ſeu tabes.

Maraſmum in tres ſpecies ſecundum veteres Græcos dividimus; enimverò cùm ab eo, quod ad corporis particulas advenit, jàm contaminatum eſt; vel ab eo, quod ab ipſis particulis malè affectis contaminatur; vel tandē ab eo, quod contaminatum advenit, & in ipſis ultrò corrumpitur, affectionem habitualem produci neceſſe ſit. Primo modo atrophiam dici debere, ſecundo cachexiam, & tertio phthiſim congruenter exiſtimatum fuit.

Producitur atrophia vel cùm nullus aſſumitur cibus, vel cùm licèt aſſumatur, nullam penitùs patitur alterationem. Utroq; modo ſingulæ corporis particulæ alimento prorsùs deſtitutæ in atrophiam, & tandèm mortem properant. Secundo modo producitur atrophia, cùm læſa ventriculi, vel cordis ſubſtantia, adjacentiumq; his viſceribus principalium membrorum liquores qui ab ipſis generantur, & ad cunctas corporis particulas fluunt, ab ijs non admittuntur, neq; aſſimilantur ob pravam illam impreſſionem, quam à læsâ viſcerum ſubſtantiâ receperunt; tunc non ſolùm inducitur habitualis affectio, ex eo quòd particulæ nutrimento privantur, ſed univerſum corpus celerrimè contabeſcit ob recurſum repudiatorum liquorum verſus naturales, ſpiritaleſque partes.

Secunda maraſmi ſpecies dicitur cachexia, producitурq; cum conſervantibus adhùc ventriculo, corde, adjacētibuſq; membris eorum temperiem, atq; producentibus adhuc toti corpori liquores non pravos; quia tamen natura inſita ſingularum particularum à ſanâ diſpoſitione receſſit, advenientes illos liquores non ſolùm in earum habitu non apponit, ſed eos corrumpit univerſumq; corporis habitum mucidum reddit ex languore, qui cachexia dicitur.

Phthiſis verò ferè ſempèr cachexiæ ſuccedit; fit enim cùm contaminati, vitioſiq; liquores à particulis ſolidis nō admiſſi, in meſenterium, vel thoracem recurrunt, produciturq; in viſceribus naturalibus, vel ſpiritualibus apoſtemata, abſceſſus, inflammationes, eryſipelata, ſimileſq; affectus, quos neceſſariò exulceratio conſequitur, eoſq; ſecuta cachexia jàm in phthiſim degeneravit, quæ incurabilis ab omnibus exiſtimatur, cùm in ipsâ non ſolùm requiratur medicamentum, quod à principali aliquo membro vitium contractum abſtergat, ſed ei natur lem temperiem reſtituat, quod n unus vix naturæ permittitur, & arti omninò negatur.

Signa.

Febris hectica admodùm lento graditur inceſſu, & ægro vix eſt ſenſibilis, & creſcit eundo, & æger cum tanto pernicioſo intra lares hoſte verſatur, quem non advertit, & ſic de eo eliminando non cogitat, imò cum tàm inſidioſo hoſte placidè dormit, & de tanto hoſte admonitus admonentem obtrectat, rixatur, & inimicitias contrahit. Eſt velut inſenſilis favilla, quæ tecta ſerpit, & dùm clara dat incendia, inexſtinguibiliter cuncta ſuccendit. Hecticæ calor nimis lenis, & occultus eſt, & vix primo attactu perceptibilis, at ſi diutiùs ægri manus attractetur, aliquantulùm ſe prodit. Febris non recurrit per acceſſiones, attamen poſt cibum duabus, vel tribus horis ſe manifeſtat calor nonnihil, & exacerbatur cum genarum rubedine: deindè corpus ſenſim, & inſenſibiliter emaciatur, in primis autem caro muſculoſa inter pollicem, & indicem evaneſcit, paulatimque omnis carnoſa pars, ut ſuræ, & ubicumque ea ſit, perit, ut ſaltem oſſa cute obtecta remaneant, & tunc dicitur hectica maraſmodes; nàm hectica incipiens conjunctam non habet emaciationem, ubi verò contumacior eſt, ut corpus emacietur, vocatur hectica maraſmodes.

Pulſus eſt frequentior ſolito, parvus tamen, debilis, & in dies minor cum ſucceſſivâ, & clandeſtinâ virium proſtratione, caput, & univerſum corpus dolet, ægri ſunt ſegnes, ſitiunt aliquandò cum tuſſiculâ ſiccâ, temporis curſu humidâ cum multo excreatu, quandóque copioſo ſputo carent. Sunt triſtes, ſæpiùs moroſi, urina ferè naturalis, & ſanis ſimilis, ſed poſtmodùm in progreſſu in illâ oleum ſupernatare videtur, quod non eſt ipſa ſolidarum partium pinguedo, ut plurimi bardè judicant; ſed ſunt particulæ pingues oleoſæ in ſanguinis maſsâ exiſtentes, quæ unà cum ſero mediante fermentatione, & circulationis lege ad urinæ vaſa tranſeunt. Circa appetitum, & ſomnum mediocriter ſe gerunt, nihilominùs indies emarceſcunt. Hecticâ laborantes ſudore præſertim nocturno infeſtantur moleſtiſſimo, qui vires inſigniter proſternit, quia colliquativus eſt, undè totius corporis conſumptio; & facies Hippocratica ſequitur.

Tribus aſſignatis maraſmi ſpeciebus ſua correſpondent ſigna, undè

Atrophiæ ſigna ſunt pallor, macies, labiorum retractio, narium acuminatio, unguium exceſſus ſupra carnem, rugæ cutis, ipſius exſiccatio, ſitis ſine linguæ ſiccitate, alvi excretio, vigilia, pulſus frequens, & exilis, extremorum refrigeratio, reſpiratio anxia, & rara ſine tuſſi; his apparentibus atrophiâ infirmum laborare judicabis à totali ciborum defectu, vel à prorsùs deſtituâ ventriculi facultate dependente.

Cachexiâ infirmum laborare conjicies, ſi cutis univerſæ colorem non ſimpliciter pallidum, ſed fœdum animadvertes, ſi in eâ non ſimplicem ſiccitatem, ſed ſqualorem obſervabis, furfuribus, alijſque ſpurcitijs horridum, pediculorumque multitudinem, hujus ungues ſunt aduncæ, ut etiam

etiam nares, os lividum oſtendet, & limoſum, non multùm ſitit, cibum ſtomachatur, ſæpè diarrhœâ laborat, pulſus habet frequentes, inæquales, exiles cum acuto quodam, ſed pauco calore, quovis corporis motu, licèt leni, ſpiritûs anxietatem patitur, tuſſiculâ cruciatur ſiccâ. His apparentibus ſignis cachexiâ laborare infirmum tibi ſuaſeris à vitioſis humoribus enaſcente, ſive à principalis alicujus membri læſione, ſive à causâ externâ vitium contraxerit.

Notare hìc convenit, quòd cachexia, quæ neque ab externâ causâ, neque à læſione alicujus viſceris, vel regionis naturalis, vel ſpiritalis originem ducit, neceſſariò à ſubſtantiâ medullari cerebri vitiatâ movetur, cujus ſigna ſunt: Aridus totius corporis habitus, præceps, & inexpectata macies, pulſus parùm à naturali ſtatu recedens, artuum contractio, & abbreviatio, aſpectûs mutatio, acutus calor, falſa fames, excrementorum copia, & hujuſmodi cachexia facillimè in phthiſim degenerat.

Phthiſis ſigna ſunt extrema macies, cutis ſqualor, calor acutus, & exurens infirmo non ſenſibilis, pulſus frequens, & durus, ſpirandi difficultas, tuſſis profunda, purulentæ materiæ excreatio cruori commiſta, vigilia, anxietas, ciborum deſiderium, frequens diarrhœa, cui mors imminet.

Hoc eſt ſignum omnibus dictis tribus maraſmi ſpeciebus, malus habitus, qui in deteriorem ſemper abit, depravatio motuum pulsûs abſque ſenſibili acceſſione, vel declinatione, ſymptomatum exacerbatio poſt prandium, & cœnam.

Præterea cùm dictæ maraſmi ſpecies à læſione ſubſtantiæ cujuſcumque principalis membri originem ducere poſſint, unumquodque ipſorum membrorum læſum propria, & patognomonica ſigna in ſuo maraſmo patefacit.

Undè primò à ventriculo producti maraſmi ſigna ſunt: durities, & tenſio in ſitu orificij ſuperioris ipſius venrriculi, tuſſis tenax cum excreatione tenacis pituitæ, per intervalla ſpirandi difficultas, pulſus frequens, & inæqualis, extremorum tactus tepidus, & ad frigiditatem potiùs vergens.

Inteſtinorum maraſmi ſigna ſunt durities circa meſenterium, aſſidua diarrhœa cum cruentâ, & mucosâ excretione.

Lienis maraſmi ſigna ſunt ſcorbuticæ affectiones, ſcilicèt anhelitûs fœtor, marcidus cruor è gingivis effluens, excretio cruentæ materiæ, ipſius lienis durities, ulcera fœtida in cruribus, urina pauca, rubra, & quæ ſtatim corrumpitur.

Maraſmi hepatici ſigna erunt: fœdus color totius cutis, ejuſdem hepatis tumor, & durities, meſenterij omnimoda exſiccatio, diarrhœa cruenta, continua ſitis, & calor acutus.

Renum maraſmi ſigna ſunt: anhelitus nidoroſus, corporis macies, urina purulenta, putrida, & peſſimè olens, calor acutus, ſitis, & à cibo febris incrementum.

Pulmonis maraſmi ſigna ſunt: tuſſis perennis, purulenta excreatio, ſpirandi difficultas, vocis raucedo, ſanguinis arterialis excretio, genarum rubor, calor acutus, plu-

pulſus frequens, tenuis, & durus.

Cordis maraſmi ſigna ſunt: calor exurens, pulſus frequentiſſimus, & parvus, labiorum rubor, anxietas, & circa coſtas ejuſdem cordis inæqualis pulſatio, quibus reliqua, quæ de pulmone diximus, ſuccedunt, ac tandèm mors.

Cerebri maraſmi ſigna ſunt: repentina totius corporis macies, cui nulla præceſſerit tuſſis, nulla ſpirandi difficultas, nullus vehemens calor, & nulla pulsûs depravatio: ſed hæc omnia illam ſequuntur uſque in phthiſis productionem. Hæc ſunt ſigna maraſmum comitantia, quæ certum præſtant argumentum membri principialis læſi maraſmum producentis primò, & per ſe; nàm reliqua membra deindè per accidens concurrunt, unumquodque pro ſui muneris functione per accidens læsâ.

Cauſæ occaſionales.

Febrem habitualem in corporis habitu conſiſtere vulgares Galenici credunt, ità ut ſit quidam calor, uti vocant, in partibus ſolidis, & continentibus reſidens, ac proindè nudum calorem ſolidis corporis partibus inhærentem abſque foco, & fomite conſervari ſupponunt, & hac de cauſâ in curatione intemperiem calidam, & ſiccam refrigerantibus, & humectantibus corrigere conantur, quam ſentētiam prorsùs ineptam exiſtimamus.

Ad percipiendam habitualem corporis diſpoſitionem, omnes nervos intendere debemus, ut clarè, diſtinctéque cognoſcamus primum illud, quo hæc affectio ſuum nacta fuerit principium; non enim habitualis affectio produci poteſt, niſi principale aliquod membrum non per accidens, ſed eſſentialiter in propriâ ſubſtantiâ læſionem contraxerit: ſupponit itáque principalium membrorum læſionem vel omnium, vel quamplurium, vel ſaltem eorum unius, ſufficit enim unius principalis membri læſio, ut reliqua deindè lædantur, quippè principalia membra mutuo gaudent influxu, nec poteſt eorum unum malè ſe habere, quin reliqua, & ipſum univerſum corpus malè ſe non habeat.

Principalia mèmbra ſunt ventriculus, cor, & cerebrum, quæ principaliores habent influxus. Primus eſt nutrimenti, quod à ventriculo, & inteſtinis toti corpori ſuppeditatur. Secundus eſt ſanguinis, & caloris, qui in corde perficitur, & per univerſum corpus diſtribuitur. Tertius tandèm eſt roris, & cambij, quod in ſolidas totius corporis partes diſpergitur, & à ſubſtantiâ medullari cerebri, & ſpinali medullâ elaboratur.

Pręter principalia membra, quæ mutuo gaudent influxu, dantur alia membra minus principalia dicta, & miniſtrantia vocamus, ità ſunt inteſtina tùm pro munere, quod commune cum ventriculo habent, tùm pro excrementorum tranſmutatione, & expulſione ex ſuperioribus inteſtinis ad inferiora. Lien ob ſeroſitates, quas à ventriculo ſugit, & in venas tranſmittit. Renes, qui ſerum ab humano corpore ſugunt, & in veſicam deponunt. Hepar, quod ſanguinem colat, & volatilem facit ad vivificandum corpus. Pulmones, quorum ope aër intra corpus recipitur

ad

ad diverſos fines neceſſarius.

Membrum principale ratione ſui muneris aliquid cunctis ipſis totius corporis particulis diſtribuit, undè ſubſtantiæ illius principalis membri læſio habitualem inducit affectum; cùm verò animal ſuas exercet functiones, ob quas cunctis corporis particulis præparatur, in bono habitu conſervatur: etenim licèt oculi ſint viventis animalis principaliſſimæ partes, ut etiam ſunt, teſtes, quia tamen iſtæ partes functiones non exercent, quarum ope aliquod cunctis corporis particulis præparatur, ſi oculi extrahantur, ſi teſtes abſcindantur, vel quomodolibet iſtæ partes corrumpantur, non proindè habitualis affectio inducetur, quòd non ſic evenit, ſi hepar, lien, inteſtina, ventriculus, cor, pulmo, & cerebrum in earum lædantur ſubſtantijs, vel à corporibus extrahantur: nàm omnes corporis particulæ, quæ ab his aliquid recipiunt, vel depravatè recipiunt, à naturali habitu recedere coguntur.

Fit febris hectica, ſi inter membri principalis partes ſpermaticas liquor nutrimentitius à cerebro, & ſpinali medullâ elaboratus in propria indole depravetur propter cauſas procatharticas, ſcilicèt ſex res nonnaturales ex partium diſcraſiâ, illarum fibræ naturalem amittant ordinem, poſitum, & figuram. Hæ partes ob læſionem, & compreſſum vitium liquorem alimentitium regere non poſſunt, & diſpoſitiones præter naturam adipiſcitur, qua de re ad ſpermaticarum partium ſuſtentationem redditur ineptus, & principium motûs depravatè in fibris movetur à cauſâ occaſionali ipſis inexiſtente; ac proindè lenta accenditur febris, nec ſanguis in venis, & arterijs laudabilis generatur, cùm hujus liquor iſte ſit cauſa proxima, & immediata, qua de re corpus emaciari oportet.

Si humidum iſtud partium radicale ità diſponatur à ſubſtantijs medullaribus, ut in partibus ſolidis ſuum eſſe glutinoſum amittat, ſed celeri motu in effluvia à corpore evolet calore exurente, & ſemper æquali infirmo inſenſili producto, efficit, ut corpus paulatim areſcat, & tandèm in totalem conſumptionem, ideſt maraſmum properet hac itàque ratione evenit hectica febris à nimio corporis motu, & defatigatione, à vigilis, & curis productis, irâ, invidiâ, nàm

Invidus alterius rebus macreſcit opimis.

à febribus continuis cum copioſo ſudore, diariâ, ſynochâ, acutâ, vel chronica, Zelotypiâ, nimiâ Veneris palæſtrâ, aliiſque animi paſſionibus. Prætereà quandóque humidum iſtud radicale ſuum eſſe glutinoſum amittit, & celeri motu ſenſibiliter è corpore effluit, undè corpus ſenſim contabeſcit, ut ex vulnere aliquo cum ſynoviæ fluxu, de quo egimus, abſceſſu cum humorum affluxu, vel ex ulcere aliquo maligno in aliquâ corporis parte exiſtente, vitium fermentale huic humido radicale communicatur, ob contractum illud vitium fit fibris ſolidis ſuſtentandis ineptum, efficit, ut corpus paulatim tabeſcens temporis curſu totum marcidum fiat: Obſervavimus nos mulierem hecticâ fe-

febre laborantem ex fonticulorum multitudine, qui omnem rorem nutrimentitium abſumpſerant, quam, clauſis, & curatis iſtis fonticulis, curavimus. Hæc hectica febris, quæ à cauſâ externâ, ut ab ulcere, vel à lue Venereâ originem ducit, curationem admittit, quia tàm ex ulcere, quàm ex lue Venereâ proveniente membra principalia non per ſe, ſed per accidens ſunt læſa; nam coporis liquores à dictis cauſis externis contaminati, dùm ad principalia membra accedunt, neceſſariò illa inficiunt, ac illorum unumquodque in ſui muneris functione depravatur: hinc confuſa oriuntur ſigna, & non minùs unius membri læſi, quàm aliorum præſtant argumenta, fieri tamen poteſt, ut cùm principalia membra roboris æqualitate non gaudeant, eorum imbecillimum faciliùs viriatorum liquorum recipit influxum, & reliqua in illud jàm debile factum ſe exonerant, quod cùm illi tolerabilis non ſit, ejus ſubſtantiæ læſionem faciliter contrahere poteſt, atque tunc licèt vitium ab externâ causâ produmum efficacibus remedijs curetur, maraſmus ramen non ceſſat, nàm à læſione ſubſtantiæ membra poſteà ab externâ causâ contaminata foventur.

Excitatur frequenter febris hectica non tantùm alicujus viſceris principalis læſione; læſo enim hoc vel illo ob mutuum influxum, conſenſum, conſpirationem. & circulationis legem omnes partes lædantur, oportet; eapropter in viſceribus animalibus, vitalibus, vel naturalibus inflammationes, abſceſſus, tumores eryſipelata ſimileſque affectus, quos exulceratio, & pus ſequitur, oboriantur, febrem habitualem copulari neceſſe eſt, ut ex ſanguinis ſputo ex pulmonibus, pulmonis inflammatione, pleuritide non repurgatâ, ſepri tranſverſi, hepatis, lienis, meſenterij, renum &c. Inflammatione ſuppuratâ talium viſcerum ſubſtantia læditur, humidum radicale degener fit, & ineptum ad ſolidas corporis partes ſuſtentandum redditur, ſanguis, & ſuccus alibilis ad carnoſarum corporis partium nutritionem deſtinatus à pure conſpurcatus, & depravatus renuitur, & indè neceſſariò contabeſcunt.

Oritur utplurimùm habitualis febris ex viſcerum minùs principalium obſtructionibus, ut ventriculi, inteſtinorum, meſenterij, hepatis lienis, uteri &c. Si enim ventriculus depravatè, vel diminutè aſſumpta alimenta concoquat, & in reliquum corporis non diffundantur; Inteſtina ſuo non fungantur munere; Menſenterium in glandulis viſciditate, vel materiâ argillaceâ obſideatur, & quandòque pulmones etiam ſabuloſâ cretæ inſtar per totum obſitos obſervavimus, & quandòque exſuccos, & aridos; Hepar ſanguinem venoſum rectè non colet, & volatiliorem non reddat; lien ſanguinem arterioſum jàm effœtum non ſpiritualizet, & fiunt in his partibus obſtructiones rebelles, & chronicæ, & ſuo munere orbatæ, nutrimenti ſuccus, & ſanguinis maſſa tùm in proprio foco, & ſede depravatur, inquinatur, & particulis nimis ſalinis, & acribus remorâ ſaturatur, & æquali circulo ineptus non ſolùm non redditur, ſed non aſſimilatur, & à propriâ indole degener fit. Undè alicujus membri tàm principalis, quàm inſervientis propter im be-

imbecillitatem functio primò, deindè ſubſtantia vitiatur, depravatur, læditur; & nutrimentum partibus ſpermaticis talis membri non ſolùm non apponitur, ſed degenerat, & à cæteris partibus renuitur tanquàm ineptum, & habitualis exoritur affectio.

Huic affectioni magnam anſam præbet ventriculus, ſi diminutè, vel depravatè concoquat, ac propterea ex depravato ſucco alibili depravatum ſanguinem fieri neceſſe eſt, ut ex depravato ſanguine partes opipare nutriri non poſſunt, imò humidum radicale in ſolidis corporis partibus cum principalis membri ſubſtantiâ quandóque depravatur, corrumpitur, hec eas ſuſtentat, & unà omnes partes contabeſcere oportet. Undè febrem hecticam ſua primordia in ventriculo ex vitioſâ digeſtione habere clarè patet; exacerbatur enim, & exaſperatur ſingulis ventriculi digeſtionibus, & à paſtu excreſcit, quod cauſa materialis ex digeſtione depravatâ augetur; febris proindè hectica, quæ aliis non ſupervenerit morbis, utplurimùm alimentorum vitio in ſtomacho inducitur, ac proſternitur appetitus, ſuperveniente nonnunquàm ipſorum alimentorum faſtidio: Non negamus tamen in hujus febris initio inculpatam coctionem in ventriculo aliquando celebrari, adveniente tamen tempore compatitur ventriculus, & depravatè concoquit.

Proprium, & inſeparabile hecticæ febris indicium, imò ſignum pathognomonicum eſt, allato cibo, poſt aliquot horas febrem accendi, ac pulſum ſolito majorem, celeriorem, & frequentiorem percipi, in facie ruborem levem, & in cute calorem blandum ità excitari, ut nova invaſio videatur, quam neque horror, neque extremarum partium refrigeratio, neque quædam veluti dormitatio, neque alia inſignis ſegnities, aut omninò inequalitas aliqua, vel in caliditate, vel pulſu comitatur: & tamdiù hoc caloris augmentum durat, donec cibus fuerit digeſtus, & diſtributus, quo peracto ad priſtinum habitum redit, in quo antequàm cibus aſſumeretur, conſpiciebatur.

Qui hoc eveniat, facilè deducitur ab his, qui hecticæ cauſam in depravatâ, & læsâ ventriculi coctione ſtabiliunt; inquiunt enim ex depravatâ coctione depravatum generari chylum, qui deſcendens ad inteſtina, ad venas lacteas, deindè in Pecqueti ſacculum, poſtmodùm per thoracicas ad cor aſcendens, ſanguini commiſtus ipſum perturbat, & febrem ſolito majorem accendit: ſed has chyli nænias fuſiſſimè in noſtrâ *Trutinâ Medicâ c. De Ventriculi actione* refutavimus. Non negamus tamen calorem ſolito majorem in obſtructis à digeſtione ob ſubſtantiæ nutritiæ remoram in obſtructis ventriculi canaliculis augeri.

Ineptus *Galenus* hujus rei cauſam tradens, ineptum affert exemplum, & docet eâ ratione accidere, qua calci ſuperpoſita aqua fervorem, & ebullitionem excitat; ſi enim intra manus quis calcis glebam recipiat, ejuſdem parvifaciat caliditatem, quam neque ſentiet; quòd ſi ad terram deponat, atque aquâ perfundat, videbit quamprimùm vehementer calefactam, atque ità ferventem, ſicut lebes, quandò ingenti adhæſerit flammæ, vapores

etiam non paucos ab eâ efferri conſpiciet, quòd ſi etiam tangere auſus fuerit, facilè ex hoc deuri continget. Optimum quidèm exemplum, ſed idiotiſmum ſapit: Verùm *Galenus* bardo calcis exemplo utitur ad faciliorem hujus rei intelligentiam, quia aliam rationem adinvenire non potuit, & quia ipſe rudis rudibus ſuis loquitur alumnis: nàm quemadmodùm ab aquâ calci ſuperimpoſitâ fervor excitatur, eo quòd genitis ex calce vaporibus à ſuperpoſitâ aquâ cavitates obſtruente denegatur, & prohibetur tranſitus, undè recenti in calce fervorem excitat. Et hinc notat *Mercurialis*, quòd ſi acetum, vel vinum calci ſuperfundatur, fervor qualis ab effuſâ aquâ non excitatur. Idem contingit hecticis ab aſſumpto cibo; nàm tunc ab hectico calore cibum pariter calfieri neceſſe eſt, & ſic in vapores, & halitus plurimos diſſolutus augmentum illud caloris efficiat extenſivè ſaltem calore adaucto, quemadmodùm augetur ignis combuſtibili adauctâ materiâ.

Porrò ut noſtram adducamus ſententiam, ea notemus oportet, quæ in noſtrâ *Trutina li.3.cap.1. De Ventriculi actione* fuſiùs tractavimus: Quæque ciborum genera ventriculum attingentia actutùm digeri, nutritionem incipere, & languentes reficere artus in ſano ventriculo, in imbecilli autem nequaquàm contingere patefecimus, quia *Siquis febricitanti cibum praebeat, quem ſano exhibet, valenti robur, ægrotanti morbus fit, aph.55.ſect.7.* Eapropter cùm hecticorum ventriculus vel hecticæ febri anſam det, vel unà patiatur propter membri principalis conſenſum, & conſpirationem, non poteſt in hectico ventriculus ſanas peragere functiones, ac proindè nutritionem depravatam fieri, & depravatum motum à motûs principio oriri neceſſe eſt: eapropter eſſentialis ciborum ſubſtantia acido-ſalina, & acris evadit, ac ſe ſanguini, vel nutrimento ejuſdem farinæ commiſcens, vel alicujus principalis membri læſi ſubſtantiam attingens, aciditatem ſalinam, & acorem intendit, efficitque illud, quod materia combuſtibilis lenti igni injecta facere apta eſt.

Fit in hac febre pulſus celer, & frequens non à ſanguinis viſciditate, ut plures perperàm autumant, ſed à fibris conſumptis, & reſolutis in ſanguine à particulis acido-ſalinis, & acribus; has enim fibras clarè conſpici datur in ſanguine è venâ pedis educto intra calentem aquam, quæ ad vaſis fundum delapſæ in mucoſam concreſcunt ſubſtantiam, & manu, vel aſſere agitatæ albam quaſi nebulam repræſentent; has pro animalis nutricatione inſervire credidit noſter *Thomas Cornelius in Progymnas.6.* ſed nos ſanguini pro fræno in *Trutinâ* diximus, ne his expers diſſolutus, & effrænatè in gyrum verteretur. Caret his fibris hecticorum ſanguis, ideò eorum pulſus celer, & frequens obſervatur, & ideò circa arteriarum loca calor lentus manifeſtior, & magis perceptibilis ſentitur, quàm in partibus venoſis & carnoſis.

Temporis curſu hæ particulæ acido-ſalinæ, & acres in ſanguine congeruntur, ac proindè intenduntur, exaltantur, & ſolventem nanciſcuntur indolem, undè non tantùm in ſanguine ſerum ſolvunt, verùm etiam rorem, nutrimentum, & carnes colliquant

liquant, relictis fibrarum texturis, in ſudorem, qui colliquativus appellatur, præſertim nocturno tempore infeſtans, & hinc conſumptio, & facies Hippocratica ſubſequitur.

Prognoſis.

Febris hectica dicitur habitualis, non quia ſit in habitu corporis, ſed quia difficilè à ſubjecto removetur, id eſt curatur; undè eventum valdè incertum habet, & ferè ſemper lethalis eſt. Tres habet gradus, ſeu tempora, principium, medium, & finem, in primo gradu, ſcilicèt in principio non admodùm difficilis eſt curationis, attamen eam cognoſcere difficile eſt; clàm enim ità ſerpit, & cuniculis agit; ut indies incurabilior reddatur: quæ verò magis chronica, eò difficiliùs curari poteſt, id eſt quò propinquior primo gradui eò faciliùs, quo propinquior tertio, ideſt tabi accedat, eò curatu magis impoſſibilis, ac proindè primus, & ſecundus gradus curatu facilior, quàm tertius, quæ enim cum tabe conjuncta eſt, & profundas egit radices, lethalis eſt; Cùm humidum illud radicale abſumptum, & exſiccatum ſit, parteſque ſimilares abſumptæ refici non poſſint. Si viſcus aliquod principale, aliudque minus principale eſſentialiter læſum ſit, ut vix, ac ne vix refici, vel reparari poſſit, lethaliſſima. Quæ putridæ, ut dicunt, febri, intermittenti, vel continuæ conjungitur hectica, curatu difficillima eſt, & plerúmque lethalis. Tabidis in aquam marinam expuentibus, ſi pus fundum petit, celerem perniciem denunciat, ſit autem marina aqua in vaſe æneo. Qui tabe vexantur, ſi ſputum, quod extuſſiunt, carbonibus injectum graviter olet, pernicioſum ſignum. Si lienteria, aut alvi fluxus, capillorum defluvium, tibiarum inflatio, ſudor colliquativus, aut facies Hippocratica accedat, mors præ foribus adeſt.

Nullus eorum, qui habitu corporis præditi ſunt humidiori, ſtatim ab initio hujusce modi febre correptus fuit, ſed quicumque ſunt naturâ ſicciores, ac præſertim ſi unà calidam habuerint corporis conſtitutionem, vitamque elegerint in laboribus, vigilijs, curis, victuque pauco, hos ſtatim ab initio hectica febris invadere ſolet, ex irâ, vel triſtitiâ, ac magis æſtate, ſtatuque temporis calido, & ſicco, ac loco prætereà conſimili.

Febres hecticæ utplurimùm ab anno decimo quarto ad trigeſimum quintum affligere ſolent, & ægri in hiſcè annis conſtituti difficillimè evadunt, qui autem ante hanc ætatem, vel paulo pòſt hecticâ corripiuntur, ſæpè curantur, vel ſaltem longo pòſt tempore palliativâ curâ vitam protrahere poſſunt, & præcipuè mulieres.

Curatio.

Habitualis febris curationem à diætetico fonte exordimur, qui in rectâ ſex rerum nonnaturalium adminiſtratione conſiſtit, ex qua remediorum materia deſumitur, & primò ſe nobis offert.

Aër, qui ſecundum vulgares ad frigidum, & humidum vergere debet, ſi vel admodùm calidus ſit, vel admodùm frigidus corrigatur. Pro calido inducendus eſt aere contrarius, ſubterraneis inventis domibus, quæ fri-

frigidiſſimæ ſint, & maximè ad Septentrionem verſæ; quapropter *Gal. 1. meth.cap.8* Æſtatis tempore aëre exiſtente calidiori, ægrum in loco ſubterraneo degere præcipit, qui frigidiſſimus ſit, & maximè perflatus, & hoc unico remedio *L. Riverius* hecticum extremâ confectum macie intra menſem reſtitutum vidit. Optimum quidèm remedium, quod hujus febris indicationi reſpondet; putavit enim caliditatem, & ſiccitatem in ſolidis partibus radicatam, & à nullâ cauſa fotam febrem hecticam conſiſtere ac proindè hujus medicamentum eſſe per contraria, ſcilicèt frigidum, & humidum. Vel aëris caliditatem in conclavi aſſiduè aquâ, quæ prorsùs frigidiſſima ſit, de vaſe in vas transfuſâ temperant, cujus ſtrepitu etiam ſomnus conciliatur; tùm etiam pavimentum frigida indè aſpergunt, & floribus ex herbis refrigerantibus, tùm ipſis herbis refrigerantibus plurimis frequenter illud diſſeminant, turbâ quoque hominum ingredi prohibitâ, hæc námque domum calfacere poteſt. Cæterùm de hoc minimè ambigendum eſt, nàm hujuſmodi morbus contagioſus eſt, ac propter eà à ſanguine jùnctis, & amicis etiam charis declinatur ægrotus. Frigidiſſimum aërem admittendum præcipit Galenus, quatenùs reſpirando attrahitur, ut qui calorem, qui eſt in corde admodùm refrigeret, quamvis minimè conferat, quatenùs extrinſecùs ægrum contingit, quippè id denſat, cogitque cutem, ac humorum, qui comburuntur, effluxum tranſpirare prohibeat. Attamen majus fore ex frigidâ inſpiratione commodum affirmat, quàm ex cute condenſatâ, præſertim illud vitari poſſit operimentis corpus probè muniendo; porrò utendum maximè ejuſmodi aëre in ijs hecticis, quibus primum, quod afficitur, ipſum eſt cor. Verùm ſi hectica febris ex pulmonis ulcere fuerit, aërem frigidum ulceris ratione non convenire, quia frigidum eſt ulceribus inimicum, putant, ſed temperatum in activis ad calidum vergentem, in paſſivis ſiccum. Qua ratione Galenus phthiſicos ad Stabias è Græciâ mittebat, ubi aër ſiccior erat, ſed illi in Græciam non revertebantur, ſed per proximum Veſevi orificium ad Averni fauces deſcendebant; non enim deperdita pulmonis pars ab aëre cujuſcumque optimæ notæ reparabilis erit.

Aër ſecundum noſtrám ſententiam debet eſſe temperatus, nullis inquinatus exſpirationibus, ac alkalicis refertus particulis, qui particulas acido-ſalinas, & acres inſpiratu caſtiget; quadere unius loci aër magis ſalutaris eſt, quàm alterius: contra verò particulis ſalinis, acidis, & acribus conſpurcatus ſanguinem inſpiratu acriorem reddit, qui pulmonum veſiculas erodit, ſcindit, ſecat, & ulcus in eorum ſubſtantiâ producit, ut in aliquibus obſervamus regionibus, in quibus vel phthiſis generatur, vel generata ad ultimam morbi periodum terminat. Multùm conferre aëris ſalubris mutationem in febre habituali experimur, attamen in primo, & ſecundo gradu, in tertio verò nulla ſalutis ſpes remanet, ut in quo gradu noſtrates medici cum magnâ æris, & totalis valetudinis jacturâ ſuis ægrotis tandèm aëris mutationem ſuadent. Hìc Neapoli Stabiarum aërem ſaluberri-

berrimum eſſe prædicant, quia alkalinis particulis è Veſevo monte eſt imbutus. At Stabiæ everſæ fuêre à L. Syllâ, extat nunc ex earum ruderibus, ut fertur, Civitas, quæ *Caſtrum ad mare* vocatur, vulgò *Caſtello à Mare di Stabia*, cujus aër ità nunc depravatus, & conſpurcatus eſt à magna ſtagnantium aquarum, & putridarum copiâ, ut quotannis adventante autumno epidemicæ graſſantur febres, imò inibi fluviolus eſt, quem ex fœtore *Aquam fœtidam* appellant, cujus energiam odoretenus in cephalalgiâ incolæ extollunt, mirum eſt ex viro alexipharmacum elicere cephalicum ineptè credere.

A Stabijs Neapolim verſus multi extabant pagi, ut *Pompejanum*, ex cujus ruderibus nunc viſitur *Turris Annunciata*, ſed hujus aër à Sarno flumine aliquibus in locis ſtagnante peſtifer redditur, & quotannis ejus putrida effluvia dant incolis pœnas.

Extabat olim *Herculanum*, cujus ruderibus novum ſuperinductum eſt oppidum, vulgò *la Torre del Greco*: Hîc extat celebre Noſocomium, ad quod Phthiſici pro incolumitate recuperandâ confugiunt ſed miſelli pro vitâ mortem ſubeunt. Multos nos phthiſicos hùc miſimus, ſed nullus regreſſus eſt, imò omnes perierunt, & nullus, quem hominum memoria ſcire poteſt, evaſit, & reverà eſt hujus languoris laniena, &

Una ſalus victis nullam ſperare ſalutem.

Sunt hujus Noſocomij tecta, ut cætera raceamus, adeò effluvijs, & excrementis, quæ ab ægrotis excernuntur, conſpurcata, ut ſanos inficiant, & malè affectos interimant. Sunt in hoc tractu multi Pagi, ut *Reſina*, *Leucopetra*, *Portici*, *&c.* in quorum privatis domibus faciliùs redimitur ſalus, attamen adventante autumno, has ſedes tanquàm lethiferas fugiant oportet, tùm ob paludum vicinias, quum ob fermentantes immunditias, quibus Neapolitani ad olerum ubertatem hortos ſtercorant. Olim his in locis triumphali amictu natura ambulare, & ludere ſolebat, at nunc ſquallida, & diſcerpta veſtem aëris inſalubritatem deplorat.

Parem, imò nequiorem ſortitus eſt tractus *Puteolanus*, *Bajanus*, *& Cumanus* ſortem, erat olim adeò jucundiſſima plaga, & ſaluberrima, aëris temperis, maris tranquillitate, loci amœnitate, & ſoli fertilitate gaudebat, ut nec Cæſares, & Proceres Romani fuerint, nec ferè Romanus Civis, qui in hoc tractu ſuam non habuerint Villam, imò hortulum, villulam, ne dicamus tuguriolum, in quam à laboribus, forenſibus curis, & exactis prælijs non ſe conferrent ad ocia, voluptates, ſolatia, pompas, ludos, luxus, commeſſationes, Bacchi, & Veneris delicias, tandèm videbatur altera Roma. At nunc ſolitudine, loci ſqualore, aëris gravitate, & tetris Mephitibus totus inhabitabilis marceſcit, pauci viſuntur habitatores, & tuguriola potiùs, quàm domos illìc aſpicies, ac littus à paucis, & pauperrimis piſcatoribus tenui cymbâ percurri. Cuncta temporis voracitas attrivit:

Quantùm potuit mutare vetuſtes,
Et nunc horridior nullus in orbe locus.

Sat aëris ratione digreſſi ſumus, regrediamur nunc ad fontem diæteticum.

Cibi laudantur à vulgaribus refrigerantes, & humectantes, quia hujus febris cauſam in calore, & ſiccitate conſiſtere fatentur, verùm non conveniunt, quatenùs refrigerant, & humectant; nos verò juxta noſtra principia eos convenire cibos dicimus, qui ſanguinem, cæteroſque ſuccos acidos, ſalſos, & acres temperant, & dulcificant, inſuper qui laudabilem producunt ſuccum, facilè concoquuntur, citò nutriunt, & quam minima generant excrementa, hujuſmodi ſunt juſcula pullorum, gallinarum, caponis, ovorum vitelli, &c. Proſunt carnes hædi, vituli, vervecis, porcelli, phaſiani, perdicis, lepuſculi, &c. ſed elixæ aſſis præferuntur. In juſculis incoquunt varias herbas hortenſes, ut portulacam, endiviam, lactucam, boraginem, cichoreum, acetoſam, &c. Verùm hæc olera parùm nutriunt, & in febre habituali laborantium ſtomachis facilè ob diminutam, vel depravatam digeſtionem corrumpuntur, & in acidum degenerant, illudque adaugent. Piſces concedi poſſunt, ſed ſaxatiles eligendi ſunt, in puris natantes aquis, qui tenerâ ſunt prædici carne. Inter fructus comedantur poma, pyra, pruna damaſcena, ceraſa, paſſulæ, & ficus; hæc enim ſuccum alimentitium dulcem producunt.

Putant vulgares hecticos infixum ſolidis partibus habere calorem, quo alimenta facilè, promptéque depopulantur, ac proindè illis alimenta ſolida, & viſcoſa præſcribere ſolent, ut animalium extremitates, carnes limacum, cancrorum, teſtudinum, ranarum illæ carnes viſcoſæ ſint, & humidæ, facilè partibus agglutinantur, nec facilè à calore febrili abſumuntur, & ſic partium ſolidarum ſiccitatem remorantur. Verùm animalium extremitates pauci nutrimenti, & difficilis ſunt coctionis, in ſtomacho immutantur, & mediante fermentatione ex ipſis pars ſubtilis, & ſpirituoſa elicitur, non viſcoſa, quæ ad partes ſolidas nec pervenire, nec apponi poteſt pro illarum nutritione. Concedimus nos in hoc affectu animalium extremitates quatenùs acidum abſorbent, quia alkali occulto conſtant.

Limaces montanas valdè pro hecticâ commendamus, non quia viſcoſæ, & humidæ ſunt, & facilè partibus adhærent ſolidis, ſed quatenùs in ſe ſal volatile admodum temperatum habent, ſicuti habetur in plantis, quas refrigerantes appellant vulgares. Undè vel præparatæ ad eſum, vel diſtillatæ imprimis ſi poſt plurium dierum diætam nutriantur ſaccharo, & farinâ; poſtmodùm aquâ, & pauco ſale coquantur, poſtremò abjecto cortice optimo pulli jure ad eſum præparentur, egregium dant remedium contra hecticam.

Cancri non marini, vel paluſtres, ſed fluviatiles eximium nutrimentum potiùs medicamentoſum, quàm ſimplex nutrimentum præbent, & optimè conducunt in febre hecticâ, vel pulmonum, vel renum exulceratione; totus námque cancer, quantus eſt, vulnerarius eſt, & occulto ſale volatili alkali vulnerario ſaturatus, ut *de vulneribus* diximus, & alibi; qua ratione conveniunt pro eliciendo acido excrementitio partium in hecticâ, ac etiam pro expurgandâ acrimoniâ, ſive fermento corruptivo acido ulcerum renum, & pulmonum in phthiſi, ac proindè in hecticâ, phthiſi, tabe, & atro-

atrophiâ ſunt magni uſûs. *Butyrum cancrorum* in phthiſi ſingulare eſt remedium, quod paratur, miſcendo butyrum non ſalitum cum cancris fluviatilibus contuſis, & invicèm exprimendo, & ad humiditatis conſumptionẽ inſpiſſando, vocaturque butyrum anti-hecticum. *Lapilli cancrorum* in hecticâ magnum habent uſum. Item *pulvis cancrorum*, cujus præparationem in noſtrâ *Pyrotechciâ ſophicâ* docuimus, in ſupra dictis affectibus magni momenti eſt. Proſtat in officinis *Syrupus cancrorum fluviatilium* pro hecticâ, & phthiſi.

Teſtudo terreſtris magnæ efficaciæ eſt in hecticâ, & phthiſi, ex hac paratur à vulgaribus ſyrupus. Sunt, qui ex teſtudine ſingulari artificio *magiſterium ex teſtudinibus* pro tabidis parant. Medicorum vulgus his in affectibus jura conſumpta teſtudinis præſcribit. Pro eſu priùs nutriri debent ſaccharo, & farinâ, deindè coquantur, & abiecto cortice tandèm coquantur in gallinarum jure non admodùm ſalito.

Ptiſanam hordeaceam, & præſertim ipſius cremorem optimùm pro his alimentum eſſe credunt vulgares, quia frigidum, & humidum cenſent, & non temperato ſale alkali ſaturatum: verùm eſt hordeum decorticatum, equorum potiùs quàm hominum alimentum. Frequentiùs farra præſcribunt, quæ æger ſtomachus non facilè concoquit, cùm vis digeſtiva laboret, & actualis ignis non niſi poſt octo, vel decem horarum ſpatium concoquit; hæc enim emaciata, & conſumpta corpora multùm nutrire, & incraſſare credunt. Qui infirmum habent ventriculum, vel delicatiores ſunt, alimentis facilioris coctionis uti debent, ut ſunt variæ panatellæ, jura conſumpta, vel jura reſtaurantia, carnium deſtillationes per deſcenſum, quæ verò per aſcenſum fiunt, non niſi meras aquas inſipidas reddunt, & minimè nutriunt. Optimè nutrit, imò nutrimentum medicatum eſt *Paſta Regalis*, ad hujuſmodi ægrotos reſtaurandos idonea, cujus confectio talis eſt:

℞. *Pulpæ caponis,*
vel perdicis elixatæ ℥. iij.
amygd. d. in aq. roſ. macerat. ℥. IV.
pinearum ℥j ß.
ſem. papav. alb. ʒ. ij.
gummi Arabici,
tragacanth. ana ʒ. j. ß.
cum aq. roſ. paucâ f. paſta regalis auro obducta.

Paſſulæ ſunt egregiæ in phthiſi, & *Riverius in Cent.* 4. *obſ.* 43. phthiſicam paſſulis curatam narrat: *Puella phthiſica, & ad extremam maciem perducta, & conſilio medici ſolis paſſulis victitavit cum pane comeſtis, & pro potu utebatur decocto hordei, & liquiritiæ, ſicque intra octo menſes reſtituta eſt, & optimè, ac probè impinguata. Joël* commendat paſſulas ad corpus pinguefaciendum, & incraſſandum: & aliàs in diſcraſiâ ſanguinis temperandâ, & corrigendâ paſſulæ blandæ, ac temperatæ inſigniter conveniunt. Reverà paſſulæ nil aliud ſunt, niſi muſtum coagulatum, in quo blandus vini ſpiritus aſſervatur.

Optimè conveniunt *nuclei pinearum, piſtachiorum, amygdalarum dulcium, quatuor ſemina majora* vulgò frigida dicta. *papaver album, & ſimilia*; hæc enim ſuo lentore mucilaginoſo humores acido-ſalinos, & acres ob-

obtundunt, dulcificant, & per urinæ ductus educunt.

Sunt, qui commendant *oſtreas* in hecticâ, de quibus *Lindanus* habet exemplum de hecticâ oſtrearum uſu curatâ: Dicit namque *Fuit Amſtelodami virgo* xx. *annorum, quæ ex ulcere pulmonum in hecticam inciderat, & jàm deſperata per aliquot annos decubuerat: huic ægra obveniebat voluptas comedendi oſtreas, undè cùm ipſi gratificaretur, vigintiquinque paratæ fuêre oſtreæ, quas avidiſſimè comedebat: poſtero die cùm ſentiret, quòd ſe haberet meliùs, plures fuêre oblatæ, & ità in totum ab hectica liberata fuit.* Sed hoc credat Judæus Apella.

Dulcia, ut *mel, & ſaccharum* maximè vitanda ſunt, ex eo quod propter aciditatem latentem ſtomacho infenſiſſima ſunt, & hecticam deteriorem reddunt. Mel deſtillatum dat ſpiritum acidum volatilem corroſivum. Saccharum per ſe deſtillatum ſubminiſtrat ſpiritum acidum, & corroſivum, qui corallia, perlas, & ſimilia ſubjecta, ut ſpiritus aceti, corrodit. Imò ſi ſaccharum cum antimonio optimè permiſceatur, & per retortam deſtilletur, prodit liquor antimoniatus, ſive oleum antimonij, dùm ſaccharum corrodit antimonium, & corroſum per retortam ſecùm vehit. Saccharum rafinatum fit per aquam, in qua ſoluta fuit calx viva, quà aqua dùm purificatur ſaccharum, fit, ut illi communicetur acredo corroſiva, & quò magis rafinetur, eò magis evadat corroſivum, & noceat pulmonibus, & partibus internis Undè in phthiſi, alijſque exulcerationibus internis ulcera ſordida, pulmones, aliaſque partes ad putrilaginem diſponit, patet ex eo; quia ſi carnes recentes ſaccharo aſpergantur, ſubitò putreſcunt. Quapropter ſaccharum ob vim fermentativam maximè nocet; hinc propter effervеſcibilitatem periculoſum eſt ſyrupos, conſervas, & ſimilia medicamenta ſaccharo parata præſcribere in febribus ſive intermittentibus, ſive continuis: ac proptereà diſcite, quod multi ægroti divites in febribus interire ſolent propter ſyruporum, & medicamentorum dulcium, vel ſaccharatorum uſum, quæ nimiùm exaſperant febres: cùm contrà pauperiores, qui non ſemper ſint ſolvendo medicamenta ſaccharata, nudis decoctis, & ſimplicibus feliciter curentur propter ſacchari defectum.

Potus ſit *decoctum hordei, vel ſeminum emulſiones,* vel optimum erit *decoctum chinæ cum paſſulis. Gal.* 10, *meth cap.* 5. *&* 6. aquam frigidam exhibet, eâque ſe multos à maraſmo præſervaſſe gloriatur; verùm ſi corpus valdè extenuatum eſt, periculum minatur, ne puſillus calor exſtinguatur. Si ventriculus adeò dùm debilis fuerit, & æger vino ſit aſſuetus, concedi poteſt vinum aquoſum, & valdè dilutum, quod coctionem, & diſtributionem juvat. Vel admodùm elegans potus erit vinum ex paſſulis malvarici inſtar. Vel optimum erit decoctum chinæ cum paſſulis. Omnia potulenta ſpirituoſa maximè nocent, & ſæpè huic malo occaſionem præbent. Item potulenta, quæ diaphoretica, & ſudorifica ſunt, cane, & angue pejus vitentur, quia vires proſternerent, ſudorem excitarent colliquativum, & corpus abſumerent.

Mo-

Motus non convenit, ſed quies potiùs imperanda eſt, eſtò ante cibum, ſi vires ferant, leve aliquod exercitium conferre poſſit, aut ejus loco leves frictiones inſtitui poſſunt.

Somnus nec longior, nec brevior ſit; nàm longior viſcerum calorem adauget, & corpus magis exſiccat, attamen minus incommodi ex longiori, quàm ex breviori oritur, quia ſomnus magis humectat, quod in febre maximè expetendum eſt. Dormiant hectici in molli ſtrato laneo, non plumeo, commodamque latitudinem habente, lintea ſæpè mutentur, quæ aquâ roſarum anteà irrorata fuerint. Vigiliæ immoderatæ ſpiritus reſolvunt, vires diſſolvunt, corpus calefaciunt, humores acriores reddunt, & totùm emaciant, ideóque *Somnus*, *& vigilia, utraque ſi modum exceſſerint, malum.*

Alvus pigrior proritetur glande, aut clyſtere ex juſculo pulli cum hordeo, malvâ, & violariâ parato, addendo mel violaceum, butyrum, & ovorum vitellos. Excretiones reliquæ ſolitæ, & præſertim naturales in ſuo tono ſerventur, ne ægrum debilitent, ſi ſegniùs procedant, promoveantur, reliquæ verò omnes fugiantur, quales ſunt ſanguinis excretiones. Si alvi fluxus ſuperveniat, ægrum ad interitum comitatur, ideóque refrænandus eſt.

Animus in tranquillitate, & hilaritate detineatur, ac ſpe, quæ alit afflictos, demulceatur; vehementes animi paſſiones: ut ira, triſtitia, & metus, ex quibus ſæpius hecticam productam vidimus, quantùm fieri poteſt, vitentur. Venus, ex qua etiam hecticam partam obſervavimus, fugienda eſt, quià corpus valdè reſolvit, & abſumit.

His præmiſſis, curationem pharmaceuticam inſtituimus oportet, & primò ſecundum rancidæ medicinæ ſectatores curam proponimus, quam internam, & externam inſtituunt. Inter interna primum locum ſibi vendicant medicamenta purgantia, & præcipuè ſi prima regio excrementis ſcateat propter cruditates à debili ventriculo productas, ità ſunt *Manna*, *caſſia*, *ſyrupus roſarum ſolutivarum*, & ſi vires non ſint proſtratæ, exhibent *infuſum rhabarbari cum decocto prunorum, tamarindorum, myrobolanorum, bugloſſi, & violarum.* Cœterùm purgantia etiam lenia tuta non ſunt, & vires in hoc affectu conſervari debent, nàm non curatur in primo, quia tunc non percipitur, nec actiones lædit, ſed tantùm in ſecundo, vel tertio gradu, & in his ſi diarrhœa ſuperveniat, malum, ac proindè irritari non debet. Præterea ſolutiva corpus emaciant, calorem adaugent, & febrem intendunt, undè malum exaſperatur, & nos multos hecticos purgatos mortuos fuiſſe obſervavimus.

Poſtmodùm refrigerantia, & humectantia medicamenta in formam juleporum, juſculorum, & emulſionum redigunt in hunc modum, ut

℞. *Aquar. endiviæ,*
lactucæ,
acetoſæ ana ℔. ß.
ſyr. violacei,
nymphææ,
pomorum ana ℥ *j.*
m. f. julep pro tribus doſibus

bis in die ſumendis, & per plures dies continuandis.

Vel

℞. *Hord. integri* p. j.
fol. endiviæ,
cichorij,
lactucæ,
pimpinellæ ana m. j.
flor. borag.
bugloſſi,
violarum,
nymphaæ ana p. j.
prunor. damaſc. par. iij.
coquantur ad ℔. j. ß.
in colat. diſſ. ſyr. de cich. ſimpl.
de nymphaâ ana ℥ ij.
f. julep pro iv, *doſibus.*

Ex ijſdem ſimplicibus cum pullo gallinaceo, vel gallinâ juniori decoctis parant juſculum ad eundem uſum, ut

℞. *Radic. chinæ* ʒ. j ß.
hordei integri p. ij.
quat. ſem. frig. mai. ℥. j. ß.
contundantur, iiſque impleatur venter capi, aut pulli junioris. fiat juſculum, cui adde
ſacchari roſac. ℥. ß.

capiat æger per longum tempus; reficit enim, & impinguat.

Præſcribunt radicis chinæ decoctum cum ſimplicibus refrigerantibus, & humectantibus, quod per diuturnum tempus propinant; hoc enim hecticos nutriri, & pinguefieri credunt. Verùm *corpora impura quò magis nutries, eò magis lædes*, & ſic cibus quantumvis optimus (medicamentum námque non nutrit) nunquàm nutrire poteſt, niſi morbi cauſa tollatur; prætereà china ſudores movet, quod periculoſum eſt in hoc morbo. Perperàm vulgares indicationem curativam à macie, & calore, qui ſunt effectus, & ſymptomata, & non à malo habitu ex ſuccorum impuritate, & membri principalis læſione contractâ, deſumunt.

Ad ſidera extollunt, & in frequenti habent uſu pro febre hecticâ hîc noſtri medici vulgares *Aquam Capocephali*, cujus nomen ab authore derivatum eſt, qui Capocephalus cognominabatur, Medicus Neapolitanus, cujus conficiendi modus talis eſt,

℞. *Fol. borag.*
bugloſſi,
endiviæ,
meliſſæ
cichorij,
ceterach,
capill. Ven.
plantag.
betonicæ,
ſampſuci,
fumariæ,
acetoſellæ,
ſcabioſæ,
ling. cervinæ,
hepaticæ,
rad. gramin. ana m. vij.
pomor. appior. n. x.
micæ panis albi m. j.
gallinæ n. j.
ſerpent. vulgò Cervone n. j.
teſtudinum num. iij.

Ex his omnibus hoc modo fit aqua. Panis infunditur in aquâ florum myrtillorum, herbæ cum carnibus minutim conteruntur, & omnia deſtillantur per alembicum vitreum moderato ignis regimine. Propinant hanc aquam per quadraginta aſſiduos dies ad trium unciarum pondus in aurorâ, & in ſiſtendis deſtillationibus, & contra febrem hecticam ſine pari celebrant.

Optima quidèm aqua, quæ paſſim à quopiam mediculo in hecticâ febre præ-

præſcribitur, ſed ſine fructu, & nullum à febre habituali, & deſtillatione, quam vocant, ereptum vidimus, & nos pluries præſcripſimus, ut ejus vires experiremur, & nunquàm effectus famæ reſpondit, ac proindè tanquàm futilem examine reijcimus, & primò, herbæ, nullâ præcedente fermentatione, nil reddunt, niſi ſudores, qui potiùs in aquam elementarem, quàm in ſingulares virtutes combinantur, potioribus partibus earum eſſentialibus in reſiduo concreto remanentibus. Secundò, carnes gallinæ, ſerpentis, & teſtudinum in deſtillatione dant vapores omni virtute carentes, qui in capitello, & indè in recipiens in aquam elementarem coagulantur. Nemo famelicus vapore è carnibus ebullientibus exhalante ſe ſaturare, aut collapſas vires reſtaurare poteſt. Conſiderate quæſò, an tabidos hæc aqua reſtaurare poſſit? Eaſdem habebit vires, ac aqua elementaris, imò niſi recentiſſima ſit, cadavericum ſpirat odorem, & ægrum inficit potiùs, quàm reficit, & malum pejorat.

In ſummâ emaciatione non tantùm per os, verùm etiam per podicem hecticum reſtaurant; frequenter námque nutrientes ex pulli, vel capitis vervicis juſculo cum ſaccharo, & vitellis ovorum clyſteres injiciunt. Cæterùm clyſteres cujuſcumque generis in habituali febre, & in quacumque aliâ, ſunt podicis remedia, & periculo pleni, ac proindè ſemper fuerunt hoſtiles, diarrhœam enim in hecticâ concitare poſſunt, & ægrum in mortis agone conſtituunt. Prætereà neminem, quem ſcimus, per anum nutritum fuiſſe obſervavimus. Sed quis credet alimenta per clyſteres in inteſtina craſſa, loca fætida, injecta, & ſtercoribus admiſta nutrire poſſe? Deberent alimenta in his inteſtinis per ipſos in chylum mutari, quod nullatenùs evenire poteſt; nàm in ventriculi cruditate aſſumpta alimenta non mutata, neque ullo modo cocta ab alvo defluunt per tortuoſos inteſtinorum gyros, & ante excretionem in putatitium chylum mutarentur, quod non ſuccedit. Unum tantùm in hoc, repudiatâ chylificatione in noſtrâ *Trutinâ*, fluctuando credere poſſumus ſecundum noſtram ſententiam, ſpirituoſam ciborum portionem ab inteſtinis craſſis elevari, & aliquo modo vitam ſuſtentare, non verò reſtaurare.

Inter optima remedia hecticis opportuna *lac* cenſent vulgares, cùm eorum indicationi correſpondeat, & utramque compleat paginam; eſt enim accommodatiſſimum hecticis alimentum, & medicamen, quod maximè refrigerat, & humectat, quia non ſolùm accidentaliter, & qualitativè, ſed etiam ſubſtantificè, & facilè diſtribuitur. Quatuor de idoneo lactis uſu notant, ſcilicèt ipſius ſpeciem, exhibendi tempus, quantitatem, & denique modum.

Primò, varia ſunt lactis genera, omnium tamen optimum muliebre fore cenſent ob ſubſtantiæ familiaritatem, quam cum noſtris generationis primordijs habet, & utilius erit, ſi ex ipſo ubere ſugatur: ſed quia morbus contagioſus eſt, nulla mulier etiam paupercula tanto ſe vitæ periculo exponit.

Poſt *humanum lac* ſecundas vices obtinet *aſininum*, & uſitatius eſt; ini-

ta itaque priùs multorum vulgarium medicorum conſultatione, lac aſininum præſcribunt ad multos dies, & menſes, ſed advertunt, quod multùm confert aſina nigra, & in otio refrigerantibus herbis eſt nutrienda, & quolibet mane pectenda: at non abſque ſale aſina nigra eſſe debet, ab illâ medicinæ parte edocti, quæ analogiſmo morbos curat, nàm cùm noſtrâ in hac urbe obſervârint, quibus nigri pallij eſt uſus, non ruſtico, ſed nobiliori, & delicatiori ſanguine natos, moribuſque ſimiliter urbanis ſtudere, ſic pariter de aſinâ nigrâ crediderunt. His impoſturis pinguiores vulgares, & aſinæ nigræ evadunt, & miſelli hectici, & phthiſici in ſceleti formam redacti magno vitæ, & fortunarum diſpendio ad aëris permutationem tandèm inſtigantur.

Poſt *aſininum* ſuccedit *lac caprinum*, quod licèt minùs refrigeret, magis tamen ad alendum valet. Unum de lacte aſinino, & caprino ex noſtrâ obſervatione dicere poſſumus, quòd ſi aliqui hectici, vel phthiſici evaſerunt, mores aſininos, vel caprinos induerunt, id etiam in infantibus à capra paſtis ob paupercularum matrum lactis inopiam obſervavimus. Lac autem recens ſſimè mulctum, & adhuc calens hauriatur, ne alteretur ab aëre; idcircò inductâ prope cubiculum aſinâ, vel caprâ, in vas calefactum mulgeatur.

Tempus exhibendi magis idoneum ſine dubio eſt matutinum, cùm ſcilicè ventriculus vacuus invenitur ab aſſumpto cibo; aſſumitur tamen quatuor, vel quinque horarum ſpatio ante prandium. Poſt aſſumptum lac, æger quieſcat, & non ſolùm à corporis, & animi motu, verùm etiam à loquelâ, & ſomno abſtineat, ni tamen ob ventriculi languorem ſit illi ſomnus concedendus; ſi verò vires ferant, levi deambulatione per cubiculum ſe exerceat. Non prandeat, donec lac benè digeſtum, & à ventriculo receſſum animadverterit, & æger fame provocetur ad cibum. Vulgò lac ſumitur ſemel tantùm in die, ſed præſtat bis in die ſumere, & adhuc præſtat, ſi æger ſolo nutriatur lacte; nàm prætereà quàm quòd in majori copiâ ſumptum majores exerit effectus, & magnum vitatur incommodum, quod ex juſculis, & carnibus cum lacte permiſtis exoritur, facilè enim putreſcunt.

Quantitas ab eorum Anteſignano *Gal.* 7. & 10 *meth. med* præſcribitur, ut ſcilicèt ex eo aſſumatur cyatus, verùm ejus mancipia docent, ut primâ vice à duobus, vel tribus uncijs exordientes ad quinque progrediamur, ut ventriculus illi aſſueſcat, illius quantitatem ſenſim augendo uſque ad uncias octo, decem, & libram unam, diligenter obſervantes, ne lac in ventriculo aceſcat, coaguletur, vel corrumpatur; quadere ſaccharum ei permiſcent eâ proportione, ut ad lactis uncias octo ſit ſacchari uncia una.

Ut tandèm lac commodè uſurpetur, quidpiam in contrarium, quod ejus uſum perturbet, vel inhibeat, adeſſe non debet, ut magna febris, aut capitis dolor, aut hypochondriorum tumor, aut biloſus alvi fluxus, ut *Hip. ſect.* 5. *aph.* 64. notat. Illius uſus ad quadraginta dierum ſpatium producendus eſt.

Quantùm ad ea medicamenta, quæ exte-

exteriùs adhibent, omnium accommodatiſſimum, & hecticis utiliſſimum præſidium aquæ dulcis Balneum cenſent vulgares, ut 10. *meth. cap.* 10. latè proſequitur *Galenus.* Hoc plurimùm valet ad hecticum calorem extinguendum, ſiccitatem humectandam, & omnia viſcera temperanda; ægrotos itáque in Balneum aquæ dulcis moderatè calidum conjiciant manè depoſitâ alvo naturâ, vel arte, duabus, vel tribus horis poſt aſſumptum juſculum, vel lac, vel ovorum vitellos, in quo tamdiù æger immorari debet, donec ſponte tepeſcat, & tandèm refrigeretur. Quòd ſi nimis tardè hæ mutationes fiant, ut æger tædio afficiatur, aquæ frigidæ affuſione balneum ad libitum tepeſcat, & refrigeretur. Hanc tamen adhibent cautionem, ut cùm triplex qualitas in eodem balneo haberi poſſit: æger in calidâ parùm immoretur, in tepidâ diutiùs, & in frigidâ nimiùm. A balneo ægrum linteis calidiuſculis mollitei detergunt. Poſteà verò *oleo violaceo, nymphæa, roſaceo, vel amygdalarum dulcium &c.* inungunt, & in thalamo collocant. Verùm nos per iſtam unctionem ambigimus, quin æger nucem Beneventanam adeat. Poſtmodùm ubi parùm quieverit, juſculum, vel aliud ferculum propinant.

Zacutus Luſitanus noſter balneum ex hydrol o miris encomijs evehit *Obſer.* 35. *lib.* 3. *Praxis admirandæ*; & tantæ utilitatis rationem ex eo deſumit, quòd balneum ex aquâ dulci paratum, cui olei copia adjuncta ſit, tenſas partes emollit, ſiccas, & rarefactas humectat, & poros obſtructos, ac præ ſiccitate conniventes aperiendo, ad extimas, maximéque diſtantes corporis partes alimentum attrahit. Alij, balneo aquæ dulcis, ut plus humectent, *malvam, violariam, brancam urſinam &c.* addunt. Quidam verò balneum ex lacte dulci magis exoptant.

Salutiferum præſidium eſt balneum, ſed loca affecta non adit, circumferentiam lenit, & centrum non attingit. Extimam ſiccitatem ad tempus humectare poteſt, ſed hecticum calorem exſtinguere, vel ſaltem temperare non valet, niſi fomes in ſuo foco deleatur, quò balneum pervenire non poteſt.

Quandò æger balneis uti non poteſt, admovent cordi, & hepati epithemata hoc modo concinnata, ut

℞. *Aq. roſar.*
nymphæa,
portulacæ ana ℥iij.
ſucc. granator. ℥j.
pulv. elect. diamarg. frig. ʒij.
oſſis de corde cervi ℈j.
camphoræ gr. IV.
f. epith. cordi admovendum.

Vel

℞. *Aquar. endiviæ,*
lactucæ,
cichorij ana ℥iij.
aceti roſacei ℥j.
trium ſantal. ℈ij.
ſpodij ex ebore ℈j.
f. epith hepati admovendum.

Sed hæc epithemata Aſiaticè in noſtrâ *Trutinâ* repudiavimus.

Hepatis regionem *unguento roſaceo, vel cerato ſantalino* inungunt: cæterùm oleorum, & unguentorum inunctio proſcribenda eſt; quia poros conſtipat, & obſtruit, ac proindè febrem intendere poteſt.

Curativa tabeſcentium corporum indicatio nullo modo à malo habitu deſumenda eſt, ut v. gr. à macie, ut pinguis producatur habitus: & à fœdo cutis calore, ut floridus fiat: ab exorbitante calore, ut ad temperiem reducatur, & à ſimilibus, quomodò medicorum vulgus hodiè tabidorum curationem aggreditur, nàm prædicta ſunt effectus, & ſymptomata potioris cauſæ, à qua pullulant, tanquàm à radice. Ridiculus ſanè eſt medicus, qui tabeſcentem conatur reddere pinguem, niſi tabis cauſam priùs evellat, imò tantùm abeſt, ut cibus optimi, & plurimi nutrimenti in tabeſcentis corpore in bonum cedat, ut corruptioni, pluſquàm alij obnoxius afferat nutrimentum. Erit ergò indicatio curativa omnium maraſmorum purificatio liquorum ſolidas corporis partes irrorantium cum correctione vitij eos contaminantis, ſive illud in membrorum principalium ſubſtantijs ſit impreſſum, ſive à causâ externâ originem ducat; Verum enimverò cùm liquores corporis purificationem admittere non poſſint, uſque dùm contaminans illos vitium ſubſiſtit, & contrà correcto vitio, facile ſit ipſi naturæ liquorum purificationem moliri, cardo curationis maraſmorum omnium in correctione vitij in ſubſtantijs membrorum principalium contracti vel ab externâ causâ exorti prorsùs innititur: quippè vitio correcto, liquores etiam corriguntur, atque paulatim in bonum habitum corpus adducunt abſque medicamenti, vel cibi ſpeciali exhibitione, ſed ſufficit communis, & ordinarius.

Eſt adeptorum medicorum ſententia dari non poſſe medicamentum, quod membra principalia eſſentialiter læſa ad priſtinum reſtituere poſſit, niſi indolem habeat univerſalem, ſcilicèt ut ſit tantæ ſubtilitatis, perfectionis, & temperiei, ut ipſi naturæ ob ſymbolum conjungi poſſit, & membris reddere, quod illis deficit, vel auferre, quod illis præter naturam eſt additum; cúmque ad tale medicamentum obtinendum ſumma induſtria, & artificium requiratur, ſpecifica quædam medicamina tcopdemus, quæ inſtaurationem principalium viſcerum ſummoperè promovent, & maraſmo ab ipſis ſupervenienti ſuccurrunt.

Si itàque in tabidum incideris, qui ſigna tabis ventriculi ſuprà notata præſeferat, ſitque auxilio capax, vomitu primò illum levabis hoc modo:

℞. *Vitrioli albi* ℈j.
fiat pulvis.

qui conſ. flor. borag. incluſus exhibeatur, & immediatè poſt juſculi gallinacei uncias tres ſuperbibendum præbe. Verùm hoc emeticum non eſt tutum ob indolem ſuffocantem.

Si validæ conſtent infirmi vires:

℞. *Merc. Vitæ opt. præp.* gr. iv.
infunde per noctem in vini græci ℥ij.
manè vinum ſeparetur à pulvere,

& infirmo exhibeatur: Sed præſtat *Hippocras emeticum noſtrum* alibi deſcriptum.

Poſt vomitum uſus *Vitrioli Martis* per 40. dies proſequatur curationem, ejus doſis erit gr. vj. quæ augeatur paulatim uſque ad gr. xv. manè

nè jejuno ſtomacho. Verùm vitrioli Martis uſus repudiatur à nobis in *noſtrâ Trutinâ:* præſtat *Tinctura Martis* à nobis deſcripta in *Martis Julepo*, vel *idem julepus*: & quolibet etiam die exhibe *elixiris proprietatis Helmontij* ʒj. duabus horis ante prandium, totidemque doſim ante cœnam in *ſyrupo de corticibus citri*, & *elaoſacchari citri* gr. v. Vel exhibe *pulveres ſtomachicos Quercetani ſine ſaccharo* per menſem. Exteriùs ventriculi regioni ſummo cum juvamine applicatur *Scutum ſtomachicum*, quod in *Auctuario Andreæ Battimelli in Hadriani A Mynſicht Armamentario* deſcriptum reperitur. Si opus fuerit, vomitus repetatur, & à ſolutivis abhorre.

Verùm ſi ſigna tabis inteſtinorum tibi occurrant, à vomitivis, & ſolutivis abſtine, & curationem cum *ſero lactis caprini* inſtitue:

℞ *Seri lactis* ℔j.
ſenſim augendo ad ℔ij.
ſyr. de ſucc. Viol. ℥j. m.

Quòd ſi ſerum per alvum reddatur, per xx. dies ejus uſum proſequere, nam curationem integram complebit; niſi ſerum per alvum reddatur, poſt ſecundam vicem ab eo abſtine, & per 40. dies ſequentibus utere pilulis:

℞. *Myrrh. opt.* ℥j.
aloes ʒij.
f. pulvis utriuſque

& *cum terebinthinâ Venetâ reduc in maſſam*, pro quibus doſis à ℈j. ad ℈ij. quolibet mane. Vel *pilulis noſtris familiaribus* in noſtrâ *Mantiſſa* deſcriptis ad ℈j. quem in duas redige pilulas, unâ ante prandium, & alterâ ante cœnam utere.

Si tabes à liene, ſive ſcorbuto ſigna ſe manifeſtaverint, deobſtruentibus, & diureticis curatio tentanda eſt, purgato priùs corpore, quàm ità conſequeris:

℞. *Seri lactis caprini* ℔jß.
ferveat in igne, & dùm fervere incipit, injice
fol. ſen. or. ℥ß.
cinnam. contuſ. ʒij.
vas illicò cooperiatur, & auferatur ab igne, frigefactum ſerum coletur, & infirmo exhibeatur per quatuor dies eâdem doſi. Hoc leviſſimo purgante corpus à craſſis humoribus liberetur, tunc

℞. *Vitrioli Martis*,
ſalis abſynthij
tart. vitriolat. ana ʒj.
in pulverem redacta miſceantur, hujus miſturæ recipe ℈j. & infirmo exhibe quolibet mane per 40. dies

Unicè prodeſt, & ſingulare remedium erit. *Tinctura tartari, vel ſal volatile tartari* ex deſcriptione *Andreæ Battimelli in Auctuario, vel ſal ammoniacum aperitivum, vel Tinctura Martis aperitiva ejuſdem Battimelli.*

Si lien durus, & turgidus apparuerit, diſſolve *oleo de Verbenâ* à nobis in *Mantiſſâ* deſcripto. Demùm lienis ſubſtantiam hac inunctione corroborabis:

℞. *Olei laterini q. ſ.*

quo quolibet mane per 30. dies lienis locum inunge, & hæc eſt omnium affectionum lienis efficaciſſima curatio, ità ut obſtinatas etiam vincat quartanas.

Scirrhoſum etiam hepar ſuam affert tabem cum proprijs ſignis, ut ſuprà, quam diarrhœa cruenta ſemper per

per comitatûr, hanc hepatis tabem tutò curabis ſolo ſero caprino abſque ullâ additione, niſi ſolius ſyrupi violarum:

℞. *Seri lactis* lib. ij.
Syrupi viol. ℥ ij m.

Exhibe per xv. dies quolibet mane. Nec te terreat cruentus fluxus à ſeri uſu, quippè cauſam leniter abſtergit cum partium integrâ mundificatione. Poſt ſeri uſum liquore abſynthij per menſem hepatis ſubſtantiam roboratis, quem ità parabis:

℞. *Abſynth fol. & ſummitat. q. ſ.*

Contundantur craſſo modo, injiciantur in vas vitreum amplum abſque ullà additione, quod optimè obſtruatur, ne exhalet, & bulliat in B.M. *per* 24. *boras, refrigeretur, tunc vas, & aperiatur, liquoremque pretioſum abſynthij à foliis ſeparatum remove leni foliorum expreſſione, & ſerva.*

℞. *Hujus liquoris* ʒ ij.
vini albi generoſi ℥ ij. m.

& infirmo exhibe per menſis ſpatium. Intereà hepatis regionem unguento ex ſantalis fovebis.

Corroboranda demùm eſt hepatis ſubſtantia *rhabarbari eſſentiâ*, (rhabarbarum à vulgaribus hepatis anima vocatur) quam ità parabis:

℞. *Rhabarbari opt.* ℥ j.
fiat pulvis,
Cui affunde in vaſe vitreo
Spiritûs vini ardentis lib ß.

ſine, ut ſimul maneant per 12 *dies. poſt quos ſpiritum vini intensè coloratum à rhabarbaro per inclinationem ſepara. Spiritum hunc tinctum retorta vitrea inde, & leniſſimo calore fac, ut vini ſpiritus pro tertiâ parte deſtilletur. Quod remanet in retortâ ſerva,* eſt rhabarbari genuina tinctura, quæ balſamum eſt hepatis. Doſis ejus eſt unius ſcrupuli quolibet die per menſem.

At ſi maraſmum ex pulmone ſigna affirmaverint, & tuſſis aſſidua, & ſpirandi difficultas vigilem faciat, ægroto ſomnum pro quiete tuſſis *Cynogloſſæ* uſu concilia:

℞. *Pilul. de cynogloſſ.* gr. xii.

& infirmo exhibe poſt cœnam quarto quolibet die. Vel exhibe *Laudani opiati* gr. ij. *vel* iij. in *Mantiſſâ* ex noſtrâ inventione deſcripti.

Verùm ſi ex ſanguinis rejectione periculum immineat, ſequenti utere arcano, quod nunquàm te deſeret in ſanguinis ex pulmone dejectione:

℞ *Ranas paluſtres integras, uti ſunt, q. v.*

atque viventes in ollà cum ſuo operculo in calidiſſimum furnum immitte, ibique exſiccentur, uſque dùm in pulverem redigi poſſint, fiat earum pulvis, cujus infirmo exhibe in ſyr. de Papavere ʒ j. Ceſſabit illicò ſanguinis ejectio, inducíturque lacerato vaſi cicatrix, ità ut novâ laceratione opus ſit ad novi ſanguinis ejectionem. Pulmonem deindè elixire proprietatis in noſtrâ *Pyrotechnìâ* deſcripto robora:

℞. *Elixiris propriet. deſtill* ℥ ß.
Syr. de papavere ℥ j ß. m.

Hæc doſis per 24. horas ægro ſufficiat per vices ad modum lambitivi. Vel roborabis *balſamo noſtro catholico, vel balſamo ſanguinis humani* in *Mantiſſâ* deſcriptis, vel *balſamo Peruviano liquido* in eodem ſyrupo.

Porrò ſi tabes ex corde tibi ſigna apparuerint, potiùs mortis prædictionem, quàm ſalutem ex medicamentis præponere poteritis; incipienti tabi ex corde *Lac perlarum* mederi tantam

tùm poterit,quod abſque induſtriâ,& artificio haberi non poteſt, aliquod tamen perlæ promittunt, ſi aceto ſtillatitio ſolvantur,oleo tartari p.d. præcipitentur,à ſale abluentur,& reſiduus earum pulvis per 60. dies infirmo exhibeatur quolibet mane pondere unius ſcrupuli. Verùm quia hodiè in magno ſunt pretio, potiùs ad pulchrum mulierum vultum, quàm ad morborum ſanationes valere credimus; undè inſulsè ab hecticis, & phthiſicis aſſumuntur cum magno æris diſpendio, & abſque ſalutis ſpe. Conducunt perlæ, ſed ſub lactis, ſcilicèt primigenij liquoris formâ, & non à menſtruis acidis ſolutæ,& præcipitatæ, quia his ſaturatæ nullam vim obtinent. Præſcribant vulgares medici has perlas ſolutas,& præcipitatas divitibus tantùm, & tenuioris fortunæ hominibus pro perlis matrem perlarum præparatam, quia majores dotes in matre, quàm in filiâ experientur. Eximium medicamentum eſt in maraſmo ex corde *Aqua Perlarum* noſtræ deſcriptionis in *Mantiſsâ*. Vel *elixir cordiale*, vel *magiſterium cordiale à Battimelli in Auctuario* deſcripta. Tribuunt medentes vim cordialem perlis, ſed qua ratione neſcimus, cum tantùm præcipitandi vim habeant. Multùm præſtat tabidis ex corde *cinis cancrorum fluviatilium* loco,& tempore hauſtus pondere ʒß. Demum liquore ex cornu cervino tanquam magno remedio in tabe ex corde utere, quem ità parabis:

℞. *Limaturæ C.C.* ℥ j.
aquæ comm.lib j.ß.

bulliat ad duarum partium conſumptionem, quod remanet aqua à limatura ſepara, & ſerva.

℞. *Dictæ aquæ* ℥ j.
lactis perlarum ℈ j.
vel magiſt. cordialis ʒ.j.
*vel elixiris cordialis cochl.*j.m.

& ægro propina per 40 dies.

Hanc etiam curationem adhibere poteritis tabi ex cerebro, quæ nunquàm ferè auxiliis capax invenitur, & hæc de maraſmorum curatione, qui ex ſubſtantiæ principalium membrorum læſione ducunt originem.

Verùm ſi ab externâ causâ corporis liquores contagium ſuſceperint, ac propterea tabidum produxerit habitum prudenti medico ut plurimùm ſalutis ſpes relinquitur, at ſi ex ulcere ab externâ causâ producto tabes aliquem invaſit, hoc modo illum curabis. Solutiva ſunt fugienda, ut etiam vomitum cientia, corpus, ſi opus fuerit, aloë, vel rhabarbaro tantùm leniendum, deindè tota ſpes in vulnerariis reponenda eſt, inter quæ hoc,quod tradimus,efficaciſſimum experti ſumus:

℞. *limaturæ eboris,*
cornu cervi,
lign. guajaci ana ʒ ij.
ponantur in pupatella,deindè
℞. *Betonicæ,*
ſampſuci,
ſantal. rubr.
roſ. incomplet.ana ʒ j.ß.
*aq.font.lib.*j.ß.

Ponantur hæc omnia ſimul cum pupatellâ in vas vitreum altum,quod optimè obſtrue, ne quid exhalet, & bulliant in B.M. *per quatuor horas, ſine deinde, ut omnia frigeſcant, & à pulveribus, & pupatellà decoctum exprime,*

℞. *Hujus decocti* ℥ v.

quas infirmo exhibe mane, & veſperi duabus horis ante cibum, quo vulneratio

rar o utere per 40 dies;nàm paulatim æger bonum adipiſcetur habitum cum ulceris curatione.

Egimus hucuſque de febris habitualis curatione à membrorum principalium ſubſtantiæ vitio,vel læſione geneſim ducente;cognito enim membro principali affecto, faciliùs hectica,quàm quartana febris curatur. Medicamenta, quæ deſcripſimus, non ſecundum vulgarium opinamentum, ſcilicèt ad calorem refrigerandum, & ſiccitatem humectandam (ſunt hi affectus, non cauſæ) adduximus, ſed quatenùs membri principalis partium ſpermaticarum humidum radicale læſum ab acido-ſalino, & acri à cauſis procatharticis excitato, vel inducto corrigunt, temperant, edulcorant, vel ſi obſtructio adſit, deobſtruunt; hæc námque omnia medicamenta à nobis allata ſale alkali, vel volatili, blandiori, & temperato abundant, & acrimoniam acido-ſalinam deſtruunt. Agendum nunc ſupereſt tàm de illis medicamentis indolem ferè univerſalem habentibus, quæ humidum radicale in membro principali deturpatum, & hujus partes ſpermaticas, & ſolidas rectificant, quàm quæ ſanguinis maſſam, nutrimentum, lympham, alioſque ſuccos conſpurcantes corrigunt, emendant, repurgant; uno námque membro principali læſo, reliqua, ipſum univerſum corpus lædi, ac circulantes & irrorantes ſuccos coinquinari, ac malum corporis habitum produci certum eſt. Quandóque ſanguinis maſſa, nutrimentum, & lympha à cauſis procatharticis acido-ſalinam nanciſcuntur acrimoniam, & dùm in vertiginem aguntur, ad aliquod principale membrum imbecillum appellentes, illud ſenſim, & inſenſibiliter lædunt, & habitualem febrem gigni neceſſe eſt. Hæc medicamenta, ut ſuum ſortiantur effectum, ſale alkali, vel volatili blandiori, & temperato prædita eſſe debent, & hinc ſuccus alimentitius, ſanguis, & ipſe latex temperatur, corrigitur, emendatur, dulceſcit, & ab omni acrimoniâ, & acore ſalino vindicatur, & focus, undè aliquod acre ſuccis ſubminiſtratur, extinguitur. His ritè adminiſtratis, ſanguis in ſuum naturalem redit circuitum, & ſuccus alimentitius, qui anteà ob acorem à partibus reſpuebatur, fit illis gratus, & genialis: qua de re conſumptæ, & extenuatæ corporis partes avidè nutriuntur, reficiuntur, pingueſcunt, humidum radicale reſtauratur, & priſtinæ ſanitati hecticus reſtituitur.

Summoperè commendatur *Lac perlarum*, *magiſterium perlarum*, *aqua perlata*, *& manus chriſti perlata* & *Helmont.* inquit *perlæ in ſuum primum concretum lacteum ſoluta, ſunt abſoluta phthiſeos, & hecticæ cura*: Sed nunc ſolutæ cum menſtruis corroſivis (non patet alius modus) parùm, aut nihil conducunt, & decantatis encomijs non reſpondent, imò potius obfuiſſe, quàm profuiſſe obſervavimus: porrò qui primogenium perlarum liquorem habent,magno pro hecticæ,& phthiſeos curatione potiuntur arcano, ſed primogenio perlarum liquore carentes ſubſtituere poſſunt *perlas præparatas*, vel *lapides cancrorum fluviatilium* ſimpliciter in pulveres redactos. *Pulveres cancrorum fluviatilium* valdè commendamus, & cum magno fructu exhibuimus; ſunt enim

in

in acrimoniâ ſalinâ deſtruenda planè egregij.

Eximium medicamentum eſt *Manna*, ſeu *Saccharum aluminis*, cujus deſcriptionem habet *Andreas Battimelli in Auctuario. Dolaus Dulcedinem aluminoſam* commendat, quam ità parare poteſt, qui vult: *Alumen pulv. in calore arena igne phlegma deſtillatum ſuo corpori reddat, denique hanc deſtillationem ſepties repetat, donec totum phlegma in ejus corpore maneat: paratum alumen tritum ſolvatur in liquorem in loco humido p d. Hunc liquorem deindè balneo per* 12. *vel* 15. *dies digere, poſteà ſeparatis fœcibus liquorem purum filtratum lento igne coagula*. Doſis gr. x. ad xv. in liquore convenienti.

Petrus Poterius ſalutare *Antihecticum* (ità appellatum ab uſu contra hecticam) deſcribit, quod nos pluries exhibuimus, & multos hecticâ febre correptos à Libitinâ ſubtraximus, & nihil eſt, niſi *Regulus Antimonij, & Jovis compoſitus cum triplo nitri perfecte fixatus*: ſed magna adhibenda eſt ſolertia, qua Joviale ſulphur auferatur, at hæc non omnibus eſt nota. Communiter proſtat colore cœruleo, qui tamen impoſturam olet; nàm color cœruleus eſt adhùc de ſulphure Jovis inflammabili, ratione cujus interdùm movet vomitus. In ejus itáque præparatione ſecernendum eſt ſulphur, ut præſtantiſſimum habeatur hoc anti-hecticum, cujus doſis à gr. vj. ad viij. Verùm hodie propter pſeudo-chymicorum impoſturam decantatos non præſtat effectus. Nonnulli putant hoc anti-hecticum ex alumine fieri, quod de *Lue Venereâ* in febris habitualis curatione deſcripſimus ex *Hoffmanni* mente, qui perperàm ex alumine componi opinatus eſt, ſed reverà eſt quædam operatio quæ cum aluminis dulcedine, mannâ, & ſaccharo coincidit. Qui hoc caret anti-hectico, vel aluminis ſaccharo, uti poteſt antimonio diaphoretico ritè fixato, vel ebore ſine igne præparato.

Magnarum virium, & felicis ſucceſſus *Aquam Anti-hecticam* in noſtrâ *Mantiſſâ* deſcriptam ſemper experti ſumus contra hecticam febrem; In phthiſi verò *Decoctum Anti-phthiſicum* etiam in noſtrâ *Mantiſſâ* deſcriptum nunquàm ſatis laudare poſſumus ob ſtupendos effectus, quos præſtat; phthiſis námque inchoata, & pulmonis ulcus, ex quo pus toti ſanguinis maſſæ impertitur, undè lenta febris ſuam agnoſcit geneſim eliminatur, & tabes profligatur, ac propterea ulcus mundificat, conſolidat, ſanat, & ſanguinem pure conſpurcatum abſtergit.

Non omittenda ſunt *Viperarum jura conſumpta*, quæ tabidos ex quavis causâ ſummoperè reſtaurant; vires enim reficiunt, ut infirmo difficile non ſi validioribus non uti medicamentis, quæ alioquin ferre non poſſet.

℞. *Viperas* ij.
à ſenectâ denudatas, abſciſſis capitibus, caudis, & abjectis extis, minutiſſimè contere, ac in vitrum amplum injice, quibus adde

Vini generoſi ℥j.
aquæ card. bened. ℥jß.
ſantalor. rubr.
cinnam. contuſ. ana ʒj.

Vas optimè claude, & bulliat in MB. *trium horarum ſpatio. Poſt refrigerationem vaſis fiat juris expreſſio*, quod

propinetur infirmo bis in die per 40. dies, & hujus magni remedij admirabimini effectus; valdè enim ſanguinis maſſam renovant, & humidum radicale reparant.

Lactis uſum non omninò improbamus, & primò lac humanum maximè appropriatum homini eſt alimentum, cùm ab infantiâ accómodatiſſimum, & primum fuerit, utpotè infans in utero ipſo jàm dudùm aſſuefactus, ac proindè laudari ſolet in phthiſi, in primis quidèm ſi æger nutricis mammæ adhibeatur, ut ipſemet mammam exugat vel calidè emunctum propinetur, ſi nutrix infici pethorreſcat; eſt námque phthiſis morbus contagioſus. Refert *Foreſtus* in ſuis obſervationibus, quòd *Aliquandò juvenis quidam phthiſi, & tabe deſperatâ laborans fuit curatus per lac humanum, dùm neceſſe habuit, ut ſibi conduceret nutricem, ex qua ſingulis matutinis, & veſpertinis horis exhauriret lac, undè factum eſt, ut non tantum fuit reſtitutus à tabe, ſed etiam nutricem poſtmodùm impragnavit. Nàm lac mulierum armat in Venerem, ut eidem ſine laſſitudine, & debilitate virium poſſimus operam navare.* Verùm aliquandò lac humanum fallit in phthiſi. Secundò lac aſininum potum potenter nutrit, ac valdè commendatur in hecticâ, phthiſi, & atrophiâ, in quibus expertiſſimum celebrari ſolet, cujus vis in ſale volatili temperato conſiſtit, ac propterea optimè nutrit. Tertiò lac caprinum omnibus reliquis lactis ſpeciebus præfertur propter ſeri, & ſalis volatilis copiam, quia capra eſt animal ſpirituoſum, & agile, & hinc parum dat lac, quod minus præ reliquis lactis ſpeciebus in ſe continet materiæ caſeoſæ; nàm in lacte, quò minus eſt talis ſubſtantia caſeoſa, eò elegantius, & efficacius eſt; omnes enim noxæ à caſeoſâ materiâ proveniunt. Quartò lac bubulum etiam magni æſtimatur.

Lac genericè eſt elegans nutrimentum medicamentoſum, & ejus bonitas non æſtimanda eſt ex proprijs qualitatibus, ſed ex beſtiæ qualitatibus, ejus ſanitate, longævitate, & ſalubritate; nàm quò longævius, Helmontio auctore, & ſalubrius eſt animal, eò convenientius eſt lac ad vitam longam. In genere notum eſt, quòd animalia quò ſalubriores comedunt herbas, eò ſalubrius dant lac. Undè in hecticâ ſi herbis humectantibus, & refrigerantibus ſecundum vulgares, ſecundum verò recentiores ſale volatili temperato, & blandiori abundantibus, ut ſunt borago, bugloſſa, endivia, cichorium, lactuca, acetoſa, &c. paſcantur beſtiæ, lac ipſum, quod hecticis prodeſt, eò magis erit appropriatum pro hecticæ curatione.

Lac tribus conſtat ſubſtantijs, prima eſt aquoſa, & dicitur ſerum lactis; ſecunda pinguis, & unctuoſa, quæ butyrum vocatur; tertia craſſa, viſcida, & terreſtris, & appellatur caſeus. Lac ratione partis oleoſæ, pinguis, & butyraceæ, uti etiam ratione ſalis volatilis nitroſi convenit in temperandâ quacumque humorum acrimoniâ, undè in hecticâ prodeſt, in qua peccans acido-ſalinum, & acre in partibus delet. Dùm humorum acrimoniam temperat, in phthiſi conducit, ne corrodendo pulmones, malum augeat. Hac eâdem ratione in omnibus partium internarum exulceratio-

rationibus, ut renum, hepatis, & ſimilibus conducit ob partem ſeroſam, quæ pus abſtergit, & humorum acrimoniam temperat, & partis butyroſæ ratione ulcerum conſolidationem ad juvat.

Obſervandum eſt in lactis uſu, quòd calidum aſſumi debet, & quò citiùs poſt beſtiæ emulſionem ex beſtiâ hauritur, eò eſt melius; facilè námque ab aëre alterari poteſt, ne itáque nimis alteretur, expedit mox calidum bibi. Huju modi lactis alteratio patet ex eo, quod facilè aceſcit, & quòd poſtquam emulctum eſt, pauco interjecto tempore, in vermium propaginem convertitur, & copioſos exhibet vermes, ſi lac tantillum aëri fuerit expoſitum. Dùm lacte utitur æger, vitet omnia acida tàm in potu, quàm in victu, ne lactis coagulationem inducant; lac enim acida coagulant, ac propterea cum lacte permiſcetur aliquid ſacchari, vel aliquid de ſpiritu ſalis ammoniaci, vel ſimili, ne coagulatio ſuccedat; ſaccharum enim potenter lactis coagulationem impedit, & præ omnibus menthæ ſuccus, ut alibi diximus. Si ſacchari tantillum in lac injiciatur, exindè nec butyrum, nec caſeus fieri poteſt. Peſſima omnium eſt lactis corruptio, quandò coagulatur, nàm corruptio optimi peſſima, & multos producit languores, de quibus alibi.

Lactis diæta hoc modo inſtituenda eſt: Tempore matutino, jejuno ſtomacho aſſumatur libra una lactis, additâ ſacchari candi unciâ unâ, poſt hauſtum moderatus inſtituatur motus, & per tres horas jejunet: tempore veſpertino tribus horis ante cœnam eadem doſis reiteretur, ut manè eodem modo, & jejunium iterùm imperatur, ut fiat diſtributio. Multa ſunt, quæ lactis uſum inhibent, ſed *Non hæc tempus ſpectacula poſcit*. Accòmodatiſſimus erit lactis uſus in hecticæ, tabis, atrophiæ, & phthiſis curatione, ſed non nimis ſerotinus, & integris viribus inſtituendus eſt, his enim deficientibus, nihil, aut parùm prodeſt.

CAPUT XXXI.

De Curatione febrium, quæ à ſanguine vel in motu, vel in ſubſtantiâ depravato producuntur.

HUmidum radicale in cerebro elaboratum per ſubſtantiam fibrarum, venarum, & arteriarum fluens intra ipſos venarum, & arteriarum tubulos deſtillat, & præexiſtenti in ijs ſanguini commiſcetur, & in ſanguinem tranſit, & ſanguis ſpiritus concretus, fibroſus de naturâ ſalis volatilis, perenniter ſe movens, tùm quò ad ſe torum, tùm quò ad propriæ ſubſtantiæ partes, cùm effluvia à ſe ſemper emittat, quibus univerſum corpus calore perfundit.

Sanguini quò ad primùm præter naturam accidere poteſt, eſt ut vel citatiori motu moveatur, quàm naturæ convenit, vel omninò à motu moveatur, quàm naturæ convenit, vel omninò à motu ceſſet, & in grumum concreſcat, utroque modo fit naturæ intolerabilis, & hoſtilis, quam ad depravatos provocat motus. Citatiori motu cieri poteſt ſanguis, vel in grumum concreſcere vel per acciden-

vel per ſe. Per accidens dicta accidentia patitur ſanguis, ſi ex cauſis, quas adducemus, vel citatiori motu moveatur, vel concreſcat in grumum, & in eo caſu curationis ſcopus reſpicit cauſas illas, quarum ope ſanguis à naturali ſuo motu exorbitat, pro quibus abſtergendis opportuna remedia per capita tradimus. Per ſe verò vehementiori motu cietur ſanguis, ſi grumeſcit, cùm abſque aliâ causâ præter naturam in corpore exiſtente, ejus ſubſtantiæ partes præter naturam moventur. Primò itáque de citatiori motu agimus, deindè cùm in grumos tranſit.

Signa.

Hæc febris citra rigorem, vel horrorem, vel etiam perfrigerationem impetit. Color corporis & faciei rubicundus apparet, arteriæ carothides vehementer pulſant. Oculi, & totius corporis venæ amplæ, & turgidæ conſpiciuntur, undè laſſitudo tenſiva oritur. Adeſt tenſivus capitis dolor, temporum pulſatio, vigilia, inquietudo, pectoris anguſtia, reſpiratio anhela, laborioſa, & frequens, æſtus præcordiorum vehemens, & ſitis Tantalea. Pulſus magnus, plenus, æqualis, & frequens. Urinæ vel apparent laudabiles, vel craſſiores, & ad rubedinem tendentes. Arripit frequenter carnoſos corporis habitus, & in floridâ ætate conſtitutos, qui plethoricum præſeferunt habitum, & verno præſertim tempore promptiùs excitatur. Hæc febris paroxyſmis caret, per acceſſiones non recurrit, ſed ſemper æqualiter, & uniformiter procedit, quò ſanguinis fervor perſiſtit, & eo ceſſante, omninò quieſcit. Dicitur febris continens, ſynochos à Galeno vocatur, nempè vel in eodem tenore perſeverat, vel decreſcit paulatim, vel creſcit æqualiter. Undè illius tres petuntur differentiæ; quæ enim in eodem tenore perſiſtit, homotonos, ſeu acmaſtica, quæ continuò decreſcit, paracmaſtica; quæ ſemper creſcit epacmaſtica nominatur.

Cauſæ occaſionales.

Excitatur à ſanguine febris per vehementiorem motum, quàm corpori congruit, atque hinc cor inter anguſtias verſatur, nàm ſanguis in arterijs præter modum ebulliens rareſcit, majorem exigit intercapedinem, quàm ab arterijs exhibetur, ac proindè verſus cor regurgitat, & impedit, ne ſanguis à ſiniſtro cordis ventriculo recipiatur; interim ſanguis venoſus ob acceleratum motum, & fervorem magno impetu in dextrum cordis ventriculum illabitur, itáque ventriculum, facto celeri ſanguinis acceſſu, & in ſiniſtro præpeditus ejus tranſitus, in arterias cor utrinque inter anguſtias poſitum exagitari præter modum, & frequentiùs moveri contingit, producitque febrem ſynocham, ſeu continentem, quæ ſine ullâ exacerbatione, durante motu, & fervore, à ſuo principio uſque ad ultimam, & integram ſui ceſſationem æqualiter perdurat. Fervoris, & motûs occaſio non in ſolidis corporis partibus, ſed in ipſo ſanguine ſuum habet fomitem; nàm cùm ſanguis per accidens, & non per ſe æſtuat, tunc ſynocham febrem non producit, ſed eam, quæ per acceſſiones recurrit. Eſt ſan-

ſanguis ſpiritus volatilis ſalſus ſe movens, & ob æthercam ſuæ ſubſtantiæ naturam quieſcere non poteſt, ſed ſuo motu per venas, & arterias fertur, ac proindè ſanguis in ſuis vaſis ſemper eſt in motu, & quicquid intra, vel extra corpus, quod ipſo ſanguine validius ſit, producatur, ſanguinem ad vehementiorem motum, & calorem excitabit, quia partes æthereæ, & volatiles ſanguinis ab extraneo ſollicitatæ calore in vehentiſſimum concitantur motum.

Cauſæ externæ, quæ citatiorem motum, & ingentem calorem in ſanguine excitant, ſunt omnia, quæ ſanguinis plenitudinem in corpore coacervare poſſunt, nec ſanguinea proritatur febris, niſi ſanguis in quanto, & multitudine luxuriet: hujuſmodi generis cauſæ ſunt plenior ciborum, ac potuum uſus, ut ſunt ex carnibus cibaria, & vinorum potentium potationes, ebrietates, & crapulæ. Ità etiam nimia quies, vita ſedentaria, & conſueta exercitia intermiſſa. Vel conſuetæ hæmorrhoides, hæmorrhagiæ, ſeu menſes ſuppreſſi, ſive per aliam quamvis regionem evacuatio, ex quibus facilè ſanguinis plenitudo in corpore aggregatur. Faciunt etiam ad hoc internæ cauſæ, ſcilicèt calida, & humida corporis conſtitutio, carnoſus, & plethoricus corporis habitus, venarum amplitudo, ætas juvenilis, &c. Proximæ autem, & continentes hujus febris cauſæ ſunt, quæ fervorem, & acceſſionem in ſanguine producere poſſunt, & eædem, à quibus ephemeræ excitantur febres, dùm leviores ſunt, ab iiſdem ſi paulò validiores fuerint, ſynochæ oriuntur febres: quinimmò plerùmque quia plus poteſt diſpoſitio, & apparatus corporis, quàm activitas cauſæ agentis præſente in corpore ſanguinis plenitudine, quævis cauſa externa quamvis levis hanc poterit febrem excitare. Item vehemens corporis motus, labores intempeſtivi, iter per ardentis ſolis radios, calida cibaria, iræ excandeſcentiæ, vel aliæ cauſæ, quæ multùm corpus calefaciunt, febrem excitant continentem.

Pro hujus febris causâ aſſignant vulgares obſtructionem; denſatis enim, & obſtructis cutis poroſitatibus, præſertim à frigido aëre, hic in frigidis natantes aquis, & in frigido aëre dormientes, facilè hoc febris genere febricitare credunt. Cæterùm non in ſolâ poroſitatum obſtructione hæc febris conſiſtit, tùm hyeme tantùm cùm inſenſilis impeditur tranſporatio, hac febre corripi deberent; ſed ità impedita eſſe debet tranſpiratio, ut totam ſanguinis maſſam, aquæ inſtar ſupra ignem poſitæ continuò in motum vehementem, & validum calorem adigat, quod nullo modo evenire poteſt, niſi in habitu plethorico, & verno tempore, quo ſanguis in corpore magis prædominatur.

Præcedit apud vulgares reliquas febres *Ephemera*, ſive *Diaria* omnium ſimpliciſſima, & curatu facillima. Dicitur ephemera à duratione, à Græcis *epi*, & *smera*, quaſi unico die durans, alij etymon ſumpiſſe putant ab animali quodam Ephemeron dicto, quòd unius diei ſpatio naſcitur, & moritur. Hæc vel brevis eſt, vel longior vel longiſſima. Brevis eſt ephemera; longior ſynochus ſimplex; longiſſima ſynochus putris. Verùm hæ febres differunt tantùm ſecundum

magis

magis, & minus, ſecundum gradus, & ſymptomatum rationem, ac in curatione ſecundum minora, vel majora, & efficacia medicamenta. Putant vulgares ephemeram febrem eſſe calorem præter naturam in ſpiritibus primò accenſum, deinde horum ope in corde, demùm in toto corpore, actionem lædentem. Cæterùm nos ſecundum noſtram doctrinam dicimus eſſe motum vehementiorem, & calorem exorbitantem in ſanguine excitatum à cauſis occaſionalibus, ſed levioribus, quàm in ſynocho. Ephemera exquiſita tutiſſima eſt, nàm viginti quatuor horarum ſpatio finitur, ſi ſit plurium dierum in ſynochum ſimplicem tranſit, & medicis nec lucrum, nec famam parit, cùm nunquàm, vel rariſſimè pro ipſius curatione advocentur.

Duplex febris genus ex ſanguine vehementiori motu ſollicitato oriri aſſerunt vulgares Galenici, unum ex ipſo citra putredinem accenſo; alterum verò ex eodem non ſolùm accenſo, ſed etiam putreſcente; illud ſynocham ſimplicem, ſeu non putrem; hoc verò febrem ſynocham putrem communiter appellant. Si ſynochos diutiùs quàm par eſt producatur, tunc in ſynocham putridam mutari Galenici cenſent, quòd majora, & evidentiora in hac febre, quàm in illâ apparent putredinis ſigna, undè ſanguinis maſſam in venis, & arterijs majoribus contentam putreſcere credunt, eò quod ſectâ venâ ſanguis corruptus appareat, quam illuſionem planam facit experientia; nos námque multis in optimâ ſanitate conſtitutis verno tempore ſanguinem detraximus, & in pleriſque variegatus, & corruptus videbatur, ità ut exiſtimaſſent vulgares ſummum in illo putredinis gradum, cui tamen nullum aderat vitium. Opinantur vulgares, quòd ſi ſanguis intra venas, & arterias putreſcat, generari, indè febrem ſynochon putridam, ſi verò extra venas, phlegmonas, ſymptomaticè unà febrem excitari, & hæc quidèm in temperamento ſanguineo, in bilioſo verò maſſam ejuſmodi intra venas putreſcentem efficere febrem continuam ardentem, ſeu tertianam continuam; extra autem venas tertianam intermittentem; in phlegmaticâ corporis conſtitutione produci à maſsâ ſanguinis putreſcente intra venas quotidianam continuam, extra eas quotiadam interpolatam; in temperamento verò melancholico hoc modo fieri quartanam continuam, & interpolatam.

Ineptè, & inſcitè vulgares medici putredinem in ſanguine ſuadent in continuis febribus, & eam in vaſis minoribus ſine fundamento inſinuant; impoſſibile námque cenſemus ſanguinem in venis, vel arterijs putreſcere, quin profectò putreſcendo pergeret tota ſanguinis maſſa, & planè putrefacta, vita ampliùs perſiſtere non poſſet, quod autem putrefactum eſt, nunquàm redintegrari, vel renovari, vel in naturæ gratiam redire poteſt, ut patet in quolibet pomo tantillâ putredinis labe imbuto, putridum enim ejus punctum ſemper ulteriùs putrefaciendo procedit, donec totum pomum putrefactum ſit: quomodò hoc ſuccedat in pomo, Aſiaticè de lue Venereâ diximus, ubi vulgatum illud dictum

ctum trutinavimus: *Quod tangitur à putrido, putreſcit.* Præterea ſanguis putreſcere non poteſt, quin priùs à motu deſiſtat, & ſi tota ſanguinis maſſa in vaſis magnis à motu ceſſet, extemplò moritur animal; ceſſante enim ſanguinis motu, & vita neceſſariò ceſſat. Si in vaſis capillaribus aliqua ſanguinis portio ſtagnet, quo per aliquam obſtructionem in venas capillares tranſire nequit, ibi motum amittit, deindè grumeſcit, imò tantùm abeſt, ut ſanguinis putredo in facto eſſe ſit febrium cauſa, & febris ceſſet, integrè completâ ſuppuratione, undè pronunciatum fuit à veteribus: *Dùm pus fit, febres, & dolores accidunt, magis quàm jàm confecto.* Scilicèt in eo actu, quo ſanguis motum amittit, & in grumum concreſcit, in pus deindè digeſtum à lædendo ceſſat.

Secundum noſtram ſententiam dicimus, quòd ſynochus à ſanguinis commotione, & effervescentiâ nimiâ dependet, & in ſanguine puro nullam ſuperfluitatem, & extraneam admiſtionem vehente concitatur, at ſi ſit minor, ephemeram, ſi major, ſynochum ſimplicem conſtituit. Pro ſynocho putri, ut vulgarium medicorum æſtimationem conſervemus, & limitatum eorum judicium explanemus, quia ſe explicare neſciunt, dicimus, quòd ſi motus, & calor accidat ſanguini impuro ſuperfluitatem continente, vocatur febris ſynocha putris, & reverà nullam putredinis ſobolem continet, ut probavimus, ſed tantùm ſorditiem, & peccat in quali. Illa æſtuatio fit ob materiæ heterogeneæ ſeparationem, pro majori, vel minori ejus quantitate, materiæ qualitate vehementior, vel mitior ſeparationis labor à naturâ adhibetur, donec materiam illam heterogeneam ſequeſtret, & vel per ſuppurationem alicubi inſtitutam, vel per hæmorrhagiam, vel ſudorem, vel diarrhœam, vel vomitum, vel urinæ profluvium exturbet, & quamdiù iſte naturæ labor durat, tamdiù ardet continua febris, & fiunt in eâ mutationes per ſeptinarios, qui dies critici ſunt, vel semiſeptinarios, qui judicatorij ſunt; ſi verò vitium non ſit in ſanguine, ſed in partibus coctioni dicatis, in ventriculo nempè, vel meſenterio, vel pancreate, vel felle &c. tunc diverſæ febres intermittentes oriuntur, in quibus natura per certos paroxyſmos fermentationem inſtituit, donec materiam degeneratam impedientem, vel obſtruentem paulatim abigat, vel percoquat.

Præter has continentium febrium ſpecies, alia circumfertur, quæ *Ardens* appellatur, græcè *Cauſos*, & præter ſynochi ſimplicis ſigna, duo pathognomonica, & caracteriſtica adnexa habet, exurentiſſimum calorem, & ſitim inexſtinguibilem, ac clamoſam, ità ut quamvis bibant ægri, ſemper tamen ſitis excrutiat. His duobus, ardori ſcilicèt, & ſiti ſubindè accedit linguæ ariditas, labiorum fiſſuræ, capitis dolor, delirium, & alia ſymptomata, ſubindè concurrit faucium ardor, ac rubor obſcurus, & tunc temporis lingua non tantùm arida exiſtit, ſed etiam colore puniceo nigricante imbuta apparet. Ab iiſdem cauſis occaſionalibus ſuprà allatis excitatur; Verùm quia in hujuſmodi febre urens reperitur calor,

& ſitis incompeſcibilis, propterea à calidiſſimis ſuccis in vaſis magnis ebullientibus originem ſumere, quales ſunt bilioſi, vel ad ipſorum naturam accedentes, imaginantur vulgares, ac proindè ad febres bilioſas continuas reducunt, & à ſynocho putri tantùm gradu differre credunt. Febris ardens inter æſtivos morbos numeratur, acutorum morborum naturam ſapit, & quandóque epidemicè graſſatur.

Febris ardentis cauſa, juxta noſtram ſententiam, eſt ſal volatile oleoſum, & acidum, quod tanto conflictu in miſtione vitioſè concurrit, & fermentat, & ſanguinis maſſam in tantam concuſſionem, & motum adigit, ut indè exurentiſſimus æſtus, & efferatus Vulcanius producatur ardor, qui in univerſum diſtribuitur corpus.; & quò ſal volatile oleoſum, & acidum abundat, eò inſigniter calor acris, & acutus obſervatur, & quò magis ſanguinis maſſa eſt oleoſo ſale imprægnata, eò pulſus admodùm frequens, & major erit, & urinæ craſſiuſculæ, & coloratiores. Sic terebinthinæ ſpiritus ſalinus volatilis oleoſus cum nitri ſpiritu miſtus, ſi ambo ſint rectificati, promptiſſimè eff:rveſcentiam concipit. Hæc febris corpora juvenilia adoriri ſolet, quo.um ſanguinis maſſa copioſo ſale volatile oleoſo eſt referta, & hoc verno, & æſtivo tempore contingit, & corpora euſarca, & euchyma, maſſa quorum ſanguinis nimis pinguis, & oleoſa eſt, & eos ſimiliter, qui crapulis, & ebrietatibus ſunt dediti, arripere aſſuaſcit; hæc námque corpora magis ſunt diſpoſita ad tales febres, dummodò cauſæ externæ, quæ res procatharticas in actum deducant, adjungantur. Igneus ardor ex ſalis volatilis oleoſi turgeſcentiâ provenit; dùm enim ob hoc ſal ſanguinis maſſa turgeſcit, facillimè ingentes concipit ardores. Pulſus evadit maximus, & neceſſariò frequentior ex maſsâ ſanguineâ ebulliente. Ex lymphâ ſalivali minùs inſipidâ, fauces humectare ſolitâ, ſale volatili oleoſo imprægnatâ, ſitis intolerabiliter excrucians dependet, & ex eâdem ſalivâ eodem ſale infectâ faucium, & linguæ ardor, arid tas, color, & fiſſuræ proveniunt. Ipſa ſanguinis maſſa inſigniter efferveſcens non poteſt non inſigniter animales ſpiritus turbare, & excalfacto cerebro eoſdem agitare, undè to.a Palladis domus ardet, & vigiliæ, capitis dolores, & tandèm funeſta inſequuntur deliria.

Prognoſis.

Ephemera febris ex ſuâ naturâ nullum involvit periculum, & curatu facilis eſt, ſæpè abſque medici ope per ſe pleiúmque intra 24. horas cum madore, aut ſudore deſinit, licèt aliquandò ad tertium extendatur diem, quem ſi tranſgrediatur, in ſynochum ſimplicem, vel ſi nutrimenti degeneratio accedat, in malignam, vel in hecticam degenerat quandoque ob commiſſam in diætâ, vel medicamentis errorem, ac poindè non contemnenda eſt.

Synochus quantùm eſt ex ſe leviſſima, & tutiſſima eſt, & brevi quoque tempore terminatur; frequenter enim quatuor, aut ſex dierum ſpatio deſinit, adeò, ut raro ſeptimum attingat,

gat, vel excedat diem, & tùm hæmorrhagiâ, vel ſudore terminatur, unicum tantùm habet diſcrimen; facillimè enim ex levi quopiam vel medici curantis, vel ægri errato, imò ſi ulterius producatur, in malignam ſi nutrimentum degener evadat, degenerat, vel ſicut ephemera, ità ſynochus tranſit in hecticam. Synochus increſcens alijs deterior eſt, & rarò in ipſâ fit bona criſis. Synochus non admodùm timenda eſt, niſi aliquod peſſimum ſymptoma ipſi adijciatur.

Nulla febris æque citò, ac tutò per criſim terminatur, quàm ardens, & exquiſita die ſeptimo finitur, aliter nono, undecimo, & decimo quarto, præſertim ſi æger febrem non ægrè ferat, non nimis æſtuet, nec nimiâ crucietur ſiti, nec graviter vexetur: Si facilè ſpiret, ſi nullam partem internam dolore ſentiat, ſi dormiat, ſi ſomno ſublevetur, ſi corpus æqualiter ſit calidum, ac molle; ſi lingua non ſit adeò arida, nigra, vel aſpera; ſi urina bona: tùm enim febrem brevem ſignificat, & præſertim ſi coctionis ſigna appareant cum virium robore, in die critico larga è naribus hymorrhagia accidet, ſine dubio æger evadet; exquiſitæ enim febres ardentes per ſanguinis eruptionem judicantur, & hæc narium hæmorrhagia ordinaria eſt talium febrium criſis. Singulare hæmorrhagiæ exemplum *Zacutus Luſitanus lib.* 1. *Prax. admirand. obſ.* 86. affert de febre ardente ingenti per copioſum ſanguinis affluxum ex dentibus criticè ſolutâ. Quin & idem *Zacutus Luſitanus lib* 8. *Prax. hiſt. cap.* 6. *obſ.* 4. febris ardentis criſin per ſanguinis ſputum obſervavit.

Nos mulierem ardenti correptam febre obſervavimus, hanc menſtrua retenta concitaſſe conjectavimus, nec nos conjectura fefellit, menſtrua provocantia exhibuimus medicamenta, & apparentibus, immunem à febre reddidimus. Nonnunquàm per ſudores judicantur, & *Hildanus cent.* 6. *obſ.* 77. ſudoris critici poſt febrem ardentem notatu dignam affert hiſtoriam de quodam robuſto viro cum ardentiſſimâ febre conflictante, qui ſeptimâ die in ſudorem adeò flavum incidit, ac ſi croco tinctus eſſet, & quidèm copioſum, ità ut lintea ſubindè madida, neceſſum eſſet removerentur. Quin & interdùm alvi fluxus ſuperveniens, ſi ſufficiens, & ſpontaneus fuerit, hanc febrem tutò ſolvit.

Febris quæcumque non intermiſerit periculo eſt plena, & quò magis ſymptomata ſunt vehementiora, eò febris periculoſior eſt, undè ſigna pathognomonica, ut exurentiſſimus calor, & ſitis incompeſcibilis, quò vehementiora ſunt, eò febris periculoſior eſt. Idem periculum minatur, ſi lingua ſit arida, & ſitis abſit, denotat enim vel ægrum delirio teneri, vel appetentem ventriculi facultatem emori. Lingua nigra cum ſiccitate, ſcabritie, ſciſſuris, & uſtione lethalis; ob ardentis enim febris exurentem calorem lingua impensè areſcit, & aduſtas fuligines à viſcerum incendio elevatas recipiens, camini inſtar, nigredine tingitur. A minori quidèm uſtione ſiccitas, & ſcabrities efficitur, à vehementi verò ſciſſuræ producuntur, quemadmodùm terra valdè exſiccata æſtatis tempore undique & fiſſuras patitur. Lingua ab ini-

tio exuſta ſignificat alicuius viſceris inflãmationem, quæ ex hypochõdriorum dolore, duritie, tumore, aut calore dignoſcitur. *Quibus plurimùm ſiccæ tuſſes leviter irritantes in febribus ardentibus fiunt, non multùm ſiti infeſtantur.* 4 *aph.* 54. *febrem ardentem ſuccedens rigor ſolvit.* 4 *aph* 58. Verùm ſtatim à principio rigor proprium eſt pravitatis ſignum. Urinæ nigræ, ut tenues, & crudæ, vel alia mala indicia habentes, malæ ſunt. Si urinæ ſanorum ſimiles ſint, & cum virium robore, bonum. Si urina anteâ craſſa poſtmodùm attenuetur, malum; ſignificat enim ſal volatile oleoſum raptum ad cerebrum habere, & delirium excitare, quod lethale ſignum. Alvi fluxus in principio magnus vires diſſolvens, aut ex materiâ inſigniter corruptâ eſt periculoſus, & interdùm mortem minatur. Periculoſior eſt cauſus, ſi vires imbecillæ ſint, ſi itáque quod raró accidit, ſenex ardente corripiatur febre, lethale, in pueris verò minus eſt quàm in juvenibus, at adveniens hyeme cæteris paribus deterior eſt. Tandèm ſi febri ardenti malignitas complicatur, admodùm periculoſa.

Curatio.

Febres continentes ſecundum graduum, & ſymptomatum remiſſionem, & intenſionem differunt, ac proindè ſecundum varias horum graduum figuras earum curatio inſtituenda eſt; eapropter mitiora febri ephemeræ, majora ſynocho ſimplici, & maxima ardenti conducunt medicamenta, & potiſſima curatio è ſex rebus nonnaturalibus, & primò ex diætetico fonte, deindè pharmaceutico, & tandem chirurgico deſumuntur.

Aër igitur pro inſpiratione ſit frigidior, qui ſi naturâ haberi non poteſt, arte paretur, ut diximus, attamen ità el gendus eſt, ne diaphoreſi obſit, & cutis poroſitates obſtruat, ac febris intendatur. Videtur aër calidus, aut æſtuoſus, ne febris cauſæ fomentum præbeatur.

Cibus tenuis eſſe debet, quia febris continens morbus acutiſſimus eſt, & brevi tempore judicatur. *Cùm itáque morbus peracutus eſt, extremos protinùs labores habet, ſumméque tenuiſſimo victu utendum ex aph.7.ſect.*1. & ea antiquorum ſolertia fuit, ut potiſſimam totius curationis partem in tenui victu conſtituerit, & ægris acutiſſimâ laborantibus febre tenuiſſimum victum imperaret, Optimum ſanè remedium, quod multos curat ægrotos, & hac de cauſâ *Celſus* inquit: *Multi magni morbi curantur abſtinentiâ, & quiete.* Qui ſi curari nequeunt, ſaltèm multò leviores redduntur, efficiturque ut ægri cum ijs vivere poſſint: Sed noſtris hiſce regionibus adeò eſt mulieтcularum contumacia, ut in febribus quantumvis acutiſſimis ſemper febrientes varijs infarciant edulijs, timent enim, ne propter unius, vel duorum dierum totalem à cibis abſtinentiam pereant, ſed perperàm agunt, nàm *Sicut ſanis cibus eſt robur, ità ægrotanti morbus: Et corpora impura quò plus nutries, eò magis lædes.* Cæterùm maximæ ſunt medicorum illecebræ, & impoſturæ, qui Magnatum curam ſuſcipientes, ex eorum arbitrio operantur, ac ità in cibis ingerendis deſideria complent, ut tandèm miſeros in pernici-

ciem

ciem præcipitent, & de Magnatibus commune dictum verificatur:

Vivunt, ut volunt, curantur, ut jubent, & moriuntur, ut debent.

Victus itáque in febribus ardentibus debet eſſe tenuis, quia appetitus ferè ſemper jacet conſternatus, nec febrientes ad cibum ſunt cogendi, alimenta itáque aſſumpta ob calorem febrilem potiùs putreſcunt, quàm digeruntur, & quicquid non rectè digeritur, in ſcorias faceſſit febriles. Præterea in victu errata ferè ſemper recidivam inducunt, quandò ſcilicèt ubetiori alimentorum euchymorum ingeſtione viſcera debilitata novum fomitem pro febre miniſtrant. Alimenta ſtomachum aggravant, quia abeſt fermentum digeſtivum, ac propterea non ità cibandi ſunt ægri, ut à morbo pingueſcant, ſed per aliquot dies ægros jejunare præſtat, quia faciliter jejunium ferunt. Abſtineant febricitantes à carnibus, quia ſtomachus unâ ægrotat, & cadavereſcunt; vitent etiam omnia ea, quæ ſtomachum gravant, & tantùm juſcula tenuia refrigerantibus condita aſſumant, poſtmodùm panatellis in jure carnium utantur.

Potus ſit aqua hordei, vel ſerum lactis, vel decoctum cornu cervi, cui inſtillentur aliquot guttæ ſpiritûs ſalis dulcis, vel ſpiritûs ſalis nitri dulcis, vel ſuccus citri, ſed de potu fuſiùs infià.

Quies magis, quàm motus congruit; ſed quis quietem habere poterit cum ardoribus ſempiternis? ſit decubitus in locis frigidis, qui ad purum patent aërem, ac perflantur. Stratum molle ſit, non plumeum, ſed laneum, & ſæpiùs renovatum, vel ex corio ventipleno. Induſia, & linteamina ſatis gracilia, & non ſordida, quæ aſſiduò mutari debent, ſub quibus pelles teneantur, lecto non exiſtente ex corio: lectus ſit abundè ſpatioſus, quò membra excalefacta ſubindè ad alias, & alias ejus partes transferri poſſint, & per flabellum aër ignavior concitetur: Interim æger ſtragulis levibus, & mollibus operiendus eſt, neque nimis integumentis onerandus eſt. Per cubiculi pavimentum folia viridia vitis, myrthi, flores roſarum, violarum ſpargantur, & aquâ frigidâ irrorentur, ac frequenter mutentur, hæc enim exſiccata calefaciunt, & aquæ ſalientes in viciniâ ſonum edant; ſi aliquandò contigerit, ut nimia frigiditas ſit, ut hyeme, æger fortiter exuratur à febre, igne ſine fumo aliquantulùm contemperanda eſt: ſed modicam ſalutis ſpem in febriente collocare oportet.

Somnus moderatus juvat, nàm febrilem temperat æſtum, furentes pacat ſpiritus, ſanguinis motum quodammodò moderatur, vires reficit, & ad ſudorem diſponit; nimius tamen calorem obruit nativum, & excrementorum evacuationem inhibet. Vigiliæ præcipuè productæ ſemper noxiæ.

Alvus ſit libera, & ſingulis diebus excrementorum deponat onus, quò ſi liberè non fluat, clyſteribus ex varijs emollientibus, & refrigerantibus proritetur. Danda eſt opera, ne ea, quæ ſecundum naturam expelli debent, retineantur, niſi modica adſit evacuatio vires exhauriens, quæ impedienda eſt.

Animi paſſiones, & pertubationes ſunt

excandeſcentiæ, mœrores, cutæ, terrores eliminentur; hæ enim æſtum febrilem intendere poſſunt.

Febrium continentium curationem in ephemeram, ſynochum, & cauſum diſpertimur vel per durationis tempus, vel ſecundum minorem, vel majorem caloris intenſionem, vel ſymptomatum vehementiam, &

Primò ab ephemeræ febris curatione exordimur, quæ quotieſcumque viginti quatuor horarum ſpatium metitur, nullam medendi rationem præſcribimus, quia inutilis eſt hujus febris ſpecies, & ad eam curandam medici rariſſimè advocantur niſi unius diei intervallum tranſcendat, quia per ſe, & quidèm per madorem, vel ſudorem, vel aliam excretionem terminare ſolet. Cæterùm quia quandóque accidit, ut Principes, Magnates, & divites, qui majorem ſuæ ſalutis curam gerunt, hac corripiantur febre, medicos in conſilium advocent, pro ejus curatione quædam inſtituenda eſt methodus, vel quia levi datâ occaſione in ſynochum, vel acutas, vel hecticas tranſit.

Poſt debitam diætam febriens cibandus eſt tenui victu, concoctu facili, humido, & frigido, qui febrium eſt proprius, & magna ſolertia adhibenda eſt, ne in diariæ curâ error patretur; periculum eſt, ne in hecticam degeneret. Porrò quia variæ cauſæ occaſionales diariam inducunt febrem, ſecundum earum varietatem variam inſtituemus curationem; Tentare autem oportet, & contrarium ſemper afferre ei, quod moleſtat, labori quidèm quietem, vigilijs verò ſomnum, iræ autem, & furori, ac triſtitiæ ſermonibus, actionibus, ſpectaculis, enarrationibus, animi jucunditatem, ſic qui cogitatione laborant omninò ratiocinationes omittant, & qui ex adenarum inflammatione febricitat, ejus curationi intendat, ac multo priùs undè ulceris originem habuit. Hæc quidèm febrium ephemerarum indicia, atque remedia ſufficiunt.

Priſci medici ephemeræ febris curationem aquæ tepidæ balneo peragebant, quo etiam in ſtatu ſano frequentiſſimè uti ſolebant. Verùm noſtris hiſce temporibus hujuſmodi balnea receſſerunt ab aulâ medicorum, in hujuſmodi etiam febre obſoleverunt; & reverà balneorum uſus minimè tutus habetur propter plethoram, cacochymiam, fluxionem, quæ in talibus corporibus timeri debent, ne accidant. Alterum præſidium, quo utebantur, erat victus refrigerans. & humectans *ex hordei cremore, juſculis refrigerantibus, julepis, ſyrupis ex ſucco limonum, violarum, cichorij &c.* Sed pro cauſarum occaſionalium varietate cùm variet curatio, ſecundum earum varietatem curationem adducemus ad Galeniſtarum mentem.

Si itáque ab *æſtu, ſeu ſolis ardore* ortum ducat ephemera febris, adhibito victu refrigerante, & humectante, ægrum in locum frigidiorem transferunt, & *oxyrrhodinum* fronti, & temporibus applicant, & *ſyrupum de Nymphæâ cum ſeminum emulſione* propinant.

Si à frigore pendeat febris, præcipuè ſi æger exercitio æſtuans in aërem frigidiorem protinùs ſe recipit, tunc ſudorem maximè in fine acceſſionis variis ſudoriferis provocant.

Si

Si à *Cutis denſitate*, & *pororum obſtructione* originē duxerit: cutis denſitas, & pororum obſtructio emollientibus, & rarefacientibus præſidiis removenda eſt, & leves frictiones ſæpiùs repetitæ, & poſtmodùm ex *oleo amygdalarum dulcium*, *vel violaceo* inunctiones, ſed præſtat ex *vini ſpiritu* inunctio, nàm hæc cutem rarefacit, poros aperit, & ſudorem promovet, vel dictus vini ſpiritus admiſceatur cum oleo nucis myriſticæ per expreſſionem, oleum námque amygdalarum, vel violarum unctuoſitate ſuâ poros obſtruit.

Si à *Labore, vel corporis motu* geneſim ſumat ephemera febris, quies imperanda eſt, ut victus uberior, ac concoctu facilis præbendus eſt, & potu ſpirituoſo ſpiritus animales refocillandi ſunt. Si laſſitudo adſit, frictiones celebrandæ ſunt.

Si à *vigiliis* oriatur *nimiis*, tunc placidus conciliandus eſt ſomnus *emulſione ſomniferâ*, vel unico, aut altero *laudani opiati* grano.

Si à *crapulâ, vel cruditate* procedat febris, aquæ calidæ potione utendum eſt, quia hoc poculum eximiam corruptos cibos abluendi per alvum, & ejiciendi potentiam habet, præſtantiſſimi enimverò fuerit auxilij vomitus citatus, ſi ad vomendum æger facilis fuerit, at ſi ægrè vomat, inedia, vel victu tenuiori ad ſiccitatem vergente utendum eſt, & quæ in ventriculo ingeſta ſunt, per alvum emollienti, & laxante clyſtere deferantur. Cæterùm ſi corruptio metuatur; vomitus proritandus eſt, vel purgatio inſtituatur; attamen ſi ſpontaneus vomitus ſuperveniat, febris ſolutio imprompty eſt, ut & ſi alvus ſponte fluat, optimum erit naturæ remedium, ubi verò plus æquo ſoluta nimiùm fluxerit, adeò ut vires dejiciantur, reprimentibus medicaminum auxiliis occurrendum eſt. Intereà ventriculus intrinſecùs, & extrinſecùs roborandus eſt, ſed de hac febris ſpecie, ejuſque ſanatione cap. 22. egimus.

Si ab *inediâ*, victus euchymus, & refrigerans convenit, ſed ſenſim reficere oportet.

Si à *mærore* ephemera febris ſit, ea medicamenta, quæ ſuccum auſterum emendare ſolent, conducunt.

Qui propter *Curas*, & *cogitationes* diarià laborant, ad ſomnum alliciendi ſunt: Sic Helena in magnis animi perturbationibus ad Nepenthis uſum recurrebat, vel animi ſolamina recenſenda ſunt.

Si ex *irâ*, animi tranquillitatem, & hilaritatem conciliare oportet, ac ſenguinis fervor cibo, & potu refrigerante temperandus eſt.

Si *obſtructiones*, aut conſimiles effectus eadem ephemera febris ſequatur, erunt priùs affectus prædicti propriis expugnandi præſidiis, nàm ad eorum remotionem ipſa quoque eliminabitur febris.

Ejuſdem naturæ eſt febris ephemera ex *bubonibus*, nàm *aphoriſmorum auctor ſect. 4. aph. 55.* habet *Omnes febres ex bubonibus malæ, præter ephemeras.* Malæ, inquit, nàm quotieſcumque bubones febri copulantur, & illa ephemera non eſt, ſunt febrium peſtilentium ſoboles, & ſymptomata, veneno exonerante ſeſe ad ignobiliorem emunctorij inferioris locum, & ad peſtilentia referuntur ſymptomata, & graſſante peſte viſuntur: cujuſmodi non ſunt, ſi febris adſit ephe-

mera

mera. In omni itáque febrium ephemerarum curatione ad duo reſpicere oportet, ad ſanguinis ſcilicèt fervorem compeſcendum, & cauſis occaſionalibus, quæ moleſtant, oppoſitum ſemper afferendum.

Pro ſynochi ſimplicis curatione *Galeni* procuratores cum eodem Anteſignano *Galeno* duplici præſidiorum genere utuntur, nempè ſanguinis evacuatione, & refrigeratione, & hinc duplex præſidium, venæ ſcilicèt ſectionem, & frigidæ potionem ſtatuunt; propterea idoneo inſtituto victu refrigerante, & humectante cum abſtinentiâ à vino, calidiſque omnibus cibariis, & alvo fæcibus exoneratâ, ſtatim nullâ interpoſitâ morulâ ad ſanguinis miſſionem, tanquam ad ſacram anchoram properant, niſi ex aliquâ ſtomachi cruditate tamdiù eam procraſtinare cogantur, quamdiù prædicta adeſſe videbitur. Sanguinem itáque in hac febre liberaliter mittunt, & præſertim ſi vernum fuerit tempus, adoleſcentiæ ætas, calida, humidaque temperies, vel ſuppreſſa aliqua ſanguinis evacuatio præceſſerit. *Galenus* ſanguinarius ſanguinem ad animi deliquium fundendum cenſet, & hanc ſanguificinam in adoleſcentulo quodam hujuſmodi febre correpto exercuit, ex qua ſubdit illicò febrem quaſi jugulaſſe. Verùm hujuſmodi extremæ evacuationes ad animi defectum uſque non ſunt tutæ, imò pernitioſæ, & periculum imminet, ne febrem jugulandi loco, jugulemus ægrotum, ut ipſemet *Gal. lib. de curandi ratione per ſanguinis miſſionem cap.* 12. nonnullis medicis eveniſſe refert.

Quantùm ad frigidæ potionem in hac febre ſpectat, eam *Gal.* tantâ in copiâ exhibendam eſſe præſcribit, ut æger palleſcat, tremat, & toto refrigeretur corpore: ſicque aſſerit eam igneum exſtinguere calorem, ſolidas roborare partes, & inutiles per alvum, vel urinas, vel ſudorem excernere humores. Magnum quidèm remedium ad tantum febrilem æſtum temperandum, ſed ſuos patitur manes; nàm in tantâ frigidæ ingurgitatione pro præter naturam exſtinguendo calorem, periculum ingruit, ne nativus exſtinguatur calor, & ſanguis ob repentinam refrigerationem in aliquâ parte ſtagnet, & inflammationem inducat internam. Præterea ſi poſt uberrimam frigidæ ingurgitationem, & ſanguinis refrigerium neque per vomitum, alvum, urinas, vel ſudorem aqua non excernatur, in magno vitæ diſcrimine verſatur febriens; nàm vel in anhelitûs difficultatem, hydropem, convulſionem, tremorem, lethargum, vel in alium gravem ruet affectum. In fervido itáque febris ardore cùm corpus plurimùm æſtuat, noxium eſt illud derepentè frigido potu affatim refrigerare, nàm plurimos pravos parere affectus, & non ægrè vita, quæ eſt manſio caloris in humido exſtingui poteſt; ideóque uberrimam frigidæ potionem abſolutè damnamus juxta *aph.* 51. *ſect.* 2. *Plurimùm, atque repentè calefacere, vel frigerare, vel quovis alio modo corpus movere, periculoſum. Omne enim nimium naturæ inimicum, ſed quod paulatim fit, tutum eſt.*

Ut impunè uberrimus frigidæ potus aſſumatur, multas cõditiones proponit *Galenus* ne ſcilicèt intra corpus adſit aliquis craſſorum, tenacium-

ſtumque humorum apparatus, nec diſpoſitio aliqua inflammatoria, nec etiam particula aliqua imbecilla, ut v. g. ventriculus, lien, hepar &c. nàm quamplures à gelidæ potione in his caſibus noxæ ſuccedunt: cùm igitur hæ, & aliæ circumſtantiæ ad hujuſmodi potum abſque noxâ uſurpandum requirantur, & illæ in pauciſſimis reperiantur hominibus, illas obſervare difficile ſit, & ex præpoſtero uſu tot immineant pericula, hoc frigidæ remedium hac noſtrâ tempeſtate declinavit ab uſu, quia *Galeni* doctrina declinare cœpit. Eapropter ſatius erit alijs remedijs ſanguinem & totum corpus refrigerantibus, ijſque tutioribus uti, ut ſyrupis, julepis, conſervarum expreſſionibus, emulſionibus, epithematibus, linimentis cum aquis ejuſdem pariter facultatis & victu omninò refrigerante.

Parant *julapia ex decocto hordei, acetoſæ, cichorei, vel ex aquis endiviæ, fumariæ, lactucæ, portulacæ, ſonchi &c.* Vel exhibent *ſyrupos de portulacâ, endiviâ, de ſucco cucurbitæ, lupulorum, fumariâ ſimplici, vel de ſoncho cum aquis refrigerantibus,* quibus addunt *diamargarit. frigid. cum modico diatriaſantali.* Vel parant emulſiones ex amygdalis dulcibus, & quatuor ſeminibus majoribus frigidis in aquâ, admiſcentque ſyrupum de papavere albo, quæ maximè proſunt, ſi vigiliæ adfuerint. Epithemata in formâ frigida cordi, & hepati applicant, & lumbis *unguentum roſaceum, vel refrigerans Galeni, vel ceratum ſantalinum* admovent. Potum præſcribunt ex decocto *hordei, vel ex aquâ panis,* quam ità conficiunt: *Ponunt panem in aquâ frigidâ, donec probè molleſcat,*

D. Car. Muſitan. de Febribus.

deindè colant pro potu ordinario, & ſacchari momentum addunt, cùm lubet.

Pro ſynochi curatione ſecundum noſtram ſententiam unica curandi methodus emergit, ut vehementiſſimus ſanguinis motus, ex quo nimia ejus efferveſcentia dependet, tranquilletur, quem tenui, & humido inſtituto, ac frigido potu, alijſque medicamentis compeſcimus. Multùm confert *tinctura violarum*, quam ità parabis.

℞. *Conſ. violar.* ℥. iij.
aquæ fontis ℔. j.
ſpiritus vitrioli ʒ j m.

maneant ſimul per ſex horas, fiat deindè colatura cum expreſſione, quæ frigida fiat, & infirmo circa veſperas exhibeatur, efficaciſſima eſt hæc tinctura ad compeſcenda omnia interincendia febrilia. Ejuſdem energiæ eſt *roſarum tinctura*, quam alibi ſic paravimus.

℞. *Flor. roſ. ſiccar. mundat. q. v. inde phialæ vitreæ, cui infunde olei ſulphuris per campanam factum q. ſ. ad madorem roſarum omnium cum aquæ quantitate, ut ſenſibilis acoris olei ſulphuris ſit ſapor; phialam probè obturatam lento calori expone per aliquot dies, & per aliquot vices agitabis, ut aqua probè tingatur, tincturam ſeparabis, ac ſimili modo novum ſulphuris oleum, & aquam impone, digere, & decanta toties donec omnem roſarum tincturam elicies, quod fiet ternâ, vel quaternâ infuſione; nàm manebunt roſæ albæ omni rubro colore privatæ in fundo, extractam tincturam ſerva ab omni fæce reſiduâ liberam, ut optimè niteat, quam vitreo vaſi clauſo impones.* Doſis eſt ℥j. ad ij. in ſyrupis refrigerantibus,

quos in Galeniſtarum curatione recenſuimus.

Sequentem ſyrupum ad ſanguinis fervorem compeſcendum utiliter experti ſumus:

℞. *Syr. de ſucc. viol.* ℥. iij.
aquæ card. ſancti ℥. v.
ſpiritûs vitriol. q. ſ. ad gratiſſ. aciditat. m.

Pro tenuioris fortunæ hominibus ſequentem potionem præſcribere ſolemus:

℞. *Succ. limon* ℥. ij.
aquæ fontis ℔. ß.
ſacchari ℥. ß.
m. f. frigida potio.

Ad ſanguinis effervеſcentiam, ejuſque citatiorem motum pacandum multùm valent emulſiones ſeminum vulgò frigidorum dictorum, ut

℞. *Semin. melon* ℥. j.
aquæ portulacæ ℥. v.
f. emulſio, &
ſyr. de nymphæâ ℥. j. ß.
ſpiritûs ſalis dulcis gutt. xv. *m.*

Emulſio noſtra ſomnifera nunquàm ſatis laudari poteſt in ſanguinis æſtu, & vehementi motu ſiſtendo, præcipuè ſi laborioſæ fuerint vigiliæ, ut

℞. *Amygd. d. à cort. mund.* ℥. ß.
ſemin. melon. ℥. j.
papav. alb. ʒ. j.
lactucæ ℈. j.
f. emulſio in
aquæ lactucæ ℔. ß.
ſyr. de nymphæâ,
papav. alb. ana ℥. j.
anodyni mineralis ʒ. j
vel ſlor. nitri ℈. ij. *m.*

Sumatur frigida horâ ſomni à cœnâ.

Verùm in ſynocho medicamentum opiatum quantùm prodeſt, credibile non eſt, nàm prætequamquòd ſomnum conciliat, ſiſtit etiam ſanguinis effervеſcentiam, ac poindè

℞. *Syr. de ſucco cucurbitæ* ℥. j.
nepenth. Quercetani gr. ij.
aquæ lactucæ ℥ iij. m.

& horâ ſomni poſt cœnam propinâ. Quàm ſit efficax *Aqua noſtra ſomnifera in Mantiſſâ* deſcripta ad ʒ. *ß.* experientia te docebit.

Aquæ potum in ſynocho in vulgarium curatione improbavimus, ſed eo modo, quo *Magiſter Galenus* eum præſcribit, attamen in hac admodùm neceſſarium intra convenientiæ limites cenſemus, porrò hanc febrem ſolo potu medicinali, ut ſyrupis, julepis, emulſionibus &c. refrigerantibus, & humectantibus expugnare poſſemus, cæterùm potus ſimplex, & naturalis remedium eſt à naturâ inſtitutum, quia aqua naturâ ſuâ eſt frigida, & humida, ideóque hujus potus non ſit nimis calidus, ne ſanguinem ad citatiorem motum concitet, & hac ratione vini potus, ipſiuſque ſpiritus, & omnes potus ſpirituoſi planè exulent, quatenùs ſanguinem nimis agitant, & in majorem effervеſcentiam adigunt; neque nimis frigidus, cùm corpus maximè calefactum ſit, undè enim hic morbus oritur, quia omnes pori ſubitò mutantur, & facilè tunc inſenſilis tranſpiratio impeditur, adeò hic morbus ſemper calidus eſt, & noſter calor nativus à duobus validis hoſtibus exſtingui ſolet, à frigore ſcilicèt exſtinguente, & calore diſſipante: ad ſanguinis igitur vehementem motum, & fervorem temperandum potus frigidus ità neceſſarius eſt, ut ad aquæ motum, & æſtum in lebete ſupra ignem poſito frigidæ aquæ injectio;

ctio; ſed ut abſque noxâ ſumatur, æger non unâ vice, ſed pluribus reiteratis parùm, & frequenter impunè bibet pro citatiori ſanguinis motu, & effervescentiâ tranquillando, & aqua optimas habeat notas, quas in noſtrâ *Trutinâ lib. 3. cap. 6. de ſiti intenſa* recenſuimus.

Alterum præſidium in ſynocho expugnandâ eſt ſanguinis miſſio, ſed antequàm hanc aggrediamur, leniendus eſt venter enematibus refrigerantibus, quibus etiam poſſumus in toto morbi decurſu, ubi neceſſitas urget, ut

℞. *Decocti comm. q. ſ.*
olei, &
mellis viol. ana ℥.iv.
caſſ. extract. ℥j.m.

& quolibet die ſecari poteſt brachiorum vena, ſanguinemque educere ab unc.iv. ad ℔ß. juvat in ſynocho ſimplici venæ ſectio potiùs ventilando, quàm evacuando; ſic enim particulæ calidæ nimis agglomeratæ, & incendio jàm proximæ ab invicem ſeparantur, & veluti cùm fœnum exardeſcere aptum, ſi aperto exponatur aëri, ejus accenſio præcavetur: repetitis igitur vicibus ea ſanguinis quantitas educenda eſt, quæ ad ejus motum; & effervescentiam tranquillandam neceſſaria fuerit.

Corporis purgatio in hujuſmodi febre per ſe locum non habet, ut facilè ex dictis liquet; verùm inquiunt vulgares, quòd ſi ex præcedentibus erratis appareat in naturali viſcerum regione humoralis aliqua colluvies, de qua dubitare poſſunt, ne in putredinem abiens, febrem ad putridam tranſmutet, ac etiam augeat; laudant in hoc caſu, ut leni aliquo dejectorio pharmaco colluvies prædicta expurgetur, ut v. g. mannâ, caſſiâ, & ſimilibus.

Febris ardentis curationem ſub ſilentio involvit *Galenus* quia eam cum tertianæ continuæ curatione coincidere credit, attamen ſecundum ejus mancipiorum mentem eadem proponere ſatius erit, qua poſitâ, patebit etiam ſimplicis tertianę continuæ Galeniſtarum curatio, cùm non multùm inter ſe per ipſos differant. Cùm autem in cauſo duo ægrotos magis excrutient ſymptomata, calor ſcilicet exurentiſſimus, & ſitis inexplebilis, circa hæc duo totus curationis cardo volutatur in orbem, ut ambo tranquillentur. Exſtingunt incendium ſummè refrigerantibus, & humectantibus, eapropter in hac febre pluſquàm in quavis aliâ refrigerandum, & humectandum, nam dimicandum eſt adverſus Vulcanum. Aër itàque ſi naturâ non ſit frigidus, & humidus, talem artè parant, potiſſimùm ſi febris ardens fuerit exquiſita, & anni tempus æſtivum: parant autem excitatis circa cubile, & in angulis domûs ſalientibus fontibus, & herbas refrigerantes in pavimento ſternunt. Vitandæ inſuper ſunt hominum in febrientis cubiculo frequentia, & quævis alia, quæ aërem calfacère poſſunt. Victûs rationem pariter refrigerantem, & humectantem præſcribunt, quare abſtinendum ab omnibus ſalſis, acribus, pinguibus, frixiſque cibarijs, ab aromatum, vini &c. uſu. Alvum quotidiè ſollicitant injectis enematibus pariter refrigerandi vim habentibus, ut quæ ex oleo, & melle violaceo parantur, imò *Mercurialis ex Oribaſij*, & aliorum

veterùm ſententiâ in his febribus etiam enematum uſum ex aquâ frigidâ probat: Verùm frigidum inteſtinis inimicum, & tormina gignit, convenientiùs autem ex lacte, vel ſero, decocto hordei, ptiſanâ &c. parant.

Pro potu potiſſimùm aquâ hordei utuntur; ſimplex námque aqua à *Mercuriali*, & nonnullis in hac febre ſuſpecta cenſetur, quia in bilioſis bileſcit, quod credat Judæus apella. *Averroës* in ardentibus febribus ſummoperè uſum aquæ anguriæ probat, *Mercurialis* hujus vice aquis ſtillatitijs ex ſolano utitur: Cæterùm ſolanum hortenſe narcoſeos ſuſpectum eſt, ſicut & omnes ejus ſpecies. Verùm in hac febre ſummè refrigerandum, & humectandum putant, & inter hujuſmodi præſidia principem extra omne dubium tenet locum aqua frigida, præcipuè ſi nullum adſit, quod ipſam prohibere dicunt, idcircò liberaliter ægris permittenda, idoneo tamen tempore: ſed quia inter alias conditiones optat *Galenus* in urinis coctionem, videtur propterea, donec cruda fuerit affectio, ab aquæ potu abſtinendum. Huic tamen *Galeni* ſententiæ contradicere *Averroës* quinque rationibus videtur, & oſtendere conatur adverſus Galenum in ardentibus febribus, etiam coctione non apparente, frigidam propinandam eſſe, & primò quidèm, ob ardentis febris incendium, quod facilè corporis humiditates exhaurire, & ſic miſeros ægrotos ad maraſmum ducere poterit. Secundò, quia experientiâ ſæpè refert innotuiſſe aquam frigidam ante coctionem in ardentibus febribus exhibitam profuiſſe. Tertiò, nàm, inquir, bilis ardentes febres excitans cruda dicitur non caloris defectu, ſed potiùs exceſſu, quia ſcilicèt ſummè fervida, ac propterea ab aquæ frigore potiùs coquitur, quàm incrudatur ad temperiem redacta. Quartò, quia, inquit, ſi noxa attendatur, quæ in frigidæ potu hujuſmodi febribus inferri poteſt, alia eſſe non poterit, quàm febris ipſius productio, hæc autem multò levior extat reſpectu noxæ, quæ à febris incendio ægris ipſis inferri poteſt, quare major erit utilitas in ipſius uſu quàm detrimentum. Tandèm, nàm pluries referr ſe expertum fuiſſe loborantibus ardente febre ſervo, & domino, convaluiſſe dominum largiori aquæ frigidæ uſu, ſervum autem perijſſe ob ejuſdem gelidæ privationem.

Verùm *Galeni* procuratores rem altiùs trutinantes, cùm ex utrâque parte, niſi rectè procedatur, noxam contingere poſſe meditantes, reſpondent primò diſtinguendum eſſe de potu; hic enim vel ad ſatietatem uſque, & largè ſatis ad febris exſtinguendum ardorem exhiberi poteſt, vel in minimâ quantitate, & dumtaxat ad temperandum febris incendium; ſi de primo ſit ſermo, hunc cum Galeno cenſent, non niſi coctione apparente, ægris fore propinandum, tunc enim nulla noxa inſignis exindè accidere poteſt, & hoc modo allatam Galeni doctrinam intelligendam eſſe putant: Secùs autem ſi, crudâ exiſtente ægritudine, exhibeatur, nulli dubium exindè eſt putridinem facilè poſſe adaugeri; ſi de ſecundo ſit ſermo, de quo, ut atten-

dentí patet, concludunt ſuprà dictæ *Averrois* rationes, ijs poterit abſque dubio etiam coctionis non apparentibus indicijs ægris elargiri, eâ tamen conditione, ut quò magis ad coctionem emergit, eò magis potiùs quantitas adaugeatur. Diſtingunt ſecundò de febris acutie, & vehementiâ, de anni tempore, & ægrotantis naturâ, calido enim, & ſicco tempore, ac vehementi exiſtente febre, & bilioſa ſatis ægri naturâ largiores ſunt in potu proprinando: ſecùs autem ſi frigidum fuerit anni tempus, febris non ità vehemens, nec bilioſum, ſed frigidum fuerit ægri corpus.

Alterum præſidium vehementer refrigerans ex ſuprà dictis putatur venæ ſectio, quare in hac febre ſummoperè phlebotomandum eſſe videtur, ut ſummè refrigerent, & hujus ſententiæ fuit *Galenus* 1. *aph comm.* 23. ubi habet: *In ardentiſſimis febribus ſi uſque ad animi defectionem ſanguis mittatur, ſtatim totius corporis habitus refrigeratur, & febris exſtinguitur, & plurimis etiam alvus citatur, & ſudores emanant, & quidam eorum ex his ſanitati ſunt reſtituti. Alij adjuti plurimum vehementiam ægritudinis abſciderunt.* Sed hoc præſidij genus redditur ſuſpectum, & eſt noxæ, ac periculi plenum; hujuſmodi námque febris bilioſiſſima eſt, atque ut plurimùm tempore anni valdè æſtuoſo contingere ſolet, quo à venæ ſectione prohibemur, ut docet *Hip.* VI. *de morbis vulgaribus aph.* 44 *Impeditio in cruenta expuentibus tempus anni, lateralis morbus, bilis.* Quæ verba *Gal. comm.* 3. Sic exponit: *Prohibentur illi, qui cruenta rejiciunt, à vena ſectione, ob anni tempus, quod adverſatur, aut propter affectum lateralem, vel propter redundantem humorem, ſi is bilioſus ſit.* Quod propter anni tempus patet, nàm calidioribus anni temporibus, quemadmodùm ſub exortu canis, à ſecandâ venâ abſtinemus, & pari etiam pacto, ſi homo valdè ſit bilioſus. periculum igitur in hac febre ne ſanguine evacuato, bilis poſteà, magis effervefcat; ſanguinem námque demere nihil aliud eſt, niſi auferre frænum bili, juxta *Avicennæ*, & *Averrois* conſilium. Eapropter *Mercurialis* cum vulgaribus diſtinguit, vel enim in febre ardenti multa ſanguinis copia bili juncta eſt, vel pauca; ſi multa, ſanguinem mittere licet; ſi pauca, ab omni venæ ſectione prorsùs abſtinendum eſt, ne ſcilicèt ipſi bili frænum auferatur. Cognoſcitur autem multum ſanguinem bili eſſe conjunctum, & propterea ſanguinem largè mittere licere, ſi urina ſit turbida, & craſſa, ex ægri temperie diſtinguitur, & febris ad continentis modum afflictione, quòd ſi urina ſit tenuior, ſi clara, ſi flava, ſignum eſt aut ſolam abundare bilem, aut exiguum ſanguinem ipſi aſſociari, & conſequenter nullam requiri ſanguinis miſſionem. Barda eſt hæc vulgarium de ſanguinis miſſione doctrina, & diſtinctio de ſolâ bilis abundantiâ, vel de ſanguine cum paucâ bile, ac proptereà ejus exploſionem prætermittimus.

Maleferiati vulgares cùm de magnis loquuntur morbis, ſemper in ore habent: *Magnis morbis magna, & exquiſita remedia convenire*, & hæc ad duo magna præſidia tantùm reducunt, ad ſanguinis miſſionem, & me-

dicamentum purgans, tanquàm ad duas medicinæ baſes, quibus omnes morborum ſanationes ſuperſternunt, & omnes eorum ægroti per hæc duo magna præſidia cadunt. Hæc omnibus morbis tàm magnis, quàm parvis tanquàm medicamenta de communi morborum omnium applicant. Sunt veluti garruli hiſtriones, qui oleum, vel balſamum nacti omnibus morbis convenire, & mederi jurejurando aſſeverant. Magnum remedium fatemur eſſe illud, quod magnum curat morbum, & dicitur magnum reſpectu morbi, non ſui ipſius, eſtò vile, vel nullius ſit pretij. Sic aquæ frigidæ potus febrem curat ardentem; lac eſt magnum remedium contra hauſtas cantharides; citri, vel limonum ſuccus magnum medicamentum eſt pro aquâ Tuphaniâ, quæ ad paucas guttas lentam accendit febrem, contra quam adhibita phlebotomia neceſſariò enecat; imò nos experientia edocti ſumus, ſumptâ hac aquâ, inſcium patientem medici opem renuentem convaluiſſe, quia non phlebotomatus fuit, & hæc aqua vulgò vocatur aqua phlebotomiæ, nàm ſectâ venâ, etiam ut dicunt, ad ventilandum, ſpes ſupereſt nulla ſalutis.

Hiſce vulgaribus adhibitis remedijs, ſi adhuc febris perſiſtat, quia quatuor modis exquiſita ardens per vomitum, vel alvi fluxum, ſudorem, aut per ſanguinis evacuationem è naribus terminare ſolet, ſedulò naturæ motum, ad quemnàm ex his vergat, obſervant. Si ad vomitum inclinet, hunc uſu *ſyrupi acetoſi, oxyſacchari cum decocto hordei, raphani*, & conſimilium adjuvant. Si ad ſudorem vergat, hunc linteolis *oleo violaceo, vel ſaceo, amygdalarum dulcium &c.* imbutis, calidis tamen procurant. Si ad ſanguinis fluxum, ſcilicèt hæmorrhagiam, leviter nares impoſitis ſuum pilis perfricare ſolent, quinimmò nonnulli etiam hirudines naribus applicant. Si tandèm ad dejectionem propendeat, aut nulla ad excretionem prædictam appareat naturæ vergentia, primò noxios ſuccos præparant ſyrupis bilem præparantibus, ità ſunt *ſyrupi de ſucco endiviæ, cichorij, portulacæ* cum aquis prædictis; præparatos poſtmodùm aliquo leniente extrudunt pharmaco, ad quem uſum *Hippocrates*, & *Galenus 4. de acutis text. 7.* utebantur *aſinino lacte, vel etiam caprini lactis ſero*, ad cujus ſolutionem adjuvandam *ſyrupum ex roſis ſolutivis, vel julepum aureum* addunt, aut in ipſomet ſero diſſolvunt *mannam Calabrinam*. Addunt etiam alij *rhabarbari infuſionem*, prout magis expedire videbitur, quæ lenientia pharmaca ad plures exhibent vices, ut ſcilicèt ſimul, & ſemel alvum molliant, & refrigerent, prout febris expoſcere videtur.

Et quoniam in hac febre potiſſimùm infeſtant vigiliæ, omni ſolertiâ ſomnum non ſolùm uſu ſyrupi de papavere, ſed etiam inunctionibus in plantis manuum, pedum, in temporibus, ac extremis naribus ex *unguento populeonis* procurant. Laudant etiam ad hunc uſum in capite *oxyrhodina*, abraſis priùs capillis, vel etiam *ſtillicidia ex decocto foliorum lactucæ, ſolani, hyoſcyami, capitum papaverum, roſarum incompletarum, malvarum, violarum*, & conſimilium, quæ præcipuè obſervant in exquiſitis arden-

ardentibus curandis febribus.

Hæc eſt vulgarium febris ardentis exquiſitæ curatio; in ſpuriâ, & nothâ, quam à pituitâ laſâ humoriſtæ fieri garriunt, gelidæ aquæ potum, & omnia frigorifica proſcribant; calorificis verò, & tepidis potiùs utuntur, nec ſanguini mittendo indulgent: ſed potiſſimum eorum curatio circa alvi ſubductionem mollioribus enematibus, & ſuccorum noxiorum præparatione, ac eorumdem expurgatione vel per vomitum, ſi ad hunc natura vergat, vel per alvi dejectionem medicamentis phlegmagogis verſatur. Et hæc pro curativâ ardentium tùm exquiſitarum, cùm illegitimarum febrium curatione ſecundum humoriſtas ſint ſatis, & quia per eos pura tertiana non differt ab ardente niſi loco, nàm hæc in venis cordi proximioribus, illa verò in remotioribus excitatur, liquet proindè eòdem ferè pacto curari, ſolùm faciunt diſcrimen ſecundum magis, & minus, ſcilicèt non adeò in eâ refrigerant, & humectant, quemadmodùm in exquiſitâ ardente, quare leviora pro ipſius curatione remedia uſurpant.

Pro febris ardentis curatione juxta noſtra principia primò ſal volatile acre, & oleoſum æſtuans temperamus, & alteramus, deindè poſt ejus tranquillitatem ad naturæ vergentiam, in ſpecie per ſudorem ſubindè eliminamus, niſi criſis medicum præoccuper. Verùm enim verò ut rectam moliamur methodum, ſedulum oportet eſſe medicum, ne pro febre ardente, aut aliâ continuâ malignæ medeatur; accidit enim quandóque, ut primis diebus febris maligna ardentis tantùm ſpeciem arguat, & interim inſidioſâ malignitate deliteſcat, & irrepat. Cùm itáque interdùm cauſus malignitati copulari ſoleat, tutius eſt ſimul in principio malignitatem oppugnantia adhibere. Undè propinentur in principio bezoartica, vel alexipharmaca, nec æger ad ſudorem cogendus eſt, quia tunc temporis cùm omnia ſint cruda, nec quicquam ſecretum, ſine uſufructu ſudor proritatur, imò ægrum debilitaret, malum intenderetur potiùs, quam indè utilitas exigeretur. Bezoarticis, aut diaphoreticis ſemper addimus præcipitantia, & ſanguinis diſcraſiam corrigentia, ut corpore ad diaphoreſim diſpoſito, ſuo tempore perfectus, & largus proliciatur ſudor.

Potus in cauſo liberalior concedendus eſt, & præſertim ſi ſitis ſit clamoſa, & æſtus exurentiſſimus; hinc peſſimo peccant conſilio medici febrientibus omnem interdicentes potum, equidèm ex denegato potu febris ardor ſanguinem deprædatur, ſolidarum partium alimenta abſumit, humiditates exhaurit, vires enervat, & viſcera exſucca, & arida, imò ſemiuſta reddit, ut multæ proſtant ex cadaverum anatome obſervationes: liberaliorem itáque ægris elargimur potum, ut hæc, & alia detrimento declinemus, & optatus defluat ſudor. Atqui præſtat, ut crebrò, & parciùs bibant, quàm unâ vice copioſiſſimum ad omnimodam ſatietatem hauſtum ingurgitent, prior bibendi modus ſucceſſivè alterat, (omnis ſubitanea mutatio periculum minatur) poſterior omnem ſtomachi œconomiam nimis evertit.

In

In cauſi principio ſi alvus ſtictica, vel ſaltem non ſatis libera ſit, clyſteribus blandis, & lenientibus ſollicitanda eſt, qui ſolùm lubricam ſervent: at ſi quotidiè ſuum deponat onus, nullatenùs ſtimulanda eſt.

Quandò ſanguinis miſſio neceſſaria videtur, primò injiciatur clyſma, deindè, quia pulſus maximus urget in febre ardenti, & periculum imminet, ne ex nimiâ ſanguinis ebullitione, & rarefactione vaſa diſtenta & nimis replera liberiorem impediant motum, & ſuffocationis, vel ſaltem vaſorum ruptiones evenire, poſſint, phlebotomandum eſt. Itáque ubi venæ ſectio taliter eſt neceſſaria, ut aliter fieri non poſſit, (quia non ſemper eſt neceſſaria) in primo principio inſtituenda eſt, ſive præmiſſo, ſive neglecto clyſmate, ſive mane, ſive veſperi; multi námque ſanguinem mittendi tempus matutinum dijudicant, ſed ubi neceſſitas cogit, quodcumque tempus erit opportunum, quia periculum eſt in morâ, & malum creſcit eundo, qui tempus habet, tempus non expectet, nàm quandóque occaſio eſt præceps, & calva, nec tempus, quod præterijt, redire poteſt:

Sed propera, nec te venturas differ in horas,
Qui non eſt hodiè, cras minus aptus erit.

Quandò igitur neceſſaria eſt, in primo principio celebretur phlebotomia ventilationis gratiâ, ſecundum enim, vel tertium expectare diem pro venæ inciſione periculoſum eſt, & præſertim ſi febris maligna eſt, in qua phlebotomia eſt ipsâ malignitate malignior.

Medicamentum purgans nullatenùs in principio, ſed in morbi declinatione expedit, concoctâ jàm materiâ, & tranquillatâ maximâ febris efferveſcentiâ ex parte; in morbi verò curſu prorsùs omittendum eſt, ſed tantùm alvus blanda ſervetur, & hoc præſertim ubi nulla malignitatis ſuſpicio adeſt; nàm in malignis cautiſſimi eſſe debemus in alvo aperiendâ, quia nunquàm malignitas per anum exturbatur.

Emetica nullo modo convenire arbitramur, attamen ſi in principio, & augmento nauſea ex bilis in ſtomachum regurgitatione ità urgeat, ut lipothymia, vel cardialgia immineat, vel præcordiorum anxietates exindè concitentur, conſentaneum erit in principio, vel incremento vomitorium; moris enim impedimentis, medicamina deindè faciliùs operantur.

Si malignitatis ſit metûs propinari poteſt *Tinctura diaphoretica ex tribus principiis ad* ℈. j *in Battimells Auctuario deſcripta.* Vel *miſtura ſimplex*, quæ etiam vocatur *Diaphoreticum in peracutis Paracelſi, & conſtat ex tribus ſpiritibus, nempè ſpiritûs theriacalis quinque partibus, ſpiritûs tartari tribus partibus, & ſpiritûs vitrioli unâ parte miſtis invicem*, & ſervatis in vitro optimè obturato, doſis ejus eſt à ℥. ß. ad ℈. ij. Tyrones, & vulgares medicos admonitos volumus, ne in hujuſmodi febre medicamenta ſpirituoſa, & volatilia præbeant; hæc námque ſanguinem in maximum circulationis motum adigerent, febrile incendium, & veſanam concitarent ſitim, & malum pejorarent, ac febris ex ardente fieret ardentiſſima.

Opti-

Optima, & appropriata huic febri ſunt remedia, quæ ſal volatile nimis acre mitigant, & temperant, ex ſeminibus oleoſis parata, cujuſmodi ſunt *emulſiones ex quatuor vulgò frigidis ſeminibus majoribus, aut minoribus, ſemine papaveris albi, lactucæ, amygdalis dulcibus, vel ex hordeo ad crepaturam coctо*, quibus ſalia nitrata addi poſſunt, ut

℞. *Sem. 4. frig. maj. ana* ℥. ij. ß.
papaveris albi ℥. ij.
lactucæ ℈. j.
f. emulſio in
aquæ ſedi majoris,
rutæ caprariæ ana ℥. iv.
nitri antimoniati ℥. ß.
ſtibij diaphoretici gr. viii.
ſacch. alum. ex Battimelli d. ℈. ß.
edulcora cum ſacch. perlato q. ſ.

Hoc ſal volatile acre figunt nitrata, ut *nitrum fixum, ſive ſal prunellæ, flores nitri, nitrum antimoniatum, vel fixum cum ſulphure antimonij*, & hoc fit in præparatione antimonij diaphoretici, & ſali prunellæ præfertur cum ſulphure præparato, nam adeſt ſubtiliſſima ſulphuris antimonij pars, cujus ratione corpus ad lenem diaphoreſim diſponit, & unà ſal vitioſum corrigit: cœtera nitrata nimij incendij vires abſumunt, ſalis oleoſitatem coërcent, & totum ad blandam diaphoreſim dirigunt, vel per diureſim deplent. Propinatur ad ℥. j. in ſyrupis, & julepis cum aquâ ſedi majoris, ſonchi, portulacæ, lactucæ, vel in potu ordinario cum dictis aquis, vel decocto hordei aſſumi poteſt uncia dimidia per 24. horas, cùm ſit admodùm ſalutare. Aſſumitur etiam in formâ pulveris cum fixis antimonialibus, ut

℞. *Nitri depurati* gr. xv.
ſulphuris aurati diaphoretici,
vel antimonij diaphoretici. ℈. ß. m.
& in vehiculo idoneo propina.
Vel.

℞. *Nitri antimoniati* ℈. j.
antimonij diaph. ℈. ß.
C. C. ſpagyr. præp. ℨ. ß. m.

Hæc nitrata medicamenta tàm ſola, quàm maritata omnia acida mineralia ſuperant, quia nimiam ſalis oleoſi volatilitatem figunt, & per tranſpotationem, vel per urinæ ſemitas exturbant, & nil magis calorem febrilem compeſcere, & domare poteſt, quàm ipſum nitrum.

Inter medicamenta, quæ ſal volatile oleoſum acre figunt, & temperant, & ubi oleoſius fuerit, ejus oleoſitatem nimis volatilem coërcent, obtundunt, concentrant, & ad naturalem traquillitatem, & diaphoreſim graduant, cæteris palmam præripiunt ſpiritus mineralium acidi, ut *ſpiritus ſulphuris, vitrioli, & ſalis, vitrioli philoſophici, ſpiritus nitri dulcificatus*, & ex his tincturæ paratæ, ut roſarum, violarum, florum bellidis &c. Permiſcemus hos ſpiritus acidos julepis, vel ſyrupis refrigerantibus dictis cum aquis ejuſdem qualitatis ad gratam aciditatem. Cœterùm his ſpiritibus præferuntur *ſpiritus dulcificàti cum ſpiritu Vini*, ſic ſpiritus ſalis dulcis, & ſpiritus nitri dulcis fit, *ſi ſpiritui nitri, vel ſalis ſpiritûs vini ana commiſceas, & ter, vel quater ex retortâ vitreâ cum ſuo recipiente, junčturis optimè clauſis, deſtillabis*, uniuntur hi ſpiritus inſeparabiliter, & dulcificantur. Prædicti ſpiritus dulcificati pro uſu interno meliores ſunt alijs, qui crudi exhibentur.

Cauſo ex vegetabilibus appropriata ſunt remedia, quæ acido ſapore ſunt imbuta, & citrus primum obtinet locum, & pravitati adverſatur ſuccus ejus expreſſus, itèm ſuccus limonum, ribium, granatorum, berberum, & ſimilia acida, ex quibus variæ parantur potiones, quæ in morbi decurſu propinantur v. g.

℞. *Decoct. cornu cervi* ℔. j.
ſucci citri ℥. ij.
ſyr. de nymphæâ ℥. j.
ſpiritûs nitri dulcificati, vel
ſpiritûs ſalis dulcis q. ſ.
ad gratiſſ. aciditatem m.

Vel

℞. *Syr. papav. rhæad.* ℥. j. ß.
ſucci limonum ℥. j.
aquæ acetoſellæ ℔. ß.
ſpiritûs ſalis dulcis q. ſ.
ad gratiſſ. acid. m.

Tamarindi in aquâ communi decocti ob acidulum ſaporem, quo potiuntur, febris incendium reſtringunt, quia ſal volatile acre præcipitant, & inſuper alvum ſticticam leniter reſerant; præſtat tamen tamarindorum decoctum in lactis ſero, quod blandiùs nitroſi ratione abſtergit, & melioris notæ medicamentum evadet, ſi cum ſucco citri ad meliorem depurationem aciduletur, tunc enim maximoperè febrilem exſtinguit æſtum, & alvum blandè relaxat.

Optima remedia in cauſo ſunt *opiata*, verùm in eorum exhibitione obſervandæ ſunt illæ conditiones, quas in noſtræ *Trutina lib. 1. cap. 1. de capitis dolore* recenſuimus, & præter has legitimum explorandum eſt tempus, quod non eſt in principio, nec in ſtatu, quandò imminet criſis, ſed acceptabile tempus eſt in augmento; tunc enim non tantùm æſtuantem calorem febrilem inſigniter delinit, ſed ſomnum conciliando delirium præcavet, & humorum orgaſmum, ſeu immanem efferveſcentiam compeſcit, & ſopit. In cauſo furibundum motum ad meliorem componit frugem laudanũ opiatum, ſed eo non perverſè uti, ſed acceptabili tempore exhibere debemus, nec, quibus deſperata eſt ſalus, præbeamus oportet; nàm præſentiſſimo medicamini, & laudato, quod multis profuit, multoſque ſervavit, methodi imperitiâ pleriqne notam inurunt, & perpetuò ſuſpectum reddunt, ut de nepenthe vulgus Italicè fert: *Nepente, non mi pigliar, che ti ne penti.* Opiatis utendi modus eſt, nunquàm ſola exhibeantur, ſed ſemper alterantibus ſociata, vel alexipharmacis miſta, prout neceſſitas poſtulaverit, propinentur.

In linguæ, & faucium affectibus ea conducunt medicamenta, quæ de Anginâ in noſtrâ *Trutinâ* diximus.

Cauſus per madorem, quem natura quandóque digito demonſtrat, utplurimum judicari ſolet, tunc blanda ſudorifica propinanda ſunt, & vitentur, quæ febris ardorem intendunt, ut ſunt volatilia, & ſpirituoſa: ſolùm conferunt, quæ inſipida, ità ſunt omnia medicamenta ex *cornu cervi præparata*, & præcipuè *Gelatina, antimonium diaphoreticum, ſulphur auratum diaphoreticum*, omnia bezoartica, & præſertim *Joviale*, verùm hæc ſemper, præcipitantibus maritanda ſunt, ut *Lapide cancrorum anti-hectico Poterij, ſaccharo aluminis, ſaccharo perlato, manu chriſti perlatâ, diamarg. frigid. &c.* Hæc enim ſal

volatile oleoſum acre, prętérquamquòd temperant, diluunt, & per cutis poros unâ cum latice in guttas proſcribunt.

CAPUT XXXII.

De Curatione febrium, quæ à Sanguinis motu intercepto producuntur.

EGimus de febrium curatione, quæ ad rapidum ſanguinis motum, & maximum ejus incendium in vaſis magnis ob loci capacitatem eveniunt, tempus nunc poſcit, ut de intercepto ſanguinis motu tractemus: per interceptum ejus motum intelligimus, cùm pauca portio in vaſis capillaribus ceſſat à motu; ſi enim tota ſanguinis maſſa vel in vaſis magnis à motu ceſſaret, extemplò moreretur animal, námque ceſſante ſanguinis motu, & vita neceſſariò ceſſat. Cùm itáque in vaſis capillaribus præcipuè arterioſis propter loci anguſtiam motus intercipiatur, ſanguis ſeipſum figit, & veluti grumeſcit, in hoc caſu continentia illum vaſa in furorem adiguntur, producuntque in illâ parte tumorem inflammatum cum vehementi dolore, partium internarum inflammatione, & febre, quæ eundum cum ſynochâ ſervat tenorem. Tumores iſti inflammati ex ſanguine coagulato procedentes vel in extimis corporis partibus, vel in viſceribus intùs concluſis fieri poſſunt. Qui in extimis corporis partibus eveniunt, úſquedùm ſanguis in pus concoquitur, dolores, & febres concitant, facto pure, dolor, & febris ceſſat, & per puris abſterſionem, & ulceris cicatrizationem integra curæ perficitur, & de his paſſim in noſtrâ Trutinâ Chirurgico-phyſicâ Tomo. I. ſatis egimus. Reſtat nunc de internis inflammationibus agamus, quæ variæ ſunt pro partium varietate, & prout occaſio poſtulat in unum redigimus caput, & ſigillatim alibi agemus.

Signa.

Quatuor inflammationis ſigna pathognomonica à Celſo ſupputantur, calor, rubor, tumor, & dolor, ſed hæc ſigna in parte externâ, & viſibili per ſe apparent, in parte verò internâ, & inviſibili alijs indiget adminiculis. Tumor propter partem affectam interiùs latentem videri nequit, ac proindè per alia ſigna rimemur oportet: exploratur tumor per tactum externum, ſub quo tenſio, renitentia, & quandóque tumor obſervatur, ſi pars oſſibus non tegatur, ſi verò oſſibus muniatur, ut thorax, dolor pungitivus, & acutus ſentitur, præcipuè in reſpirationis motu, qui in omnibus inflammationibus internis ſemper depravatur, accedit inanis tuſſicula. His ſignis proprium læſæ partis ſignum accedit, ſcilicèt læſa ipſius partis functio, quæ ſemper inflammationem ſecundum partis varietatem innuit. Sic ex. c. ſi in hypochondrio dextro ponderis ſenſus cum inſigni hujus regionis ardore percipiatur, pars ad tactum inſigniter calet, & ad renitentiam quandam tuberat, interiùs pulſationes admodùm moleſtæ ſentiuntur; accedit febris aucta cum difficili quadam reſpiratione, quæ eſt eadem, quam in ſynocho

Bb 2 deſ-

deſcripſimus, cum tuſſi leviuſculâ, in qua omnis excreandi conatus eſt inanis, certo certius ex his ſignis conjunctis hepatis inflammationem vaticinaberis, ſic de aliarum internarum partium inflammationibus divinari licet; in meſenterij tamen inflammatione propter ſenſum obtuſum omnia ſymptomata minùs clara ſunt, undè ſæpiſſimè ægros, & medicos fallunt. Fit inflammatio in parte determinatâ, ac proindè non ſemper eadem profert accidentia morbus, ſed ea ex parte, in qua reſidet, venari oportet: ſic læſa deglutitio in anginâ, reſpiratio difficilis in pleuritide non oriuntur à morbo inflammationis, ſed à parte propter inflammationem læſâ. Tandèm tanquàm pathognomonicum internæ inflammationis ſignum febrem ſynocham ità adeſſe oportere fatemur, ut hac abſente, & nullo modo inflammatio dici debeat.

Cauſæ occaſionales.

Inflammationis cauſa eſt ſanguinis grumeſcentia ex ſtagnatione, & hæc eſt vel interna ex ſanguinis ad motum ineptitudine per vaſa capillaria; vel externa ob quodcumque vitium, quod vias coarctat, eaſque ad ſanguis commeatum reddit ineptas. Sanguis redditur ad motum ineptus vel ex nimiâ viſciditate, & craſſitie ob ſeri defectum propter aliquam cauſam abſumpti, vel ex ſanguine nonnihil congrumato, & ſubſiſtit. Hæc duo ſcilicèt ſanguinis ſpiſſitudo, & coagulatio ferè univerſalis inflammationum cauſæ ſunt tàm internarum, quàm externarum. Grumeſcit ſanguis ob acidum ſanguini permiſtum, ſive ob lympham nimis acidam, ſive ob rem externam, quæ ipſi acorem ſuggerit. Quod ſanguis ob acidum congrumeſcat, experimentum habemus ex liquore acido per ſyringam in venam intruſo, vel ex ſanguine in liquorem acidum immiſſo. Ex hac ſanguinis grumeſcentiâ internas progigni inflammationes ob vitioſum, & peregrinum acorem pleuritidis exemplo, quæ frequentiſſimè recurrit, primò demonſtramus; ſectâ enim pleuriticorum venâ, ſanguis, qui educitur, dùm fuit ſemicoagulatus apparet, quod omnibus febribus cum inflammationibus conjunctis eſt commune. Secundò, ſanguinem craſſeſcere, & coagulari ex medicamentis, quibus optimè internæ curantur inflammationes, demonſtramus, talia ſunt, quæ ſanguinem diſſolvunt coagulatum, & per ſudorem, aut urinam ejus acorem exturbant, quia acidum corrigunt, & abſorbent, ità ſunt *lapides cancrorum*, *ſanguis hircinus*, *ſyrupus papaveris rhœados*, *dentes apri*, *ſtibium diaphoreticum*, & cætera, quæ in caſu, & percuſſione ad ſanguinis thrombos extravaſatos diſſolvendos præſcribuntur. Itèm *Sperma ceti* internè, & externè, & ſimilia. Occaſionalis internarum inflammationum cauſa eſt nimia corporis incaleſcentia à motu nimio, vel ab exercitio violento, ejuſque in ſubitaneum frigus tranſlatio; dùm enim ſanguis incaleſcit, attenuatur, & celeriùs per tubulos fertur; frigeſcente corpore, ſanguis minùs movetur, craſſeſcit, coagulatur, & vaſa capillaria obſtruit, moratur, & ob moram acorem contrahit,

hit, qui partibus volatilibus reſolutis, individuus corruptionis eſt comes. Cauſæ externæ vaſa coarctando ſanguinis motum inhibent, vel enim vaſa comprimunt, vel eadem anguſtiant, vel adſtringunt &c. Sic arctæ ligaturæ, contuſiones, caſus, & dolorificæ fibrarum nervearum contractuæ levi quaſi ſpaſmo fibras nervoſas, & muſculoſas contrahunt, in qua contracturâ unâ vaſa capillaria contrahuntur, criſpantur, & coarctantur, ac ſanguini liberum denegant commeatum, ac proindè ſubſiſtit, grumeſcit, & inflammationem parit.

Prognoſis.

Inflammatio interna vel reſolvitur, & hic curationis modus tutiſſimus eſt; vel ab acido exuberante, & prædominante coagulatur, & in ſcirrhum tranſit, quæ peſſima eſt propter tumorem contumaciſſimum, & curatu difficillimum, & niſi cautè, & ſedulò tractetur, facillimè fermentationem concipit, & in cancrum degenerat, cùm cancer occultus, & ſcirrhus in paucis differant; Vel inflammationis materia in pus concoquitur, & tunc niſi illi vel per aſperam arteriam, vel per inteſtina, vel veſicam aliquis non pateat aditus, non ſolùm ità faciliter non ſuperatur, ſed in ipſo inflammationis curſu natura ſuccumbit, & in gangrænam abit, ex qua irreparabilis ſequitur mors.

Curatio.

Quod diætam ſpectat, aër non ſit nimis calidus, nàm ſpiritus diſſipat, nimis frigidus ſanguinem grumeſcere facit, ſit itàque temperatus. Alimenta ſubminiſtret avara manus, ne nimiùs ſanguinis generetur proventus, & inflammationem augeat, Abſtineat à nimis calidis, ut piperatis; hæc enim ſanguinem in fluorem, & motum adigunt, & propter anguſtatas vias dolorem in loco inflammato inrenderet. Caveat æger acida, ſalita, ſaccharata, frigida, præſertim ſic hæc inflammationis cauſæ fuêre. Vinum fugiat ob latentem, quem continet acorem. Potus ſit aqua cardui ſancti, decoctum cornu cervi, vel aqua papaveris rhæados, vel decoctum herbæ Theæ. Motus nimius viteiur, ne dolorem adaugeat, & magis quiete fruatur. Moderato ſuccumbat ſomno, & à vigilijs immoderatis declinet. Excernenda excernantur, & retinenda retineantur. Animi paſſiones, & præcipuè ira, & mœror proſcribantur, & animus in tranquillitate detineatur.

Febris ab internâ inflammatione ſuſcitata primò nullum auxilium à medicamento purgante tùm ex *Galeni* authoritate, cum ex ipſâ ratione; quippè ſanguis in loco inflammationis concretus neque ſeparari, neque educi à purgante medicamento poteſt: affligitur intereà à medicamento purgante natura, & citiùs inflammationis importunitatibus ſuccumbit.

Neque à frigidæ aquæ potu effervеſcentiæ exſtinctio in inflammatione expectari poteſt, cùm fervor ille à ſimplici ſanguinis motu non pendeat, ſed à ſanguine jam concreto in inflammationis loco, qui diſſolutionem, & priſtinam fluiditatem requirit, non

autem refrigerationem.

Neque à ſanguinis miſſione curationem expectare poſſumus, eſtò ut medicamentum purgans obeſſe non poſſit, nàm à venæ ſectione ſanguis fluens educitur, non autem ille, qui concretus inflammationem producit: attamen *Gal.* 1. *aph.* 23. ſcribit: *In maximis inflammationibus ad animi deliquium ſanguinem detrahendum eſſe.* Porrò ejus procuratores non ad animi deliquium ſanguinem mittunt, ſed revulſionis, & derivationis gratiâ abſque ullo ſcrupulo, attamen ſomniatæ revulſionis, & derivationis leges penitùs ab Harveano ſanguinis motu evertuntur, & cùm ſanguis vertatur in orbem, impoſſibile eſt eum in aliquam partem fluentem ex corde per alium locum evacuandi revellere: ex quacumque igitur parte ſanguinem mittas, æquè totum corpus ſanguine depletur, nec ad peculiarem quandam partem, ſed ad univerſum corpus pertinet. Galeniſtarum revulſiones, & derivationes tantum operantur, quantum ſanguis evacuatur, & quatenùs imminuitur; per ſe enim non ſunt neceſſariæ, niſi in inſigni plethorâ. Uno modo venæ ſectio juvare poteſt, ſi ſcilicèt ſanguis nimium premens dolorem inferat, & inflammationem auget, quandò plus ſanguinis circa inflammatam partem colligitur, quàm venæ ſorbere poſſunt, & ſimul ex vehementi illâ preſſione membranæ, & vaſa extenduntur, ac fibris rupturam minantur: in hoc caſu venæ ſectio inſtitui poteſt, quia impetum, & copiam imminuit, & nimius ſanguinis motus reprimitur, quocumque autem alio fine venæ ſectio celebrata ſemper nocere poteſt. Inſuper phlebotomia ſolùm plethoram aufert, & hæc in inflammationis principio aliquibus quandóque eſt, cùm à morbo impetuntur, & non multò pòſt exhauritur propter aſſiduam inſenſilem tranſpirationem, & ob victum tenuem, qui præſcribendus eſt, ſanguis non regeneratur. Prætereà omnis noſter calor à ſanguine ſuam cognoſcit geneſim, & imminuto ſanguine per venæ ſectionem, minuitur quoque calor, vires proſternuntur, vis digeſtiva, & ſanguificativa aufertur, & conſequenter ſi natura reſolutionem tentare velit, morbo ſuccumbit. Tandèm inflammationes, quæ per venæ ſectionem reſtituuntur, faciliùs ex quacumque levi occaſione recurrunt; videmus enim, quòd quandò ſemel in parte facta eſt inflammatio à causâ internâ, ſubindè in eâdem parte recurrat. Sic quidam quotannis pleuritide laborant, alij tonſillarum inflammatione corripiuntur, alij anginâ afficiuntur. Iis, qui ſemel eryſipelate afflicti fuère, niſi benè curentur, recurrit malum idque in eâdem parte. Aliqui rèmanere in parte inflammationem paſsâ quandam diſpoſitionem, ſecundum quam fit inflammatio, inquiunt, ſed hæc diſpoſitio quid ſit, non intelligitur, quare ſcrupuloſis non ſatisfacit. Cæterùm juxta noſtram ſententiam dicimus fibras nervoſas, & muſculoſas ſemel contractas, & coarctatas nunquàm tàm benè poſt primam inflammationem naturalem nanciſci poſitum, ſed quodammodò criſpatas ex pravâ curatione remanere, & quacumque levi datâ occaſione irritatas contrahi, criſpari, & coarctari; hinc vaſa capillaria ſanguinem deferentia com-

comprimuntur, anguſtiantur, & liberum ſanguini tranſitum interdicunt, undè ſanguis ſubſiſtit, in thrombos trāſit,inflāmationem iteratò producit. Hinc ex fibris nervoſis, & muſculoſis naturalem ſitum non ſervantibus in fracturis, & luxationibus dolores in aliquibus temporum mutationibus ſentire conjectamus.

Inertes vulgares in principio inflammationibus repellentia applicate ſtudent, quibus ſanguinem ſtagnantem repellere, vel urgere volunt, ut per arterias regrediatur, ſed hæc ſtoliditas ex ignorantiâ circulationis ſanguinis procedit; etenim impoſſibile eſt ſanguinem, qui per arteriam influxit, per eandem refluere poſſe. Præterea repellentia valdè ſuſpecta, & noxia cenſemus, etenim frigida, acida, & auſtera ſunt, & applicata inflammationes pejorant, quia ſanguinem anteà ſtagnantem magis coagulant;magiſque congrumant.

Galeniſtarum chorus pro inſtituendâ inflammationis curâ, ad morbum, & cauſam reſpiciunt, & unâ fideliâ duos dealbant parietes, quibus ablatis, ſymptomata facilè quieſcunt.Inter cætera, quæ adhibent medicamenta, venæ ſectionem neceſſariam eſſe cenſent, ſiquidèm ex ſanguinis effuſione, in qua totam curationis ſpem collocant, renitentia, calor,dolor pulſativus, & febris,qui inflammationem faciebant, neceſſariò deſinunt; ſed hanc ſanguificinam ſuprà repudiavimus. Ad calorem nimium exſtinguendū, quia inflammationis curationem inflammatæ partis refrigerium eſſe exiſtimant, & juxta *Galeni* doctrinam calida frigidis curanda, refrigerantia adhibent vulgò dicta medicamenta: ſed hæc noxia, & pernicioſa ſunt, etenim ſanguinis motum impediunt, tubulorum obſtructiones augent,& congrūmeſcentiam patiunt,imò refrigerando tumorem non tollunt,in ſcirrhum mutant, vel lenes inflammationes in lethales degenerare faciunt.

Pro noſtrâ inflammationis internæ curatione inſtituendâ, ea præſcribimus medicamenta interna, quæ ſanguinis viſciditatem, & craſſitiem attenuare, ejus acorem abſorbere, grumos factos reſolvere, fientes præcavere, retardatum ſanguinem in ſuo circulo fluxiorem reddere, & ſtagnanti iterùm ejus motum conciliare valent, hujuſmodi ſunt medicamenta ſudorifica blanda, ut *cornu cervi ſpagyricè præparatum,ebur ſine igne paratum, mandibulæ lucij piſcis, dens apri, virga tauri, os de corde cervi, lapides cancrorum fluviatilium*,& cætera,quæ plurimo ſale volatili temperato ſunt imbuta, cujus ratione ſanguinem attenuant, acorem præcipitant, grumos diſſolvunt, & fluxionem reddunt,quibus *Sperma Ceti*, quod egregiam in diſſolvendo ſanguine congrumato vim habet, ac proindè tàm in omnibus inflammationibus internis,ut anginâ, pleuritide, peripneumoniâ, hepatis,lienis,renum inflammationibus, & caſu ab alto convenit, quàm in omnibus tumoribus externis inflammatoriis ex ſanguine congrumato ortis reſolvendis, ut mammillarum non tàm ex ſanguinis grumo,quàm ex lacte congrumato ſub emplaſtri formâ applicatum, in quem uſum *Hadrianus à Mynſicht emplaſtrum de ſpermate ceti* deſcribit.

Præterea D. O. M. cordatis medi-

cis

cis arcanum revelavit,quo ratione ſalis volatilis concretus in vaſis ſanguis, inflammationis occaſio reſolvitur, & in naturæ gratiam reſtituitur, & illico inflammatio,tenſio,dolor febris, reliquaque concomitantia ſymptomata remittuntur: eſt hoc arcanum *ſanguis hircinus*, cujus præparatio in hunc modum ſe habet: *Hircum ſuſpende cornibus, & crura poſteriora reflecte ad cornua, teſtes abſcinde, & ſanguinem fluentem excipe in vaſe amplo, & exſicca in ſole, ſi æſtas ſit, vel retrò piſtoris furnum, ut docet Helmontius tract. pleura furens*, præſtat propriâ manu parari, nàm in officinis utplurimum eſt adulteratus, & ovillum pro hircino accipies:

℞. *Sanguinis hirci* ℥ j.
fiat pulvis,

& infirmo exhibe in ſyrupo de papavere erratico, vel in juſculo jejuno ſtomacho bis, vel ter eâdem doſi. Sanguis hirci Sylveſtris ſanguinem congrumatum potenter reſolvit ad grana decem, ut *Lazarus Riverius cap. de Pleuritide* refert, quia uberiori ſale volatili ſcatet, & ideò ejus vires potentiores ſunt, verùm quia hîc eo caremus, ſanguinem hirci domeſtici ad ℥ j. uſurpamus, nàm hujus vires infirmiores ſunt, attamen tanti remedij effectus, & præſentaneam infirmi ſalutem mirabimini. Medicamen hoc eſt pleuritidis ſpecificum Helmontij, & hactenùs à quibuſdam magnis viris ad hunc morbum exhibitum, & decantatum fuit, attamen nos non ſolùm pleuritidi, ſed anginæ, pulmoniæ, inflammationibus hepatis, lienis, meſenterij, renum, reliquarumque internarum partium, vulneribus, caſui ab alto, contuſionibus internis, præſentaneum, & infallibile remedium convenire propriis experientiis obſervavimus, imò quamplurimis aliis morbis, & præcipuè in menſtruorum tarditate, vel ſuppreſſione, menſibus cum dolore fluentibus, vel hyſtericâ paſſione ex viſcido, vel ſanguine in uteri vaſis congrumato; etenim viſciditatem, ejuſque grumos incidit, attenuat, fluxilem reddit, & per uteri emunctorium exturbat. Inſuper puerperis, quibus lochia diminuta, vel prorsùs intermiſſa ſunt ſalutare, & præſentaneum experti ſumus remedium. Præterea in hæmorrhoïdum doloribus ſanguinem in varicoſis venis congrumatum ſolvit, in naturæ gratiam, & vertiginoſum reſtituit motum, & exanimantem compeſcit dolorem. Hinc deridendos eſſe cenſemus mediculos illos, qui in quavis ſanguinis excretione ſiſtendâ, ut hæmorrhagiâ, ſputo, vomitu, nimio menſium fluxu &c. hirci ſanguinem propinant, nàm ſanguinem fluidiorem reddendo, malum adaugent, & excretionem ſollicitant: convenit hirci ſanguis in illis tantùm morbis, qui à ſanguinis craſſitie, viſciditate congrumeſcentiâ, & non aliter ſuam agnoſcunt geneſim.

In omnibus internis inflammationibus conveniunt ſulphura metallica fixata, quæ acidum in quacumque corporis parte deſtruunt, & primum tenent locum *antimonium diaphoreticum. ſulphur auratum diaphoreticum, tinctura antimonij Battimelli, & ejuſdem Mercurius diaphoreticus.* Itèm *Bezoartica tam* ſimplicia, quàm compoſita conducunt. Similiter *Miſtura ſimplex, aqua bezoartica n. d. in Mantiſſâ, magiſterium cordiale Battimelli, ſal volatile cornu cervi, unicornu verum*

rum præparatum., *ſpiritus ſalis dulcis in aquâ chærefolii*, *& ſyrupo de papavere rhœados*, *vel ſalis armoniaci ſpiritus tàm acidus*, *quàm ſalinus ex Battimelli deſcriptione*, *vel ſpiritus tartari*, qui maximoperè ad ſanguinis lentorem diſſolvendum proſunt. Dùm febris urget, nitrata, ut *anodynum minerale*, *nitrum fixum*, *nitrum antimoniatum*, *ſpiritus nitri dulcis*, & alia ex nitro parata remedia conveniunt. Maximoperè conducunt *emulſiones ex ſeminibus cardui Mariæ*, *& cardui ſancti*, quibus addimus *antimonium diaphoreticum*, *& ſperma ceti*; Inter vegetabilia eminent in ſanguine congrumato diſſolvendo, & acido abſorbendo *chærefolium*, *mentha*, *carduus Mariæ*, *carduus ſanctus*, *papaver rhœados*, *& bellis minor*, ex quibus *aqua*, *ſyrupi*, *& ſalia volatilia* parantur.

In internis inflammationibus ea medicamenta ſalutaria eſſe diximus, quæ aciditatem obtundunt, ſanguinis congrumeſcentiam inhibent, thrombos diſſolvunt, fientes præcavent, fluidiorem reddunt, & in circulum adigunt, ac proindè hæc ſunt omnibus inflammationibus communia; undè quæ cap. de *Pleuritide* deſcripſimus, & præter hæc magni æſtimamus *utrumq; pulverem* in noſtrâ *Mantiſſâ* deſcriptum; quæ cap. de *Anginâ*, & ea tandèm, quæ cap. de *Echymomate* internè retulimus; quæ in Caſu, ut *Mumiam*, *feculam bryoniæ* propinavimus, conducere experientia nos docuit.

CAPUT XXXIII.

De curatione febrium, quæ ex ſero urinario in maſsâ ſanguinis ſtagnante originem ducunt.

NAtura, ut ad ultimam perfectionem ſanguinem adigat, ejus aquoſam partem per tot digeſtiones ſegregat, fluidâ exiſtente maſsâ, & per lymphatica deturbat vaſa tàm partem fluidam, quàm ex digeſtionum vitio fortè genitam, quæ excrementitia ſalia, aut alias quaſcumque ſordes, impuritates, & ſcorias imbibit, abluit, & abſtergit, & ex ſanguinis maſsâ per ductus lymphaticos in pelvim, hinc per ureteres ad veſicam urinariam expurgat, non verò ut hactenùs à medicis creditum eſt, per emulgentes, ſed de his fuſiùs egimus cap. *De Renum Anatome*, *Tomo* 3. *Phyſico-chirurgico*, *De Renum Vulneribus*. Et hæc urina quoddam lixivium aqua, & ſale ſalſo volatili imprægnatum; ſed hoc volatile ſalſum conſtat alkali, & acido, ambobus volatilibus, quæ partibus ſulphureis oleoſis non paucis temperantur, ut ex urinæ anatome conſtat. Accidit multoties, ut hoc ſerum urinarium non ſeparetur à vaſis lymphaticis, & in pelvim, & renes non deponatur, quia eorum munere non funguntur, vel imperfectè illud exercent, tunc ſerum illud in ſanguinis vaſa regurgitans, ſanguini commiſcetur, ejuſque puritatem contaminat, & ſanguis hoc ſero contaminatus febrem excitat, quæ ſynochus putris à Galeno dicitur.

Signa.

Continua eſt iſta febris ; ſemper uniformis cum remiſſo calore, undoſo pulſu, oris ſiccitate, & abſque bibendi deſiderio & cum corporis gravedine ; his exiſtentibus ſignis, ſi in veſicam non deſcendat urina, quod exploratur immiſſo catherere, ſi nil urinæ excernatur, ſi nullus veſicæ tumor, nullus in pube dolor, & nulla in perinæo adſit gravitas, febrem à ſero urinario in ſanguinis vaſis ſtagnante, & ipſi ſanguini commiſto pendere exiſtimandum eſt. Non loquimur hîc de Iſchuriâ ſpuriâ, nàm hæc nullam habet comitem febrem, & alias agnoſcit cauſas, quas proprio capite adducemus.

Cauſæ Occaſionales.

Febrium ex ſero urinario in maſsâ ſanguineâ ſtagnante cauſæ vel in ipſo ſanguine latent, vel in ductibus lymphaticis ſerum hoc in pelvim non ſecernentibus, & utriſque ſemper eædem ſunt. In ſanguine, cùm ſerum ità mucilaginoſum eſt, ut ab ipſo ſanguine nec ſecerni, nec in vaſorum lympharicorum poros invaſari poſſit. Vel quia ſerum cum ſanguine fluens acido-auſtero peccat, & in ductus non transfunditur ob pororum obſtructionem ab ipſo acido auſtero genitam. Vel auſtera aciditas vaſis lymphaticis hæret, quæ obſerat, & ità conſtipat, ut ne gutta quidèm in pelvim tranſcolet, ſed ſtagnans coagmentatur, regurgitat, ſanguini commiſcetur, ejuſque miſtionem turbat, ſalia confundit, & ſanguinem conſpurcat: fit venis, arter'iſque hoſtile ; & inimicum, ac in ſanguine febris, quam ſynocham putrim vulgares appellant, concitatur, quæ ſemper uniformiter recurrit, quouſque ſuam compleat periodum.

Prognoſis.

Hoc febris genus neceſſariò ſuffocabit, ſi præſertim è naribus fœtidus urinæ odor emittatur, niſi vaſa lymphatica ſanguinis ſerum in pelvim tranſcolantia proprio muneri reſtituantur ſaltem ante ſeptimum, nàm poſt ſeptimum licèt urinam transfundant, rarò infirmus liberabitur ; attamen ſi copioſus concurrat ſudor, diutiùs ſupervivere poteſt, vel minorem minatur perniciem.

Curatio.

Indicativa harum febrium curatio eſt, ut ſeri mucilago in ſanguine incidatur, ſubtilieturque, aciditas auſtera in ipſo ſanguine immutetur, obtundatur, cicuretur, & lymphaticorum ductuum conſtipatio reſeretur, & tandèm ſanguis à ſalium heterogeneorum contaminatione expurgetur: curationem itàque ab hydragogis auſpicamur, ea námque ſeri partem educunt, & reliquum tenuius reddunt, renum facultatem ad ſuum peragendum excitant munus, & quandóque ſimul urinæ calcar addunt :

℞. *Conſerva flor. Perſic.* ℥iv.
exhibeantur infirmo immediatè ante prandium.

Expurgato corpore, appropriata medicamenta ea præſcribimus, quæ aciditatem auſteram, & ſalia tàm in ſan-

ſanguine, quàm in vaſis lymphaticis corrigunt, infringunt, & per urinam expellunt, ità ſunt *lapides cancrorum fluviatilium, oculi lucij piſcis, lapides percarum*, omnia teſtacea, & cruſtacea. Vel manè, & veſperi jejuno ſtomacho exhibe infirmo qualibet vice ſequentem compoſitionem, ut

℞. *Salis prunellæ,*
tart. vitriolati ana ʒ. j. ß.
macis ʒ. j.

reduc in pulverem. Doſis ʒj. in conſervâ violarum.

Vel

℞. *Semin. urticæ* ſcr. ij.
dauci ſcr. j.

contunde, miſce, & propina in vino albo.

Vel

℞. *Semin. apij ſylveſtr.*
milij ſolis,
cynosbat. ana ʒ. ij.

contunde, miſce, & exhibe ʒ. j. pro doſi in jure cicerum rubrorum, vel petroſelini, vel decocto ononidis.

Omnia, quæ diuretica, & anti-nephritica ſunt, conveniunt, & præſertim *balſamus anti-nephriticus*, *liquor ad urinæ retentionem, pulvis anti-nephriticus, ſyrupus* pro lithiaſi in noſtrâ Mantiſsâ deſcripti. Item quæ volatilia, ut *ſal tartari volatile, ſpiritus ſalis ammoniaci ſalinus*, *ſpiritus tartari &c.*

Si his adhibitis medicamentis, urina non reddatur, pubis regio cæpis ſub cineribus coctis numero ij. oleo ſcorpionis ſubactis calidè foveatur, ut urina proritetur: quòd ſi urinę proventus non eveniat, ad hoc aliud tanquàm ad extremum recurre:

℞. *Croci or.* ʒ. ij.

ponantur in pupatellâ, ferveant per dimedium horæ quadrantem in vaſe vitreo clauſo cum.
vini albi ℔. ß.

℞. *Hujus vini* ℥. j.

quam infirmo exhibe bis in die.

His, alijſque incaſſùm adhibitis medicamentis, & omni ſpe ſalutis ademptâ, tanquàm ad ſacram anchoram ad diaphoretica, & ſudorifica confugimus, quia hæc ſerum craſſum ſubtiliant, & ſalia heterogenea turbata per pororum hiatum unà eliminant, etenim idem ſerum urinæ, & ſudoris materia eſt; æſtate námque ubi diaphoreſis, vel ſudor magis augetur, urinam parciùs, hyeme verò ob utriuſque diminutionem, affatim tranſcolari experimur.

Unum tandém advertendum volumus, ut æger ſtrictam ſervet diætam, & parciùs, vel nullatenùs bibat, ne aucto ſeri cumulo, malum pejoretur abſque ullâ ſalutis ſpe.

CAPUT XXXIV.

De Curatione febrium, quæ ex liquore felleo fermenteſcente ſuſcitantur.

Liquor felleus ſive in veſicâ felleâ, ſive in vaſis bilarijs hepatis excrementum non eſt, ut vulgares perperàm opinantur, ſed ibi à naturâ producitur, ut ad diverſos deſerviat uſus, quos fuſiùs in noſtrâ *Trutinâ Medicâ l.3. de Ictero, & in Trutinâ Chirurgico-Phyſicâ cap. de hepatis Anatome* retulimus, ubi de ejus generatione, & uſu quamplurima notatu non indigna adnotavimus. Liquor iſte vehementiſſimos continet ſpiritus, qui facillimè moventur, & febrem

quam Tertianam vocamus, progignunt.

Signa.

Juvenis vehementis naturæ ſi æſtivo tempore intempeſtivè ſe exercuerit, multum vini, vel aquæ potaverit, aliaque in cibis errata commiſerit, febrem tertianam illi imminere judicare poteris, cùm extrema refrigerantur, vehementi totum corpus concutitur frigore, dentes quatiunt, pulſus contrahuntur, capitis dolor accidit, ſitis excruciat, principium acceſſionis tertianæ febris jàm eſſe judicabis; adveniet deindè calor quandóque pro corporis conſtitutione diverſus, nunc vehemens, nunc remiſſior, modò longior, modò brevior cum varijs anxietatibus, ſiti intensâ, vomitu bilioſo, urinâ croceâ, quæ omnia 24. horarum ſpatio non ſolùm remittuntur, ſed omninò ceſſant; jàm tertianâ laborare febre infirmum pronunciabis: nàm poſt 24. horas, quas omninò quietas infirmus habebit, ſecunda inſurget acceſſio eadem ſymptomata proferens, & ſic deinceps de tertio in tertium procedet febris, quæ tertianæ exquiſitæ nomine indigitatur, vulgò tertiana ſimplex appellatur, nàm duplex datur tertiana, in qua paroxyſmi ſingulis diebus recurrunt, quandóque in tertiana duplici duo paroxyſmi eâdem die apparent, alterâ die remanente liberâ, quam nonnulli duas appellant tertianas, & à tertianâ duplici diſtinguunt, quæ diſtinctio nullius eſt ferè momenti.

Infeſtat in tertianâ utplurimùm amarorum humorum vomitus, hic oritur ex effervescente humore felleo in ventriculum regurgitante, eumque ſpaſmodicâ vellicatione ad vomitum irritante, undè tertianarij fellis effluvio ſuccum alimentitium amareſcentem vomere coguntur, quem perperàm vulgares febris cauſam putant, cùm potiùs ſit effectus.

Aſſociatur huic febri oris amarities, hæc vel è ſero ob effluvium felleum amareſcente per glandulas ſalivales, vel è ſtomacho fellei liquoris halitu ad fauces delato provenit, & hinc ad linguam, undè guſtûs organum ità amarore inficit, ut febrientes cibum, potum, & ipſum ſaccharum tanquàm amaritie imbutum falsò imaginantur, & non aliter ac amarum reſpuunt.

Hanc febrem tùm capitis, tùm lumborum dolor comitatur, quia in hujus calore arteriarum pori valdè explicantur, & particulæ ſalinæ, & ſulphureæ ſcindentes, & pungentes per illos expreſſæ nunc in lumborum regionem deponuntur, nunc ad caput deferuntur, & ob aculeata, & ſcindentia corpuſcula pungunt, convellunt, criſpant horum partes, & ſenſim dolores producunt.

Sitis intenſa tanquàm hujus febris ordinarius comes ortum ducit à ſalinis, & ſulphureis corpuſculis amaris exaltatis, & in ventriculum, ejuſque orificium, œſophagum, laryngem, & linguam delatis.

In febre tertianâ totum corpus ingenti concutitur horrore, & frigore, quod à materiæ nitro-ſulphureæ acrimoniâ concitatur, quæ dùm à veſicâ felleâ, & vaſis cholidochis diffunditur, ventriculum, inteſtina, abdomen, cæteraſque nervoſas primò vellicat partes, deindè totum corpus ſuo

motu

motû ſpaſmodico quatit.

Urina ob inſignem ſalis, & ſulphuris ſucci felleci rapidum motum croceo ſaturatur colore; ob alios ſuccos, corpuſcula à renibus ſegregata, ac terreſtres moleculas, quas ſecum rapit, redditur turbida.

Hac febre laborantes de dolore ſub hypochondrio dextro queruntur, quia bilarij ductus ibi inteſtino duodeno infiguntur, & hinc febrientes ob ſal acre oleoſum de æſtu, & ardore in abdomine conqueruntur. A depravatâ ſuccorum fermentatione ſæpeſæpiùs flatus excitantur, & ex his ſubſiſtentibus præcordiorum anxietatates commoventur, & ſi unà ſtomachus afficiatur, & inflctur, difficilis reſpiratio, ingentes anguſtiæ, & dolores ſub coſtis nothis ſuſcitantur. Difficilis reſpiratio quandòque à ſanguinis effervefcentiâ, eoque in pulmones ſtagnante, & ebulliente ortum ducit. A ſale oleoſo acri volatili rapidiùs in ſanguine moto ſpirituum animalium perturbatio provenit, & hinc patrinaces vigiliæ, & ſi hoc ſal Minervæ arcem petat, ibique exaltetur, ut facile ex urinis eſt conjicere, deliria febrientes ſollicitant.

Solet aliquandò febris tertiana non adeò vehementia præſeferre ſymptomata, & prolixiorem ſuæ declinationis terminum habere ob concitantis eam liquoris fellei lentorem, & viſciditatem, & hujusmodi tertianam ſpuriam, ſeu notham appellare ſolent, ex eo quia ſeptem acceſſionibus terminari non evenit, ut exquiſita tertiana.

Cauſæ Occaſionales.

Duplicis generis tertianæ febris cauſam accuſant *Galeni* mancipia, intrinſecam, & extrinſecam; intrinſeca eſt calidum, & ſiccum hepatis temperamentum, ejuſdem ſucci bilioſi ſuppreſſa aliqua evacuatio, qualis nonnullis per vomitum præſertim fieri ſolet; extrinſeca eſt aër calidus, & ſiccus, motus citati, labores nimij, iræ, inediæ, vigiliæ, calidus, & ſiccus victus, ac omnia, quæ humorem bilioſum progignere, & coacervate poſſunt. Verùm errant male feriati humoriſtæ cum eorum Anteſignano Galeno; magnum namque inter bilem, & liquorem felleum intercedit diſcrimen, & eſſò ſynonyma eſſe credant, & incautis ſuccum felleum pro bile, & contra venditent, quid pro quo accipiunt.

Tertianæ febris cauſæ ſunt omnia illa, quæ liquorem felleum plus juſto augere, agitare, vel in fermentationem adigere poſſunt, ità ſunt calidior aëris conſtitutio, validi motus, exercitia immoderata, improbi labores, productę vigilię, curę graves, longę inedię, iræ excandeſcentiæ, crapulæ, ciborum calidorum uſus, & aromatum, vinorum generoſorum potationes, &c. Itèm dulcia non tàm augent, quàm turbant liquorem felleum, & vitioſam cum ipſo effervefcentiam excitant, undè vulgò dulcia bileſcere fertur. Liquor iſte felleus conſtat ex particulis ità ſpirituoſis, & volatilibus, nempè ſale volatili oleoſo, ut faciliter moveatur, qui ſi fermentationis motum concipiat, totam maſſam in vehementem concitat effervefcentiam; undè ex vehementi im-

petu in hepar ipſum regurgitare, cùm in inteſtinum duodenum, & ventriculum erumpere evenit: vaſa ergò hepatica, inteſtinum, & ventriculus cùm fermentantis bilis impetum tolerare non poſſint, in motûs depravationem adiguntur, & illam pariunt febrem, quæ de tertio in tertium per acceſſiones recurrit.

Prognoſis.

Febris tertiana intermittens omnium cenſenda eſt breviſſima, & tutiſſima, ut habetur *ſect.* 4. *aph. Febres quocunque modo intermiſerint, periculum abeſſe ſignificant.* Et *aph.* 59. *ejuſdem ſect. Tertianæ exquiſitæ ſeptem circuitibus ad ſummum judicantur.* Imò vulgares hanc febrem, etiam notham febrientibus ſalutares præbere ſuppetias credunt, ut potè qua ſanguis depuratur, non minus ac multa vina generoſa, quæ aliquoties fermentando, generoſiora evadunt, hinc illis hæc febris ſanguipurgium dicitur, cùm per hanc ſanguis quaſi depuratur. Cæterùm in magno verſantur errore; hæc námque febris, in eorum ſententiâ, potiùs ſanguinem conſpurcat, quàm purgat, & quandòque obſtructiones, aliaque poſt ſe relinquit incommoda. Præterea ſi vina generoſa primâ vice fermentant, non generoſa evadunt, ſed in acerrima tranſeunt aceta, ut experientiâ conſtat. Febris itáque tertiana tùm exquiſita, cùm notha per ſe periculo vacat, ſicut quælibet febris, quæ intermittit; ſuccumbere enim natura non poteſt, ubi per intervalla ipſa ſuorum motuum libertatem acquirit: Verùm hæc doctrina ſub duplici conditione intelligenda eſt, prima ſcilicèt, ut febris ad exactam, & completam deveniat intermittentiam, adeò ut in pulſibus nulla præcedentis febris ſuperſint indicia; altera, ut paroxyſmus ipſius ſemper cum ſudore per totum corpus erumpente terminetur, nàm ſi hæ duæ conditiones, vel ſaltem ex ipſis unica deſit, non omninò fidendum. Multa febri tertianæ ſupervenire poſſunt, quæ vitæ periculum inferunt, licèt febris ex ſe periculoſa non ſit; ac propterea eſt advertendum, quòd ſiquis ſpecificum obtinuerit remedium pro tertianæ curatione, expectare non debet, ut tertiana ſponte ceſſet, quia faciliter ob ægri errores degenerare poteſt, neque conveniens eſt niſi poſt quartam acceſſionem aggredi, poſtquàm quodammodò natura humoris qualitatem, & quantitatem domuit. Non rarò febris tertiana ex unâ fit duplex, ex exquiſitâ fit notha, vel ex intermittente in continuam, & ex benignâ in mali moris febrem degenerat. Multoties dantur tertianæ malignæ, & peſtilentes, quæ eſtò evidentes habeant intermiſſiones, ægrotantes tamen non raró de medio tollunt.

Icterus, vel alvi fluxus tertianæ febri ſuperveniens eam ſolvit, materiâ jàm concoctâ. Et hæc eſt unica via compendiaria, qua hujuſmodi febres perfectè judicantur, cùm enim illarum focus in ciſtide felleâ, vel hepate, inteſtino duodeno, vel meſenterio, aliiſque partibus primæ regionis contineatur: etiam ſi qua ſingulis acceſſionibus effertur exhalatio, in corporis habitum irrumpens, vel ſudoribus, vel inſenſili tranſpiratione,

ctione, vel papulis expurgetur: manet tamen craſſamentum, quod niſi naturæ beneficio, vel medicamentorum ope per alvum expurgetur, aut febris diuturnæ, aut obſtructionum, aut recidivæ, aut aliorum morborum contumacium cauſa eſſe ſolet. Tertiana laborantibus ſi puſtulæ, aut ulcera in labijs, & naribus erumpant, febris finem præſagire poteſt medicus; eſt enim veluti quædam criſis, quæ ad illas partes fit, verùm quandóque cum labijs ulceroſis pertinaciter inſiſtit.

Ordinariò hæc febris intra ſeptem, vel decem periodos ceſſare ſolet, & hîc notandum eſt ſemper præſtare in tertianis, ut paroxyſmi poſtponantur, quam anticipent, & cauſa quidem facilis eſt, nàm ubi paroxyſmi ſeriùs adveniunt, ſignum eſt vel fermentum febrile diminui, vel ſaltem tardiùs è ſuo foco moveri, quod utrumque in morbis bonum eſt ſignum, præſertim in febribus: ſi anticipet, diutiùs produci certum eſt, & ſi ulteriùs ſerpit febris, tunc difficilior eſt curatu, & notha, atque extenſa nominatur ob longitudinem, quam habet, ità ut ſi autumno incœperit, ad vernum uſque tempus producitur, proptereà ſemper de eâ dubitandum, cùm faciliùs in continuam faciat tranſitum, quæ ſi non adeò diuturna ſit, periculoſa tamen eſt cenſenda, licèt nunc minùs ſecundum quod modò majora, modò minora ſecum aſſociet ſymptomata, verùm ſi diù perſeveret, in hepatis tumorem, cachexiam, hydropem, & cætera facile deducet.

Curatio.

Febris tertianæ curatio deſumenda eſt ex ſex rebus nonnaturalibus dictis, quarum uſus rectè adminiſtratus, comite naturâ, febrem curat, & primò ſe nobis offert

Aër, qui temperatus, ſerenus, & purus eſſe debet, ne febris calorem intendat. Cibus ſit refrigerans, & humectans, quia in Galeniſtarum opinamento bilis eſt humor ariḋiſſimus, & calidiſſimus, quam ignis elemento correſpondere fatentur, idcóque vitentur alimenta calida, fumo indurata, aromatica, ſalita, mellita, & dulcia. *Cibus* ſit moderatè capiendus, quantitas ſit, ut benè concoqui poſſit, attamen non in ipſo paroxyſmo; natura enim tunc cibi coctione avocatur ab humorum febriferorum coctione, ſed aſſumi debet quinque, vel ſex horis ante paroxyſmum. Addimus & nos in acceſſióne tetro halitu totum corpus perfundi, ac propterea cibum recèns aſſumptum labefactari, maximâ ex parte corrumpi, & in occaſionalem febris cauſam tranſire; eapropter tùm in tertianâ, tùm in alijs febribus intermittentibus æger ante paroxyſmum, nec in ipſo neque cibum, neque potum capiat, nec ſomno ſuccumbat. *Potus* ſit ex aquâ acidulatâ ſulphuris oleo, ſpiritu vitrioli, vel ſalis, vel utatur æger *tincturâ roſarum*, *vel violarum*, *ribium*, *limonum vel ſucco citri.* Vinum prorsùs exulet, donec febrilis coquatur materia, at ubi concoqui incœperit, dandum eſt paucum, tenue, & aquoſum. *Quies* magis confert, quàm motus. *Vigilia* maximoperè nocet, idcóque ſomnus conciliari debet medicamentis opiatis ſuo febrifugo maritatis, vel emulſione noſtrâ ſomniferâ, vel

amyg-

amygdalatis, vel ſeminum melonum, papaverum, & lactucæ emulſionibus. *Alvus* ſtictica clyſteribus, vel glandibus proritetur. *Animi paſſiones* & præſertim iræ, excandeſcentiæ, & mœror fugiantur, & animus hilaritate fruatur.

Pro febris tertianæ curatione ea uſurpamus medicamenta, quæ fellei liquoris acre ſal volatile oleoſum temperant, invertunt, leniunt, & ità ſanè diſponunt, ut faciliùs, priuſquàm ad ſpecifica deveniatur, deturbetur. Felleus humor auſteris, ut *omphacij*, *berberum*, *limonum*, & *granatorum ſucco* mirificè temperatur. Acida, ut *ſpiritus vitrioli*, *ſulphuris*, *ſalis dulcificati*, *ſpiritus vitrioli Philoſophicus*, *vel ſalis ammoniaci n. d.* in *Pyrotechniâ*, fellei liquoris acrimoniam potenter infringunt, verùm diluuntur in aquis appropriatis, vel ſero lactis ad gratiſſimam aciditatem, vel fiunt ex his tincturæ, ut *abſynthij n. d. roſarum rubrarum*, *violarum*, *boraginis &c.* vel ſyrupis admiſceri poſſunt, ut

℞. *Syr. de ſucc. Viol.* ℥ß.
aquæ card. ſancti ℥iv.
ſpiritûs vitrioli, *vel ſulph. q. ſ.*
ad gratiſſ. aciditatem m.

Ejuſdem fellis turgentiam liniunt, & corrigunt emulſiones ex oleoſis ſeminibus paratæ, &

℞. *Sem. melon.* ℥j.
f. emulſio in aqua card. ben. ℥iv.
ſyr. de nymphæâ ℥jß. m.

Salia vegetabilium fixa per incinerationem parata non ſolùm humoris fellei efferveſcentiam compeſcunt, ſed tertianam tollunt, ità ſunt *ſal abſynthii*, *cardui benedicti*, *centaurij minoris &c.* imò his ſi adjungantur *antimonium diaphoreticum*, *vel oculi cancrorum præparati*, rarò fallunt, ut

℞. *Salis abſynth. fixi*,
ocul. cancr. præp. ana ʒß.
ſtibij diaphoretici ℈ß. m.
& in aqua cardui benedicti ſ. q. exhibe.

Succus deindè felleus ità temperatus promptiùs volatilitate ſuâ per ſuperiora eliminatur, ſi præſertim æger ſit nauſeabundus cum oris amaritie, & ad vomitum facilis, tunc bilem dictam ad ſtomachum repere, ibique turgere, ſursùm affectare viam, & exitum quærere manifeſtum eſt argumentum: ſic ventriculus ab acris ſalis volatilis oleoſi ſcorijs expiatur, prima coctio faciliùs peragitur, & febrilis paroxyſmus imminuitur, & quandóque tollitur. Undè relictis dejectivis, ad vomitum cientia in tertianæ curatione confungiendum eſt.

Pro ſpecifico emetico in tertianis commendant vulgares medici *Vitriolum album*, ut

℞. *Vitrioli alb. à* ℈j. *ad* ʒß.
fiat pulvis,

quem in juſculo propinant, vel in alicujus conſervæ, *ut boraginis*, *violarum*, *vel roſarum* cochleare exhibent cum juſculi ſuperpotatione. Sed nos tale vomitivum repudiamus, quia ſtrangulanti indole, & exulcerante potitur, & aliquid ſubindè, quod in totum ventriculum deſtruit, remanet. Ea itáque conducunt emetica, quæ bl ndiori prædita ſunt energiâ, ità eſt *decoctum ex foliis aſari in aquâ cardui benedicti factum*, vel *decocti nicotianæ uncia dimidia.* Itèm *tartarus emeticus Mynſicht* à gr. iv. *ad* vj. Sed omnibus emeticis palmam præripit in blanditie noſtrum *Hippocras*

tras emeticum ad cohleare unum, ut nobiſcum plures pluries experti ſunt. Unum tantùm notamus vomitoria ex antimonio parata, ut *aquam benedictam Rulandi, crocum metallorum, vitrum antimonij hyacinthinum, infuſionem reguli antimonij, flores antimonij, mercurium vitæ*, & alia ex antimonio petita, ſtabulantem in primis vijs materiam feliciter exturbare: Verùm hæc ſicut ſolertem ſpagyricum, ità peritum, qui ea exhibeat, medicum requirunt, aliter ſunt velut culter acutus in manu infantis, aut gladius in manu furioſi, ut multa paſſim funeſta obſervantur exempla, ideóque in naturis debilioribus obſervatis omnibus legibus, quas in propinandis vomitorijs recenſuimus, exhibenda cenſemus. Blandiora itàque emetica (eſtò in paroxyſmo non facile aliquid præbendum) ità neceſſitate urgente, in ipſo paroxyſmo exhibemus, quia tunc bilis dicta ventriculum repit, undè & in acceſſionis initio anguſtia, & dolores circa præcordia ſentiuntur, & ægri quandóque lipothymiâ corripiuntur, ac proindè tunc vomitoria exhibere licet: eapropter non ſolùm anxietates illæ tolluntur, verùm etiam paroxyſmus imminuitur, & interdùm febris aufertur.

Si verò bilis dicta ad inferiora vergat, quò vergit, eò ducere oportet, eodem modo per inteſtinorum excretionem deturbetur neceſſe eſt, & tùm præcipuè quatenùs bilem è duodeno, meatu cholidocho, & ipſo fellis folliculo turgeſcentem exprimendo evacuat medicamentum purgans, & hæc quidèm evacuatio ſponte quandóque contingere ſolet in tertianis exquiſitis, & exquiſitè judicantur: ex tor-minibus autem, & anxietatibus imum ſollicitantibus ventrem cognoſcitur medicamentum catharticum requiri, & hæc eſt via commodior; natura enim ipſa viam hanc per inteſtina ad excrementorum excretionem ſibi ſtravit, imò à corpore univerſo ad inteſtina commodior, & magis uſitata eſt. Medicamentum purgans intermiſſionis die exhiberi debet, idque matutinis horis, ut vulgò fieri ſolet, dummodò intermiſſio in eas incidat horas, & non die paroxyſmi, quia tunc eſt afflicta natura, & afflictæ non eſt addenda afflictio. Inſuper medicamentum purgans à circumferentiâ ad centrum trahere dicunt, & natura in paroxyſmo à centro ad circumferentiam exturbat, & ità duo inſtituerentur motus, unus alteri contrarius, quos non ſine damno tolerare poſſet. Præterea ſi natura die paroxyſmi per ſudorem evacuationem moliri velit, ſudor per medicamentum purgans magno cum detrimento inhiberetur. Vel ſi natura purgationem per alvum inſtitueret, & medicus eodem die purgans exhiberet medicamentum, metuendum, nè ex utroque motu immoderata ſuccederet evacuatio magno cum ægri detrimento. Intermiſſionis itáque die exhibendum eſt medicamentum purgans: Cæterùm hæc medicamenta blandiora eſſe oportet, & à diagrydiatis, antimoniatis, cæteriſque pharmacis, quæ vehementer ſolvunt ventrem, omninò cavendum, nàm hæc exhibere eſt ſulphur igni addere, & febrē in duplicem, vel continuam, vel alterius moris reddere, ac proindè levioribus acquieſcere licet, & quæ bilem dictam evacuare apta ſunt, ità eſt

Manna potabilis n. d. extractum rhabarbari, vel *ejusinfuſio cum decocto ſennæ*, vel *caſſia in* bolum redacta, ut

℞. *Caſſ recens extract. per ſetam* ℥. ij.
rhabarbari opt. ʒ. j.
m. & cum ſacch. f. bolus.

Vel *ſyr. roſar. ſolut. de Cichor. Nicolai, diaprunum lenitivum*, & ex his potio in hunc modum parari poteſt:

℞. *Fol. ſen. or.*
tart. vin. alb. ana ℥. j.
rhabarbari opt. ʒ. j.
pulpæ tamarind. ℥. ß.
f. decoct in aqua fumar.
& in ſuff. q. diſſ.
ſyr. de cichor. Nic.
roſ. ſolut. ana ℥. iij.
diapr. lenit. ℥. ß.
m. f. p.

Vel *conſ. roſ. perſ.* vel *flor. perſ.* vel *earum expreſſionis* exhiberi poſſunt.

Alij non intermiſſionis die medicamentum purgans, ſed inſtante paroxyſmo propinandum eſſe cenſent, his ſuaſi rationibus: Natura utiliter paroxyſmi die evacuationes molitur, ac eodem ferè die ſemper criſin inſtituit: itáque cùm medicus ſit naturæ miniſter, eam æmulari debet, & quidèm jure, nàm tunc humores moventur, & agitantur, ac natura tùm humorum motu, tùm onere irritata faciliùs evacuationem adjuvabit: & reverà tali curandi methodo plures longiſſimis febribus laborantes multò citiùs quàm aliàs ereptos obſervavimus.

Cæterùm quæ ſuprà adduximus, facilè hanc dirimunt litem; ſi enim materia, inſtante paroxyſmo, ad ventriculum repat, in ipsâ acceſſione vomitorium præbendum, ſed lene, ut diximus; ſi verò ad inferiora inclinet loca, die paroxyſmi lenem purgationem inſtituere oportet, præſertim ſi multa humorum congeries in primis ſtagnet vijs, ità ut ante initium purgationis motus ſit abſolutus.

In debilibus, & delicatulis remedia podicis, ſcilicèt clyſteres conducere inquiunt vulgares in principio, & fine paroxyſmi, & felici cum eventu in praxi experiuntur, quia non dubium eſt, quin materia quædam ſeparata, & ad inteſtina detruſa per clyſteres educatur, & hinc paroxyſmus imminuitur.

Evacuatâ alvo, inter ſe rixantur *Galeni* diſcipuli, an venæ ſectio in tertianâ ſimplici conducat? Et rixandi anſam è magiſtro *Galeno. 1. ad Glauc. cap. 9.* deſumunt, ubi in tertianæ exquiſitæ curatione nullam de venæ ſectione mentionem facit, cùm tamen in curatione tertianæ nothæ poſteà ejus meminerit. Eapropter in maximâ animi afflictione verſantes, in *Galeni* mentem interpretando inſudant, & varias adducunt cauſas. Undè aliqui *Galeni* authoritate innixi, venæ ſectionem in tertianâ intermittente omittendam arbitrantur, quia ipſe non dixit. Alij verò, qui eam admittunt, varias afferunt conjecturas, cur *Galenus* de venæ ſectione mentionem non fecerit. Nonnulli putant eum venæ ſectionem omiſiſſe, quòd eam, tanquàm quiddam clarum, & extra omne dubium præſuppoſuerit, vel brevitatis ſtudio omiſerit; quod tamen vix locum habet, cùm adeò clarum non ſit, à quo indicetur venæ ſectio in hac febre tertianâ exquiſitâ, & poſteà in tertianâ nothâ ejus mentionem fecerit, neque neceſſaria præſi-

ſidia brevitatis gratiâ omittenda ſunt. Alij cenſent, ideò eum omiſiſſe, quòd in febre id, quod maximè ad venæ ſectionem deſideratur, non adſit, virium ſcilicèt robur. In tertianâ enim exquiſitâ omnia, ætas, anni tempus, regio, temperamentum, ad calidum, & ſiccum vergunt, & proindè tale corpus viribus valentibus eſſe non poteſt.

Iſti medici vulgares, capita cucurbitina, *Galeni* doctrinam tanquàm ex tripode, imò ex quadrupede dictatam venerantur, de umbrâ aſini, & lanâ caprinâ rixantur. Cæterùm nos juxta noſtra principia in tertianâ exquiſitâ nullo modo venæ ſectionem eſſe neceſſariam dicimus, & præcipuè cùm aliquot mille abſque venæ ſectione eſſe ſanatos conſtet, præſertim his in noſtris regionibus, & cùm experientiâ quotidianâ pateat illos, qui frequentiùs educi ſibi ſanguinem patiuntur, ſatis proclives ad febres fieri, & porrò nos doceat, quòd febris tertiana ſimplex per venæ ſectionem in duplicem mutatur, vel ſaltem producitur, nec venæ ſectio quò ad primas vias aliquid auxilij afferre poteſt, imò ſanguis ex vulgarium opinamento cùm ſit frænum bilis, iſto deſtituta fræno effrænatè defertur.

His ritè peractis, ad febrifuga, ut febris omninò exſtinguatur, recurrendum eſt medicamenta, quæ non præſente febre, ſed dùm inſtat ante paroxyſmum exhibeantur, imò unâ, vel duabus horis ante, & repetantur, & ſæpiùs in duobus, tribus vel quatuor paroxyſmis, licet non redierint ſuo tempore, ut ſic junctis viribus cum naturâ operentur, & aliquæ ſeminij febrilis particulæ ſopitæ perſectè exſtinguuntur.

Helmontius ad febres intermittentes *ſalia volatilia ex plantis cephalicis, ut ſampſuco, ſalviâ, betonicâ, rore marino &c.* commendat. *Anti febrile Crollij* nos felici cum ſucceſſu uſurpamus, cujus deſcriptio eſt:

℞ *Spiritûs Vitrioli* ℈. j.
Salis abſynth. ʒ. ß.
aquæ cichor. ℥. ij. *m.*

Propinatur inſtante paroxyſmo, & ad febris exſtinctionem reiterari debet. *Antimonium diaphoreticum* eſt inſigne anti-febrile, non niſi quartâ febris tranſactâ die, & præſertim ſi in declinatione ſudor effluat, tunc diaphoretica præcipitantibus, vel ſudorifera ſociata feliciſſimè febris ſeminio ſupremam imponunt manum; hæc enim, alkalia cùm ſint, febrile fermentum præcipitant, efferveſcentiam exſtinguunt, & febrem tollunt.

Omnia amara fellei liquoris acre ſal volatile oleoſum invertunt, obtundunt, corrigunt, ejuſque fermentationem inhibent, & ad naturalem reducunt temperiem: amara itáque in hac febre ſunt veluti anti-febrilia, ac proindè nos plures à febribus intermittentibus ſolo *electuarij hieræ picræ* uſu eripuimus. Hac etiam ratione *abſynthium*, quia amarum eſt, ejus ſuccus condenſatus ad ʒ. j. aſſumitur in vino horâ unâ ante paroxyſmum, vel ejus extractum in formâ pilulari, & idem dicimus de *carduo ſancto*. Sed *Centaurium minus* in febribus intermittentibus inſigne eſt febrifugum; eſt enim amaritie amarius, undè fel terræ vocatur, & inter vegetabilia totum anti-febrile nominare meruit: eapropter herbæ, & florum in formâ pulveris ʒ. j. in hauſtu vini propinatur, vel ejus extractum

in pilulari formâ. Hæc vegetabilia ſuperat *Gentiana radix* in fugandis febribus intermittentibus; pulveriſata enim à ℥ß. ad ℥j. in vehiculo appropriato, ante febris invaſionem, repetito uſu, elicito ſudore, febres fugat. Ruſtici ejus ſuccum inſpiſſatum contra febres intermittentes aſſumunt felici cum ſucceſſu. Recentiores ex gentianâ extractum febrifugum cum ſpiritu vini conficiunt, quod aliis commiſcent, & pilulas formant antifebriles, ut

℞ *Extract. gentianæ, centaur. min. abſynthij ana* ℥ß. *m. f. pilul.* ix. *& deaurentur.*

Doſis pilul. iij. horâ unâ ante febris acceſſionem aſſumendæ.

Egregium febrifugum, & magis modernum eſt, *Cortex Peruvianus*, vulgò dictus *China China* ſaporis amariſſimi, quem Hiſpani *Palos de calentura* appellant, qui primùm expertus eſt contra febres intermittentes quaſcumque, etiam chronicas. Adhibetur in tertianâ unâ, vel duabus horis ante paroxyſmum, & infunditur in vino albo generoſo ad ℥j. vel ij. vel formari poſſunt pilulæ: ſed de hoc cortice, alijſque febrifugis fuſiùs in quartanæ curatione egimus. Verumenimverò hic cortex ob mercatorum fraudem facilè adulteratur, & vix legitimus reperitur, ideóque *gentiana radix*, quia inſigne febrifugum eſt, *corticis Peruviani* loco adhibeatur hortamur.

Hæc febrifuga operantur præcipitando fermenta febrilia, & efferveſcentias mitigando febriles. Vulgares medici primò purgant, deindè febrifuga propinant, & pòſt rursùs purgant: ſed perperàm faciunt, nàm *fruſtrà fiunt per plura, quæ poſſunt fieri per pauciora.* Aliqui primò purgant, & poſtmodùm febrifuga exhibent: cæterùm malè operantur, nàm in his febribus relinquuntur aliquæ particulæ fermentabiles ſopitæ, & non totaliter præcipitatæ, quæ poſtmodùm vires ex levi aliquâ occaſione aſſumunt, & recidivam faciunt. Nos verò evacuatâ fellei liquoris ſaburrâ per vomitum ad ſpecifica devenimus, ſed ubi vomitui non eſt locus, ad quæ ſuccum felleum invertunt, & obtundunt medicamenta, & deindè frebrifuga confugimus. His ſpecificis anti-febrilibus exſtinctâ febre, purgamus, nàm materiam præcipitatam purgante exterminamus, & ſic recidivam vitamus, quod utique non eveniret, ſi primò purgaremus, & deindè febrifugis febrem exſtinqueremus; poſſet enim ex his, quæ relinquuntur, febris exſuſcitari, niſi reiteratò purgaremus, quod utique ſupervacaneum exiſtimamus.

Allatis ſpecificis non ſolùm tertiana, & quartana citò, tutò, & jucundè curantur, ſed febres omnes, quæ ab extremorum refrigeratione acceſſionum initium habent, licèt ad perfectam infebricitationem non devenerint, profligantur. Diſcite nunc Tyrones, & vos patres barbati, *Galeni* procuratores, quàm falſa ſit humorum quaternarij doctrina, cùm unum, idemque remedium quotidianam, tertianam, & quartanam infallibiliter curet, quas ab humoribus inter ſe contrarijs pendere mendaciter ſectariorum medicorum armenta fatentur: Huiuſmodi remedia ſi cognoviſſet *Galenus*, quia Vir erat ingenuus, certè libros ſuos Vulcano conſecraſſet.

CAPUT ULTIMUM.

De Curatione febrium, quæ ab aquâ Pericardii ortum habent.

AQua in pericardio ſicut quotidiè cordis calore abſumitur, ità perenniter reproducitur, neceſſaria erat hæc, ut cordis æſtum temperaret, extrinſecùs humectaret, nimiam ſiccitatem inhiberet, ejus motum lubricaret, & ut cor innatando minùs grave fieret, & in nullam impingeret partem: ità hæc aqua cordi eſt neceſſaria, ſicut quælibet alia piſci, & ſicut piſcis extra aquam vivere nequit, ità aquâ pericardii diminutum tabem, & tali liquore privatum, mali moris febrem inducit, de qua nunc agimus. Putârunt nonnulli *Galeni* diſcipuli majorem iſtius liquoris copiam cordis palpitationem facere: Cæterùm autopſiâ comprobatum eſt omnes, quorum poſt mortem pericardium majori hujus liquoris copiâ confertum fuit inventum (eſtò morboſi viverent) in nullam cordis palpitationem incurriſſe, ſed tantùm, dùm vivebant, pulſum languidum, & rariorem habuiſſe. Neque ab iſtius liquoris copiâ tanta pericardij anguſtia fieri poteſt, ut cor in eo ſe movere nequeat, & hinc palpitet, ſed contrà magis dilatatur, & laxatur, undè faciliùs in eo multò movetur. *Signa.*

In hac febre vires languent, pulſus ſunt inæquales, & intermittentes, æger frequentibus animi defectibus, & lipothymiis corripitur, faciliter in delirium incidit, & ſpirandi difficultate laborat. *Cauſæ.*

Aqua Pericardij à vehementiſſimis animi perturbationibus, & quandóque à tali veneno, quod tacemus, in ſuo ſtatu naturali immutatùr, & ſuos immittendo halitus, cor verſus abſumitur, & ipſum vehementer lædunt, illius motum depravant, & febrem in eo accendùnt continuam, puſillam, uniformem, mali moris, & frequentibus animi deliquijs comitatam. *Prognoſis.*

Talis febris curatio difficillima eſt, & rarò ab hac eripiuntur ægroti, quippè remedijs in pericardium undequaque præcluſus eſt aditus, tantum hoc receptũ ab *Agrippâ de Vanitate ſcientiarũ deſcriptũ multùm prodeſſe poteſt:*

℞. Tabellionem unum, teſtes numero vij. *adde Sacerdotem cum aquâ, & oleo benedicto, & diſpone &c.*

Curatio.

Hujuſmodi febres neque ſanguinis miſſione, neque medicamento purgante remitti poſſunt, remotis itaque his duobus magnis medicamentis à vulgaribus tàm decantatis, eſt nè derelinquendus æger in faucibus orci? minimè quidèm, ſi quæ tamen ſuppetiæ ſuppeditari poſſunt, à cardiacis tantùm petendæ ſunt, hujuſmodi erunt *Aqua perlarum, balſamus ſanguinis humani, elixir ſanitatis à nobis in Mantiſſâ deſcriptum.* Vel *Aqua cordialis, elixir cordiale, magiſterium cordiale, tinctura corallorum à Battimelli deſcripta*, attamen hæc cum liquoribus appropriatis cochleatim per brevia intervalla uſurpanda ſunt. Sed utinàm hæc optimæ notæ medicamenta, ſicut alijs cordis paſſionibus auxiliarentur, ità pericardium, cui undequaquè præcluſus eſt aditus, irreperent, ejuſque abſumptam repararent aquam! Arcem, cui interdicta eſt aqua, diù hoſti obſiſtere, & manus non dare impoſſibile judicamus.

FINIS.

INDEX
RERUM, ET MATERIARUM,
Quæ in TRACTATU DE FEBRIBUS Continentur.

A

ABſynth. intermittentes febres curat 64
Amuleta contra quartanam 66
Angelica Venenis reſiſtit 104
Antidotum Matthioli proſcribitur 110
Anti-febrifugum Crollij 211
Antifebrifugum Riverij 65
Antimonij diaphoretici compoſitio 115
Aqua fœtida ad Stabiæ cephalalgiam curat. 157
Aqua Pericardij eſt febrium occaſio 30
Aqua Æſculapij 42
Alexipharmaca Authoris 107
Angelica, ſeu manna potabilis 96
Bezoartica Authoris 107
Capocephali 162
Confortativa uſitata 128
Prophylactica contra peſtem 113
Theriacalis Bauderenij 109
Deſtillata 110
Petri Salij 109
Cum ſpiritu vini ibid.
Tuphania febrem inducit 96
Aſarum febrifugum eſt 54
Atrophia ſigna. 148

B

Bezoarticum minerale. 115

C

Cachexia ſigna 148
Camphora alexipharmaca eſt 111
Cancri fluviatiles in febre hecticâ 158
Carduus benedictus alexipharmacus eſt 104
Cauſa omnium motionum in vivente corpore Vitam, Animam, & Naturam plerique appellant, & Hippocrates impetum facientem dixit 5
Cerebri maraſmi ſigna 150
Centaur. minus in febribus intermitt. 64
Ceruſſa antimonij diaphoretica eſt 118
Cervus alexipharmacus eſt 121
China china deſcriptio 57. & ſeq.
Chyloſtagma diaphoreticum Minderi 105
Cinis cancrorum fluviatilium 169
Cinnabaris antimonij ſudorificum eſt 117
Citrus alexipharmacus eſt 112
Conſerva prunorum 73
Conſummatum confortans Hartmanni 127
Contrajerva alexipharmaca eſt 104
Cordis maraſmi ſigna 150
Corpus animale ex diverſis componitur organis, & omnia in unum diriguntur 11
Corporis viventis diviſio in continentia, contenta, & impetum facientia ab Hippocr. tradita 2
Cortex ramorum viſci quercini in febribus 63
Curatio febrium à cibi, & potu quantitate, vel qualitate peccantibus 40
Signa 41
Cauſæ occaſionales ibid.
Prognoſis ibid.
Curatio ibid.
Curatio febrium ex degeneratione feroſitatum provenientium, & quæ à ventriculo per vaſa brevia à Liene alliciuntur 43
Signa ibid.
Cauſæ occaſionales 44
Prognoſis 45
Curatio 46
Curatio Febrium, quæ ab excrementis generari ſolent 67
Signa ibid.
Cauſæ occaſionales 68
Prognoſis 70
Curatio 71
Curatio febrium, quæ à degenerato partium nutrimento foventur 75
Signa 76
Cauſæ occaſionales 78
Prognoſis 79
Curatio 87
Curatio febrium ex aëris mutatione 130
Signa 140
Cauſæ occaſiones ibid.
Prognoſis 141
Curatio ibid.
Curatio febrium, quæ ex prohibitâ tranſpiratione

ratione originem ducunt. 141
- *Signa* 142
- *Cauſæ occaſionales* ibid.
- *Prognoſis* ibid.
- *Curatio* ibid.

Curatio febrium, quæ à ſanguine depravato producuntur 173
- *Signa* 174
- *Cauſæ occaſionales* ibid.
- *Prognoſis* 178
- *Curatio* 180

Curatio febrium, quæ à ſanguinis motu intercepto producuntur 195
- *Signa* ibid.
- *Cauſa* 196
- *Prognoſis* 197
- *Curatio* ibid.

Curatio febrium, quæ ex ſero urinario in maſſa ſanguinis ſtagnante originem ducunt 201
- *Signa* 202
- *Cauſæ occaſionales* ibid.
- *Prognoſis* ibid.
- *Curatio* ibid.

Curatio febrium, quæ ex liquore felleo fermenteſcente produntur 203
- *Signa* 204
- *Cauſæ occaſionales* 205
- *Prognoſis* 206
- *Curatio* 207

Curatio febrium, quæ ab aqua pericardij ortum habent. 213
- *Signa* ibid.
- *Cauſa* ibid.
- *Prognoſis.* ibid.
- *Curatio.* ibid.

D

Decoctum Authoris in hecticâ febre 169
De iis, quæ Medicus animadvertere debet in febrium curatione ſuſcipiendâ 39
Diatartarus in formâ pulveris. 71

E

Ebur alexipharmacum eſt 112
Electuarij Diaſcordij Fracaſtorij compoſitio. 103
Emplaſtrum in quartanâ Helmontij 61
Emulſiones in hecticâ febre 161. 162
Emulſio Somnifera Authoris 186
Extractum febrifugum Authoris. 63

F

Febris definitio juxta Authorem. 18
Febres ex aeris mutatione 138
- *Signa* 140
- *Cauſæ occaſionales* ibid.
- *Prognoſis* 141
- *Curatio* ibid.

Febrium curatio, quæ ex humido radicali degenerato originem ducunt 144
Febrium acutarum curatio, quæ ex humido radicali depravato originem ducunt 145
Febris hectica quid 145
- *Pars affecta* 148
- *Signa* 148
- *Cauſæ occaſionales* 150
- *Prognoſis* 155
- *Curatio.* ibid.

G

Galega contra viperæ morſum 104
Galenus Platonem, & Ariſtotelem irridet 5
Gelatina C. C. in febribus malignis 122
Gentiana radix in febribus intermittentibus. 64

H

Hepatici maraſmi ſigna. 149
Hippocras emeticum. 99

I

Id, quod vita, anima, ſive natura in viventibus corporibus functiones exercet, eſt ſubſtantia ſimplex per cuncta corporis organa æqualiter diffuſa. 11
Imperatoria venenis reſiſtit 104
- *Contra febres intermittentes* 64

In chylo homogenee ſunt commiſta quatuor elementa 2
Inteſtinorum maraſmi ſigna 149
Iura conſumpta viperarum 171

L

Lac Aſininum confutatur 164
- *Caprinum* ibid.
- *Humanum in hecticâ febre* 163. 172
- *Perlarum in hecticâ febre* 169

Lapis Bezoar alexipharmacus eſt 123
Lienis maraſmi ſigna 149
Limaces montanæ in hecticâ febre 158
Liquor abſynthij 168
- *Felleus eſt cauſa occaſionalis febrium* 30
- *Nutrititius febres producere vales* 27

M

Maraſmus in tres ſpecies dividitur 147
Mel vitetur in hecticâ febre 160
Monachus feſtivus pro arcendâ quartanâ ſchedulam vetulæ conſignat 67
Morſus Diaboli malignis febribus reſiſtit 105

Motus

INDEX

Motus definitio ab Ariſtotele. 14

N

Natura definitur ab Ariſtotele 11
Nicotiana decoctum 54
Nitrum fixum diaphoreticum eſt 121
Nux juglans à veneno præſervat. 112

O

Oleum verbenæ obſtructiones dolet 56
Oſtrea laudantur à Lindano in hecticâ febre. 160
Ova ſorbilia alvum movent. 72

P

Partes corporis, quæ continentes ab Hippocrate appellatæ fuêre, quomodo poſſunt eſſe occaſiones motûs depravati 16
Paſſulæ ſunt egregiæ in phthiſi 159
Paſta Regalis ibid.
Periodorum in febribus inveſtigatur cauſa 35
Phthiſis ſuccedit cachexia 147
Signa 149
Ptiſana hordeacea hecticis commendatur 159
Pulmonis maraſmi ſigna 149
Pulvis cache.ticus ſimplex 55

Q

Quomodo aqua pericardij poſſit eſſe febrium occaſio. 30
Quomodo cauſæ occaſionales febres producant. 31
Quomodo excrementa poſſint eſſe febrium occaſiones. 22
Quomodo humidæ ſuperfluitates poſſint eſſe febrium occaſiones ibid.
Quomodo ingeſta in ventriculum poſſint eſſe morbi occaſiones 21
Quomodo intelligi debeat ſpiritum impetum facientem, ſive vitam libere moveri debere, ut inculpatam ſanitatem producat in vivente corpore 15
Quomodo liquor felleus poſſit eſſe cauſa occaſionalis febrium 30
Quomodo nutrimenti pars poſſit eſſe febrium occaſio 26
Quomodo nutrimentum poſſit eſſe febrium occaſio. 23
Quomodo ſanguis in venis, & arteriis contentus poſſit eſſe febrium occaſio 28
Quomodo ſerum poſſit eſſe febrium occaſio. 29

R

Rhabarbari eſſentia 168
Ros quomodo febres producat. 27

S

Saccharum vitetur in hecticâ febre 160
Salſa Chymica 43
Scordium alexipharmacum eſt 108
Species, ſive differentia contentorum in viventium corpore eſſe poſſunt febrium occaſiones. 19
Spiritus impetum faciens ſpermaticis partibus inexiſtens, movendo eos pro organi diſpoſitione, ad quod conſtitutum eſt, exercitum functionis organi cauſat 13
Spiritus alexipharmacus 108
Succinum à malignitate præſervat 119
Succiſa. Vide *Morſus Diaboli.*
Sulphur antimonij fixum 116
Auratum diaphoreticum 117
Syrupus authoris ad ſanguinis fervorem componendum. 186

T

Tamarindi febris incendium reſtringunt 194
Terra ſigillata adulterina 119
Teſtudo terreſtris in hecticâ febre 159
Tinctura Alkermes, & Hyacinthi Authoris. 128
Chinæ China 62
Diaphoretica Battimolli, vel melius Muſitani. 126
Roſarum 185
Violarum ibid.
Termentilla ſudorem movet. 72

V

Ventriculi maraſmi ſigna 149
Vinum paſſulatum alvum movet 72
Vnicornu alexipharmacum eſt. 128

FINIS.